EDONIS NEUHUSII

THEATRVM INGENII HVMANI:

Sive

De cognoscenda Hominum Indole & secretis Animi moribus.

LIBRI II.

AMSTELODAMI
Typis Iohannis Janssonii.
A. MDCXXXIII.

ILLUSTRIBUS
REIP. FRISIORUM
ORDINIBUS

Opes, Gloriam, Felicitatem precatur

EDO NEUHUSIUS
S. L. R.

THEATRUM descripsi Ingenii humani: in quo Mores hominum tum singulorum; tum Gentium universarum; in quas aut natus quisque est, aut factus; suis quantum potui, lineamentis adumbravi. Ut Natura, in Divinæ potentiæ & suæ industriæ documentum, jucunda rerum, per omnem Mundi fabricam, ludit varietate: Ita inprimis hominem, supremum sui operis fastigium, in hanc variæ imaginis pulchritudinem efformavit. Nãque eum non vultuum modo lineamentis corporumque difformi habitu distinxit; sed Animum quoque in tam multiplicem morum speciem & figuram effinxit: ut neque astra tam diversæ lucis virtutisque radios diffundant; neque Terra mater in Varietas Indolis in singulis.

dissimilem magis florum atque herbarum sobolem exuberet; neque Apelles Phidiasve *pluribus colorum pigmentis suas variare imagines potuerint; quam in diversam speciem Animum hominis Natura elaboravit. Ille miti placidoque ingenio ad omnem humanitatis gratiam est compositus; Iste aspero & difficili nullum amicæ benignitatis sensum admittit. Ille aperto pectore nullum suæ cupiditati fucū prætendit; Iste operto obtectoque reconditos intus sensus premit: alius plerumque à fronte; quam à recessu animi secretiore. Ille sui securus omni se intrepide offert discrimini; Iste anxius sibique diffidens ad quemvis periculi incursum obstupescit. Est, qui provido omnia consilio metitur; qui præcipiti temeritate negotium aggreditur. Aliquis ad laborum patientiam & diuturnitatem vim habet invictam; Alius magnitudine difficultatis deficit atque hebescit. Multi alto excelsoque animo grandia quæque ac sublimia meditantur; multi ad plebeiam dejecti humilitatem in vilium rerum cura & cogitatione sordescunt. Hic extemporanea subtilitas vagiq; animi*

mi

mi subiti impetus; illic circumspecta cunctatio, validæque sapientiæ stabilitas notatur. Hic faciles perculsæ verecundiæ gemitus; illic inter preces & objurgationes pervicax obstinatio perspicitur. Alibi liberalitas, verecundia, in sermone affabilitas, in gestu corporis decentia laudatur; Aliubi sordes, impudentia, fastidiosa morositas male audiunt. In eadem Rep. in Catone *severæ rigiditatis supercilium; in* Cæsare *officiosa largitas:* Fabii *religiosa cunctatio;* Marcelli *vehemens impetus laudi fuit. In eadem Schola* Ephorus *urgendam calcaribus tarditatem;* Theopompus *inhibendam fræno præcociam: in eadem Domo* Brutus *pater libertatis; filii tyrannidis patrocinium: in eodem utero* Iacobus *sedati animi mansuetudinem;* Esavus *præfracti duritiem protulit.*

Atque ut singulis hominibus; ita gentibus universis sua est Indoles: ad quam quæque aut à Natura imbuta; aut à cura studioque instituta est: obvium ab antiquo patriæ laudis, & vituperii argumentum. Asiaticorum delicata notatur mollitudo; Afrorum versutum in fraudes acu- *In Gentibus universis.*

men; Europæorum ad diuturnitatem laboris patientia. Iactatur popularibus dicteriis Cretensium mendacitas, Ionum & Medorum luxuria, Siculorum vafrities, Græcorum levitas, Numidarum perfidia, Alexandrinorum dicacitas, Campanorum superbia, Brutiorum latrocinia. Hispanos gravis commendat elatio, & in obeundis negotiis constantia, non tempore, non tædio fatigata. Gallos larga bonitas, & in suscipiendis rebus promptitudo ac alacritas; sed impetu, si mora interveniat, elanguescente. Italos effusa humanitatis promissio, sermoque exactæ urbanitatis. Britannis gloriæ semper fuit hospitalitas, & animus ad audendum quidvis præceps. In Germanis bene audit ignava fraudium simplicitas, in gerēdis bellis strenuitas, in laboribus tolerandis invicta firmitas. Belgas frugalitatis disciplina, & nihil patiens remissum industria honestat. Inter quos Flandrorum in dicendo gravitas; Brabantinorum exclusa severitate hilaritas; Mattiacorum prudens adhibito delectu circumspectio, animo ad patientiam obfirmato; Batavorum simplicitas, Frisiorum

rum pro prisca libertate patriisque ritibus obstinatio nomen habet. Hic inconsulta temeritas ; illic tristis animi elati superbia ; istic insolescens licentiâ ferocitas ; alibi gulæ venerisque intemperantia in crimen venit. Sunt qui in fidem, in agendi consulendique solertiam, in fortitudinem, in patientiam, tanquã in natale Naturæ parentis patrimonium, generantur, in omnẽ posteritatem transeunte virtutis vitiorumque hæreditate.

Præcipua diversitatis hujus in Animali spiritu causa est : qui à Corde per arteriarum decursus in universam diffusus compagem, pro vario naturæ suæ habitu, varias affectiones & effectiones producit, unicum animæ operantis instrumentum. Ventorum tempestates humana corpora multifariam externo afflatu afficiunt, & pro sua aut humiditate, aut siccitate, aut frigore æstuve, valetudinis statum permutant. Non minus insiti spiritus ad suæ naturæ indolem corpus simul atque animum componunt & in diversos mores habitusque hominem efformant. Qui si ex ambiẽte frigore Variæ Indolis causa.

crassescant, mentem offusa caligine obtundunt, & in vastis validisque corporibus ingenii acumen hebetant. Si moderata temperentur frigiditate, hominem in gerendis rebus stabilem faciunt, animoque obfirmato; sed in debili calore ingenio ad fraudis versutiam stupescente. Si humescant uberius, facilem efficiunt; sed fluidam rerum intellectionem: corpus obesum, memoriam caducam, sensus torpentes, animum in obeundis periculis effæminatum. Sub fervido spiritu ingenii præstantis acumen habitat, memoria tenax, iræ atroces. Sub tenui temperatoque calore vis animi vivida, sensus expediti, impetus vehementes; sed ad primum plerumque conatum fatiscentes. Spiritus variam ab Humorum Sanguinisq; constitutione naturã trahit: ut ex crasso sanguine corpulentam adsciscat firmitatem; ex tenui in evanidã exilitatem gracilescat. Præcipuæ hic Cibi & Potionis sunt partes: quæ, præbito Spiritui alimento, tam Animi mores, quam corporis humores ad suæ indolis habitum componunt. Neque parvæ sunt circumflui Aeris vires; qui insertus corpori variè

mentem

mentem quoque afficit: cum aut liquida puritate irrigat; aut offusis nebulis obtundit: alibi homines ad formidabilem ferociam exasperat; alibi ad fluxam teneritudinem effæminat.

---- Emollit gentes clementia cœli. *Luc.l.1.*
--- Arctois populus quicunque pruinis
Nascitur, indomitus bellis, & mortis
amator.

Magna in sexu Generis, & Aetatis gradu ad formandū animi statum vis est: viris, fœminis; senibus, juvenibus singulari cupiditatum impetu in diversa studia raptis. Et à sua quisque Professione consuetisque vitæ studiis mores trahit, transeūte in naturam consuetudine, multis annis usurpata. A Natalium quoque fortuna Honorumque ac Facultatum æstimatione & censu in diversos habitus ingenium efformatur: dum pro sua quisque conditione, & rerū domesticarum statu certis sese affectibus addicit. Patriæ vero Spiritus, & Cæli Soliq; genius natalis, & Cognatus Parentū sanguis singulares nascētibus cupiditates ingenerat, magnum profecto in posterā ætatem ad virtutem aut vitium momen-

 tum.

tum. Educationis tamen ea ſæpe vis eſt, ut inſitam Naturæ indolem commutet, crudæque affectionis impetum ſua induſtria in contrariam partem deflectat. Illa valentior Vis Divina, & Geniorum impulſio hominem à ſuæ mentis averſum ſtatu, aut ad virtutis culturam producit, aut ad improbitatem abducit. Præter ea Virtutum Vitiorumque incunabula in certos ſibique peculiares Affectus quiſque naſcitur: ut aut in Amores, in Iracundiam, in Odia, in Hilaritatem, in Verecundiam impetu quodam Naturæ impenſius rapiatur. Quæ ut ita certis veſtigari indiciis non poſſunt; ita aliis Theatris proponentur.

Vtilitas hujus cõſiderationis.

Quis non parentem Naturam ſuas tanta induſtria explicantem opes admiretur? Quem non tam jucundæ varietatis cogitatio delectet, & quaſi voluptate quadam perfundat? Quid illa Mundani operis Fabrica, in tam multiplices vultus cultuſque tranſeunte, dignius eſt? quid divinius? Quid ad pulchritudinem magis exactum; quam in aliam atque aliam mutatis venuſtatem rebus, improviſa ſemper novitate men-

te men-

te mentem atq; oculos reficere ac recreare, nulla ſatietate expletos, nullo faſtidio delaſſatos? Quæ tantæ varietatis ſpecies & decentia in Homine mundanarum opum hærede ſplendidiſſimis effulget radiis: in tam varios corporum animorumq; habitus à Natura efficto, ut pictorum tabulæ pluribus variari coloribus nequeant. O infinitam Dei potentiam! ô Sapientiam admirabilem! quæ à primo rerum ſtatu, ad hoc uſque vertentis horæ momentum, tam diverſis humanam Effigiem lineamentis, tam difformi Animos indole, multis ſimul rebus idonea, diſcriminavit. Quid ad voluptatem ſit jucundius; quam aſſiduo tantæ pulchritudinis intuitu ſenſus paſcere? Quid ad uſum pietatis fructuoſius; quam à variantis Naturæ contēplatione, ad difficilem Dei Suique ipſius cognitionē animū transferre? Atq; hoc me unum maxime cōmovit, ut lāguido confectoq; morbis ac laboribus corpore, domi in ſeceſſu meo, vari-os Impetus atque Indolem Humanitatis *curioſa diligentia mecum conſiderarem. Neminem quidē ego ſcio in illa Hominum veſtigāda Indole ex profeſſo verſatū;*

niſi

nisi quod cultissimi ingenii Barclaius Iconem descripsit Animorum, *& descripsit tantum: ac potissimum ex Natalis soli genio, & vitæ Studiis: in quibus etiam eruditam viri dictionem, quando ultro ad calamum veniebat, aliquando usurpavi. Cæterum Naturæ, quantum potui, institi lineamentis; Ingenium Moresque Animi penetrales, depressis ab ipsa vestigiis, quo me Ratio & Historiæ ducebat fides, persequutus.*

Dedicatio. *Quæ Morum Mentiumque humanarum Indagatio tantæ mihi fuit dignitatis, ut neque indignum duxerim, vobis,*

ILLUSTRES FRIS. REIP. ORDINES,

nuncupare. Vos in Reipub. Theatro principem amplissimæ dignitatis tenetis gradum: motus impetusque Animorum, in quos aut natus quisque est, aut factus, publico temperatis bono, improbas malorum civium cupiditates sapienter coercetis, indolem probitatis benigne fovetis: Merito videor hoc Ingenii Theatrum *vestro Nomini consecrare. Vos præclarum populo*

Virtu-

Virtutis ab illustri loco spectaculum & specimen præbetis, Morum atque Animorum vestrorum Imaginem in luce conspectuque positam Civium posteritati traditis: quamcunque omnes à Natura, à Cura, à Fortuna indolem habemus, illa sese ad vestrarum Mentium consiliique genium componit: debui delineatam Animorum Effigiem *Vobis inscribere. Quod possum ad decorandum publici Honoris Theatrum, præsto. Cum in Orchestræ* XIV *non sedeam, satis est mihi Apparitoris, aut Atriensis servi vicem obire, Circi Templa adornare, Curias & subsellia instruere, Aris coronas appendere. Iuventutem vestram bonis artibus informo, vim ipsi à Natura insitam, quanto possum studio excolo, promoveo, natales animorum impetus ad virtutem compono: hoc ago, ut Reip. bonorum Civium supplementum scribam. Neque in Vestro Ordine parũ multi sunt, qui his artibus ad literatæ virtutis laudẽ, & principem dignitatis locum adscenderunt. Nunc à Domestico Ingenii mei censu tenue vobis Donarium offero: ea quidem simplicitate, qua prisca pietas salsam Diis molam, &*

Persa

Persa Rusticus Regi suo haustam de torrente aquam. Accipite hoc animis benignis, & patiamini in Sacro Reip. Vestræ Aerario suspendi, in memoriam ad posteros meæ in Vos,

ILLVSTRES ORDINES,

& Remp. FR., quæ mihi civitas est patria, devotionis. Ego in hoc Theatro aliquam Ingeniorum Imaginem stilo adumbravi. Vos Legibus atque Exemplis Speciosam Virtutis Imaginem *Civium vestrorum pectoribus imprimitis, majoribus sanè Theatris proponendam. Quod ut in cælestis Regni ampliationem, in Reip. FRIS. gloriam salutemque diu & feliciter præstetis, velit faxitque sator atque opifex Animorum Deus.*

Ex Musæo meo VI. Kal. Febr.
AN. Christ. CIƆ IƆC XXXIII.

EDONIS NEVHVSII THEATRVM INGENII HVMANI.

sive

De cognoscendâ Hominum Indole, & Secretis Animi Moribus.

LIBER I.

CAP. I.

De Ingeniorum in Homine Varietate.

SOCRATES, illud clarissimum Græciæ lumen, hortari suos discipulos solebat, ut se crebro in speculo contuerentur: ac, si pulchri essent, nihil speciosâ formę dignitate indignum committerent; sin deformitate aliquâ insignirétur, corporis indecori nævos virtutis elegantiâ compensarent. Quàm se benè res mortalium haberent, si suam quisq; Indolem insitosque animi mores contentis oculis introspiceret, adgenitas naturæ beneficio dotes excoleret, perpoliret, augeret; vitiorum maculas solerti curâ industriaque elueret, emendaret, aboleret. Qua animorum culturâ in- *Vtilitas cognoscēda suæ Indolis.*

nata virtutum ſemina juſtis adoleſcerent incrementis: quæ in multis neglecta neque aſſurgere in aliquam magnitudinem, neque ferre utilem fructũ poſſunt. Adgenerata vero Naturæ pravitas ſuis pudenda ſordibus obſoleſceret: impudentiam verecundia, incontinentiam modeſtia, iracundiam lenitas, invidentiã benignitas, violentiam ęquitas, impatientiam fortitudo, impietatem religio, omnem animi malignitatem vitę integritas & rectitudo profligaret. Ut enim Doctrina diligenſque virtutis exercitatio. rẽ inſitam promovet, illuſtrat, abſolvit: ita eadem feros atque incompoſitos libidinum motus injecto quaſi frœno ſeptoſque carceribus conſtringit, ut Rationis imperio, & Honeſtatis legi obſequantur. Nulla tã eſt fera immaniſq; bellua, quæ non humanitatis cultu manſueſcat: nulla tàm ingenii agreſtis arbor, quæ non inſitione feritatem deponat: nullus adeò in ſentes & filicem exuberans ager, qui non ad ferendam frugem cultura miteſcat: Ita nullum tàm eſt pravum ab incunabulis ingenium, quod non emendes emundeſque virtutis aſſuefactum conſuetudine. Agnovit hoc in ſeipſo *Themiſtocles*: qui mirantibus mutatos in meliùs mores, dicebat, *Aſperos & indomitos pullos in optimos equos evadere, ſi quis illis rectam adhibeat diſciplinam.* O beatum in mortali vitâ hominem, ſi in ſuæ indolis imagine ſe ipſum

Plut. in Them.

ſe ipſum

ſe ipſum contemplatus, extincto protritoque nativæ pravitatis ſemine, totum ſe ad virtutis frugem componat! Hæc vera hominis eſt vita, hæc Humanitatis noſtræ excellentia, quæ nos nobiliſſimi generis propinquâ cum DEO cognatione conjungit.

Magna verò Ingeniorum eſt varietas, magna Indolis morũq; diſſimilitudo, multiplici ſpecie ludente in humanis mentibus Naturâ.

Quàm multis animos hominum Natura figuris
Exprimit, in luſus ingenioſa ſuos!
Mille vides Morum ſpecies, diſcrimina mille:
Mille coloratur Mens variata notis.
Vix in tàm varios fundit ſe Terra colores;
Florida cum Veris tempora Phœbus agit.
Vix tàm diverſis ſcintillant ſidera flammis;
Cùm Nox à medio flagrat amica polo.
Ille graves alto verſat ſub pectore curas,
Auſus marmoreæ nobile laudis opus;
Iſte trahens mutum plebeijs ſordibus ævum
Torpet, & obſcuro nomine repit humi.
Ille capax lethi, fortique interritus auſu,
Ardua firmatâ mente pericla ſubit;
Iſte pavens humili trepidat formidine caſus:
Cui ſtupidum imbelli frigore pectus hebet.
Ille trucem facilè flagrat violentus in iram:
Cui calet accenſæ bilis ab igne jecur;
Iſte animo humanus placido, blandiſque benignus
Moribus, ingratæ nil feritatis habet.

Ille suam in linguâ mentem, vultuque repostum
Pectus habet, patulâ simplicitate rudis;
Iste tegit latebris animum, cœcoque recessu
Conditur, & fibris abdita sensa gerit.
Ille gravi semper curarum saucius ictu
Mœret, & à nigri sanguinis igne riget.
Iste sales jucundus amat, lususque facetos,
Ridentesque hilari spargit ab ore jocos.
Est, qui consulta providus gerit omnia mente:
Est, qui præcipiti cuncta furore gerit.
Hic satus ad Martem miles bonus; alter ad Artem:
Convenit ille sago; convenit iste togæ.
Multos plebejæ sua mens ad munia vitæ
Dejecit, factos non meliore luto:
Aut sulcare solum rastris; aut findere rostri
Dente salum; aut alio Marte movere manum.
Quisque suo viget ingenio, sua cuique Minerva
Muneris injecit semina prima sui.

Indoles naturæ mirabilis. O admirandam Creatoris DEI potentiam, quæ ut corporum lineamentis, & vocis modo: ita morum atque animorum diverso singulos habitu discrevit! Neque pictura pluribus coloribus & lineis describere, rerum varietatem potest; quàm quas Divinus ille opifex in ingeniis duxit humanis. At illas, quia passim oculis obviæ sunt, nemo admodum miratur; nisi exerrans alicubi Natura singulare morum præbeat simulacrum. Tale Mundus in priscis Græcorum vidit philosophis: qui exutâ humanitate cor-

te corpora animaſque in rigidam duritiem efferabant, opes tanquam moleſtam ſarcinam abjiciebant, oculos & virilitatem, ne aliquãdo ad ſe cogitationem deflecterẽt, eruebant, totam vitam in perpetuâ mentis contentione collocabant. Adverte huc curulem diverſorii tui Cupam, *Diogenes*; ut ad apricum ſolem mirabilem Cynicæ frontis indolem ſpeculemur. O portentoſum hominis ingenium! In ſordido Dolio inops omnium rerum, lacero tectus ſagulo, mendicatâ victitans ſtipe, turpem Alexandro exprobras indigentiam. Per ſolarem æſtum in candente volutatus arenâ, per hyemem nivales ſtatuas glaciemque amplexus adverſus aëris intemperiem corpus obfirmat. Ubi nox eum ſomnuſve opprimit, ſtabulatur. Eodem in diurnum nocturnumque corporis operimentum ſtragulo; eadem in obſonia & potum lagenâ utitur. Baculo inequitat, ſi corporis valetudo dolium verſare non ſinat. Dignior Cynici fortunâ Dolii *Timo* videtur Athenienſis: tàm infeſto hominum laborans odio, ut, damnato ſocietatis vitæ cõtubernio, in ſylvarum ſeſe luſtra, & clauſtrales receſſus abſtruderet. Adibat eum aliquando *Apematus*, ſimili inhumanitatis indole aſper & truculentus: qui, appoſitâ tenuiſſimi apparatus cœnula, cum aſſediſſet, à longo ſilentio, *Quàm*, inquit, *Timon*, *noſtra duorum in hac ſolitu dine convi-*

Val. l. 4. c. 3.

Plut. in Antonio.

vatio est jucunda! Quem tum Timo obliquo intuitus lumine, *Equidem*, dicebat, *si tu abesses. Alcibiadem* tamen adolescentem familiarius frequentabat: quod prospiceret, turbulento natum ingenio magnam aliquando, Atheniensibus perniciem daturum. Quo humanitatis odio *Caligula* publicas Mundo clades imprecabatur, nimiam temporum suorum dolens felicitatem. Cujus generis & ingenii *Tiberius* exitialem humano nomini vocem protulit.

Joseph. l. 19. c. 2. Ant. Suidas & Dion.

Ἐμοῦ θανόντος γᾶια μιχθήτω πυρί.

Quod cum Nero audivisset, *Immò*, inquit, Ἐμοῦ ζῶντος. Iste etiam populum Romanum in unam coalescere cervicem optavit, quam gladij ictu dissecaret. Ut in illis mira inhumanæ asperitatis; ita in *Senecione* ridiculæ fatuitatis fuit indoles, mirabilem in enormi granditate ponente voluptatem. Poculis Elephanteis, calceis natante pede laxis, veste pallioque ad veli formam fluido utebatur. Quotiescunque gradum faceret, grandi passu vestigia ponebat, digitis insistens pedum, ut altior videretur. Exiguæ staturæ equos, fœminas, fructus, prodigii instar, fugiebat. Exempli careret ista fatuitatis insolentia, nisi in platanum arborem *Xerxes*; in marmoream imaginem *juvenis quidam Atheniensis* insani amoris æstu exarsissent, mœsti dolẽtesque quando à suę Veneris complexu & delitiis abessent. In *Heliogabalo* tamen magis

Ravisius. *Herod. l. 7.* *Cussin.*

magis ſtoliditatis miror indolem: qui odio ſui ſexus, exectâ virilitate in fœminam ſe converti, & pro *Baßiano* dici *Baßiana* voluit. Quin vos huc venitis *Heraclite* ac *Democrite*, miro ingenio ipſi, ut hanc naturæ in hominibus inſolentiam aut riſu digno, aut fletu proſequamini: quando ego ad hæc ingeniorũ portẽta obſtupeſco.

Atque ut Moralis; ita *Literarij Ingenij ſumma eſt varietas*, in multiplices ductus & lineamenta Naturę penicillo evagante. *In magna domo nõ tãtum vaſa ſunt aurea & argentea, ſed etiã lignea & teſtacea: & alia quidẽ ad decus; alia ad dedecus*: Ita opifex Natura, in ampliſſimo terrarũ orbis Theatro, in diverſa precia & ſpecies efformavit hominũ ingenia, ad certũ ſingulis uſũ à ſupremo rerum moderatore, pro ſuę indolis habitu, deſtinatis. Sunt e. Ingenia quędam Vulgaria, plebeja, parva, dejecta: quæ in anguſtas damnata cogitationes nil animis altum concipiunt, nil pręclari cogitãt, nec è ſua excedere humilitatę audẽt. Sunt alia nimia mobilitate vaga, futilia, fluxa, evanida: quæ nullo ſaburrata põdere inſtabili huc illuc motu ferũtur, fluida tantũ levitate cõſtantia. Sunt & Tarda, dura, retuſa, pinguia, ad cogitandum hebetia, ad judicãdũ imparata, ad capiendas diſciplinas, niſi immanẽ adhibeãt laborẽ, incõmoda. Quib⁹ cognatione quadã accedũt Tortuoſa, perplexa, intricata, multiplicia: quę ſuis implicata veſtigiis hærent,

Ingenii Literarij varietas.

1. 2. Tim. 2. 20.

rent, ut ſe evolvere atque expedire nequeant. Invenias Subita, extemporaneæ ſubtilitatis, quæ natâ ſub manu ſapientiâ paratam habẽt in omne argumentum aciem; ſed quæ in primo retuſa ictu obſtupeſcit. Quibus proxima ſunt facta in acumen paulò præſtantius, Subtilia, prompta, elegantia: quæ celeri ad cogitandum motu facilè quæque comprehendũt; ſed memoriâ parum fidâ, & judicio infirmo. Reperias etiam Gravia, robuſta, valentia, acri judicio, ſingulari ſolertiâ: quæ in arduis verſata negotiis, quo tardiores, eo ampliores ſtudii conſtantiæque ſuæ fructus proferunt. Neque deſunt Temperata & mediocria, quæ inter fluxam levitatem, & ponderoſam poſita tarditatem ad cultum humanitatis, & bonarum artium ſtudia imprimis valent. Omnem verò virtutis implent fructum Ingenia illa Divina, præclara, eximia, diffuſæ ubertatis, expeditæ celeritatis, confirmatæ ſtabilitatis: quæ in rem omnem tempuſque commoda, ardua queque animosè ſuſcipiunt, & dextre perficiunt: tàm ad inveniendum prompta; quàm ad judicandum acuta; & ad memoriam diuturna & firma. Tanta verò hîc eſt varietas, tàm multiplex & diſcriminata facies animorum, ut non difficilius pictor aliquis rerum omnium ſpecies tabulis incluſerit; quàm nos oratione diſformitatem iſtam repræſentemus. Ut tamen in op-

in oppidis eminus ſurgentibus turrita domorum faſtigia à longinquo videmus: ita ſumma ingeniorum genera inſigni notata diſcrimine oculis proponemus. Ea verò in quatuor claſſes, & quaſi capita diſtinguemus: ne multiplex & confuſa rerum imago mentis aciem obtundat.

In primâ Claſſe *caducæ levitatis Mobilia pono ingenia*: quæ extemporali prompta ſubtilitate, quicquid ad oculos aureſque venit, ſtatim percipiunt: ſummum ſine dubio laudis, meritura gradum; ſi tam ad conſtantiam eſſent firma; quàm ad captum acuta. Sed invalido ſuffulta robore in primo virium conatu elangueſcunt: ut virgeæ flammæ brevi rutilantes fulgure deficiunt & emoriuntur. Ceræ molli facilè imprimas imaginem; ſed levi momento pereuntibus notis: ita mollis illa & quaſi cerea ingenioſitas, quàm facilè aliquid capit; tàm facilè effundit, in fluxâ animi levitate confuſis perceptarum rerum lineamentis. In exili negotio, in lepidâ cum amiculis confabulatione, ſi urbanis jocandum ſalibus, ſi faceto dicterio excipienda congerronum oratio, mirum quãtum valet. In inveniendo laudabilis eſt acrimonia, ad primam animi contentionem ſuccurrentibus, quæ non erat longior cogitatio præſtatura. Sæpè admirationẽ plauſumq; ſibi excitat illa ſubiti acuminis dexteritas: quã ta- *Levia Ingenia.*

men ſalvo honore nõ ſuſtinet, ſi ab umbraculis ſuis in campi pulverem provocetur, ad primũ ſtatarii conflictus impetum deflagrato virtutis calore. Itaque in adminiſtranda Rep. in obeundis magnarum rerum negotiis, in ſuſcipienda cogitãdi cura, habendaque deliberatione, nullus eſt illius, ob judicii tenuitatem, uſus. Verni præcocis maturitatis fructus & bellaria oculis palatoque adblandiuntur; ſed invalido & evanido nutrimento nullum corpori robur, & ventriculo firmitatem, præſtãt: Ita delectat, & grata eſt brevis illa vivaxque procacitas natæ ſub labris ſapientiæ; ſed vim nullam habet, & firmamentum animi ſuſtentandi. Sic nata in ſublimi ſemina in ſteriles effuſa calamos, quia nullis nituntur radicibus, caducam fluxi vigoris habent vitam. De *Phileta* poëta ſcribitur, quod adeò tenui & exili fuerit corpore, ut ſe plumbeis ſaburraret ſoccis, nè flabrorum impetu dejiceretur. Tanta in his Ingeniis eſt levitas, ut omni ſententiarum verſentur aura; quod nullo boni judicii ſapientiæque pondere ſtabiliantur. Naves anchoris revinciuntur, ne incerto curſu in alto fluctuent. Iſta inconſtantia ſapientiæ religanda eſt vinculis, ne diſſipetur ac pereat. Tale *Hermogenis* Sophiſtæ ingenium fuit: qui in pueritia ſenem; in ſenectute puerum egiſſe dicitur, præcoce ſapientia, antequã adoleſceret,

Æl. l. 9. v. h.

Cal. l. 21. c. 16.

extir-

extincta. Et *Caroli Craßi*: cui ante ætatis curſum ſapienti, provecta ætate Curator datus eſt, nobili exemplo patruo nepos. Ita *Ludovicus* Hungariæ Rex vix egreſſus cunabulis adolevit, in pretexta barbam, ante duodevigeſimum annum canos emiſit; in tantum læto exultans incremento, ut ſignificaret, ſe extingui. Ut maturè magnum ingenium non eſt vitale: ita expedita profluenſque levitatis celeritas raro in aliquam ſapientiæ maturitatem adoleſcit. *Æmil. l. 3.*

Qualis iſtius Ingenii eſt Sapientia, talis eſt Eloquentia, lingua in omne plebeii captus argumentum parata & volubili. In familiari cōtubernio ſi quid fabulandum, ſi quo dicterio aliorum lædenda ineptia, ſi ſolvendus in riſum & hilaritatem conviva, ſi obruenda verborū profluentium ſtrepitu pudens verecundia, mira hîc eſt dexteritas. Parata eſt ad ſuſceptā quęſtionem facundia, ſubito eloquio cum grato lepore ac venuſtate procurrens. Sparguntur jucundi ſales & ſententiæ, ſpōtaneo magis impetu; quàm ſtudio effuſæ: ipſis ſæpe ſapiētibus in admirationem improviſę feſtivitatis traductis. Si quis dixerit, aut fecerit quicquā inſolētius, in promptu eſt elegantiæ minutæ acumen quo illud excipiatur. Si quis inferatur certis de rebus ſermo, ad manum eſt nitidæ brevitatis ſententiola, quæ aptè in rem præſentem dicatur. In *Eloquētia mobilium ingeniorum.*

tur. In Templorum cathedris diffundi ſolet uberius illa ſubitæ celeritatis procax Eloquentia: in anguſti animi plebe tantum non regnũ tenens. Fundit ſe magnifica dicẽdi ubertas per ſuſceptum argumentum, non hærente linguâ, non deficiente oratione. Quemcunque ad diſſerendum ingreditur locum, profluente verborum celeritate, ſermoniſque venuſti põpâ decurrit. Magnum ſanè hoc hominum genus Eloquentiæ nomen ferret, ſi improviſæ ubertati judiciũ animi reſponderet, & fuſam confuſamque copiam digeſtarum rerum ſeries & ordo rectè collocaret. Nunc ut aliquid in illo dicendi æſtu ſermoniſque torrente ad memoriam venit, eo orationem deflectit, digreſſumque hinc inde, ut fluctuans incerto curſu navis, ſine lege & modo evagatur: unde deſcenderit, quò pervenerit, ubi finiendum pariter ignarum. Atque ut de Nilo canes, libatâ tenuiter aquâ, bibunt: Sic illi ſumma rerum capita feſtinato præcipites curſu tranſmittunt: ut multa loquuti parum dixiſſe videantur. Tales *Hortenſÿ* fuere orationes; cujus cum in dicendo copia ſpecieſque auribus placeret, oculorum judicio ſpernebatur, multumque legentibus deſideratum, quod audientibus placuiſſet. Ut fuſæ per patentes campos undæ languido feruntur impetu: Ita diſſipata declamantium ubertas, verborumque

luxu-

luxurians pompa solidis sapientiæ nervis destituitur, inutili vagæ dictionis redundans apparatu. Si ab illis Cathedrarum, in quibus soli dominantur, umbraculis in campi pulverem vocentur, tum demum jejunarum mentium enervis cognoscitur egestas. *Theocritus Chius* cum Byzantium veniret, & prodigos verborum homines audiret, *Rectè*, infert, *de vobis dicitur, quod in ore omnis vobis supellex est, & unicum domicilium.* Stob. serm 34. Qui *Anaxamenæ* dicturo, *Incipit*, dicebat, *verborum flumen, mentis gutta.* Hoc de illis dicas Oratoribus: qui multum habent loquētiæ; sapientiæ parum. Quibus cum linguâ omne pretium dignitasque detrahitur, unâ tantum voce laudatis. Atheniensium nationi germana fuit illa in vagam Eloquentiam soluta ubertas: Stob. ser. 2. de imp. quam *Demades* facetâ cavillatione Tibiis comparavit: quibus si linguam adimas, nullum sui præstantusum. Non minus scitè *Democrates* Orator eam perstrinxit: qui in pulpitum adscendens perquã anhelosus, Plut. in polit. *Atheniensem ego nunc civitatē refero*, dicebat, *nunc magnopere quidem spiro; parum autem valeo.*

Vividæ levitatis promptitudini *Tarda opponitur Gravitas*: Tarda Ingenia. quæ advocato ad meditandum animo intelligit, non tam primo velox felixque impetu; quàm ad consistendum durandumque valida. Hîc si non tanta est cogitandi atque inveniendi celèritas; pretium habet judicii

dicii firmitudo, & in perficiũdo opere cõstãtia ad magnarum rerum sufficiens molitionẽ. Adsciscitur auxiliaris in naturæ subsidium diligentia, laborisque assiduitas, quæ adgenitam duritiem emollit, & præcipitẽ volubilis ingenii celeritatem sępè pręvertit. Testudo aliquãdo & Aquila; ut est in fabulis; in contentionem venere, utra fixum prior scopum posset attingere. Præpes iniquo cõgressam certamine Reptilem contemnens, huc illuc secure evagabatur: cũ illa non suspenso prorepens gradu præcepit metam, Aquila ereptam sibi victoriam frustrà indignante. Ita industrię tarditas supra laudati acuminis ingenia plerumque assurgit, nativam hebetudinem diligentia corrigente. Atque ut Rhombus piscium tardissimus mugilem sæpè intercipit velocissimum: Ita retusa stupidioris animi tarditas nõ raro securam antegręssa celeritatem, ad humanæ dignitatis fastigium excedit. Dum enim ista suarum fiducia virium aut nugaces ineptias tractat, aut somno vinoque dedita ad inertiam pessumdatur; illa vigilat, cogitat, enititur, incitat expolitq; vim insitam, excutit soporem, propellit segnitiem, abstinet voluptatibus, omnem vitæ cursum in contentione animi studioque magnarum rerũ impigro traducit. Quid tã sit grave, quod non illa levet industria; tam durũ, quod non leniat; tàm obtusum, quod non acuat; tàm sopitum,
quod

quod non excitet; tàm defoſſum abſtruſumq; quod non eruat? Equo ſegni ſtimulis opus eſt, ut in curſum cōcitetur: Terra dura cultu molleſcit: Arbor agreſtis inſitione mãſueſcit: Hoc illis evenit ingeniis; quæ naturæ damna laboris aſſiduitate vincunt. Quantò minus à præcipiti impetu, & expedita valet promptitudine: tantò magis recōdita intus vis eſt, quam induſtria provocat: ut precioſæ merces ſolutis faſciarum vinculis, additoque titulo, venum exponūtur. Ita ab Eoo Sole aromata piſtillo cōminuta fragrantem halant animam; roſæ violæque contritæ extabeſcunt. Scilicet, ut naſceretur ſapientia, Vulcani opus erat malleo, cujus frequenti ictu Iovis cerebrum confringeretur. *Cleanthis* tale erat ingenium, qui anguſti oris vaſi ſe conferebat: quod difficulter liquorem reciperet; at tenaciter retineret. Quò ſtudio *Socrates* ſummæ doctrinæ ac virtutis, *Demoſthenes* eloquētię, *Virgilius & Homerus*, poëticę granditatis famam apud poſteros acquiſiverunt, naturæ aſperitatem aſſidua meditatione mitigantes. Si utilitatem ſpectemus, & fructus; quò tardiores illi ſunt ab hoc ingenio: eò proveniunt certiores & ampliores.

Ὄψιμον, ὀψιτέλεστον, ὃ οὐ κλέος οὐκ ἀπολεῖται:

Ut calamus altius inſitione depreſſus tardius in fructum exuberat; ſed meliorem: Ita ingenia minus expedita ſerotinum; ſed præſtātem

ferunt

ferunt fructum. Leonum catuli informes naſcuntur, vix veſtigia faciunt ſemeſtres. Oliva ſerò provenit; ſed fructum generat uſui humano utiliſſimum; at Salix citò adoleſcens, eſt ſterilis. Vivacior ignis ex lentâ difficilique materiâ obtuſius lucet. Præterea omnia lentis ductibus abſolvuntur, & ætatem ferunt. Itaque ad ſcribendum, ad Remp. gerendam, ad perficienda magni momenti negotia, non alia magis ingenia valent: quæ & à novandis rebus aliena ſunt, & aſſiduo expolita uſu, reducto ad meditandum animo res poſteritati dignas tradunt.

Eloquentia tardi ingenii. Oratio ingenii tardioris refert indolem, ad ſubitam loquutionem difficilis, impedita, hærens, verbis ægrè ſequentibus, linguâ nativo frigore reſtrictâ. Ex eo penſa atque æſtimata eruditio vile plerumque apud ignaros habet precium; qui ex primâ magis fronte rem judicant; quàm ex interiore dignitatis receſſu. Igitur difficulter emergit, & dignum ſuâ magnitudine honorem impetrat, moleſto neſcientium præjudicio oppreſſa. Et niſi ſcripto, aut largo familiaritatis uſu, animi melioris imaginem præbeat conſpiciendam, ægerrimè ſui contemptum amolitur. Cura & induſtria tardam ad præcipites impetus linguam concitati quando ſolutis hæſitantiæ vinculis, concepta mentis ſenſa graviter, relictoque in audientium

tium animis aculeo eloquitur.

Inter fluxam Mobilitatem, & impeditam Tarditatem *Media ponuntur Ingenia*, naturæ & curæ modo temperata. Hîc ut non languida debilisque judicii vis est; ita cogitandi acies nõ est obtusa. Utraque mediocri labore industriaque illustratur, semper post meditationis moram præstantior. Arte sola laborisque assiduitate insiti stuporis Tarditas emendatur. Ratione bonitas expeditam Celeritatem cõmendat. Mediocre ingenium à moderata Indolis & Artis temperatione pretium habet. Hoc demum est bonarum Artium disciplinis maximè idoneum: sive dicendo, sive meditando operam tempusque placeat insumere. Neque aliud æquè aut in virutum, aut in vitiorum effunditur proventum: in quamcunque sese partem deflexerit, pari momento studium intendens.

Mediocria Ingenia.

Oratio hîc est perspicua facilisque, quando est opus: non confusa turbato indecenter ordine: non hærens, venientibus difficulter verbis. Utque, cum dicendum est subitò, parata est in usum facundia: ita, si adhibeatur cura, dictio est ornatior.

In quarta Classe primi census atque existimationis *Absoluta* sunt Ingenia: quæ divinis eminentia dotibus penè suprà humanæ sortis fastigium assurgunt, & propinqua cognatione

Absoluta ingenia.

cœleſtem inclyti generis originem attingunt. Quæcunque eſt in Levibus ingeniis ſenſuum acies & promptitudo; in Gravibus ſolidi judicii robur & firmitas, hîc omnes humanæ perfectionis numeros habet, arte naturaque in extremum virium ſuarum conatum annixâ. Itaque ad inveniendum expeditâ celeritate, ad penetrandum ſingulari acumine, ad deliberandum ſapiente conſilio, ad reminiſcendum tenace memoria valent. Nihil tàm eſt arduum, quod non contingant; nihil tàm implicatum, quod non evolvant; nihil tàm durum, quod non emolliant; nihil tàm difficile atque operoſum, quod non perficiant. In Rep. magna imperia civiumque mores condunt. In literis bonas artes aut inveniunt, aut inventas expoliunt & reformant. Pretioſa naturæ pignora, qualia in ſubſidium tutelamque humanarum rerum vix unum integro ſæculo progenerat: cum aut labentes in deterius mores emendari; aut inveterata diſciplinis barbaries detergeri debet. Tali fuere ingenio illi maximarum in Mundo Dominationum conditores, apud Hebræos *Moſes*; apud Chaldæos *Nebucadnezar*; apud Perſas *Cyrus*; apud Græcos *Themiſtocles*, & *Epaminondas*; apud Macedonas *Alexander*; apud Romanos P. *Scipio*, & *Cæſar*; apud Germanos *Carolus* & *Otto Magni*; apud Scythas *Tamirlanes*; apud

apud Turcas *Othomanus*: qui vim nacti cœleſtem, in communium rerum conſervationem, vitales auras hauſerunt. Tales in bonarum artium diſciplinis extitere primi eruditionis principes, illi cuſtodes & æditui maximarum virtutum & ſcientiarum, in Poëtica arte *Homerus* & *Virgilius*; in Philoſophia *Socrates*, *Plato*, *Ariſtoteles*; in Oratoriâ *Cicero*; in Medicinâ *Galenus* & *Hippocrates*: qui propitio nati cœlo neceſſarias humano generi artes & ſcientias tradiderunt. Nuper Religio Belialibus obmerſa tenebris, Humanitatis ſtudia Gothicâ ſepulta barbarie in turpi neglectione ſituque jacebant; cum Deus ad ſpargendã veritatis lucem, *Calvinum* & *Lutherum*; ad reſtituendas artes, *Melanthonem* in Germaniâ, *Ramum* & *Budæum* in Galliâ, *Scaligerum* in Italiâ, *Buechananum* in Scotiâ, *Eraſmum* in Belgio excitaret. Quando novum noſtro viventium ſæculo ſidus illuceſcet, & ille in ſpem piorum promiſſus Mundo *Cyrus* exurget: qui ſacræ Dux Militiæ internecinum cum Antichriſto bellum gerat, Babyloni perniciem, Eccleſiæ ſecuritatem, orbi terrarum pacem præſtet?

Quanta vis eſt opificis Naturæ, quanta ſolertia: non in Ingeniis tantum Moribuſque Hominum; ſed in Rebus etiam ſenſu vi- *Naturalium rerum varietas.*

tâque vacuis admirabili ludens formarum varietate. Vides cœlestium luminum ſcintillantes in Cœlo ignes? Quàm ſunt diverſæ illorum effectiones! quàm varia motuum ratio! quàm ſibi diſſimili nitét vultu! Fulgidum ſol ſplendorem diffundit. Rutilam Mars lucem ſpargit. Claram puramque Iupiter facem jacit. Plumbeo pallore livet Saturnus. Nitido candore albicat Venus. Subrufo igne rubet Mercurius. Lampadias Hyadum maxima, in fronte Tauri, flammeos; Sirius fulgidos radios jacit. Luna, polypi inſtar, varios vultus habituſq; aſſumit. Sẽtis Aërem immẽſa vacui ſpatia complectentem? Quàm ille in varias facies transformatur! quàm ſe diversâ ſpecie homini affundit! Squallet inimico frigore; cũ Sol limitem ſui à nobis receſſus extremum in Capricorno tenet. Verno tepet calore; cúm à caudâ piſcis & Ariete directiore radiorum alliſu irrigatur. Æſtivo excandeſcit igne; cum Leo Caneſque propinqui Solis vibratu incenduntur. Autumnali temperie mitigatur æſtus; cùm Virgo & Libra pluvias de nubibus aquas proliciunt. Uritur & areſcit à Sirio. Madeſcit à Pleiadibus & Aſellis. Verberatur grandine intonatque ab Arcturo. Obſtupeſcit frigore à Capricorno. Pulſat eum ſaxiis imbribus Corus. Perfundit nivibus Aquilo. Humectat corrugatum in nubes Africus. Exſiccat Eurus. In-

cendit

cendit Auſter. Expurgat ſerenatâ facie Septentrio. Quàm eſt vario diſſimilique Terra Mater ad producendam ſobolem ingenio! Alibi ſtagnantibus in ſummo aquis paluſtri mergitur uligine. Alicubi intumeſcēs editis faſtigiatur montibus. Uſpiam æqua in campeſtrem planitiem funditur. Illic ſylvis obſeritur. Iſtic frugibus alēdis operam præſtat. Hîc reconditum in venis metallum effundit. Exaſperatur ſentibus, humectatur aquis, jejunat ſiti, alget frigore, æſtuat calore, tepet moderata temperie, caligat nebulis, pateſcit largo aëre, opacatur umbris, verberatur ventis, irrigatur ſole. Vidimus bituminoſam, argilaceam, cretaceā, ſabuloſam, veſtibilem, novalem, auſtrinam, aquiloniam, à mari remotam, fluctibus pulſatam. Hîc in Cererem eſt robuſta; illic in vitem & oleam rara. Ibi aut in hortos, aut vineas, aut paſcua colitur. Damnat ruſticus macilentam, gracilē, pigram, effœtam, retorridam, exſuccam. Laudat pinguem, ſolutam, fertilem, apricam, dulcem, rorulentam. Matris naturam Herbarum Florumque refert progenies, non minus variâ virtute ſpecieque diſcriminata. Quis Florum multiformem propaginem aut penicillo delineet; aut verbis deſcribat? Hic aliquis è calice protuberat. Illic de vagina caput profert. Iſtic de gemmeo nodo prorepit. Alii cocco nativo fulgent. Quidam puro ſan-

guine efflorescunt. Aliqui suffuso lacte candent. Nonnulli in flammam, aurum, ferruginem, aut vermiculatas tesserulas lasciviunt. Suæ quisque fragrantiæ auram halat, partem ætheriæ auræ ab alto affusam. O dulcem Gratiarum ludum? ô priscæ beatitudinis synceram voluptatem? Non minus varias in species & virtutes Herbarum Fruticumque familiam finxit Natura. Aliæ jecori, aut spleni affecto medelam conferunt. Quædam bilem deorsum propellunt. Aliquæ stomacho & ventriculo adminiculantur. Nonnullæ pectori, cordi, renibus auxilium præstant. Quarundam vires in partes intimas penetrant, atque ad nervos & ossa deferuntur. Sunt, quæ solidandi adstringendique vim habent. Quæ humorem discutiunt, & sudorem provocant. Quæ urinam insitâ facultate moliuntur. Quæ oculis visum acuunt. Quæ venenis obsistunt. Quæ noxiam corpore pituitam bilemve educunt. Quæ sanguinem à feculentâ illuvie depurgant. Aliæ humi fusæ ad terram repunt. Aliæ in visendam altitudinem assurgunt. Aliæ perpetuâ fronde virent. Aliæ per hyemem frondium spoliatæ pompâ verno tempore repullulant, & in stirpem emergunt.

Quid abjectas ad pastum & pabulum Animantes dicam: sive illæ solo salove inerrent;

sive

ſive cœlo liberò vagentur: reptiles, gradienteſve; immanes, manſuetæve; ſolivagæ, gregaleſve? Quid Vultus humani lineamenta, vocumque diſſimilem ſonum referam? Quid tam varios protervientis Naturæ luſus deſcribam: quos illa in Creationis opificio exercet? Ad Ingeniorum revertar habitus: qui ut in ſingulis hominibus eſt diffor- mis; ita ſibi eſt ipſi multum diſſimilis: pro Cœli ſtatu, pro valetudinis temperamento, pro fortunarum conditione, pro Educationis curâ, pro Ætatis gradu, denique pro boni malive Spiritus operatione, in diverſam morum naturæque ſpeciem traductus. Quàm in varios Homo cupiditatum rapitur impetus, pro diversâ Geniorum aurâ impulſuque, uno penè eodemque momento, bono pravoque ſtudium & operam profeſſus! Nunc boni motu ſpiritus ad virtutem incumbit. Statim cæco malignitatis impetu à recto honeſtoque ad malas artes abſtrahitur. Ut inſinuans ſeſe corpori Aër variè hominem afficit: Ita obrepens latenter ſpiritus, pro ſuo ingenio, aut patrando ſceleri, aut obeundę virtuti facem miniſtrat, homine in diverſa ſubitò imperia protracto. O fluxæ levitatis homines! ô inſtabili ingenio mortales! Qui modo obfirmatus ad om-

Ingenium ſibi ipſi difforme.

Spiritus boni & mali impulſu.

7. Iob. 3. 1.

nem fortunæ impetum divino ſeſe arbitrio permittebat; ſtatim natalem execratus diem irato ſe genitum cœlo conqueritur. Qui nunc devotum DEO cultum, ſanctiſque obſequium legibus jactabat; mox improbam ſequutus libidinem cum vitæ ſocia vitam ipſam *Vriæ* eripuit. Qui pridiè pro Chriſto Domino in dimicationem & mortem ſe offerebat; poſtridie, impulſu mali Dæmonis, omnem illius familiaritatem perfidè abjuravit. Quæ antea meretricium infami corpore quæſtum fecerant; quæ in vitæ contubernium Diabolum admiſerant; qui iniqno fœnore rem pararant; qui latrocinio vias infeſtarant; deinde, auctore DEO, reſipuerunt, verſaque in melius mente, ad bonam ſe frugem receperunt.

2.Sam.11

Mar.14.66.

Ætatis gradibus.

Quàm verò ab Ætate varius in eodem homine Ingeniorum ſumitur habitus, cum vitæ gradu annorumque curſu moribus in diverſam ſpeciem euntibus. Quæ primæ Pueritiæ morum eſt conformitas cnm ſtata Virilitate? Quæ utrique cum decrepita Senectute? Vides illum in prætexta parvulæ ætatis Puerū? Quāta hîc eſt in geſtu corporis immodeſtia, laſcivia, protervitas? Quanta in animo profusè exultante mobilitas, inconſtantia, impotentia ab omni moderatione temperantiaque, averſa? Quàm illa ætas inani geſtit lætitia! Quàm inſolenti motu, quàm incōpoſitis moribus, quā ridicula

ridicula vitulatione, ebulliente in venis ſanguine, effertur! Excipit illam Cruditatem Tempeſtiva Maturitas: quæ, deſidente catullientis impetu laſciviæ, in novos mores efformat cupiditatem. Hîc opum honorumque præcipuè fatigat cura. In graves cum adverſario inimicitias æmulationum ferveſcunt ſtudia. In mutua cōmoda fœdera & familiaritates junguntur. Providè omnia, conſiderate, prudenter aguntur, firmato judicio, integris animi corporiſque viribus. Hinc in Senium, & vitæ mortalis exitum graveſcens inclinatur ętas, cum egelido frigore novos ingenio mores inſinuans. Prudentia maximè viget, negotiorum complurium uſu memoriaque parata. Sed deflagrato virilis animi igne anxia ſubeſt timiditas: quæ dum pericula ſolicitè nimis expendit, ſegni ſæpè cunctatione gerendæ rei occaſionem prætermittit. Quanta eſt manuum in agendo tarditas; tanta in agendo linguæ volubilis agilitas: quo membro maximè ſenectus valet, reliquo corpore deficiente. Hoc illi plerumque crimini datur, quod ſapientiæ fiducia juniores cenſeat acerbius: & in propinquo vitæ exitu inopiæ timeat vehementius.

Educatio quoque diverſam uni Ingenio figuram imprimit ſalubri præceptoris manu in omnem imaginem, mollis inſtar argillæ, deflexo. Multi in perverſam nati indolem ſalutari *Educatione.*

operâ virtutum ſtudiis animum applicuerunt. Multi reſidente furentis adoleſcentiæ petulanciâ, cum ætatis maturitate, tempeſtivos modeſtiæ fructus protulerunt. Faſſus hoc eſt de ſe *Socrates*, philoſophiæ præceptis deterſas naturæ ſordes profeſſus. Agnovit *Themiſtocles*, ab infami pueritiâ ad ſummam claritatem inſtitutionis beneficio emerſus. Non diſſimulavit *Solemo*, *Xenocratis* oratione ex turpi ganeone maximus philoſophus factus. Putaſſeſne L. *Manli*, Filium *Torquatum* judiciali te periculo liberaturum; patriam Latino tumultu feſſam ſpecioſiſſimo triumpho recreaturum; filium, quod contra imperium feliciter in hoſtem pugnaſſet, ſecuri percuſſurum: cum illum ex ſtupore animi inutilem Reip. uſibus creditum, ad ruſtica opera domo relegares? Credidiſſes, Roma Africanum, illum patriæ ſuæ *Scipionem*, te Punicis fractam contuſamque armis erecturum cum ſolutioris vitæ adoleſcentiam ageret? Sperare quiſquã potuiſſet, Q. *Fabium Max.* Gallicâ victoriâ illuſtre Allobrogici nomen ſumpturum; Q. *Catulum*, in maximo clariſſimorum virorum proventu, excelſum honoris gradum inſeſſurum; L. *Syllam* cathenas Iugurthę injecturum, Mithridatem compreſſurum, Cinnæ dominationem fracturum; cum adoleſcentiam vino, libidine, ludicrarum artium ſtudiis

Cic. de Fato. Val. l. 6. c. 9.

Val. l. 6. c. 9.

Val. l. 6. c. 2.

Ibid.

ſtudiis inquinatam cogitaret? Quàm illi prius pudenda luxuriæ fuerunt exempla; tantum poſteà converſis ſtudiis modeſtiæ & ſanctitatis ſpecimen evasêre: ut adoleſcentiæ perfuſos contemptu diceres, quò grandioris ætatis decus lucidius eniteſceret. Cum quis ſanctos DEI homines intuetur, *Davidem* & *Manaſſen* Reges, *Petrum* & *Paulum* Apoſtolos, *Latronem* ad Chriſti ſuſpenſum latus, cœtum denique Chriſtianorũ univerſum, crediderit ſanè, duos in uno homine homines, duos Genios fuiſſe: alterum nequitiæ; alterum virtuti operam mutuantem. Agnoſcit hoc in ſe ipſo Apoſtolus: cum ſe hinc à Mentis; illinc à Membrorum lege in diverſos rapi impetus queritur. *Rom. 7.*

Iam, ſi ad Fortunæ conditionem reſpiciamus, quàm eſt ab illa varium in uno homine Ingenium? In quam morum imaginem fingit hominem contempta humiliſque paupertas, divitiæ inſolentes, Nobilitas glorioſa, dignitas ſuperba? Quàm variè afficit hominẽ Cœli ſtatus, Aëriſque liquidi craſſive temperies? Quàm in animo morum fingit effigiem corporis ſani morbidive Valetudo, & Humorum temperatio? In quàm multas Ingenia hominum ſpecies tranſeunt ex quotidiani Victus uſu, ex Familiaritatis contubernio, ex patriæ Regionis indole, ex aliis deniq; rebus, quæ diverſis animum lineamentis deſcribunt. *Fortunæ conditione. Aere. Valetudine. contubernio. Regionis indole.*

Hinc

Studia diversa. Hinc tàm varii Gentium populorumque ſunt mores, ex inſita Regionum indole, ſpirituque naturæ genitali hauſti. Hinc tàm in diverſa Studia homines animorum impetu rapiuntur: pro ſuo quoque ingenio certis affectibus addicto.

Sunt, quos Attalicæ prædam opulentiæ
Collegiſſe juvat, glebaque pulveris
Peruvii miſerâ diſcruciat fame.
Hic alto ſoliĳ conſpicuus gradu
Dat leges populis, juraque ſubditis,
Stipatuſque humili plebe clientium
Tolli tergeminis gaudet honoribus.
Is pigrum ſtimulo ſollicitat bovem,
Et frangit patrium vomere ceſpitem,
Lætus, ſi ſobolen fundat humus ſuam,
Et tanto pecudes ubere lacteos
Promittant latices, in roſeam dapem.
Pinu veliferâ Navita gurgites
Percurrit vitreos: quâ plaga fervida
Mundi ſub medio porrigitur die:
Quâ durata gelu Ruſsia frigidum
Incuſat Boream, Parrhaſiĳ jugi.
Multos arma juvant, & grave tympani
Murmur: cum rigidos in fera prælia
Trux Bellona viros concitat, & manus
Immiſcet manibus. Sunt quibus amphora
Bacchi larga placet: qui pateras mero
Spumantes avidis faucibus ingerunt,

Et ventrem

Et ventrem ſatiant immodicâ dape,
Nati, ceu pecudes, obſequiis gulæ.
Me pubem ingenui ſanguinis arduæ
Ad virtutis opus, ſacraque Palladis
Muſarumque domos ducere non piget,
Et civem patriæ ſcribere commodum.
His vitæ in ſtudijs nobilis otij
Si me tuta quies ſoverit, horrido
Non abrupta trucis tormine Calculi,
Non oppreſſa gravi mole moleſtiæ,
Affulgente foci luce beatulâ,
Adſpirante boni Numinis aurulâ;
Felix ſorte meâ, non ſtrepitum Fori,
Non plauſum Populi, non gravis hoſpitam
Menſæ lautitiam, non magis inclyti
Splendoris Cathedram ſollicitè ambiam.

O magnam Opificis DEI potentiam: quæ *Vſus hujus operis.* tam grandes Naturæ divitias, tot ingeniorum habitus, tam varios animorum impetus ſub una Membrorum ſimilitudine cõcluſit! O ſapientiam ſummi Moderatoris infinitam: quæ non ſingulos minus homines; quàm Gentes univerſas, ut vultuum lineamentis, & linguæ vocalis ſono: ita indole morum diversâ diſtinxit. Ut Regius Propheta ſublatis in altum oculis, lucidoſque Siderum contuitus ignes, *Cæli*, exclamabat, *enarrant DEI gloriam*: Ita ego *Pſ. 19. 1.* tam difformem animorum ſpeciem, tam multiplicem ingeniorum contemplatus habitum,

non

non possum, quin obstupefactus eximiâ Naturæ variantis imagine, in hæc verba prorumpam: *Speciosa humani Ingenij varietas summæ virtutis præconium opifici DEO impertit.* At quanta etiam ex hac contemplatione ad hominem redundat utilitas, suas aliorumque virtutes & vitia recto pendere judicio satagentem. Tecum habita, ô Homo, abditique pectoris introspice penetralia: ut tui gnarus sciensque ingenita virtutum semina promoveas; vitiorum exstirpes: omnem animi impetum ad bonas artes convertas. Aliorum Indolem attentè considera: ut non impensè nimis, aut ames bona; aut oderis mala, quæ foris videntur. Fallit sæpè specioso virtutis titulo Improbitas: Cave in fraudem illiciaris. Lubrico titubat vestigio genitalis animorum impetus: vide, ne nimium illi confidas. Abducit aliquem in pravum præceps Naturæ cupiditas: noli omnem de illo spem benignæ frugis deponere. Exundans in sylvestrem herbam ager impensâ culturâ purgatur, & mansuescit. Exuberans in inutiles ramos Arbor depastâ luxurie felices proventus alit. Equi contumaces ad patiendum sessorem rectis imperiis assuescunt. Ita resident sæpe pravi animorum motus, adhibitâ Sapientiæ moderatione. Si fidum constantemque in Virtutem sentis impetum; ama, & imitare. Si robustam in malas ar-

las ar-

las artes vides indolem; oderis, & declina.

Igitur nactus aliquid vacui à publico temporis, non malè bonas horas collocare mihi videbar, si illas *in hac utili Animorum Contemplatione insumerem*, in retrusis pectorum recessibus *Morum latentium vestigia* persequutus. In quibus recto ut insidam pede, abditumq; suis latebris animum indagẽ, patefaciam, proferam, juvet me Sator Conditorque Naturæ Opt. Max. DEVS.

Hoc duce ingrediemur Naturę Theatrum: & priusquã *Communis Naturæ signa notasque contemplemur*, *de tacitâ Corporis Animique consensione: & Conjectionum Externarum certitudine atque incertudine* paucula, pro ingressu Dissertationis nostræ, præfabimur.

CAP. II.

De Consensione Corporis & Animi ad denotandam Indolem.

MOmus electus à Diis Arbiter honorarius, ut ortam inter ipsos, de Opificiorum suorum dignitate, controversiam justè sapienterque disceptaret; cum Hominem à Vulcano factum diligenter conspicatus esset, Architectum tanti operis accusavit, quod *pectus Fenestratum* non fecisset: ut

Indicia indolis in corpore.

ſet:ut eo recluſo ac patente, abditę mentis ſenſa cognoſcerentur. Momo Deorum maledico obtrectatori, *Socrates,* quis crederet? ſuffragatus, *Clatratum hominibus pectus* imprecatus eſt: ut deliteſcens intus cogitatio ad conſiderandum pateret. Et conqueritur *Theognis*, mentem hominis multis abſtruſam receſſibus latere, & poſitum in occulto cor nullis deprehendi veſtigiis poſſe. Momus quidem, pro ingenio ſuo, infamem maledicentiæ ſtringit dentem, deoſque petulanter lacerat: quorum aſſurgere ad faſtigium, & imitari operum præſtantiam nequit. Veſtræ verò, Sapientiſſimi homines, querelæ quam cauſam habent? An verò nulla ſeſe in humano Corpore Indicia proferunt, quæ abditos animorum ſenſus arguunt, & in conſpectu ponunt? Nulla in Verborum effatu, in præcoce Rationis uſu, in quotidianâ Munerum functione vitæque Studiis, in Ætatum gradu, in Sexus diſcrimine, in Corporis habitu impreſſæ ſunt Notæ: quæ latentem Naturæ affectionem produnt? Nullum ex Parentum moribus, ex Patriæ natalis indole, ex Aëris temperatione, ex Alimentorum uſu, ex Aſtrorum influxu deliteſcētis animi documentum ſumitur? Nihil reconditi ingenii Educatio & diſciplina puerilis aperit? Nihil in Fortunæ bonis, in ſomniorum ſpectris, in Geniorum adſpirantium afflatu eniteſcit, ex quo animi fun-

mi functiones, tum per Naturam adgeneratę; tum per Consuetudinem adscitæ contractæque præsentiantur?

Intuere autem omnes Humani corporis ductus & lineamenta, Membrorum figuram, Vultus speciem, oris habitum, capillorum colorem, cæcum te esse oporteat; nisi in illis expressam descriptamque intimę mentis imaginem animadvertas. An putandum est, illa in facie colorum pigmenta nullum sui usum pręstare? Illam oculorum minacem amicamve aciem, nullum secreti sensus indicium referre? Illam serenæ turbidæve frontis tempestatem nullos depressi animi mores designare? Illam superciliorum remissionem contentionemve; illum plenæ infractæve vocis sonum; illam cutis asperitatem mollitiemve; speciem capillorum; temperiem cerebri & cordis; compositionem membrorum; conformationem lineamentorum; formam & figuram corporis universi nullam occultioris ingenii notam oculis subjicere? non reclusos in pectorum recessu sensus detegere? non retrusam abditamque interioribus penetralibus indolem in apertum protrahere? In quem igitur finem illam Corporis figuram vultusque exterioris speciem Natura efformavit? Quem usum habent illi lineamentorum ductus? ille varii oris adspectus? ille dissimilis membrorum habi-

Natura nihil facit frustra.

tus, & corporum conformatio diversa? Neque quemquã ego tàm de Naturâ sentire puto perversè, ut frustrà illam aliquid moliri, vanoque conatu operam perdere censeat. Nullum quidem est tàm abjectæ conditionis in terra animalculum; nulla tàm obscuræ lucis in cœlo stellula; nullus tàm minutæ frondis in prato flosculus, qui non certum sui usũ prẹstet; nedum ut in Principe rerum omnium Homine tàm varii habitus lineamenta vultuumque diversa species nullum, frustratâ Naturæ actione, finem intendat. Nihil temerè sapientissima Natura facit, nihil fortuitò, nihil frustrà! nullam non destinato fine actionem molitur. Nihil opifex DEVS in immensâ Mundani operis fabrica vacui fecit, nihil otiosi: minutissimis etiam & vilissimis corporis humani membris vim & functionem vitæ convenientem elargitus. Hoc divinæ Generationis libri loquuntur, hoc philosophorum effata inculcant, hoc diligens Naturæ contemplatio testatur.

Cognatio inter corpus & Animũ. Tanta verò Corporis Animique est cognatio, tanta Morum Humorumque consensio & propinquitas, ut abditam Naturæ indolem externis utrinque indiciis prodant, & mutuam tacitæ affectionis imaginem, tamquã in speculo, sibi præstent. Ut enim ex Animi constitutione Morumque habitu certa de Humorum

morum temperie, & membrorum valetudine documentum petitur: ita corporis temperatio, qualis delitescat intus animus, quæ nata, aut assumpta morum subsit indoles, quid tacito promatur sub corde, arguit forásque effert. Ita visum fuit Naturæ matri, ut animis corpora conformaret, aptatisque ad illorum functionem membris, latentis ingenii indolem in externo corporis habitu adumbraret. Varia igitur corporis constitutio facultates moresque animi variat: qui membrorum conformationem, & temperamenti conditionem sequi plerumque solent. Neque verò insita solum & congenita; sed Adscititia etiam corporis indoles illam morum atque animi componendi vim habet. Clarum ejus rei in se ipso sibi Homo, si experiatur, habet documentũ. Si purum fuerit corpus, atque ab omni sordium inquinamento vacuum, si elaborato in laudabiles succos alimento, Spiritus defæcatus nullam ab illuvie aliqua noxam combiberit; ut suo officio corporis instrumenta inculpatè funguntur: ita animus impositum sibi munus alacriter obit. Syncera in moribus integritas, sedata in affectibus tranquillitas grata in vultu hilaritas, in sermone affabilitas, in omni actione rectitudo probitasque elucescit.

Compositum jus fasque animi, sanctique recessus Pers. Sat. 7.
Mentis, & excoctum generoso pectus honesto.

Sin aliqua subsit in corpore intemperies, imbutusque sorde spiritus labem contraxerit, perturbatæ mentis securitas ad enormes statim impetus concitatur. Ad faciles iras, ad acerba jurgia, ad prodigiosam severitatem, ad tristem morum asperitatem homo descíscit, morosus, querulus, pręfractus, durus, intractabilis. Neque aliter ac commota flabrorum violentia, excitata vehementius tempestate, in decumanos maria fluctus attollit, & littora inquietis procellis verberat; Ita conturbatis in corpore humoribus, spirituque æstuante, vario animus impetu concutitur, jactatusque huc illuc turbulentis affectuum procellis, non rarò dejectâ de clavo Ratione, in infames vitiorũ scopulos detorquetur. Hoc verò etiam tum contingit maximè: si aut vis humani corporis formatrix in membrorum confirmatione erraverit; aut materiæ vitio aliqua corpori labes ac deformitas à Naturâ imprimatur. Quæ si circa principem aliquam vitæ partem consistat, cordique maximè ac cerebro mentis domicilio affinis sit, magnum inde Ratio incommodum accipit, & vitiosis Animus affectibus imbuitur. Testantur id studiosissimi Naturæ investigatores: quorum princeps *Plato*, *Omnibus*, inquit, *Natura animantibus corpus dedit animi moribus & actionibus accommodatum*. Cui assensus *Galenus*, *Animi mores corporis sequi temperamentum* scribit.

Hoc

Hoc ut desumpta ex Naturę mysteriis Ratio probat; ita locuples exemplorum evincit Experientia; quæ deformi membrorum specie prodi absconditam intus intemperiem, & in *monstrosi corporis domicilio monstrosum stabulari hospitem* testatur. Prodite nunc vos in medium *Longuriones, Pumiliones, Capitones, Cilones, Coclites, Strabones, Pæti, obstipi, Cernui, Nasones, Simones, Silones, Dentones, Buccones, Mentones, Bronci, Balbi, Blæsi, Muti, Gibbosi, Ventricosi, Manci, Claudi, Loripedes, Vari, Valgi, Vatij, Compernes, Plauti, Pansæ, Pedones, Attæ, Scauri, Scævolæ, Coßi, Depeges.* Et vos in conspectum venite *Galbæ, Chlori, Mauri, Arvinæ, Craßi, Pelargi, Cicerones, Platones, Burri, Nigri, Ruffi, Aquilij, Rutilij, Syllæ, Aenobarbi, Capellæ, Calvi, Contracti, Longimani, Scauri, Suræ, Flacci, Clavei, Tuditani, Falcones, Sedigiti, Thrauli.* Et vos accedite ex *Pilappiorum, Pitagonum, Margajatarum, Chicanorum* regionibus *Fauni, Satyri, Androgyni, Hippopodes, Sciopodes, Hymantipodes, Cyclopes, Centauri, Arimphæi, Pygmæi, Gigantes, Acephali, Cynocephali, Astomij, Fanesii, Anthropophagi*: & si quæ aliæ sunt in remotis marium Insulis portentosarum deformitatum copiæ abominabiles. O prodigia ominis inauspicati! O monstra in extremos *Morpionum* recessus, ad Bestiarum convictus & latibula, releganda! Quid moramur avertendis terroribus sacra piacularia facere, feriisque indictis

In monstroso corpore animus monstrosus.

& lectisterniis cōpositis, deos pacē exposcere. Age, ad conspectum prodigiosæ monstrositatis, vetus illud Græcorum, inter vota precesque, accinamus: *Beatorum antiquissima sanitas omni tempore tecum sum*. Illa quidem, me tacente, mōstrosorum corporum figura, vultuumque terrifica species, & membrorum cōformatio, quid intus monstri alant, loquuntur. Scilicet turpes animi turpia incolūt corpora, raroque evenit, ut sub speciosi corporis tegmine detestabilis morū improbitas delitescat. Dic enim mihi, sodes, quis apud deformes *Pilappios*, turpesque ad glacialem Arcti domum gentes, bonę rationis usus deprehēditur? Quę apud Septentrionales Americę *Avanares*, *Albredos*, *Catuacates*, *Tagiles*, *Apalchemos*, *Mocosas*, *Capaschos*, *Chilagas*, aliosq;, adumbratæ humanitatis extant vestigia? Quæ in priscis prodigæ & prodigiosæ staturæ Gigātibus virtutis fuit indoles? Quàm in vastis corporibus vasti àb omni modestiâ ac pietate erant animi? Quanta scelerum exercitatio, violentia, rabies? Docet hoc insana cœlorum oppugnatio, congestisq; montibus cōserta cum superis bella. Probat *Typhœi* in principem deorum impietas, quem ille captum, manuum ac pedum nervis graviter vulneratū in Cilicia carceribus mancipavit: nunquā fortassis inde emersum, nisi frater *Mercurius* singulari æstu liberatum in pristinæ dignitatis sanitatisque

Grāditas corporum deformis.

Nat. com. mythol. l. 6.

tatiſque poſſeſſionẽ reſtituiſſet. Evincit *Briareus*, fraterque illius *Gyges* centimani, *Tityus*, *Enceladus*, *Porphyrion*, *Adamaſtus*, *Ceus*, *Oromedon*, *Alous*, *Ariſtæus*, *Antæus*, *Polyphemus*, & cætera Gigantum ſoboles: qui ut corporum; ita ſcelerum enormi magnitudine omnes ſui ævi mortales exceſſerunt. Sed quid Poëtarum perſequor fabulas; qui ſub fictis monſtroſorum corporum tegmentis reconditam improbitatis indolem delinearũt? Sacrę literę, primo recentis Mũdi ævo, ex vulgatis piorum impiorumque nuptiis natos homines aſſerunt; qui ſub immani corporum mole truces barbaræ feritatis inſolentiæque animos gerebant. Ex illis oriundi apud Amorræos *Enaquini*; apud Moabitas *Emimi*; apud Ammonitas *Zamzumes*, quam præfracti fuerunt DEI piorumque hoſtes? quàm profani idolorum cultores? quæ ab illorũ corporibus turpitudo; quæ à manibus vis; quod à ſceleratiſſimis illorũ factis flagitiũ abfuit. Horum de poſteritate extremus, *Baſanæ Rex Ogus*, ferreo novem cubitorũ uſus lecto, prodigioſo furore atque effręnatâ audaciâ formidabilem Iſraëlitis aciem oppoſuit, Eadem & corporis mole, & animi indole *Goliathus Palæſtinus* illa tetra immaniſq; bellua, in præliũ adverſus Iſraëlitas egreſſus, lacerato nefariis cõtumeliis DEO, bonorũ omniũ necem, & Religionis everſionẽ eructabat. Quę mẽbrorũ immani granditate,

Virg. 10. Æn.
Virg. 2. & 6. Æn.
Gen 6. 4.
Num. 13.
Deut. 2.
Deut. 3. 11.
1. Sam. 17 23.

2. Sam. 21.15. & morum immanitate *Iesbibenobus* trecentorum ſiclorum cuſpidem vibrans; *Saphus* à Sobochæo
2. Sam. 21.18. Davidis milite ad Nobam interfectus;
1. Paral. 20.6. *Gethæus Gigas*, præter ſex cubitorum proceritatem, ſenis manuum pedumque digitis elatus, adæquarunt.

Gibbus. *Struma* tergi, *Gibbuſque* pectoris tumor & extantia, affine cordi vitium, ut vitæ fontem ac principium depravat; ita animo plerumque malignitatem impertit: ſi non caſu fortuito acceptum; ſed à naturâ ingeneratum fuerit. Ideoque *Leo Byzantinus*, cum *Paſiades* gibberus
Plut. de util. ex inimicis. valetudinem illi oculorum objiceret, *Humanum*, inquit, *vitium infligis mihi*, *qui dorſo portas Nemeſin*. Et *Cicero* ſtrumæ gibbive nomine, ſcelerum turpitudinem deſignat;
2. Epiſt. Attic. *cum Vatinij ſtrumam Sacerdotij dipapho veſtitam dicit*.

Sed tu quoque

Martial. *Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luſce,*
Rem magnam præſtas, Zoile, Si bonus es.

Luſcioſitas. Oculorum enim detorta in obliquum acies, cæcitas, luſcioſitas, vitioſitas luminum naturalis, delinquente circa Cerebrum Naturâ, menti ſæpè ac rationi vitium offert, ut in obliquum deflexa deliret, minuſque probè munere ſuo defungatur. Hoc oculorum in aliis vi-
Lamprid. tio delectatus videtur *Heliogabalus*; qui convocatis ſæpè undiquaque luſcioſis convivium
Laert. l. 9. c. 12. apparabat. *Timon* verò *Nicæus*, cum luſcus eſſet,

& diſci-

& discipulum *Dioscoridem* luscum apud se haberet, in se ipsum sæpè ludebat; ridens, *quod duo homines duos tantum oculos haberent*. Idem *Antigonus* Macedoniæ Rex fecit; qui in oculi sui jocatus cladem, cum prægrandibus scriptum literis instrumentũ illi afferretur, ταῦτα μὲν καὶ τυφλῷ δῆλα, inquit. Qui tamen alias intempestivo *Theocriti* scommate irritatus cum interfecit; cum ille ad conspectum oculosque Regis, ut certam salutis spem, confugere jussus, *Nulla igitur*, diceret, *mihi salutis spes est; quando oculos Rex non habet: quibus intueri me possit*. Salsè ac ridiculè illam oculorum deformitatem in *Philænide* arguit Poëta:

Macrob. l.7.c.3.

Plut. l.2. Conviv. q.1.

Quàm sit lusca Philænis indecenter,
Vis dicam breviter tibi, Fabulle?
Esset cæca decentior Philænis.

Martial Epigr. l. 12.

Neque in *Læliâ* facetè minus.

Dentibus atque comis, nec te pudet, uteris emptis:
Quid facies oculo, Lælia? non emitur.

Epegr. l. 12.

Solet enim hoc corporis vitium concitare in se dentatos dicacium hominum Sales; quod horum aliquos, nulla ad virtutem institutione confirmatos, impostores, subdolos, versipilles sint experti. Talis fuit *Thersites*, qui ut oculorum lumine luscus, & toto corporis habitu deformis erat; ita imbutum omnibus nequitiis animum circumferebat. Cæteris, qui hoc oculorum vitium aut naturæ, aut fortunæ

Hom. Il. 2.

In vita Codri. delicto contraxerunt, cum *Codro Grammatico* ad mordaces dicacium facetias respondere licet: qui corporis objicienti deformitatem, *Non mihi*, inquit, *mei corporis nævum; sed ipsi rerum omnium fabricatori Deo impingis: quando nobis omnia ad ipsius arbitrium ab illo collata sunt: quasi ex nostro penderet voto, nihil utique esset, quod in nobis desideraremus.* Optimam quidem formam parat sibi homo ipsi; non parit natura: quæ nobiscum est in senio, in grabatulo, in feretro, in sepulchro: non carpta ætatis spatio, non imminuta morbis, non abolita morte.

Nervosarum partium affectio. Oculorum vitio proxima est *nervosarum & musculosarum partium* depravatio; quæ ad obscœnas facitias, & inurbanos sales, jocosque plus nimio acuminatos & mordaces propensionem multis adgeneravit. Ideoque surdi mutique, quique hæsitante linguâ balbutiunt, aut blæso vocis sono ægrè luctantem sermonem expediunt, non ab omni prorsus animi vitio sunt immunes.

Claudicatio. Reliqua Naturæ errata, quæ remotioribus à vitæ fonte membris accidunt, ut primarias partes minus afficiunt, ita culpari magnopere non merentur. Claudicatio tamen cavillantium sæpè dicteriis vexatur, ut claudicare ingenio ac fide dicatur, qui claudicante pede vacillat. Arguit hoc in claudo Palladas. *Epigr. 2.*

Χωλὸν

Χωλὸν ἔχεις τὸν νοῦν ὡς τὸν πόδα, καὶ γὰρ ἀληθῶς
Εἰκόνα τοῦ ἔντος σὴ φύσις ἐκτὸς ἔχει. *Eraſ. in Adag.*

Perdicis quoque loripedis tibia, in fœdæ notam turpitudinis, veterum convitiis lacerata fuit. Et in promptu ſæpè fuit claudis reſponſio, quam in obtrectatores retorquebant. Ex illis *Dæmonides* pædotriba, cùm furto crepidas amiſiſſet, imprecatus eſt, ut illæ furis maximè pedibus convenirent. *Androclidas* verò Lacon, cum debilis crure militiæ dare nomen vellet, & quod parùm bello utilis videbatur, domum redire juberetur, *Ego quidem*, inquit, *in acie, non de fugâ cogitabo, ſed de prælio.* Ideoque *Lacæna* mater filium claudum in bellum ablegans, *Fili*, dicebat; *per ſingulos gradus virtutis memento.* Hoc *Philippo* patri de coxæ debilioris incommodo triſti, *Alexander* filius acclamabat: *Confide pater, ac prodi in apertum*, ἵνα τῆς ἀρετῆς κατὰ βῆμα μνημονεύῃς. In eandem ſententiam *Horatius* Cocles, quum ei cruris vitium objiceretur, *Per ſingulos*, inquit, *gradus admoneor triumphi mei.* Meritò *Cocles* glorioſam ſibi ex patriæ, adverſus inſultantem Hetruſcorum vim, defenſione calamitatē oſtētabat. Nō illâ honeſtandū eſt dignitate Naturæ errantis veſtigium; cum mutilati deminutiq; ac mulcato, ut *Taciti* utar verbo, corpore, divina profanaq; lege ſacris arcerētur. Apud ethnicos nō integri corporis ſacerdos peſſimi ominis res habebatur. Quod cū in victimis

Plut. de aud. poetis. *Plut. in Lacon.* *Ibid.* *Plut. de Alex. fort.* *Cœlius l. 14. c. 5.*

mis vetaretur, quantò minus in ſacrorum prę-
S. Dionyſ. Hal. antiq. l. 2.
ſide tolerari debebat? Igitur *Romulus*, adjecto ſacris ordinandis animo, Sacerdotes legit & genere excellentes, & virtute præſtantes, & opibus locupletes, & corpore benè conſtitutos. Quod ita ſervatum religioſè apud poſteros
Plin. l. 7.
fuit, ut *M. Sergius*, cum de rebus ſtrenuè à ſe geſtis, orationem habuiſſet, ut debilis mutiluſque, à ſacrorum munerum curatione rejiceretur. Neque ipſi quidem *Metello*, cum ex flagrā-
Livius.
tis Veſtę flammis Palladio erepto oculos perdidiſſet, ſacerdotium fuit relictū. Quod Metello fortuitus ignis; hoc *Hyrcano Antigoni* malignitas Sacerdotium abſtulit. *Antigonus* enim
Ioſipp. excid. Iud. l. 1.
veritus, ne, mutatis aliquando rebus, ad ſacram functionem reditus *Hyrcano* pateret, facto in illum impetu, mordicus ipſi aures præſcidit. Scilicet, quod proverbio circumfertur, ut *ſibi caveat quiſque à Signatis*; hoc in ſacrorum adminiſtratione curari maximè debebat: quorum præſides, ut nullum improbitatis; ita neque naturæ delinquentis notam referre decet. Eſt enim quotidiano uſu atque experientiâ compertum, ut ſub adgenita defœdati turpiter corporis nota, improbę nequitiarum artes, ſæpè deliteſcunt: niſi educatio religioque impreſſam animis labem extergat.

Corporis animiq; deformitas.

In quam improbitatis ſuſpicionem omnis corporis deformitas Vultuſque indecentia

tacito

tacito hominum judicio vocari ſolet. Tantam namque animi corporiſque natura fecit conſenſionem, ut de interna conſtitutione mutuum ſibi indicium præſtent, & turpificati animi fœditas ac depravatio tetram plerumque deformati corporis ſpeciem comitetur, raroque conſpicua vultus dignitate deteſtabilis morum improbitas obveletur. Contuêre mihi, ſi dubitas, illam πιθηκομόρφε *Therſitis*, ab Homero depictam ingenii penicillo imaginem. Turgent follicatæ buccæ; fluunt, Gallicani inſtar canis, diſtorta labia; ſurgit in turbinatum ovi mucronem caput; torquetur in obliquum luſcioſa oculorum acies; tetrici oris habitu, torvo Morpionis vultu, claudicante gradu, enormi corporis totius conformatione, non ab hominibus; ſed à Simiis, aut Furiis potius infernalibus oriundus videtur. Tàm turpi corpore turpiſſimam Natura animam circumveſtivit; quæ nequiſſimis imbuta moribus, ad effrenem loquacitatem, ad ſcurrilem maledicentiam, ad nefandam maximarum virtutum criminationem linguam concitabat. Adſpice mancipem illum *Helium*, prædonem ſectoremque Romanorum turpiſſimum. Qui qualem corporis habuerit formam, C. *Iulius* expreſſit; cum, conjecto digito in Mariani ſcuti depictum Gallum, nodis diſtortum, ejecta lingua, buccis fluentibus,

Iliad. β.

Eraſ. l. 6. Apoph.

Illi

Illi simillimus est Helius, diceret. Helium corporis morumque fœditate *Corytheus* ille retulit, qui proverbio locum fecit; ut bardus aliquis & deformis Κορύθεος εἰδεχθέστερος nuncupetur. Quis non conspectâ *Vetustinâ* Martialis malè ominetur? ubi apparuerint tres illius dentes, tres capilli, pectus cicadæ, crus formidæ, rugosa frons, mammæ aranearum cassibus pares, os rictibus crocodili simile, cantus ranarum & culicum, visus noctuæ, fœtor hirci, atque aliæ corporis notæ, quæ deformem nimis adspectum habent. Aut improbi oris morisq; meretriculâ Phileni? de quâ idem poëta.

Idem.

Mart. l. 3

Mart. l. 2.

Cur non basio te Phileni? calva es.
Cur non basio te Phileni? ruffa es.
Cur non basio te Phileni? lusca es.

Tacitus.

Aut *Pisone*; qui cum & vultum deformem haberet, & animum scelerum sordibus contaminatum gereret, *Cyclopis* nomen meruit. Sed quis ille est staturâ corporis eminente, lurido colore, enormi membrorum conformatione, gracili cervice tibiisque, concavis oculis & tēporibus, latâ fronte ac torvâ, capillo raro, vertice glabro, cute reliquâ hirsutâ, vultu in omnem terrorem ac formidinē composito? *Cajus est Caligula*; in quo quidem omnia redundant vitia, quæ aut in scurra infami reprehendi, aut in perdito nebulone publicis legibus damnari possunt: ingurgitatus in omnia flagitia, volutatus

Sueton.

lutatus in turpitudinum dedecore, insignitus nefariarum fœditatum notâ. Cavete ne ex editiore loco in verticem illius prospiciatis, aut quacunque de causâ *Capram* nominetis; nisi in vincula duci, & capitalis delicti damnari velitis. In eâdem honoris sede, simili rerum humanarum opprobrio, sedit aliquando, prô pudor! *VVenceslaus* ille Imp. cujus ut corpus omnium deformitatum maculis fuit turpificatum; ita animus profusarum libidinum fœditate contaminatus: ut non ad Reip. curam; sed ad helluationes, ad luxuriam, ad explenda fœdissimarum voluptatum desideria natus esse videretur. Audite memorabilem, non dicam hominis, sed pecudis vocem. Accepto de arcis suæ conflagratione nuncio, cum vinariam cellam incolumem audiret, *Ardeat*, inquit, *vel denuò arx, totaque in cineres concidat; dum nulla Rhenano pernicies afferatur*. Ita teste Experientiâ verum esse convincitur, quod *Pythagoras* dicit; *Distorto in corpore, anima distorta & nequam habitat*. Cuspinianus.

Tu nunc in medium prodi *pulchri corporis grata virtus*, & quantopere specioso illo Gratiarum cōtubernio delecteris, ostende. Tale Regiæ magnitudinis domicilium aliquando tibi *Saulus* dedit; qui cum speciosa corporis dignitate Israëlitas omnes præcelleret, *Videtis*, inquit Samuel, *quem suo populo Regem* DEVS Corporis animique pulchritudo. 1. Sam. 10. 24.

præfe-

præfecerit: regium ſplendorem virtutemque ex conſpicuę pulchritudinis forma ęſtimans. Tale *Ioſephus Iacobi* F. qui ob formæ venuſtatem in ſtupri illectus conſuetudinem tanta fuit indole virtutis, ut nullis heræ corruptelis, nulla florentiſſimæ ætatis illecebra, nullo melioris fortunæ commodo, ad ponenda libidinis herili in thoro veſtigia impelleretur. Tale *Cyrus*; qui, *Xenophontis* judicio, ut formæ, ita virtutis ſpecie inter omnes ſui ævi mortales eminebat: manu conſilioque promptus, animo elatus: ab avaritia, à faſtu, à ſævitia alienus: non pecuniam, ſed amicos ſuos eſſe theſauros dictitans. Tale *Alexander Philippi* F. qui in vultu habituque corporis externo magnitudinis ſuæ notas circumtulit, quibus ſingularem ſibi apud alios cultum ac venerationem adſtruebat. Ab illo victus armis Indorum Rex *Porus* neque animi magnitudine, neque corporis pulchritudine ipſi ceſſit: quod ipſe victor Macedo confeſſus eſt, cum eminentem in acie conſpicatus hoſtem, *Tandem*, diceret, *dignum Alexandro periculum.* Illam etiam ſibi laudem *Demetrius ille Poliorcetes* Antigoni F. vēdicavit, tàm ſingulari formæ venuſtate, ut neque fingi, neque pingi à quoquā illius imago poſſet. Sub illo pulcherrimi corporis ornatu mira morum erat dexteritas, ut temperata ſingulari humanitate gravitas venerabilem

pariter

Gen. 39. *Cyropæd.* *Ælian l. 12.* *Suidas Curtius.* *Plut. in Demet.*

pariter & gratiosum hominibus præstaret. Principem in hoc Gratiarum cœtu *Scipio Africanus*, locum meretur; qui an ob formæ dignitatem, an morum sanctitatem majori Hispanis admirationi fuerit, in incerto est. A quo neque *Augustus* ille terrarum orbis dominator excludendus est, tàm venustâ per omnes ætatis gradus formâ, tam vigoris divini oculis, tàm sereno vultu; ut Galliarum quidam Princeps eo inhibitum confessus inter suos fuerit, quo minus eum in Alpium transitu, ut destinarat, in præcipitium propelleret. Non fraudandi sunt honore isto Germanici sanguinis Principes; quorum primus maximusque *Carolus* M. dignam summi Imperii fastigio corporis speciem habuit: cui eximiarum virtutum adjunctæ dotes meritissimum illi Magni cognomen dederunt. Laudatur in *Henrico* I. summa gerendarum rerum dexteritas & prudentia; in *Conrado* Henrici IV. F. admirabilis regiarum virtutum splendor; in *Rudolpho* I. mirifica cibi potusque temperantia; in *Sigismundo* excellens in summâ fortunâ humanitas; in *Maximiliano* I. insignis plurimarum rerum sciẽtia, atque animi in tolerandis adversitatibus fortitudo. At in singulis tanta fuit corporis dignitas, tanta formæ venustas atque elegantia, ut in maximo Principum cœtu aut tenere, aut mereri Cæsarei honoris apicem, à peregrinis

Plutar. in Scip.

Sueton.

Crantz. Sax. l. 1. c. 7.

Cuspin.

Hedio in Chron.

Cuspin.

Idem.

etiam & ignotis, dicerentur. Dum repeto clarissimorum Principum nomina, ad tui memoriam *Friderice Barbarossa* obstupesco, indignorque quod regia vultus tui majestas, & egregia speciosissimarum virtutum dignitas te ab injurioso Capitolini Monstri pede, pedove, vindicare non potuerit.

Hedio in Chron. 5.

In hac formæ virtutisque societate mutuaque necessitudine suffragantur nobis suæ authoritatis calculo Poëtæ: quorum Homerus *Hectorem* & *Achillem* Heroum præstantissimos decori vultus specie venustissimos facit: ut veram & virilem pulchritudinem cũ actionum bonitate jungi plerumque significaret. Apud quem *Priamus* de specula in Græcorum exercitu virum excellenti corporis forma; qui *Agamemnon* erat conspicatus, accersita Helena, his pulchritudinem illius laudibus attollit.

Iliad. γ.

> Ος τις ὅδ' ἐστὶν Ἀχαιὸς ἀνὴρ
> Καλὸν οὕτω ἐγὼν οὔπω ἴδον ὀφθαλμοῖσιν,
> οὐδ' οὕτω γεραρὸν, βασιλῆι γὰρ ἀνδρὶ ἔοικεν.

Philosophi pulchri.

Cujus exemplo Virgilius *Turnum* ac *Aeneam* à singulari formæ pulchritudine commendat. Et ne quis opinetur, regias tantum Principum virorum virtutes splendidè habitare, Eruditio etiã & sapiẽtia in amœnum plerũq; hospitium divertit. Quod adeò quidẽ verũ est ut *Socrates* distorto corpore homines ad philosophię studia ineptos dicat, neminẽq;, unquã in disciplinam

nam acceperit, quàm inſpecto adoleſcente ex formæ habitu judicaret; an percipiendis bonarum artium diſciplinis conveniret. Quod *Pythagora* etiam fuit inſtitutum, ut admiſſurus aliquem in diſciplinam , ex corporis habitu naturam illius ac ingenium prius exploraret. Ipſe verò tanta corporis fuit pulchritudine, ut *Laert.* illum diſcipuli opinarentur Apollinem eſſe, qui ex Hyperboreis veniſſet. O quàm felici ſucceſſu bonarum artium ſtudia in ſcholis tractarentur, ſi tam præclarè magnificeque de præceptoribus ſuis diſcipuli ſentirent? Neque enim aliud majus eſt docenti adminiculum, quàm ſi ſanctam virtutis atque ingenii exiſtimationem apud pubem præceptor ſibi pararit: qua offenſa perditaque in magno ſui contemptu irrito laborat conatu. Quanta in *Idem l. 5.* *Demetrio Phaleræo* formæ fuit præſtantia; quem conſpectum meretricula χαριτοβλέφαρον appellavit? Quanta in *Nicolao Damaſceno*; à cujus no- *Suidas.* mine Auguſtus pulcherrimos palmarum balanos *Nicolaos* vocavit?

Mulierum præcipuum eſt ſtudium & glo- *Mulieres ſpecioſæ.* riatio in venuſta gratioſi vultus ſpecie atque elegantia: quæ gratiſſimum ſæpenumero virtuti domicilium præbuit. Tàm ſpecioſè eleganterque fœmineo in corpore habitantis virtutis illuſtre præbuit ſpecimen Abrahami uxor *Sara*: cujus eximia pulchritudo duorum *Gen. 12. Gen. 20.*

Regum amores inflammavit; pietas ac fides æterno famæ præconio immortalitati consecravit. Quantam tu *Sara* Abrahamo marito; tantam filio tuo Rebecca nurus formæ virtutisque dotem attulit, quam *Isaacus* ob virtutis præcellentiam uxorem duxit; ob formæ speciem, ne à Palæstinis raperetur, sororem dixit. Tua verò *Iuditha* pulchritudo, quàm Bethuliensi populo salutaris fuit, cum capto illius illecebrâ *Oloferne*, regiarum copiarum duce, patriam obsidione, cives tuos destinato exitio, te hostili opprobrio liberares? Et tua exulanti Israëlitarum Genti *Esthera*; cum ob corporis virtutumque eximias dotes Persarum Regis Artaxerxis conjugio devincta, immanem popularium tuorum cædem caveres? Neque sanè in tenui virtutis formæque æstimatione *Abisaga Sunamitis* fuit; cùm Israëlitidum omnium speciosissima haberetur, qui confectum Senio Regem, dum injectu vestium calescere non posset, suo complexu foveret. Apud Gẽtiles etiam homines illud virtutis & speciositatis contubernium in *Penelopâ* laudem meretur.

Gen. 26. Iuditha 13. Esth. 2. 1. Reg. 1. 3. 4. Homerus.

Αρτέμιδι ἰκέλη, ἠ δὲ Χρυσῇ ἀφροδίτῃ.

Et in *Lucretiâ*; cujus formam & castitatem, cũ sempiternâ nominis gloriâ, Romani suis monumentis inseruerunt. In hanc tantæ laudis societatem admittenda est *Aspasia*, quæ plebei &

Ælian. l. 12.

pere-

peregrini generis filia, ob corporis animique dotes, in Regium Persarum thalamum recepta fuit. Neque suo fraudanda est decore *Sisigambis*, Darii uxor, nulli suæ ætatis fœminæ pulchritudinis laude inferior; & *Zenobia* Palmyreorum Regina; & *Andromache* Hectoris; & *Hecuba* Priami; & centum aliæ, quas venusti corporis elegātia Regum principumque magnorum conjugiis illigavit; morum probitas animique magnitudo magna in omnem posteritatis memoriam gloria nobilitavit. *Curtius.* *Sabill. l. 7. En. 7.*

Miramur autem Hominem divinæ mentis simulacrum ac imaginem impressa cœlitus cognoscendæ indolis vestigia in externo corporis habitu circumferre; si brutis animantibus, si herbis atque plantis certas natura notas addidit, ex quibus illarum præstantia pravitasve conjiciatur? Equi generosam indolem virtutemque arguit caput exiguum & macilentum; cervix ardua & flexibilis profusaque jubarum pullitie comata; os amplum lacerumque & glomeratis frœnis spumam ejiciens; oculi prominentes atque alacres; arrectæ micantesque aures; patulæ nares; grandes rectique armi; substrictus venter; carnosæ clunes; numerosum toris pectus; color puniceus, badius, ruffeus, mureus, cervius, scutulatus, guttatus, niger, præssus: si altius ingressus mollia reponat crura; si fluvios minaces tranare; si *Signa brutorii.*

ignoto ſeſe ponto committere; ſi ſtrepitũ omnem contemnere audeat. In Bove vaccave cõmendatur quadrata beneque compacta integrorum membrorum ſtructura; longum, amplum, denſumq; & benè coſtatum corpus; nigricantia cornua; lata fronte oculi magni nigrique; piloſæ atque hirtæ aures; cõpreſſæ ſubſimæve malæ; gibberi ſpina leviter remiſſa; apertæ nares; ſubnigra labra; toroſa cervix; promiſſis ad genua palearibus, lati humeri, capax uterus; nervoſa, & deprimente corporis mole breviora crura; eminula genua; denſus ac brevis toto corpore pilus, cauda ſetoſa & ad terrã propendens. In cane probãtur pendulæ aures, fulgidi oculi; nigrum roſtrum, naribus repãdis ac retuſis; magnum caput; toroſum pectus; inanis venter; breve compactumque corpus; rotundi agileſque pedes; carnoſæ clunes; levis cauda nullaque põderis & pilorum mole oneroſa. Gallinacei pretium eſt ſtatus corporis erectus, ſublime caput, excelſæ criſtę roſeo perfuſę colore, rari nigricanteſve oculi, aduncum ac breve roſtrum, magnæ ac candidę aures, reſplendentes ex alto ac rutilo paleæ, jubæ vel ex aureo colore flaveſcentes, vel ex viridi reluceſcentes, per collum cervicẽque in humeros diffuſę; muſculoſum pectus, robuſti lacerti, plenę proceræque alæ, femina & clunes frequentibus plumis hirtę, robuſta crura infeſtis ſudibus

nocen-

nocēter armata, cauda duplici ordine prominentibus utrinque pennis falcata. Oves ad sobolem generandam eliguntur, quæ corpore sunt amplo, lana molli, ventre piloso. Piscem empturi patriam ejus natalem inquirimus, colorem spectamus, corporis universi habitum consideramus. Arborem plātaturi generis nobilitatem sciscitamur, teretem trunci rectitudinem, libri integritatem, nodorum nitescente surculo crebritatem speculamur. Hominis verò indolē nullis vestigiis persequamur? nullis indiciis ad penetrales animi secessus aditum inveniamus? nihil vultus, quem indicem atque imaginem latētis animi sapientes dicunt significaret? nullum divina humani corporis structura morum latētium documentū præberet? Cur igitur *Spartani* natos recenter in lucem Infantes curiosè tractarūt, & insigni turpitudinis nota deformatos, externis signis prodita improbitatis indole, præcipitio necarūt? Cur Leges Civiles, in arguēdo suspicionis crimine, illū tormentis primò subjiciūt, qui corpore deformis latentē nequitiæ indolē tacitis indiciis exprimit. Cur apud Indos Gymnosophistæ, in Nili insulâ Meroënses, alii alibi, in eligēdis Regibus, nō generis nobilitatē, non opum amplitudinem, nō animorum usum & potentiā, sed eximiam oris dignitatem, & decoram membrorum omnium conformationem spectarunt?

Plut. in Lyc.

Franciscus Val. philos. sacr. c. 32.

Macrob. Saturn.

runt? Cur sapientissimi homines ex inspecta corporis figura felicem sæpè de animi affectione conjecturam fecerunt. Id quod plena Exemplorum vetustas comprobavit.

Cap. III.

De Morum ex specie corporis Conjectione certâ & incertâ.

MAgnæ, fateor, humanæ mentis sunt latebrę, magni recessus: in quibus illa delitescens quasi velis quibusdam & umbraculis obtegitur, vix specularibus Lamiæ oculis, & stellato multis luminibus Argo cognoscenda. Infami nequitiæ velum sæpè devotæ sanctitatis prætenditur. Virtutem frequenter oculi mentiuntur.

Juven. *Et Curios simulant, qui Bacchanalia vivunt.*

Ut argentum puro candicans nitore, lineas tamen, sicut stannum, ducit nigras: Ita alia multorum est species, alia indoles, turpi simulationum illita pigmento. *Simulatio non diuturna.* Neque tamen diuturno fallit mendacio improbitas, deterso fuco obscœnam fœditatem in conspectu ponens: ut cerussata meretricum facies, deflorescente pigmento, pudendas fœdi oris mariscas ostendit. Atque ut se obtegere suis velit involucris secretus à luce communi Animus: certę tamen plerunque notæ atque indicia offeruntur, quæ in magnâ latentem obscuritate aperiunt, erutumque ex latebris evolvunt, & ante

omnium

omnium oculos ponunt. Sunt enim multa in Verbis, in Actionibus, in Sexu atque Ætate, in Patriæ ſanguiniſque natalis ſpiritu, in Adgenitis adſcitiſque, in Fortunæ Induſtriæque bonis veſtigia: quæ ſecretam morum indolem patefaciunt atque evulgant. Quę quidem tàm in Vultu ſunt manifeſta, ut illum *animi januam* Tullius dicat; quæ abditam & retruſam pandat voluntatem. Ut enim in fidibus nervi ita ſonant, ut à digitis ſunt pulſi: ita ſequitur plerumque animi motum vultus, non alio facilè viſendus habitu; quàm qui ab illo ſit impreſſus. Quo indicio *Cainum* DEVS, de conceptâ in fratrem indignatione, arguit, concidente vultu ægritudinem invidiæ profitentem. *De petit. conſ.* *Gen. 4. 6.*

Excelluere in hac Divinandi ſagacitate *Pythagoras*, & *Socrates*: quorum ille neminem in diſciplinam admiſit: niſi ante diligenter ex toto corporis habitu naturam ejus & ingenium exploraſſet; iſte *Alcibiadem* ad ſummũ honoris gradum conſurrecturum, ſumpto ex vultu atque aliunde documento, prænunciavit. Quæ corporis lineamenta *Zeno Citiæus* in adoleſcẽte aliquo intuitus, *Animi tui veſtigia*, inquit, *ſatis mihi explorata ſunt*: laſciviam oculorum proditam indiciis ſignificans. Et in alio *Diogenes*; cum ſuum ferre de moribus judicium rogaretur; *Arcas eſt*, reſpondit: ſtupidum hominis ingenium perſtringens. In *Strephiade* non adeò *Phyſiognomones felices.* *Plut. Alcib.* *Laert. l. 7. c. 1.* *Eraſ. Apoph. l. 8.*

mirum est, quod filii ex se geniti impudentiam ex vultus habitu cognosceret: quem ex schola redeuntem Ἀττικὸν βλέπος præ se ferre dicebat.

Aristoph. in Nubibus.

Quod teneræ quoque Iuventutis præceptoribus non usque adeò arduum atque proclive est: quam dum illi bonis disciplinis formant, & solicita cura ad dicendi agendique decentiam instituunt, ipsa virtutum & vitiorum elementa atque incunabula, certo indolis experimento, præcognoscunt, solique penè rectum de procursu ætatis judicium ferunt. Quam dum in *Themistocle* indolem præceptor illius prospiceret, *Tu*, inquit, *fili*, *nihil mediocre erit; sed omninò vel magnum patriæ lumen, vel magna pestis.* Et *Theodorus Gadareus*, Tiberii Cæsaris in Eloquentia præceptor, ingenii stuporem & sævitiam in adolescente animadvertens, *Lutum sanguine maceratum*, inter objurgandum, appellavit: ut malignos illius mores & ingenii tarditatem notaret. Quam cùm in discipulo quodam suo opulento delicateque vestito *Zeno* explorasset, primò illum sordido scholæ suæ loco sedere jussit, ut togã inquinaret: deinde mendicis apposuit, ut illorum fœdatus sordibus frequentandi præceptoris nauseum colligeret. Sed neque *Tymo* quidem ille μισάνθρωπος in conjicienda morum indole falsus fuit. Hostile homo in

Plut. in Them.

Sueton.

Laert. l. 7

Plut. in Alcib.

mo in homines omnes conceperat odium, nulli in occursu blandus, nulli alloquio familiaris. Solum in *Alcibiadem* puerum gratiâ propendebat: quem unum in publico comiter excipere, caput demulcere, osculari, amplecti, in oculis ferre. Rogatus aliquando, unde illa comitas in solum Alcibiadem, aliis inhumano odio rejectis? *Quia video*, inquit, *fore, ut hic adultus sit patriæ exitio futurus*. Non decepit sua *Syllam* de *Cæsare* cõjectura: pro quo cum *Cotta* deprecaretur, ne insonti puero manus afferrentur, *Nihil quidem vos mentis habetis*, Sylla inquit, *Si non illi puero multos videtis Marios inesse*. Ut Cæsaris indolem Sylla; ita Syllæ, ex animi corporisque habitu, ille in Parthorum comitatu *Chalcidensis* investigavit. Intuitus namque diu multumque Syllam, *Equidem*, dicebat, *summis hic aliquãdo in Rep. suâ vir erit, mirorque quod id ætatis nondum principem teneat locum*. Quâ ingenii perspicacitate *Cæsar*, ex tacitis naturæ indiciis, suos percussores designavit. Cùm enim delatum ad ipsum esset, *Antonium* & *Dolabellam* res contra ipsum novas moliri: negavit crassos illos & comatos sibi metuendos; sed pallidos & macilẽtos, *Caßium* & *Brutum* designans. Quid tàm esset obscurũ ac cæcum, quod *Cato* divinæ mentis acie penetrare & in lucem proferre non posset? Quàm in P. *Scipionem* juvenem intendens, illud de Tiresiâ Homeri usurpavit.

Sueton.

Plut. in Syl.

Plut. in Cæsare.

Plut. in Cat.

Οἶος

Odyss. κ. Οἷος πέπνυται, τοὶ δ᾽ ὡς σκιαὶ ἀΐσσουσι.

Talem senex *Scipio*, de adolescente *Mario*, abditæ indolis sequutus vestigia, combiberat opinionem. Interrogatus aliquando in convivio *Scipio*, *Quem post ipsum Roma magni nominis ac virtutis principem habitura esset?* Marii, qui ipsi proximè stabat, humero leviter percusso, *Hūc fortaßis*, inquit. Ut Cato ac Scipio conspicuam heroicæ virtutis ita *Theodosius Patriarcha* malignitatis indolem in *Andronico Imp.* præsagivit: cujus observato accuratius habitu, adspectu torvo, incessu superbo, staturâ Gigantæâ, arrectis superciliis, severitate & tristitiâ indesinente, perspectis animi moribus, Davidicum illud adjecit: *Vt audivimus, ita quoque videmus.* Non minus vera conjectura *Iuliani* impietatē *Gregorius Nazianzenus* assequutus est; cum intuitus humeros cervicemque mobilem, oculos vagos, pedes nutantes, nasum contumeliosum, risum immoderatum, nutus renutusque crebros, sermonem incompositum, *DEVS bone*, inquit, *quantum malum fovet Romanum Imperium!* Et *Mahometis*, *Isidorus Hispalensis* Episcopus: qui illo in Hispania, antequam execrabilem in Asia Religionem plantásset, viso, corporisque habitu curiosius examinato, pestem ac perniciem Reip. & Ecclesiæ fore dixit. *Democritus* verò Milesius, non morum tantùm atque animi indolem, ex illius in vultu imagine colle-

Plut. in Mario. — Nicetas. — Niceph. l. 10. c. 37. — Suidas.

ne collegit; ſed decerptum recēte cōgreſſu virginitatis florem perſpexit. Cum enim venientem ad ſe puellam, *Virginem* ſalutaſſet, eandem poſtridie reverſam, *Mulierē* appellavit. Et fortè illa nocte virum paſſa ſtupro corpus contaminarat. At *Narciſſi Liberti* phyſiognomon, cū *Britannicum* Claudii F. & *Titum* in ſordidis ruri ædibus natum, ſpeculatus eſſet, non Britannicum, ſed Titum ad Imperii conſurrecturum apicem, prænunciavit. *Sultanus quoque Aegyptius* Hieroſolymitanos peregrinos intuitus, in magno hominum cœtu, *Fredericum Sapientem* Saxoniæ Ducem, porrecta manu ſalutavit: ex honorato corporis habitu eminentiſſimi generis dignitatem conjectans. *Sueton.*

Ita feliciter ſæpè Sapientes latentem Animi indolem ex veſtigiis à Natura depreſſis perſequuti indagarunt, reconditoſque ſub corporis integumento mores in lucem protraxerunt. Neque tamen illa Naturæ indicia ita ſemper exactè animi moribus reſpondent, ut habere ſe aliter non poſſint, quàm membrorum notæ præ ſe ferunt. Vicit ſæpè correxitque naturæ pravitatem Educatio, & inſitos ab ortu primo nævos præceptorum diſciplina eluit ac obliteravit. Divinæ adſpirationis aura tum adgenitam ſanguinis paterni maculam abolevit; tum contractum conſuetudine vitium non rarò expunxit. Hominum induſtria & in- *Signa naturæ incerta ſæpè.*

& internam fœditatem singulari aliquando moderatione suppressit, & impressa foris lineamenta extrivit atque occultavit. Sæpè aliquod investigandæ Naturæ signum proponitur, cui alia plura refragantur, quę contrarium declarant. Igitur oblatis ad conspectum habitus externi notis, cohibenda est præcipitatæ temeritatis assertio, neque ex dubio fallacique signo prętorium statim de natura moribusque hominis, cũ maledicâ vitiosi corporis insectatione, judicium ferendum. Maximè in tàm variis simulationum artibus, quibus nequã homines, quando res poscit, naturam pristinam exuunt, assumptamque novam tantâ fingunt calliditate, ut adnata, nõ adscita videatur. Quã enim sunt infinitæ assimilatæ virtutis species, quàm insolens ostentatio, non sermone tantũ, sed vultu etiam incessuque ad morum honestatem cõposito? Quanta in multorum oculis habitat modestia, quanta est in fronte contractio, in superciliis gravitas, animo turpissimis vitiorum sordibus contaminato? Quam sæpè aliquem familiaris vitæ usu tibi adstrictum reperias, qui simulatæ probitatis integumento nequitiam involvit; quam, ubi fallendi tulit occasio, expromit, & improvisum ex insidiis ictum infert? Crede mihi non omnis ille bonus sapiensque est, qui vultu virtutem refert, & barba pallioque sapientiam ostentat.

Simulationum artes.

Multi

Multi thyrsos quatiunt, feriuntque, immanibus à mentis possessione poculis deturbati: at pauci in divinam Bacchi sortem sunt admissi. Multi cytharam ad manus sumunt, qui cõtretandarum fidium artem non didicerunt.

Πολλοὶ τελεσβόλοι, παῦροι δέ τε μάντιες ἄνδρες.

Cave tibi à Crocodili lacrymis: dum hominem fingit, certam tibi perniciem machinatur. Obtura aures ad dulces Sirenum cantus: dum jucundos ore modos edunt, venenum latenter infundunt. Declina hominem, qui facto simulatoque vultu amicitiam pollicetur: dum panem una manu ostentat, altera lapidem invertit.

Equidem multis simulationum involucris tegere & quasi velis obtendere homines sciũt adgenitæ pravitatis indolem. Lingua aliud sępè loquitur; aliud tacito clausum pectore reconditur. Sub humana effigie, ferarum sæpè animi; sub angelicæ pietatis larva Diabolicæ malitiæ fœditas delitescit. Non si lynceæ perspicasitatis acie sis instructus, fallacem insidiantis Mercurii fistulam, & tot humanę improbitatis imposturas evitare possis.

Fronti nulla fides: quis enim non vicus abundat *Iuv. Sat. 2.*
Tristibus obscœnis? castigas turpia, cum sis
Inter Socraticos notißima fossa cynedos.
——— *Qui de virtute loquuti*
Clunem agitant ———

Fingitur

Fingitur aſſimulata virtute vultus, componitur ad gravitatem inceſſus, contrahuntur ſupercilia, corrugatur facies, edulcantur mira ſuavitate verba, nihil eſt in toto corporis habitu, quod non ſingularem modeſtiam, ſanctitatem, caſtimoniam præ ſe ferat. Intus latet venenum. Intus incluſa eſt improbitas; quæ, evoluto ex integumentis diſſimulationum animo, in apertum exit.

Sen. Hipp. *O vita fallax! abditos ſenſus geris,*
Animiſque pulchram turbidis faciem induis.
Pudor impudentem celat, audentem quies,
Pietas nefandum, vera fallaces probant,
Simulatque mollis dura.

Ita Hiſtrio perſonam in ſcenâ ſumit, quam domum veniens deponit. Ita Meretrices vultum fucis & coloribus pingunt, ſub quibus omnis turpitudinum fœditas deliteſcit. Ita carbunculi ſpeciem nomenque ignis habent; neque ullam tamen caloris vim continent. Atque ut camelo-pardalis collo equum refert, pedibus bovem, capite camelum, maculis tigrim: Ita homines invenias, qui varias ſub ſimulationum velo formas exprimunt: Si cultũ inſpicias, ſanctum exiſtimes: Si orationem audias, ſatrapam loqui putes: ſi vitam expendas, militem arbitreris; ſi ſcripta, bubulcum: O Sepulchra pigmentata, quàm ſordida cadaverum oſſa cinereſque iſtâ colorum venu-
Eraſ.

ſtate obtegitis! O parietes dealbati, quam ſcabros lapides niveæ albedinis tectorio abſconditis! O Aſini Cumani, quàm turpem ignaviam ſub virtutis ſtragulâ reconditis! Hoc de vobis dici conveniat, quod de *Antipatro Alexander*, quem foris albo uti pallio dicebat, cum intus ſanguinem purpuramque referret. Qualem hominem conſpicatus *Diogenes, Non deſinis*, aiebat, *virtutis ſtragulam pudefacere?* Laert. l. 6 c. 2.

Heu! quoties aliquis rugis ac ſupercilio virtutem æſtimans eſt deceptus, abditamque veneni vim damno prius ſuo, quàm oculis deprehendit? Quoties aliquis ſub ſordido pallio latentem ſapientiam contempſit, ampliſſimique honoris ſplendorem obſcuro deformitatis prætentum velo deſpexit, & infra tantæ fortunæ ſortem æſtimavit! *Zopyrum* illa corporis externa facies decepit; qui profeſſus mores naturaſque hominum ex vultu ſe cognoſcere, *Socrati* ſtupiditatis crimen intulit, quod jugula concava non haberet, partibus illis obſtructis atque obturatis. Neque impunè id fuiſſet accuſatori, *Alcibiade* oblatam immerito præceptori criminationem indignè ferente, niſi Socrates, errata naturæ ſeſe emendaſſe, ſtudioque ac diſciplinâ adgenitam fortaſſis pravitatem edomuiſſe ac compreſſiſſe dixiſſet, ne ullum illorum veſtigium amplius extaret. Ut Zopyrus ex corporis vitio ſtupidi- Phyſiognomones decepti.

Curtius. tatem; ita *Sisygambis* Darii mater ex decorâ membrorum conformatione staturæque dignitate, regii honoris eminentiam indicio judicioque errante collegit, Ephæstionem pro Alexandro Rege venerata. Quam honorati corporis speciem dignitatemque venerabilem si *Philopœmenes* Achæorum Prætor, & *Ferdinandus Catholicus* Hispaniæ Rex, naturę beneficio obtinuissent, non ille pro vili habitus lixa ad foci instruendi operam vocatus fuisset; iste regios famulos orasset, ut, se Regem esse, piscatori munus afferenti persuaderet. *Philopœ-* Plutarch. *menes* Megaris in hospitalem divertens domum tenui veste, & corpore, ut erat, deformi, cùm à matrefamilias servorū unus crederetur, qui à duce præmissus esset, jussus est ab ipsâ ligna scindere. Quod cùm ille sedulò faceret, supervenit interim hospes, qui tum fortè ex foro domum redibat. Is Philopœmenem operantem intuitus, indignitate rei commotus, *Quid hoc est*, inquit, *Philopœmenes*? Cui ille, Petr. Mess. l. 4 c 3. *Expendo*, inquit, *pœnas deformitatis meæ*: *Ferdinandus* verò Catholicus, virtutis quàm corporis dignitate insignior, cùm Neapolim susceptâ profectione Piteolos cum regiâ trireme primus appulisset, piscator eximiæ magnitudinis ferens piscem, ut Regi illum donaret, ubi Rex esset, quærebat. Cùm se Regem esse *Ferdinandus* responderet, indignabundus piscator,

piſcator, quod ludificari ſe putaret, neque ſub tàm deſpecti corporis integumento Regium tantæ dignitatis ſplendorem condi crederet, domo ſe confeſtim proripuit, ſub alio corporis habitu Regem quæſiturus. Cùm ad miniſtros converſus Rex, *Equidem*, inquit, *niſi me Regem eſſe homini perſuadeatis, delicatiſſimo hodie piſce fraudabimur.*

Age verò an ſub ſpecioſâ tantum pulchritudinis prætextâ virtus deliteſcit? An deformi in corpore deformis ſemper animus ſtabulatur? At reclamat Exemplorum locuples Experientia, quæ præſtantem virtutis ſolertiæque indolem ſub vili corporis integumento ſæpè deſediſſe convincit. Quam deformem natura *Socratem* pepererit, *Critobuli* adoleſcentis teſtantur dicteria, cum illum πολὺ τῶν σειληνῶν αἴσχιω appellaret; ſimis naribus, recalvâ fronte, repandis cruribus. At quanta ſub illâ deformitate virtus & doctrina recondita fuerit; ipſius Apollinis affirmat oraculum, quo omnium hominum ſapientiſſimus judicabatur. Quàm fuerit turpi corporis ſpecie *Aeſopus*, vulgi de illo judicium docet, quo truncum magis, quàm hominem referre videbatur; corpore gibboſo, capite acuto, naribus preſſis, labris prominētibus, valgus & incurvus, Æthiopi ſimilis, cute ſolis æſtu incoctâ. At quanto ingenio illam corporis defor-

Deformes boni.

Athen. l. 5.

Cœlius l. 15. c. 26.

formitatem natura pensaverit, clarissima fabularum ad posteros transmissa monumenta significant. *Hipponactis* poëtæ in vultu fœditatem pictorum petulantia, exhibita palam illius imagine, ridentium ludibriis exposuit. At poëtæ ingenium adversarios suos Satyricæ mordacitatis aculeo ad suspendium spontaneum adegit. *Horatius Cocles* ob supercilia inter se commissa, & notabilem vultus turpitudinem *Cyclopis* cognomentum accepit. At illius fortitudo, represso Hetruscorum impetu, rem Romanam ab exitio vendicavit. *Agesilaus* Laconum Rex, & statura pusillus, & specie corporis despectus fuit. At tanta in depresso corpore virtus fuit, ut meritò erubuerint Ephori, quod *Acibidamo* patri illius, ductâ humili statura conjuge, multam dixerint. Regulus enim ille, ex hoc natus conjugio, nulli Regum animi rerumque gestarum magnitudine cessit. Fuit *Attila* Hunnorum Rex statura brevi, pectore patente, capite grandi, oculis minutis, barba rara, naso simo, colore lurido, oculorum acie vaga & volubili. At non impedivit illum corporis despecti parvitas, quo minus terrorem ac formidinem orbi universo incuteret. Nō *Tamerlanem* inhibuit claudicatio, quo minus Asiam atque Europam, signis victricibus peragraret. Non *Androclidam* Laconem debilitas cruris à militia revocavit,

Plin l. 35. c. 5.

Val. l. 3. c. 2.

Plut. in Agesil.

Sabell. l. 1 Enn. 5.

plus

plus de prælio, quàm de fugâ cogitantem. Nõ *Homero*, *Diodoro Stoico*, *Antipatro*, *Cyrnæo*, *Hermippo* poëtæ, *Horatio Flacco*, aliiſque oculorum obſtitit vitioſitas, ut animi aciem præſtantiſſimarum rerum ſtudiis intenderent. Non, ut humili fuit corporis ſtatura *Alexander*; ita animo rebuſque fortiter geſtis, Magni mereri nomen non potuit. Non ut *Demonides* pedibus fuit diſtortis, *Theophraſtus* ſimis naribus, *Galba* gibbo deformis, *Zeuſippus* vultu oculorum fœdo, *Aretus* fronte panſa, *Zeno* contractâ, *Epicurus* ore diſtento, *Diogenes* barba comante, *Socrates* rara, *Ariſtoteles* linguâ balbutiente, *Heraclitus* oculis fletu clauſis, *Democritus* labris riſu apertis, *Chryſippus* digitis propter numerorum indicia contractis, *Euripides* propter menſurarum ſpatia laxatis. *Cleanthes* propter utrũque corroſis: ita non ingenii atque eruditionis laude æternæ nomen poſteritati conſecrarunt.

Quid ſi Formoſorum hominum frequentes cœtus? quas illic vitiorum turpitudines deprehendes? quas flagitiorum fœditates, quæ malarum artium ſtudia ſplendido venuſtatis obtecta velo cognoſces? Tolle illam muliebris formæ excellentem in multis pulchritudinem, remove ſuperba ſpecioſæ dignitatis aulæa: ſub ſtragulâ virtutis veſte animum impurum, flagitioſum, impium; ſub pretioſo ele- *Formoſi mali.*

elegantię velo ſpurcam recondi fœditatem animadvertes. Quem ex venuſtate decētiaque corporis *Nereum* eſſe putes, in illo θηρσίτειον βλέμμα ſæpè reperias. Delectavit *Abrahamum* patrem tui, *Iſmaël*, corporis venuſtas, & ſingularis in vultu decentia. At mores tuos efferatos & degenerem impietatis indolem improbavit. Affecit *Davidem* tua, *Abſolome*, pulchritudo, nulla à pedum veſtigio ad capitis uſque verticem vitio notata: At cum tuo ſcelere ſolio regali dejectus in ſolitudine oberraret, animum formæ non convenire agnovit. Laudarunt Iſraëlitæ in te? *Saule*, regiam ſpecioſi corporis dignitatem ac eminentiam, toto capite numeroſo in populi cœtu extantem. At cum tuæ obſequutus libidini divinos juſſus negligeres, impietatem deteſtati ſunt. Quanta in *Adonia*, Davidis F. fuit pulchritudo? At quanta in eodem ambitio, cùm malis artibus ad imperium graſſaretur! Quàm eximiâ corporis ſpecie fuit *Xerxes*, quo in LXVIII. myriadum exercitu, neque eminentior fuit quiſque, neque venuſtior? At quanta in illo ſtoliditas, cum puerilibus virgis maria cæderet; quanta muliebris animi timiditas, cum, relicto hoſtili in ſolo exercitu, piſcatoriâ navi in Perſiam trepidus profugeret? Quis Græcorum apud Ilium *Nireo*; apud Trojanos *Paride* conſpicuâ corporis pul-

Gen. 21.
2. Sam. 14.25.
1. Sam. 9. 2.
1. Reg. 1. 6.
Herodot.

pulchritudine prævalebat. At hic probri loco, quod formosissimus omnium esset.

Ille Γυνομανὴς τε καὶ εἶδος ἄριστος:
Κάλλιστος ἀνὴρ, ἀλλ' ἀπίλιδιος, audit. Iliad. I.

Quid hoc loco *Magnem Smyrnæum*, *Gygi* Lydorum Regi charum; *Teridatem* Eunuchum, quo mortuo publicum Asiæ luctum indixit *Artaxerxes*; *Galetam Ptolomæo* inprimis dilectum; *Gygem* Gnidium ambiguo vultu hospites fallentem; *Antinoum* Bithynicum Adriani Imp. concubinum, divinis ab ipso honoribus, dedicato templo, cumulatum; & cæteros Cynædorum Spadonumque greges adducam: qui cum summâ corporis pulchritudine extremæ deformitatis animos conjunxere? Quid ex impudicitiæ palæstra *Theodatam*, *Socratis* discipulos à philosophiæ studiis abstrahentem; *Phrynem*, Veneris ἀναδυομένης effigiem gerentem; *Laidem*, à Græcis ambitiosè frequentatam; *Thaidem*, Persepoli flammas subjicientem; *Lamiam*, à Demetrio Poliorcete amatam; *Medusam*, in saxa viros convertentem; & mille alias provulgatæ libidinis mulieres referam: quæ oculorum magis quam animi judicio probata fuerunt, proscenia ore ac mento pulchro, mente omnibus fœditatum inquinamentis imbuta? Suidas. Ælian l. 12. V. H. Ælian. l. 1. Horat. l. 2. Od. 5. Volater. l. 23. Anthr. Ælian. l. 13. Athen. l. 13. Pausan. in d. Corinth. Plut. Alex. Plut. in dem. Platina contra Amorē.

Exteriora igitur affectionum interna-

rum Indicia, conjectantium aliquando judicia fallunt: ut hominis indoles ac propensio ex illorum vestigiis ita certò semper colligi, & ferri de illa sententia nequeat. Eluere enim insignitum à Natura nævum Disciplina potest, corrigere Assuefactio, tegere Simulatio, edomare ac abolere Auræ divinioris adspiratio. Extra quas conditiones, suffragante Ratione ac Experientia, magna est in Naturalibus signis cum interna hominis affectione ac natura consensio: *quam nunc speciatim in partibus singulis ostendemus.*

Ordo & partitio Operis.

Naturalia internæ Affectionis Indolisque humanæ Signa aut *in Homine ipso* sunt expressa; aut *Extra hominem* posita nativam illius propensionem atque aptitudinem certis indagandam vestigiis ostendunt. Quæ in Homine sunt Signa, aut *Adnata* illi sunt, aut *Cognata*. Adnata & ingenita alia in illius apparent *Corpore*; alia in *Actionibus* exeruntur. Corporis quidem notatur tum *Substantia*, in illius *Membris*, & *Humorum temperatione*, ac Valetudinis statu: tum *Accidentia*, in *Aetate*, in *Sexu*, in *Vultus Colore* externo. Actionum verò Signa in *Officij functione*, atque usitatis vitæ studiis: tum *Orationis*, & *Rationis* aliquo usu; etiam in *Ludis*, in *Potu largiore*, in excidente *lacrymulâ* conspiciuntur. Cognata explorandæ Indolis Signa in *Peculiari Regionum Gentiumque Genio*, in *Diverso cœli statu*, in

tu, in *Astrorum radiis*, in *Divino afflatu*, in *Parentum Naturâ* & Sanguine effulgescunt. *Extra Hominem* quæ ipsius arguunt indolem aliunde adsciscuntur: sive illa in rebus consistant, quæ *Animum Corpusque* hominis spectant; sive quæ ad illius *Fortunas* & *Dignitatem* referuntur. In formando Animi habitu præstans est *Educationis*, & *Assuetudinis* opera: magnum utraque explorandæ indolis argumentum. Corpus humanum nutriunt *Alimenta*; Ambiunt *Vestes*, & *Aër* circumfluus. Fortunæ in *Origine Generis*, & *Censu domestico* consistunt: quæ manifestis plerumque indiciis penetralem hominis naturam arguunt.

Prima se in oculos ingerunt *Corpori inusta Signa*, vultusque humani lineamenta & notæ: à quibus indagandæ naturæ rationem, prævià Exemplorum face, auspicemur.

CAP. IV.

De Physiognomicis signis in Hominis Vultu, & Membris.

QUàm est difficile arduumque se nosse ipsum; tam hoc est homini utile ac salutare. In quam sententiam *Thales* dixit, *Difficile esse sui cognitionem habere; sed idem esse beatum.* Difficultatem hujus cognitionis forenses otioso- *Laert. l. 1.*

ſorum hominum docent cœtus; in quo, ex *Comici* ſententia, non decimus quiſque ſe, qualis ſit, cognoſcit; pleriſque cæcâ ſui ignorantia oppreſſis. Beatitatem *Demonax* confirmat, qui quando philoſophari cepiſſet, rogatus, *Tum*, dixit, *cum cognoſcere me ipſum cepi.* Cui ſuffragatus *Baſilius*, *Accurata*, inquit, *tui ipſius cognitio te ad DEI cognitionem manu quaſi deducit.* Cum enim vis omnis noſtra in animo & corpore ſita ſit, ab illorum rectâ cognitione ad artificem principemque tanti operis DEVM diſcendum ac colendum progredimur; ab animo vitiorum turpitudinem, à corpore noxiam valetudinem prohibemus; ad primævæ integritatis rectitudinem ſumma ope annitimur. Igitur aureis in Delphico templo literis conſignatum.

Stob. ſ. 21.

Maxim. ſerm. de cognit. ſui.

Iuvenal. Sat. 11.

——— *E cœlo deſcendit* γνῶθι σεαυτόν
Figendum & memori tractandum pectore, ſive
Conjugium quæras, vel ſacri in parte ſenatus
Eſſe velis.

Cognitio ſui ipſius ex notis externis.

Ad hanc ſui ipſius cognitionem plurimum adfert momenti, ſui etiam corporis conformationem perſpectam habere, notaſque & lineamenta externa, naturæ conformata penicillo, ante oculos ponere, & crebra cogitatione obire. At quanquam nulla eſt tam minuta corporis pars, tam abjectum atque ignobile vitalis opificii membrum, quod non aliquod recon-

reconditæ indolis exhibeat argumentum: illæ tamen, quæ in facie humana elucent notæ, ut manifestius oculis ingeruntur: ita certius indicium præstant. Quem in finem parens ille philosophorum *Socrates* monere discipulos suos solebat; ut se in speculo sæpè contemplarentur, & mores suos aut ad vultus decentiam conformarent, aut corporis defectum animi virtute compensarent. Sensit vir sapientissimus in vultu morum latentium notas circumferri: quorum integritas augeri ac roborari; perversitas studio consilioque corrigi, & ad rectitudinem revocari debeat. *Plut in præceptis connubialibus.*

Vultus namque speculi vicem præbet, in quo effictos animi mores expressamque naturæ imaginem liceat intueri. Vultus animi est janua, quæ voluntatem abditam & retrusam significat. Vultus sermo tacitus est mentis, qui secretos plerumque sensus indicat. Si iram animus conceperit; si flagrent odia; si ignescant amores; si virtutum ferveant studia; si indignatio, spes, metus, lætitia, modestia, superbia, ambitio, avaritia, si alius aliquis affectus intus desideat, ille statim in vultu certissimo sese indicio profert. Neq; enim cohibere se ac reprimere possũt feroces violentęq; animi affectiones; sed cõfractis modestię claustris foras prorũpũt, & suis sese in facie signis prodũt. Et quãquã rugis ali- *Vultus index animi.* *Cic. de pet. cons.* *In p. 1. 5.*

gis aliquando & supercilio turbulenta mentis tempestas sustinetur & obtegitur; nunquam tamen diuturna est simulatio. Reclusa intus violentia in apertum exit, forasque protrusa manifestum sui in externo habitu argumentum exhibet. Atque ut compressus strangulatusque intra nubes aër, ruptis valido impulsu carceribus, sese explicat, elisoque igne sonitum horribilem edit: Ita procellosi animorum motus aliquandiu intus cum modestia luctati tandem exitum reperiunt, vultu tantæ violentiæ vestigiis signato. Atque ut animus funestus vitiisque obsitus palam se exerit, & in summam frontem effunditur: ita mentis etiã integritas virtutisque indoles in vultu sese atque oculis ostentat, suæque præsentiæ signa in conspectu ponit. Audi sapientem *Ecclesiasticũ:*
Eccl. 19. 26. *Ex adspectu vir cognoscitur, & ex obviâ personæ specie cognoscitur, qui mente valet: Ornatus viri, & risus dentium, gressusque hominis enuntiant cogitationem*
Prov. 6. *ejus.* Atque illo sapientiorem *Regem*: *Vir improbus & nequam graditur ore perverso, annuit oculis, tremit pede, digito loquitur.* Quam filii sui
Is. 3 1. mentem divinissimus *Pater* probat; qui adversariorum suorum nequitiam atque improbitatem ex fronte, superciliis, oculis ultrò citroque contortis, demersis labris, naribus corrugatis, inflatis buccis, incessu superbo, gestu indecoro, vultu nutuque minaci arguit. Ex quo Regii

Regii generis ſanguine *Eſaias* Propheta, *Agnitio*, inquit, *vultus eorum reſpondet illis*: hoc eſt; ſpecies externuſque corporis habitus, quam ſint improbi ac ſcelerati, quàm prava animis conſilia meditentur, quas intus nequitiarum artes abſcondant, palàm facit. Igitur *Cainum* DEVS ſubtriſtem conſpicatus, animoque, propter admiſſi ſceleris conſcientiam, demiſſo ac dejecto; *Quare*, ait, *mæſtus es, & concidit vultus tuus?* Et *Ioſephus*, cum carceris Ægyptiaci ſocios triſtes videret, vultu conceptum animo fortunæ malignioris omen proferente, *Cur ſolido triſtior eſſet ipſorum facies*, inquirebat. *Eſa. 3.* *Ge. 4.* *Gen. 40.*

Age verò ingrediamur illum popularem frequentiſſimorum hominum cœtum, & ad indagandas atque eruendas animorum affectiones diverſas vultuum ſpecies & ſimulacra eruditiore oculo contueamur. Dii veſtras vires ſolertiamque, quàm hîc video variam hominum figuram! quàm inter tot mortalium millia difformis vultuum conſpicitur habitus! quàm diſpar oris forma, quàm diſcretæ effigies apparent! Ut in quamplures imagines adſpectumque oris multiplicem illam lutoſæ humanitatis maſſam opifex Architecti manus efformavit! Alia in pyralem longitudinem, prominentibus hinc inde maxillarum oſſibus, porrigitur. Alia ad globi rotundata ſpeciem in orbem colligitur. Quædam amplâ carne atque *Vul num diverſitas.*

atq; adipe copioso crassescit; quedā ossulenta macie gracilescit. Aliqua crebra pilorum lanugine comatur; aliqua cute depilata glabret. Hic buccæ inflatæ turgescunt; illic pendulæ fluunt. Istic tempora aut excavata dehiscunt; aut extantia protuberant. Alibi aut incliniata declivitas, aut fastigiata prominentia, aut æquata planities conspicitur. Est, cui eximia latitudine frons luxuriat; qui eadem angustioribus spatiis contrahitur. Est, qui erugato, explicato, exporrecto vultu pacem pollicetur; qui contracto, obducto, matutino curas & solicitudinem testatur. Qui facie cadaverosâ, incæstâ, torvâ, truce, minace, turbida, informi percellit; qui ingenua, speciosa, liberali, serena, verecunda blanditur. In illo flammantem rubedinem; in isto plumbeam livedinem; in hoc croceam fuscedinem; in alio luridum pallorem; in alio dispunctam modico sanguine nivem conspicias. Video Oculos lucidos, obstipos, prægrandes, exiles, noctuinos, felineos, nigricantes, inquietos, tremulos, segnes, vibrantes, fluidos, aridos, turgentes, conniventes, luscos, lippos, pætos, depressos, prominentes. Video Supercilia hispida, truculenta, remissa, contracta, coëuntia, ad tempora protensa. Video os latum, vastum, angustum, nigrum, squallidum, lividum, rubi-

rubicundum. Quàm ſunt huic Aures patulæ, illi tenellæ; iſti ſpatioſæ, aliis flaccidæ, pendulæ, adſtrictæ! Quàm ille Naſum habet acutum; ille retuſum; ille aquilinum; ille ſimum; ille craſſum atque adipoſum! Quàm alius habet labra tenuia; alius carnoſa; alius ſtricta; alius diſtorta & hiantia! Quanta Capitum eſt differentia! quorum quædam in ovi ſpeciem turbinantur; quædam conglobatâ figurâ rotundātur; quædam depreſſo vertice per ambitum aut latera intumeſcunt; quædam magnitudine, quædam parvitate ſunt viſenda. Quanta Capillorum! quorum alii ruffeſcunt, alii flaveſcunt, alii albeſcunt, alii nigreſcunt, alii denſi, alii rari, alii criſpi retortique conſpiciuntur. Quem non detineant Cervices longæ, graciles, craſſæ, exiles, aſperæ, breves, incurvæ, diſtortæ, inflexæ? Quis non ſpeculetur Ventres vaſtos, caſtigatos, turgidos, planos, ſtrictos? Cui non videre allubeſcat Terga lata, modica, incurva: Bracchia prælonga, ſuccincta; Manus pingues, ſpatioſas, parvas, nervoſas, miris lineamentorum ductibus variatas; pedes carnoſos, exiles; Tibias ſubtiles, grandes, humiles, proceras, gibboſas, incurvas, turgentes; Suras tumentes, teretes, ſtrictas, pendulas, exhauſtas? Quis fando exprimere poſſit humanorum corporũ diſſimilitudi-

tudinem? quis calamo effingere figurarum varietatem, quâ in vultibus admiraculum Natura ludit? Non tàm diverſo florum apparatu humum pingit Veris amœnitas: non tàm difformi ſyderum luce cœli refulget ſerenitas: non piſcium, non avium, non cæterarum animantium magis diſpares ſunt habitus: quàm variis figuris humanorum vultuum ſimulacra diſtinguuntur.

Quid verò illa *varij oris ſpecies* deſignat? Cur in tam multiplicem figuram habitumque hominem Natura efformavit? Nonne ut illa formæ diſſimilitudo animorum varietatem denotaret? Tacita namque corporis figura de abditâ retruſaque indole conjecturam adfert: quò quiſque naturę inclinatione propendeat; quem animi habitum diuturnâ conſuetudine collegerit; quam in partem affectione ſtudioque familiari inflectatur. Optarim mihi nunc lynceæ perſpicacitatis oculos, aut ſerpentini viſus aciem; quæ ſecretos pectorum receſſus penetrare, & in intimis latentem penetralibus mentem, ſua per veſtigia, deprehendere poſſit. Tu Natura pande mihi cœcos Myſteriorum tuorum aditus, & initiato arcanis Sapientiæ ſacris reconditam depreſſamque morum atque animorum indolem vivis certiſſimarum imaginum ſimulacris adumbra. Ita in indaganda hominum affectione neque *Momi*

fene-

fenestra clathratoque pectore, neque *Diogenis* lucerna opus habebo. Et in conciliandis amicitiis nullam unquam stultæ temeritatis pœnam dependam.

Quis ille est plus nimio in *Caput* extumescens *Capito*, extuberante carnis ossiumque mole, distentâ cute, bestialem ad modum magnitudine prodigiosa? Iste sub gracili collo capite parvo & castigato; hic oblongo; alius acuminato? Cave tibi, cave, monstrum alunt. Sub illa granditate somnolentia, hebetudo, ingenii vastitas & turbulentia, sub parvitate stoliditas, sub turbinato fastigio invidentia, malignitas, inconstantia delitescit. Quantum erat gulæ mancipium capitosus *Vitellius*! quantam cum meticulosa ignavia morum conjunxerat asperitatem, filio jugulato, matre trucidata, cæde principum virorum ad dulces oculorum pastus patrata! Quales in patria sua concitavit turbas, suscitato Peloponnesiaci belli incendio, *Schinocephaleus ille Pericles*: ex cujus hendecastino vertice Græcas exoriri tempestates ferebatur. Quam impias de Religione opiniones, distracto laceratoque terrarum Orbe, excogitavit *Mahometus*; cui in vastæ mẽtis domicilium Natura caput dederat magnitudinis immensæ! φοξὸς ἔην κεφαλήν *Thersites*, upupę instar capite turbinato. At quanta sub illo premebatur malevolentia, invidiæ, arrogantia, in-

Caput. *Sueton.* *Plut. in Pericle.* *Chron. Sarac.* *Hom. Il. β.*

Plin. l. 10. c. 1. tia, indocilitas! Ingenti est corpore *Strutiocamelus*, capite exili. At tantæ hoc animal est stoliditatis, ut se non conspici in reliqui corporis magnitudine putet, si caput inter frutices occultet. Testibus enim *Medicorum principibus*, *Gal. in l. ιχεγτ.* immoderata capitis parvitas malè constituti cerebri indicium præbet, constrictis coarctatisque illius ventribus, ne spiritus animalis liberè in omnes partes possit evagari. Orbicularis verò, ad cœli imaginem, capitis rotunditas maxime placet, quæ pressa leniter ex utraque parte, cerebri amplioris est capax; diffusisque liberè nervorum propaginibus vitales virtutes ad connutricationem corporis intendit.

Capilli. Vos verò etiam, *Capilli*, aliquod morum indicium præbetis, obtegendo ornandoque divino corporis membro à Natura dati? O dignitatem humani verticis speciosam! O pulchritudinem non virescenti arborum frondi, non pubescēti florum lanugini cōparandam!

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
Ovid. *Et sine fronde frutex, & sine crine caput.*

Veniat de cœlo Venus cum omni exquisitissimi ornatus apparatu; exeat à mari eburneo corporis honore conspicua; adde illi omnium Gratiarum chorum; adjunge totum Cupidinum populum; cinge illam delicati amoris Zonâ; oleat panchæa cinnama; exudet fragrans

grans toto corpore balsaminum: si capillorum flore orbata fuerit, non ipsi suo Vulcano placebit. Neque muliebre hoc tantum est ornamentum; sed gravium virorum. De quo rogatus *Agesilaus* Rex, cur affectaret, *Quoniam*, inquit, *ex omni ornatu hic pulchrior est venustiorque, & sumptus minimi.* Laudatur igitur *Scipio*, quod esset ipsi. Stob. serm. 63.

Martia frons, facilesque comæ, nec pone retroque
Cæsaries brevior. Silius.

Et *Pompejum*, ac *Catonem*, verenda ipsis etiam Regibus coma commendabat: Cujus etiam sũma apud Germanos, Gallos, Parthos, aliosque fortis animi viros cura fuit; qui crinem sine ullo artificio decorè quatiebant; non aliter, quàm jubam generosa animalia. Inter quę Leones præcipuè & Tigres jubarum ornamenta speciosos & terribiles reddunt. Quorum exemplo *Lycurgus* comam nutrire cives suos insuefecit: quoniam pulchros redderet decentiores: deformes verò formidabiles. Volumus de animo ex virili comæ dignitate conjecturam facere? Germanorum morem intueamur; qui obliquatum substrictumque nodo capillum ingenuitatis notam esse voluerunt. Neque enim ut amarent aut amarentur; sed bella adituri, ut hostium oculis, olim se ornabant. Ideoque *Antoninus* Imp. *Coma*, inquit, *virum*; *vox Rhetorem indicat.* Neque sanè Lucan. Tacitus de G. M.

comantem facilè eſt, ἔργον ποιεῖν θητικὸν, aut illiberalem artem admittere. Atque ut Capillus nulla muliebris affectatione decoris excultus ingenuæ dignitatis ſignum præbet: ita immodica fingendorum crinium curioſitas enervatæ virilitatis eſt veſtigium. O fractos exſolutoſque ac molliculos & pumicatos! ô verè vinulos & peponas; ut cùm veteribus loquar! non pudet vos nativum capitis honorem in turpem effœminatamque mollitiem convertere? Non pudet Germani ſanguinis viros, cum troſulis & cincinnatis, ad ſpecula totis paria corporibus, crinem ſtudioſiſſimè excolere, candeſcente ferro vibrare, in gradus frangere? Et in tantùm veſtra excreſcit mollities, ut medicatâ ſcobe vertex inficiatur, ut coſmotica ad lenocinium decoris inſtrumenta uſurpentur, ut ex adventitio crine galericuli & caliendra capiti aſſuantur. Quos ego homines inter ſpeculum pectinemque ſtudioſiſſimè occupatos, magis de capitis ſui decore ſolicitos eſſe puto, quàm de ſalute. Qui, ut *Seneca* loquitur, Remp. malint turbari, quàm comam: & concinnitati majorem operam dant, quàm honeſtati. Quid reſtat, quàm ut cum *Sardanapalo* & *Heliogabalo*, muliebres ſumamus veſtes, ejuratiſque virilibus belli ac pacis artibus, colum tractemus & lanam? Si neſcitis comatuli, non corpus ornat illa capil-

lorum

lorum affectata concinnitas; ſed mentem detegit virili virtutis robore deſtitutam. Quod cum ſciret *Philippus Macedo* judicem barbam capillumque inficientem protinus ſubmovit, non bona fide publica tractaturum negotia arbitratus, qui capillos fucaret. Idem ab *Archidamo* factum, qui cùm fucato capillo concionari aliquem videret, illum in medio affatu tacere, ac foras ire juſſit. *Alexander* verò capillos tingentem conſpicatus, μὴ, inquit, τὰς τρίχας βάπτε, ἀλλ' εἰ δύνασαι τὰ γόνατα. Cujus præceptor *Ariſtoteles*, cum juvenem curioſius ſe comere videret, *Non erubeſcis*, ait, *cum te natura virum fecerit, ut te ipſum effœmines?* *Plut in Apoph. Phil.*

Non, ut mollities effœminata capillum, ita natura verticis tinctura mores animumque mentitur: qui hoc plerumque indicio cognoſcitur. Capilli ex craſſiore & fuliginosâ humorum eluvie oriuntur, quæ per anguſtos membranæ meatus foras propulſa, dum hæret in tranſitu, condenſatur. Colorem varium ex variato caloris temperamento trahunt. Ex aduſtis humoribus nigricans conſurgens vapor eandem in pilis exprimit qualitatem. Immoderatior calor criſpos efficit & intortos: dum adſtrictis meatibus ægrè eluctantes rectam ſibi viam emoliri nequeunt. Si minus torreſcat vapor, flavedine vertex tingitur, ex flavæ bilis impacto cuti excremento. Si pitui- *Capillorum color.*

tæ bilisque fex temperata adurentem calorem & frigus moderetur, ruffitate coloratur. Albedo frigiditatis est indicium, in quem colorem frigoris operâ humor vergit. Igitur ut pilus caloris in homine gradum significat: ita ex eadem causa morum præbet indicium. Intensus siquidem calor homines facit animosos, feroces, iracundos, industrios, callidos, præcepites. Frigoris principatus ad ignaviam socordiamque dejicit; timorem, somnos, hebetudinem inducit; nihil sublime aggredi, nihil moliri memorabile permittit. Hinc Xantheæ flavedinis coma in *Achilli*, in *Pyrrho*, in *Augusto* moderati pectoris iracũdiam arguit. Nigra crispantibus suo ingenio Cirris, Hispanis, Mauris, aliisque sub torrido cœlo hominibus, industriam, ferociã, vafritiem adscribit. Ruffa in *VVillhelmo* Anglorum impio Rege malignitatem, densa in *Lysandro* feritatem; rara in Cynædis mollitiem: alba in pueris frigidam timiditatem; sub fusca prudentiam ac probitatem; cana in floridâ ætate incõtinentiam significat. Quam tamen aliquãdo etiã diuturna ægrescẽtis animi solicitudo, terrorve subitus, aut periculorum mortisve intentatæ repentina formido attulit, calore vitali ac spiritu, per intentissimam imminentis mali cogitationem, consopito ac extincto: ut gramina exhausto vigore arescunt & colorẽ vitæ spectabilem exuũt. Testantur hoc multa facinorosorum exempla,

qui

qui obito facinoris alicujus crimine in vincula conjecti, ex angore mentis conceptaque mor- *I. Scal. Ex, 32.* tis formidine, ita una nocte immutati sunt, ut *Lemm. de Compl.* attritâ depastaq; omni formæ venustate, luridus & cadaverosus color, adspectus horridus, indecora canicies, fœda barbæ illuvies vultum deturparit. Memorabile illud est quod ali- *Cœl l. 13. c. 27.* quis, dum scrutatus accipitrum nidos de rupe pédderet, funibus quibus sustinebatur, dissolutis, repentè incanuerit. Quod *Ludovico Bavariæ* *Cusp in Lud Imp.* *Duci* ex somnii evenit terriculaméto, cum uxorem adulterii suspectam injustè occidisset.

Calvities.

Quàm verò est deformis, quam pudenda illa depilati verticis glabrities! Facetè illam in Phœbo vellicavit Martialis: *Epigr. l. 12.*

Hœdinâ tibi pelle contegenti
Nudæ tempora verticemque calvæ,
Festivè tibi, Phœbe; dixit ille,
Qui dixit, caput esse calceatum.

Multos quidem naturæ imbecillitas hoc capitis vitio deformat, ex quâ etiam causa situs ille & pruina senectutis canities nascitur: quando aut ex longævitate liquor vitalis exiccatur, aut vitiosus humor ex copioso exuberans frigore capillum tingit. Quàm si calvitii causam in *Elisæo* protervientes Bethelitarum pueri scivissent, fortè sibi à mordacibus in sanctissimum prophetam dicteriis temperassent. Neque probro sibi duxit sui capitis

Dion. phalacras & calvitia *Vespasianus* Imp. qui, cum cometes apparuisset, quo mors portendi principis videbatur, eludens cœli dirum ostentum, *non se*, ait, *illo terreri*; sed *Parthorum Regem*: ἐκεῖνος γὰρ κομῶν, ἐγὼ δὲ φαλακρὸς εἰμὶ: In alios, quibus ex incontinentia hoc vitium obvenit, *Pro Q. R.* falsè *Cicero* jocatur, quod calvities olere malitiam, & clamitare calliditatem videatur, in qua ne boni quidem viri pilus reperiri possit. Talis *Agathocles* erat Siciliæ tyrannus, qui de- *Ælian. l. 11.* fluentibus capillis cum myrtheâ caput coronâ obtegeret, tacitis civium convitiis Tyranni *Dion.* improbitas lacerata fuit. Similis in *Tiberio* calvities fuit, & tyrannidis stabiliendæ calliditas: cujus in ludibrium *Sejanus* Calvorum populo spectaculum exhibuit. A quo ne pudendi qui- *Sueton.* dem capitis dedecore *Caligula* degeneravit, capillo raro, hirsutus cætera. Quod tàm tulit indignè, ut Capram nominare, aut ex editiore ædium parte oculos in prætereuntem deflectere, illo imperante, capitale fuerit. Eodem *Sueton.* ἀναφαλαντίας vitio deformis fuit *Otho* Imp. & *Domitianus*: quorum extremum, ob singularem immanitatem ac inhumanam truculentiam:

Auson. ——— *Calvum dixit sua Roma Neronem.*

Cusp in. Eidem ob calvitiem cognominis fuit *Carolus* II. Imp. nisi quod natura mitior nullam Neronianæ sævitiæ appellationem recepit. Non *Sueton.* ponerem in hoc catalogo *Iulium Cæsarem*, nisi

calva-

calvati libido atque incontinentia publicis militum jocis in Gallicano triumpho jactata fuisset: *Vxores vestras, servate cives: vobis mœchum adduximus calvum*. Calvitii calvorumque mentio *Calvæ Veneris* mihi memoriam refricat, quæ dicato templo culta apud Romanos fuit: non ad significandum calvitii luxuriæque societatem; sed quia, obsidentibus Capitolium Gallis, implicandis funibus ad tormentorum usum, matronæ capillos sibi resciderant. *Lactantius.*

Age verò *Frontis* artificem contueamur fabricam, tranquillæ, serenæ, turbidæ, contractæ, striatæ, erugatæ, ingenuæ, pudendæ. Speculum mihi videor videre hilaritatis, tristitiæ, clementiæ, severitatis, modestiæ, fastus, probitatis, perfidiæ. Quis non putaret, hîc animæ esse januam, per quam ad interiores affectionum veniatur recessus: nisi illa falso indicio oculum sæpè deciperet, vultuque composito indolem mentiretur. Fortè Genio frontem veteres sacrarunt, quod reconditum animi ingenium certissimis notis delinearet. Quam etiam DEVM venerantes religiosè tangebát, inditaque ad frontem manu adibant: ut sentire hoc significarent, quod præ se ferrent. Igitur ita olim honorata fuit illa humani capitis pars, ut in illa osculi religio servaretur; Mihi verò nulla inter omnes Frontium figuras magis placet, quàm aperta ista, quieta, πέταλος, *Frons.*

 nullis

nullis ſtriata rugis, plena gratoque levore ſplēdicans. Hîc animus habitat ingenuus. Hîc fides, probitas, modeſtia domicilium habet: *Pompejum* olim iſte frontis exporrectæ honor oriſque Comitas commendavit. At in *Caligulâ* truculenta torvitas corrugatioque indecora ſævitiam hominis inhumanam, & impietatem execrabilem ſignificavit. Sub illo patente adipoſi capitis ſpatio, cum animi ſynceritate, ignavia quædam timiditaſque deſidere videtur. Gracileſcens longitudo cum tenui mento morum aſperitatem notat. Elevata in gyrum rotunditas, cum ingenii præſtantia atque altitudine, iracundiam arrogantiamque ſignificat. Fallor autem, an frontem ille perfricuit! ita deletis verecundiæ notis, & relegato ad præcordia rubore, abſterſiſſe omnem pudorem, ac depoſuiſſe modeſtiam videtur.

Supercilia. In *Superciliis*; quæ oculis Natura ſuperpoſuit, ut tanquam imbricamentum quoddam & ſuggrunda, manantes à vertice humores aliò derivent; imperioſæ majeſtatis eſt ſedes. Neque enim falsò Iovem poëta dicit.

Cuncta ſupercilio moventem.

Hor. 3. Car. O. 1 Faſtus quidem alibi conceptaculum, hîc domicilium habere videtur. In corde naſcitur: Huc ſubit, hic pendet. Ecce quanta multorum

rum in ſuperciliis eſt pietas? quanta gravitatis oſtentatio! Quibus ſanè non aliter inniti Reſp. mihi videtur, quàm Atlante cœlum. Ille contractis ſuperciliis iram ſignificat; iſte diductis triſtitiam, alius remiſſis hilaritatem. Quædam in longum porrectis animi mollitiem profitentur, aliqui ad naſum deflexis auſteritatem, nonnulli in tempora detortis faſtidium, aut in vultum demiſſis malevolentiam, aut inter ſe commiſſis nequitiam, aut duris rubeiſque impudentiam; Ille aucto vehementius oculorum iſto hyperthyro, graves animo verſare cogitationes videtur, vi caloris vapore in verticem copioſius attracto. Huic verò ſine dubio ſpes quæpiam bona animum titillat, ita crebro motu ſalire ipſi ſupercilium apparet.

Nulla tamen ex corporis parte clarioribus ſignis elucet animus, quàm ex *Oculo*; quem *Galenus* ſolarem animalis particulam; Stoici DEVM, alii Naturæ ſpeculum, & humani corporis Solem ac Lunam appellant: qui poſiti in edito faſtigio diligentem rerum omnium cuſtodiam obeunt, perinde ac in ſtatione ſpeculatores interdiu noctuque pro nobis excubantes. Oculi mentis ſunt indices. Oculi cordis ſunt nuncii. Oculi tacito ſermone, quem animo ſenſum affectumque homo premat, loquuntur. Cur enim alios *Oculi.*

con-

concepto intus igne incendi atque exardeſcere; alios ſtillantibus aquis humectari, alios diductis palpebris connivere, alios huc illuc crebra agitatione volvi, in cœlum attolli; in terram dejici, in obliquum controqueri videmus? Cur ita multiformes luminum contuitus apparent, truces, torvi, flagrantes, graves, tranſverſi, limi, ſubmiſſi, blandi, amicabiles, niſi moderationem, clementiam, miſericordiam, amorem, odium, triſtitiam, lætitiam ſignificarent. Hinc illa in dolore humorum paráta fœcunditas, & rigantes ora rivi. Hinc illa in gaudiis acies luminum hilarata, in blanditiis lepor, in iracundiâ torvitas. Hinc ipſe cordium inſpector DEVS, divinique homines *oculũ* [a] *ſimplicem & rectum,* [b] *oculum malum,* [c] *nequã,* [d] *adulterum,* [e] *ſubſannãtem,* [f] *ſuperbũ,* [g] *fornicantem,* [h] *adulterij plenum,* [i] *invidum,* [k] *gratũ & nitẽtem,* [l] magnis cogitationibus attonitum, [m] cõcepto furore ardẽtem, [n] cor vulnerantem, [o] ira turbatum, [p] oculorũ ſervitia, [q] laqueos, [r] cõcupiſcentias dicunt. Hinc Poëtæ *oculos annorum duces, iram ſpirare oculis flammantibus, aliena bona acutis limare oculis, comibus oculis pellici, connivẽtis ocelli invidiâ morderi, aciem petulantem, impudicam, loquacem, malignam, minacem,* loquuntur. Hinc mutuo vocum commercio, *animo videre, animo cernere; oculis intelligere, oculis cupere, iraſci, mœchari, turbari, fertur.* Vide ſis in *Domitiano* illo Imp. oculos

a Eccl. 35
b Matth. 20.
c Gen. 6.
d Iob. 24.
e Prov. 30.
f Prov. 6.
g Ezec. 6.
h 2. Pet. 2.
i Eccl. 14
k Heſth. 2.
l Iob. 15.
m Heſt. 5.
n Cant. 4.
o Pſ. 93.
p Col. 3.
q Iud. 9.
r Ezech. 23.

oculos prodigiosè magnos, emiſsitios, extra convalles ſuas vitellorum inſtar propendentes. Piger eſt, luxurioſus, hebes, ne equo quidem in expeditionibus, ſed lectulo uſus, ne dedicatum corpus jumenti ſucceſſu afficeretur. Intuere *Attilæ* oculos parvos, reconditos, profundos. Malitioſus eſt, invidus, iracundus, terror orbis Deique flagellum ex illis refulget. Contemplare trucem *Caligulæ*, Scytharum, *Turcarum*, *Albani* Ducis adſpectum. Belluina hominum eſt ſævitia, efferata rabies, in cæde ac ſanguine miſerorum hominum oblectantur. Non ejuſdem eſt oculi, truculenti contuitus diritas, ac regia gravium virorum majeſtas acieſque vivacitatis leoninæ; qualis in *Auguſto* fuiſſe ſcribitur: cujus oculi clariſſimorum inſtar ſiderum fulgebant, quos acrius intuentes, vultum dejiciebant, ſplendido radiorum vibratu perſtrictum. Paulò atrocior *Pyrrhi* Regis fuit adſpectus: quo *Zopyrus* Macedo gladium ſtringens, ut caput ei decuteret, cum Argis tegula deſuper ictus Rex fuiſſet, adeò expavit, ut vix longo ſpatio tremebundus caput illi amputaret. Et *Phocionis*: cujus cum ſupercilia perſtringeret Chares, populuſque arrideret, *Nullum hoc vobis*, inquit, *mærorem intulit ſupercilium: at horum riſus multas civitati lacrymas excuſſit*. *Cneus* verò *Marius* tam fuit adſpectu torvo, ut Minturnis immiſſum percuſſorem

Sex. Aurel.

Plut. de Pyrrho.

Plut. de Phoc.

Plutar.

ſolius

ſolius oculi intuitu deterruerit. Quod de *Luthero* etiam dicitur, qui ſubmiſſum percuſſorem, ut ſclopeto ipſum tranſverberaret, ita oculorum acie perterruit, ut depoſito cædis faciendæ conatu fugam conſternatus arriperet. Ille autem flagrans oculorum adſpectus, actis in ore ſpumis, animi effervеſcentis ira exardeſcere videtur, bilis vitio vaporibus lumini offuſis. At *Procopius* Imp. dejectis oculis humum ſemper intuens difficilem ſe eſſe & moroſum ſignificat. Quibus triſtium morum latebris *Craſſo* illi ſimilis fuit, quem in vitâ ſemel riſiſſe affirmat *Lucilius*. Poſſet aliquid habere excuſationis illa in attentiſſima cogitatione moroſitas: non item levium muliercularum & cynædorum mobiles in omnem partem oculi, manifeſtum impudentiæ atque inconſtantiæ ſignum. Quales intuitus aliquando plenos voluptatis illecebræque *Archeſilaus* philoſophus, *Nil*, inquit, *intereſt quibus membris cynædi ſitis, poſterioribus an prioribus.* Sed ô fidem tuam, *Faſcine* DEVS, non infantium modò puerorum, ſed triumphantium etiam Impp. cuſtos. Fer opem mihi, atque averte faſcinantis oculi virulentos ictus, ne noxiam inferant, infectoque aëre corpus animumque fœdo oblinant inquinamento. Vt ſpeculorum præfulgens nitor oculorum intuitu, quando menſtruorum rigantur adſpergi-

ſpergine, hebeſcunt, ſanguiniſque velut nebulâ prætenduntur: ita ne vitium mihi oculus offerat faſcinator, extimeſco. Neque ſolum à Faſcino terriculum; Lamias hîc etiam video cum oculis exemptibilibus: quos detrahunt ſibi reſumuntque, cum libet: ut ocularia ſpecilla ſenes ſolent, aut mulieres comam adventitiam. Circumſpectant ſingula, ſcrutantur, indagant. Nihil tam benè obtexeris, ut lateat. Nulla tantula eſt minuties, quæ præterit. Nulla tam remota latebra, quæ evadit. Demitte quæſo eos vobis, & recondite in loculos: ne, dum in hoc Theatro verſor, delicti alicujus criminatione ad populum traducar. Et tu benigna Pallas obverte æreum Gorgoneis luminibus ſcutum, ne illorum obſtupefactus intuitu in ſaxeæ rigiditatis cautem obrigeſcam. Ut verò vos intueor libens oculi vigilantes, oculi lucidi, aperti, fulgentium inſtar ſiderum vivido ſplendore rutilantes! Vt me decora ingenui luminis gratia oblectat! In vobis ſedem ſpectati honoris dignitas defixit. Vos ſinceri pudoris, modeſtiæ, ingenii clariſſimum indicium præbetis.

Quis verò hîc jam à *Naſo* incolumem ſe præſtet? ita irriſionum illa ſedes certa ſpectanti ludibria minatur. Quaqua oculos flecto, obſeſſum circumventumque me à Naſis video, obeſis, mungoſis, puſtuloſis, emunctis, *Naſus.*

criſpan-

crispantibus, simis, aquilinis, acutis, depressis, rectis, retortis. Neque in tanta varietate ac copia nasus ullus est, qui non nasum suum habeat, ludibrioque faciendo tubam acuat. Intelligo sanè non collocatum tantum in sublimi illud humani capitis cornu, ut superna petentem odorem distingunt, cibumque ac potum suo momento examinet; sed ut irrisionis etiam obeat functionem, & morum significet asperitatem, truculentiam, proterviam, levitatem. Et quis non *adunco aliquando naso suspensum* se à scurra doluit? Quis non Sannionem ingeminare vidit:

Horat.

—— *Tremulos naso crispante cachinnos?*

Persius Sat. 3.

Quis non mordacibus *nasutulorum* dicteriis obnoxius fuit? Et jam myssare aliquos audio, labiisque occlusis plenum ludibriis sonum per nares edere. Quis hîc ἀμύγμων abibit? Quis subdolæ irrisionis ludibrium cavebit? Iste verò etiã [a] *magnum intus clamat*, & [b] *ad calicem vigilanti stertit naso*? Declinemus hominem fraudulentum; ne nobis imprudentius agentibus insusurret, quod *Cabbas* servo aliquando vinum à mensâ sustollenti; dum ille in Mæcenatis gratiam, ut liberius uxorem suam tractaret, somnum editis rhonchis simularet: *Infelix, an ignoras, quod soli Mæcenati dormis*? Sed in hoc homine nasumne video, an classico canendo tubam, aut Elephanti promuscidem? ita ampla propen-

a Plaut. in Milit.
b Lucil.
Plut. serm amator.

propendet à fronte moles. Fortè nasum talem *Rudolphus* Imp. habuit: cui obvius in angustiore semitâ aulicus, cùm à satellitibus cedere juberetur, *Regis*, inquit, *nasus viam implet, ut præterire nequeam.* Subridens Rex, flexo in alterum latus naso, *Progredere*, inquit, *namque amovi digitis nasum, ne te impediat.* Æquè nasutus fuit *Garinus* ille, in quem *Beza* lusit: *Cuspin.*

Quod quacunque venis, fuga est, Garine, *T. Beza in*
Ceditur que tibi velut Tribuno; *Epigr.*
Tandem desine quæso gloriari:
Naso, non tibi, ceditur Garine.

Illa tamen granditas, si assurgens clementer à medio in aquilinam desinit aduncitatem, prudentiæ, patientiæ, magnanimitatis præbere indicium solet. Neque apud Persas olim honoratior fuit formæ species, quam illa *Chryporum*, quos dicebant: quod *Cyrus* istâ unci figurâ nasum habuerit. Quod in *Carolo* etiam V. aliisque Austriæ principibus notatum fuit: quos cùm animi magnitudine Vulturiæ rapacitatis indoles mundo commendavit. Quam laudem quoque ad posteritatis memoriam *Mahometes* II. de se provulgavit; naso usque adeò adunco, ut summitas contingere labra videretur. Non accipitur in hanc Nimbrodi familiam Gryporum illud genus, cui statim à fronte nasus intumescit. Corvinæ hoc est voracitatis, non aquilinæ strenuitatis: impuden- *Cælius l. 8. c. 2.* *Iovius. l. 27.*

G tis

tis animi plerumque nota. Neque muccosæ, crassæ, obesæ naris homines huc referas: quas nisi emungas & defeces, nullum sapientiæ odorem percipiunt. Mendaces verò communi etiam luce indigni sunt; quos adnata naso *Psydracia* & *Ionthi*, ut in unguibus maculæ, arguunt. Ille simis naribus; quales habuisse dicitur *Socrates*; in libidinem protervius effertur. Isti rectis, effrænatæ garrulitatis; acutis, iracundiæ; adapertis, animi corporisque firmi; obstructis, dementiæ; obliquis ac intortis internæ pravitatis indicium præbent. Vix audeo, in tàm vili contemptissimarum rerum fabulatione, divinæ Majestatis meminisse; quæ, ex multorum interpretum mente, in iracundiæ significationem Nasum sibi tribuit: & in patientiæ, Nasum magnum.

2. Sam. 22. Ex. 34.

Aures.

Fallor autem? an illic ab extremo terrarum orbe *Fanesios* video, aurium mole ad talos usque propendente; quibus vestium modo corpus contegant. In hoc etiam cœtu *Midas* Rex conspicitur, cum Asini auribus, ingenti ad caput spatio surrectis. Quem longo sequuntur ordine tardi Auritorum greges, cum auribus hispidis, patulis, pendulis, crassis, flaccis, O *Satmali*, τὰ ὦτα ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες, quis non in asininis illis auribus asininam naturæ vestræ indolem, animos dejectos, stultitiam, tarditatem, ignaviam contuetur?

Neque

Neque vos magno apud me in pretio estis, succinctæ minutulæque aures; quæ singularem ingenii perfidiam, levitatem, avaritiam designatis. Rubor verò ille obscœnus quem delectet; qui læsæ conscientiæ, & admissæ turpitudinis documentum, exhibet? Vos præ aliis amo aures teretes, & mediocri magnitudine decentes; quæ & ad audiendum aptissimæ estis, & ingenuæ honestatis documentum præbetis.

Venite nunc vos huc conspicuæ probitatis *Ora*; adeste *Genæ* roseo verecundiæ decore pubentes; adeste, ut castum ingenuo Pudori osculum imprimam. In vobis modestia, probitas, verecundia habitat. Vos specioso virtutis tinctæ colore maximum juventuti decus & ornamentum confertis. Vos pauperi gratiam conciliatis, diviti dignitatem additis, deformi venustatem, pulchro honestatis laudem attribuitis. Non est tanti vestium cultissimarum decentia, non auri gemmarumve splendor; non præcellentis formæ species; quanti genæ ingenuo pudore flagrantes, pudibundi animi vestigiis impressis. Ex eo Comicus pater virtutem filii æstimans, *Erubuit*, dicebat, *Salva res est.* Alium verò periisse arbitratus, cui perierat pudor, *Vide*, ajebat, *num ejus color pudoris signum usque indicat.* Illâ virtutis notâ dele-

Os & Genæ.

Ter. A-delp. act 4 sc 5.

Andr. act. 5. sc. 3

Dion. phalacras & calvitia *Vespasianus* Imp. qui, cum cometes apparuisset, quo mors portendi principis videbatur, eludens cœli dirum ostentum, *non se*, ait, *illo terreri*; sed *Parthorum Regem*: ἐκεῖνος γὰρ κομῶν, ἐγὼ δὲ φαλακρός εἰμι: In alios, quibus ex incontinentia hoc vitium obvenit,
Pro Q. R. salsè *Cicero* jocatur, quod calvities olere malitiam, & clamitare calliditatem videatur, in qua ne boni quidem viri pilus reperiri possit. Talis *Agathocles* erat Siciliæ tyrannus, qui de-
Ælian. l. 11. fluentibus capillis cum myrtheâ caput coronâ obtegeret, tacitis civium convitiis Tyranni
Dion. improbitas lacerata fuit. Similis in *Tiberio* calvities fuit, & tyrannidis stabiliendæ calliditas: cujus in ludibrium *Sejanus* Calvorum populo spectaculum exhibuit. A quo ne pudendi qui-
Sueton. dem capitis dedecore *Caligula* degeneravit, capillo raro, hirsutus cætera. Quod tàm tulit indignè, ut Capram nominare, aut ex editiore ædium parte oculos in prætereuntem deflectere, illo imperante, capitale fuerit. Eodem
Sueton. ἀναφαλαντίας vitio deformis fuit *Otho* Imp. & *Domitianus*: quorum extremum, ob singularem immanitatem ac inhumanam truculentiam:

Auson. ——— *Calvum dixit sua Roma Neronem.*

Cusp in. Eidem ob calvitiem cognominis fuit *Carolus* II. Imp. nisi quod natura mitior nullam Neronianæ sævitiæ appellationem recepit. Non
Sueton. ponerem in hoc catalogo *Iulium Cæsarem*, nisi

calva-

calvati libido atque incontinentia publicis militum jocis in Gallicano triumpho jactata fuisset: *Vxores vestras, servate cives: vobis mœchum adduximus calvum*. Calvitii calvorumque mentio *Calvæ Veneris* mihi memoriam refricat, quæ dicato templo culta apud Romanos fuit: non ad significandum calvitii luxuriæque societatem; sed quia, obsidentibus Capitolium Gallis, implicandis funibus ad tormentorum usum, matronæ capillos sibi resciderant. *Lactantius.*

Age verò *Frontis* artificem contueamur fabricam, tranquillæ, serenæ, turbidæ, contractæ, striatæ, erugatæ, ingenuæ, pudendæ. Speculum mihi videor videre hilaritatis, tristitiæ, clementiæ, severitatis, modestiæ, fastus, probitatis, perfidiæ. Quis non putaret, hîc animæ esse januam, per quam ad interiores affectionum veniatur recessus: nisi illa falso indicio oculum sæpè deciperet, vultuque composito indolem mentiretur. Fortè Genio frontem veteres sacrarunt, quod reconditum animi ingenium certissimis notis delinearet. Quam etiam DEVM venerantes religiosè tangebāt, inditaque ad frontem manu adibant: ut sentire hoc significarent, quod præ se ferrent. Igitur ita olim honorata fuit illa humani capitis pars, ut in illa osculi religio servaretur; Mihi verò nulla inter omnes Frontium figuras magis placet, quàm aperta ista, quieta, πίταρος, *Frons.*

 nullis

nullis ſtriata rugis, plena gratoque levore ſplẽdicans. Hîc animus habitat ingenuus. Hîc fides, probitas, modeſtia domicilium habet: *Pompejum* olim iſte frontis exporrectæ honor oriſque Comitas commendavit. At in *Caligulâ* truculenta torvitas corrugatioque indecora ſævitiam hominis inhumanam, & impietatem execrabilem ſignificavit. Sub illo patente adipoſi capitis ſpatio, cum animi ſynceritate, ignavia quædam timiditaſque deſidere videtur. Gracileſcens longitudo cum tenui mento morum aſperitatem notat. Elevata in gyrum rotunditas, cum ingenii præſtantia atque altitudine, iracundiam arrogantiamque ſignificat. Fallor autem, an frontem ille perfricuit! ita deletis verecundiæ notis, & relegato ad præcordia rubore, abſterſiſſe omnem pudorem, ac depoſuiſſe modeſtiam videtur.

Supercilia. In *Superciliis*; quæ oculis Natura ſuperpoſuit, ut tanquam imbricamentum quoddam & ſuggrunda, manantes à vertice humores aliò derivent; imperioſæ majeſtatis eſt ſedes. Neque enim falsò Iovem poëta dicit.

Cuncta ſupercilio moventem.

Hor. 3. Car. O. 1. Faſtus quidem alibi conceptaculum, hîc domicilium habere videtur. In corde naſcitur: Huc ſubit, hic pendet. Ecce quanta multorum

rum in ſuperciliis eſt pietas? quanta gravitatis oſtentatio! Quibus ſanè non aliter inniti Reſp. mihi videtur, quàm Atlante cœlum. Ille contractis ſuperciliis iram ſignificat; iſte diductis triſtitiam, alius remiſſis hilaritatem. Quædam in longum porrectis animi mollitiem profitentur, aliqui ad naſum deflexis auſteritatem, nonnulli in tempora detortis faſtidium, aut in vultum demiſſis malevolentiam, aut inter ſe commiſſis nequitiam, aut duris rubeiſque impudentiam; Ille aucto vehementius oculorum iſto hyperthyro, graves animo verſare cogitationes videtur, vi caloris vapore in verticem copioſius attracto. Huic verò ſine dubio ſpes quæpiam bona animum titillat, ita crebro motu ſalire ipſi ſupercilium apparet.

Nulla tamen ex corporis parte clarioribus ſignis elucet animus, quàm ex *Oculo*; quem *Galenus* ſolarem animalis particulam; Stoici DEVM, alii Naturæ ſpeculum, & humani corporis Solem ac Lunam appellant: qui poſiti in edito faſtigio diligentem rerum omnium cuſtodiam obeunt, perinde ac in ſtatione ſpeculatores interdiu noctuque pro nobis excubantes. Oculi mentis ſunt indices. Oculi cordis ſunt nuncii. Oculi tacito ſermone, quem animo ſenſum affectumque homo premat, loquuntur. Cur enim alios *Oculi.*

con-

concepto intus igne incendi atque exardeſcere; alios ſtillantibus aquis humectari, alios diductis palpebris connivere, alios huc illuc crebra agitatione volvi, in cœlum attolli; in terram dejici, in obliquum controqueri videmus? Cur ita multiformes luminum contuitus apparent, truces, torvi, flagrantes, graves, tranſverſi, limi, ſubmiſſi, blandi, amicabiles, niſi moderationem, clementiam, miſericordiam, amorem, odium, triſtitiam, lætitiam ſignificarent. Hinc illa in dolore humorum paràta fœcunditas, & rigantes ora rivi. Hinc illa in gaudiis acies luminum hilarata, in blanditiis lepor, in iracundiâ torvitas. Hinc ipſe cordium inſpector DEVS, divinique homines *oculũ* [a] *ſimplicem & rectum,* [b] *oculum malum,* [c] *nequã,* [d] *adulterum,* [e] *ſubſannãtem,* [f] *ſuperbũ,* [g] *fornicantem,* [h] *adulterij plenum,* [i] *invidum,* [k] *gratũ & nitẽtem,* [l] magnis cogitationibus attonitum, [m] cõcepto furore ardẽtem, [n] cor vulnerantem, [o] ira turbatum, [p] oculorũ ſervitia, [q] laqueos, [r] cõcupiſcentias dicunt. Hinc Poëtæ *oculos annorum duces, iram ſpirare oculis flammantibus, aliena bona acutis limare oculis, comibus oculis pellici, connivẽtis ocelli invidiâ morderi, aciem petulantem, impudicam, loquacem, malignam, minacem,* loquuntur. Hinc mutuo vocum commercio, *animo videre, animo cernere; oculis intelligere, oculis cupere, iraſci, mœchari, turbari, fertur.* Vide ſis in *Domitiano* illo Imp. oculos

a *Eccl.* 35. b *Matth.* 20. c *Gen.* 6. d *Iob.* 24. e *Prov.* 30. f *Prov.* 6. g *Ezec.* 6. h 2. *Pet.* 2. i *Eccl.* 14. k *Heſth.* 5. l *Iob.* 15. m *Heſt.* 5. n *Cant.* 4. o *Pſ.* 93. p *Col.* 3. q *Iud.* 9. r *Ezech.* 23.

oculos prodigiosè magnos, emiſitios, extra convalles ſuas vitellorum inſtar propendentes. Piger eſt, luxurioſus, hebes, ne equo quidem in expeditionibus, ſed lectulo uſus, ne dedicatum corpus jumenti ſucceſſu afficeretur. Intuere *Attilæ* oculos parvos, reconditos, profundos. Malitioſus eſt, invidus, iracundus, terror orbis Deique flagellum ex illis refulget. Contemplare trucem *Caligulæ*, Scytharum, *Turcarum*, *Albani* Ducis adſpectum. Belluina hominum eſt ſævitia, efferata rabies, in cæde ac ſanguine miſerorum hominum oblectantur. Non ejuſdem eſt oculi, truculenti contuitus diritas, ac regia gravium virorum majeſtas acieſque vivacitatis leoninæ; qualis in *Auguſto* fuiſſe ſcribitur: cujus oculi clariſſimorum inſtar ſiderum fulgebant, quos acrius intuentes, vultum dejiciebant, ſplendido radiorum vibratu perſtrictum. Paulò atrocior *Pyrrhi* Regis fuit adſpectus: quo *Zopyrus* Macedo gladium ſtringens, ut caput ei decuteret, cum Argis tegula deſuper ictus Rex fuiſſet, adeò expavit, ut vix longo ſpatio tremebundus caput illi amputaret. Et *Phocionis*: cujus cum ſupercilia perſtringeret Chares, populuſque arrideret, *Nullum hoc vobis*, inquit, *mœrorem intulit ſupercilium: at horum riſus multas civitati lacrymas excuſſit.* *Cneus* verò *Marius* tam fuit adſpectu torvo, ut Minturnis immiſſum percuſſorem

Sex. Aurel.

Plut. de Pyrrho.

Plut. de Phoc.

Plutar.

ſolius oculi intuitu deterruerit. Quod de *Luthero* etiam dicitur, qui ſubmiſſum percuſſorem, ut ſclopeto ipſum tranſverberaret, ita oculorum acie perterruit, ut depoſito cædis faciendæ conatu fugam conſternatus arriperet. Ille autem flagrans oculorum adſpectus, actis in ore ſpumis, animi efferveſcentis ira exardeſcere videtur, bilis vitio vaporibus lumini offuſis. At *Procopius* Imp. dejectis oculis humum ſemper intuens difficilem ſe eſſe & moroſum ſignificat. Quibus triſtium morum latebris *Craſſo* illi ſimilis fuit, quem in vitâ ſemel riſiſſe affirmat *Lucilius*. Poſſet aliquid habere excuſationis illa in attentiſſima cogitatione moroſitas: non item levium muliercularum & cynædorum mobiles in omnem partem oculi, manifeſtum impudentiæ atque inconſtantiæ ſignum. Quales intuitus aliquando plenos voluptatis illecebræque *Archeſilaus* philoſophus, *Nil*, inquit, *intereſt quibus membris cynædi ſitis, poſterioribus an prioribus*. Sed ô fidem tuam, *Faſcine* DEVS, non infantium modò puerorum, ſed triumphantium etiam Impp. cuſtos. Fer opem mihi, atque averte faſcinantis oculi virulentos ictus, ne noxiam inferant, infectoque aëre corpus animumque fœdo oblinant inquinamento. Vt ſpeculorum præfulgens nitor oculorum intuitu, quando menſtruorum rigantur adſpergi-

ſpergine, hebeſcunt, ſanguiniſque velut nebulâ prætenduntur: ita ne vitium mihi oculus offerat faſcinator, extimeſco. Neque ſolum à Faſcino terriculum; Lamias hîc etiam video cum oculis exemptibilibus: quos detrahunt ſibi reſumuntque, cum libet: ut ocularia ſpecilla ſenes ſolent, aut mulieres comam adventitiam. Circumſpectant ſingula, ſcrutantur, indagant. Nihil tam benè obtexeris, ut lateat. Nulla tantula eſt minuties, quæ præterit. Nulla tam remota latebra, quæ evadit. Demitte quæſo eos vobis, & recondite in loculos: ne, dum in hoc Theatro verſor, delicti alicujus criminatione ad populum traducar. Et tu benigna Pallas obverte æreum Gorgoneis luminibus ſcutum, ne illorum obſtupefactus intuitu in ſaxeæ rigiditatis cautem obrigeſcam. Ut verò vos intueor libens oculi vigilantes, oculi lucidi, aperti, fulgentium inſtar ſiderum vivido ſplendore rutilantes! Vt me decora ingenui luminis gratia oblectat! In vobis ſedem ſpectati honoris dignitas defixit. Vos ſinceri pudoris, modeſtiæ, ingenii clariſſimum indicium præbetis.

Quis verò hîc jam à *Naſo* incolumem ſe præſtet? ita irriſionum illa ſedes certa ſpectanti ludibria minatur. Quaqua oculos flecto, obſeſſum circumventumque me à Naſis video, obeſis, mungoſis, puſtuloſis, emunctis, criſpan- *Naſus.*

crispantibus, simis, aquilinis, acutis, depressis, rectis, retortis. Neque in tanta varietate ac copia nasus ullus est, qui non nasum suum habeat, ludibrioque faciendo tubam acuat. Intelligo sanè non collocatum tantum in sublimi illud humani capitis cornu, ut superna petentem odorem distingunt, cibumque ac potum suo momento examinet; sed ut irrisionis etiam obeat functionem, & morum significet asperitatem, truculentiam, proterviam, levitatem. Et quis non *adunco aliquando naso suspensum* se à scurra doluit? Quis non Sannionem ingeminare vidit:

Horat.

------ *Tremulos naso crispante cachinnos?*

Persius Sat. 3.

Quis non mordacibus *nasutulorum* dicteriis obnoxius fuit? Et jam myssare aliquos audio, labiisque occlusis plenum ludibriis sonum per nares edere. Quis hîc ἀμώγμων abibit? Quis subdolæ irrisionis ludibrium cavebit? Iste verò etiã [a] *magnum intus clamat*, & [b] *ad calicem vigilanti stertit naso*? Declinemus hominem fraudulentum; ne nobis imprudentius agentibus insusurret, quod *Cabbas* servo aliquando vinum à mensâ sustollenti; dum ille in Mæcenatis gratiam, ut liberius uxorem suam tractaret, somnum editis rhonchis simularet: *Infelix, an ignoras, quod soli Mæcenati dormis*? Sed in hoc homine nasumne video, an classico canendo tubam, aut Elephanti promuscidem? ita ampla propen-

a Plaut. in Milit. b Lucil.

Plut. serm amator.

propendet à fronte moles. Fortè nasum talem *Rudolphus* Imp. habuit: cui obvius in angustiore semitâ aulicus, cùm à satellitibus cedere juberetur, *Regis*, inquit, *nasus viam implet, ut prӕterire nequeam.* Subridens Rex, flexo in alterum latus naso, *Progredere*, inquit, *namque amovi digitis nasum, ne te impediat.* Æquè nasutus fuit *Garinus* ille, in quem *Beza* lusit: *Cuspin.*

Quod quacunque venis, fuga est, Garine, *T. Beza in Epigr.*
Ceditur que tibi velut Tribuno;
Tandem desine quӕso gloriari:
Naso, non tibi, ceditur Garine.

Illa tamen granditas, si assurgens clementer à medio in aquilinam desinit aduncitatem, prudentiӕ, patientiӕ, magnanimitatis prӕbere indicium solet. Neque apud Persas olim honoratior fuit formӕ species, quam illa *Chryporum*, quos dicebant: quod *Cyrus* istâ unci figurâ nasum habuerit. Quod in *Carolo* etiam V. aliisque Austriӕ principibus notatum fuit: quos cùm animi magnitudine Vulturiӕ rapacitatis indoles mundo commendavit. Quam laudem quoque ad posteritatis memoriam *Mahometes* II. de se provulgavit; naso usque adeò adunco, ut summitas contingere labra videretur. Non accipitur in hanc Nimbrodi familiam Gryporum illud genus, cui statim à fronte nasus intumescit. Corvinӕ hoc est voracitatis, non aquilinӕ strenuitatis: impuden- *Cœlius l. 5. c. 2.* *Iovius, l. 17.*

Neque vos magno apud me in pretio eſtis, ſuccinctæ minutulæque aures; quæ ſingularem ingenii perfidiam, levitatem, avaritiam deſignatis. Rubor verò ille obſcœnus quem delectet; qui læſæ conſcientiæ, & admiſſæ turpitudinis documentum, exhibet? Vos præ aliis amo aures teretes, & mediocri magnitudine decentes; quæ & ad audiendum aptiſſimæ eſtis, & ingenuæ honeſtatis documentum præbetis.

Venite nunc vos huc conſpicuæ probitatis *Ora*; adeſte *Genæ* roſeo verecundiæ decore pubentes; adeſte, ut caſtum ingenuo Pudori oſculum imprimam. In vobis modeſtia, probitas, verecundia habitat. Vos ſpecioſo virtutis tinctæ colore maximum juventuti decus & ornamentum confertis. Vos pauperi gratiam conciliatis, diviti dignitatem additis, deformi venuſtatem, pulchro honeſtatis laudem attribuitis. Non eſt tanti veſtium cultiſſimarum decentia, non auri gemmarumve ſplendor; non præcellentis formæ ſpecies; quanti genæ ingenuo pudore flagrantes, pudibundi animi veſtigiis impreſſis. Ex eo Comicus pater virtutem filii æſtimans, *Erubuit*, dicebat, *Salva res eſt*. Alium verò periiſſe arbitratus, cui perierat pudor, *Vide*, ajebat, *num ejus color pudoris ſignum uſque indicat*. Illâ virtutis notâ dele-

Os & Gena.

Ter. Adelp. act. 4 sc. 5. Andr. act. 5 sc. 3

pendente? An priscæ memoriæ Philosophos video, barbitio spectabiles & pallio? An potius ex Quiritium Senatu venerabiles Senes; quorum in curuli sedentium conspectu victor Gallus, tanquam objectis DEORVM vultibus, obstupuit: baculi etiam ictu perstrictus, cum barbaram manum promisso capillitio admoveret? Hoc habitu pastores Arcadas, & Auruncos patres, & intonsos sanctissimæ severitatis Cethegos, Scævolas, Curios, Catones, Manlios vetustas depinxit: in quorum hispidâ coma, & demissâ barba virtus ipsa habitare putabatur. Duravit in *Ticinium*, ad quintum Urbis sæculum, promittendæ barbæ consuetudo: cum juventus delicatior tonsoribus è Sicilia adductis mentem caputque radendum permitteret. Hirta propendentis mystacis coma antiquitus virilis animi signum erat, nullam ornandi oblectandique corporis admittentis curam. Quare *Diogenes* cuidam barbam abradenti, *Nunquid naturam*, inquit, *accusas*, *quod te virum fecerit*, *non mulierem*? Lacon verò senex interrogatus, cur barbam aleret sylvosam, *ut*, dixit, *intuens canos, nihil indignum illis committam*. In quam mentem alius dixit: Barbam alo, *ut virum me genitum esse*, *cogitem*, *& viriles virtutum obeam functiones*. In *Nazaræis* coma intonsa votum significavit DEO relio-

Plut. l. 7. c. 59.

Plut. in Lacon.

Lycosth.

Ioseph. l. 5 Antiq.

religiosè nuncupatum. Qui postremis tamen temporibus, evilescente jam majorum instituto, pilos detonsos in sacrificii ignem conjiciebant, ut hoc modo pietatis perfectionem testarentur. Quam Sacerdotes Papales imitati superstitionem, quando Deorum suorum initiantur sacris, comam capillosque deponunt; ut eo indicio factum sibi cum Mundo divortium significent: nisi illa rasio Antichristi potius est character. Ita apud Græcos *Threpteria* celebrantur: quando præcisum in ætatis vigore capillum Deorum honori consecrabant. Athenis verò Ephebi, *Theseo* authore, primam barbam Apollini dedicabant. In gravi etiam luctu apud Græcos usitatum fuit, ut barbam reciderent: quod Pentherium nominabant. Quem Ægyptii Sacerdotes morem usurparunt, quoties mortuo *Api* imminentium calamitatum metu percellerentur. Quod Milesii etiam fecisse dicuntur, Sybari à Crotoniatis direptâ. Summo alioquin apud Græcos, & Germanos veteres honori fuit, barbam comamque nutrire. Primus *Alexander* morem illum abrogavit: qui cum Dario congressurus acie, *Parmenioni* injunxit, ut radi Macedonum menta curaret; ne innexis barbæ manibus hostilem injuriam paterentur. Quod imitati sunt Germani; maximè cum sub *Lothario* Imp.

Cælius l. 7. c. 23. Plut. in Thes. Cælius. Polyd. Virg. l. 4. c. 8. Herod. l. 2 Plut in Rerum apoph. Crantz. l. 6. Metrop.

concepto intus igne incendi atque exardeſcere; alios ſtillantibus aquis humectari, alios diductis palpebris connivere, alios huc illuc crebra agitatione volvi, in cœlum attolli; in terram dejici, in obliquum controqueri videmus? Cur ita multiformes luminum contuitus apparent, truces, torvi, flagrantes, graves, tranſverſi, limi, ſubmiſſi, blandi, amicabiles, niſi moderationem, clementiam, miſericordiam, amorem, odium, triſtitiam, lætitiam ſignificarent. Hinc illa in dolore humorum paráta fœcunditas, & rigantes ora rivi. Hinc illa in gaudiis acies luminum hilarata, in blanditiis lepor, in iracundiâ torvitas. Hinc ipſe cordium inſpector DEVS, divinique homines *oculũ* [a] *ſimplicem & rectum,* [b] *oculum malum,* [c] *nequã,* [d] *adulterum,* [e] *ſubſannãtem,* [f] *ſuperbũ,* [g] *fornicantem,* [h] *adulterij plenum,* [i] *invidum,* [k] *gratũ & nitẽtem,* [l] magnis cogitationibus attonitum, [m] cõcepto furore ardẽtem, [n] cor vulnerantem, [o] ira turbatum, [p] oculorũ ſervitia, [q] laqueos, [r] cõcupiſcentias dicunt. Hinc Poëtæ *oculos annorum duces, iram ſpirare oculis flammantibus, aliena bona acutis limare oculis, comibus oculis pellici, connivẽtis ocelli invidiâ morderi, aciem petulantem, impudicam, loquacem, malignam, minacem,* loquuntur. Hinc mutuo vocum commercio, *animo videre, animo cernere; oculis intelligere, oculis cupere, iraſci, mœchari, turbari, fertur.* Vide ſis in *Domitiano* illo Imp.

a *Eccl.* 35.
b *Matth.* 20.
c *Gen.* 6.
d *Iob.* 24.
e *Prov.* 30.
f *Prov.* 6.
g *Ezec.* 5.
h 2. *Pet.* 2.
i *Eccl.* 14
k *Heſth.* 5.
l *Iob.* 15.
m *Heſt.* 5.
n *Cant.* 4.
o *Pſ.* 93.
p *Col.* 3.
q *Iud.* 9.
r *Ezech.* 23.

oculos

oculos prodigiosè magnos, emiſsitios, extra convalles ſuas vitellorum inſtar propendentes. Piger eſt, luxurioſus, hebes, ne equo quidem in expeditionibus, ſed lectulo uſus, ne dedicatum corpus jumenti ſucceſſu afficeretur. Intuere *Attilæ* oculos parvos, reconditos, profundos. Malitioſus eſt, invidus, iracundus, terror orbis Deique flagellum ex illis refulget. Contemplare trucem *Caligulæ*, Scytharum, *Turcarum*, *Albani* Ducis adſpectum. Belluina hominum eſt ſævitia, efferata rabies, in cæde ac ſanguine miſerorum hominum oblectantur. Non ejuſdem eſt oculi, truculenti contuitus diritas, ac regia gravium virorum majeſtas acieſque vivacitatis leoninæ; qualis in *Auguſto* fuiſſe ſcribitur: cujus oculi clariſſimorum inſtar ſiderum fulgebant, quos acrius intuentes, vultum dejiciebant, ſplendido radiorum vibratu perſtrictum. Paulò atrocior *Pyrrhi* Regis fuit adſpectus: quo *Zopyrus* Macedo gladium ſtringens, ut caput ei decuteret, cum Argis tegula deſuper ictus Rex fuiſſet, adeò expavit, ut vix longo ſpatio tremebundus caput illi amputaret. Et *Phocionis*: cujus cum ſupercilia perſtringeret Chares, populuſque arrideret, *Nullum hoc vobis*, inquit, *mœrorem intulit ſupercilium: at horum riſus multas civitati lacrymas excuſsit*. *Cneus* verò *Marius* tam fuit adſpectu torvo, ut Minturnis immiſſum percuſſorem

Sex. Aurel.

Plut. de Pyrrho.

Plut. de Phoc.

Plutar.

ſolius

ſolius oculi intuitu deterruerit. Quod de *Luthero* etiam dicitur, qui ſubmiſſum percuſſorem, ut ſclopeto ipſum tranſverberaret, ita oculorum acie perterruit, ut depoſito cædis faciendæ conatu fugam conſternatus arriperet. Ille autem flagrans oculorum adſpectus, actis in ore ſpumis, animi efferveſcentis ira exardeſcere videtur, bilis vitio vaporibus lumini offuſis. At *Procopius* Imp. dejectis oculis humum ſemper intuens difficilem ſe eſſe & moroſum ſignificat. Quibus triſtium morum latebris *Craſſo* illi ſimilis fuit, quem in vitâ ſemel riſiſſe affirmat *Lucilius*. Poſſet aliquid habere excuſationis illa in attentiſſima cogitatione moroſitas: non item levium muliercularum & cynædorum mobiles in omnem partem oculi, manifeſtum impudentiæ atque inconſtantiæ ſignum. Quales intuitus aliquando plenos voluptatis illecebræque *Archeſilaus* philoſophus, *Nil*, inquit, *intereſt quibus membris cynædi ſitis, poſterioribus an prioribus.* Sed ô fidem tuam, *Faſcine* DEVS, non infantium modò puerorum, ſed triumphantium etiam Impp. cuſtos. Fer opem mihi, atque averte faſcinantis oculi virulentos ictus, ne noxiam inferant, infectoque aëre corpus animumque fœdo oblinant inquinamento. Vt ſpeculorum præfulgens nitor oculorum intuitu, quando menſtruorum rigantur adſpergi-

ſpergine, hebeſcunt, ſanguiniſque velut nebulâ prætenduntur: ita ne vitium mihi oculus offerat faſcinator, extimeſco. Neque ſolum à Faſcino terriculum; Lamias hîc etiam video cum oculis exemptibilibus: quos detrahunt ſibi reſumuntque, cum libet: ut ocularia ſpecilla ſenes ſolent, aut mulieres comam adventitiam. Circumſpectant ſingula, ſcrutantur, indagant. Nihil tam benè obtexeris, ut lateat. Nulla tantula eſt minuties, quæ præterit. Nulla tam remota latebra, quæ evadit. Demitte quæſo eos vobis, & recondite in loculos: ne, dum in hoc Theatro verſor, delicti alicujus criminatione ad populum traducar. Et tu benigna Pallas obverte æreum Gorgoneis luminibus ſcutum, ne illorum obſtupefactus intuitu in ſaxeæ rigiditatis cautem obrigeſcam. Ut verò vos intueor libens oculi vigilantes, oculi lucidi, aperti, fulgentium inſtar ſiderum vivido ſplendore rutilantes! Vt me decora ingenui luminis gratia oblectat! In vobis ſedem ſpectati honoris dignitas defixit. Vos ſinceri pudoris, modeſtiæ, ingenii clariſſimum indicium præbetis.

Quis verò hîc jam à *Naſo* incolumem ſe prę-ſtet? ita irriſionum illa ſedes certa ſpectanti ludibria minatur. Quaqua oculos flecto, obſeſſum circumventumque me à Naſis video, obeſis, mungoſis, puſtuloſis, emunctis, *Naſus.*

criſpan-

crispantibus, simis, aquilinis, acutis, depressis, rectis, retortis. Neque in tanta varietate ac copia nasus ullus est, qui non nasum suum habeat, ludibrioque faciendo tubam acuat. Intelligo sanè non collocatum tantum in sublimi illud humani capitis cornu, ut superna petentem odorem distingunt, cibumque ac potum suo momento examinet; sed ut irrisionis etiam obeat functionem, & morum significet asperitatem, truculentiam, proterviam, levitatem. Et quis non *adunco aliquando naso suspensum* se à scurra doluit? Quis non Sannionem ingeminare vidit:

Horat.

——— *Tremulos naso crispante cachinnos?*

Persius Sat. 3.

Quis non mordacibus *nasutulorum* dicteriis obnoxius fuit? Et jam myssare aliquos audio, labiisque occlusis plenum ludibriis sonum per nares edere. Quis hîc ἀμύγμων abibit? Quis subdolæ irrisionis ludibrium cavebit? Iste verò etiã [a] *magnum intus clamat*, & [b] *ad calicem vigilanti stertit naso*? Declinemus hominem fraudulentum; ne nobis imprudentius agentibus insusurret, quod *Cabbas* servo aliquando vinum à mensâ sustollenti; dum ille in Mæcenatis gratiam, ut liberius uxorem suam tractaret, somnum editis rhonchis simularet: *Infelix, an ignoras, quod soli Mæcenati dormis*? Sed in hoc homine nasumne video, an classico canendo tubam, aut Elephanti promuscidem? ita ampla propen-

a Plaut. in Milit.
b Lucil.

Plut. serm amator.

propendet à fronte moles. Fortè nasum talem *Rudolphus* Imp. habuit: cui obvius in angustiore semitâ aulicus, cùm à satellitibus cedere juberetur, *Regis*, inquit, *nasus viam implet*, *ut præterire nequeam.* Subridens Rex, flexo in alterum latus naso, *Progredere*, inquit, *namque amovi digitis nasum, ne te impediat.* Æquè nasutus fuit *Garinus* ille, in quem *Beza* lusit: *Cuspin.*

Quod quacunque venis, fuga est, Garine, *T. Beza in Epigr.*
Ceditur que tibi velut Tribuno;
Tandem desine quæso gloriari:
Naso, non tibi, ceditur Garine.

Illa tamen granditas, si assurgens clementer à medio in aquilinam desinit aduncitatem, prudentiæ, patientiæ, magnanimitatis præbere indicium solet. Neque apud Persas olim honoratior fuit formæ species, quam illa *Chryporum*, quos dicebant: quod *Cyrus* istâ unci figurâ nasum habuerit. Quod in *Carolo* etiam V. aliisque Austriæ principibus notatum fuit: quos cùm animi magnitudine Vulturiæ rapacitatis indoles mundo commendavit. Quam laudem quoque ad posteritatis memoriam *Mahometes* II. de se provulgavit; naso usque adeò adunco, ut summitas contingere labra videretur. Non accipitur in hanc Nimbrodi familiam Gryporum illud genus, cui statìm à fronte nasus intumescit. Corvinæ hoc est voracitatis, non aquilinæ strenuitatis: impuden- *Cælius l. 8. c. 2.* *Iovius, l. 27.*

G tis

Neque vos magno apud me in pretio eſtis, ſuccinctæ minutulæque aures; quæ ſingularem ingenii perfidiam, levitatem, avaritiam deſignatis. Rubor verò ille obſcœnus quem delectet; qui læſæ conſcientiæ, & admiſſæ turpitudinis documentum, exhibet? Vos præ aliis amo aures teretes, & mediocri magnitudine decentes; quæ & ad audiendum aptiſſimæ eſtis, & ingenuæ honeſtatis documentum præbetis.

Venite nunc vos huc conſpicuæ probitatis *Ora*; adeſte *Genæ* roſeo verecundiæ decore pubentes; adeſte, ut caſtum ingenuo Pudori oſculum imprimam. In vobis modeſtia, probitas, verecundia habitat. Vos ſpecioſo virtutis tinctæ colore maximum juventuti decus & ornamentum confertis. Vos pauperi gratiam conciliatis, diviti dignitatem additis, deformi venuſtatem, pulchro honeſtatis laudem attribuitis. Non eſt tanti veſtium cultiſſimarum decentia, non auri gemmarumve ſplendor; non præcellentis formæ ſpecies; quanti genæ ingenuo pudore flagrantes, pudibundi animi veſtigiis impreſſis. Ex eo Comicus pater virtutem filii æſtimans, *Erubuit*, dicebat, *Salva res eſt*. Alium verò periiſſe arbitratus, cui perierat pudor, *Vide*, ajebat, *num ejus color pudoris ſignum uſque indicat*. Illâ virtutis notâ dele-

Os & Genæ.

Ter. A. delp. act 4 ſc 5. Andr. act. 5. ſc. 3

ctatus *Diogenes*, cum adolescentem ob verbum præcipiti elatum linguâ erubescere animoque perturbari videret, *Bono animo es*, inquit, *fili; istiusmodi est virtutis tinctura*. Cui assensus morũ Romanorum Censor gravissimus *Cato*, *Sibi magis placere juvenes*, dicebat, *qui rubescerent, quam qui pallescerent: quod rubor probam indolem arguat; pallor perversam*. Quod honestatis vestigium *Demades* in muliere pulchritudinis arcem appellabat. Neque aliâ ad summi honoris fastigium viâ contendit *Domitianus*, quam oris probi verecundiâ: de quâ ad Senatum jactare ausus fuit: *usque adhuc certè animum meum probastis & vultum*. Fuit namque ille, *Suetonii* testimonio, vultu modesto ruborisque pleno. Et assentiente *Tacito*, *Decorus, ignotis adhuc moribus, habitus, & crebra oris confusio pro modestiâ accipiebatur*. Quæ in *Demetrio* tantum apud Senatum valuit, ut *Philippo* patri pluribus in curiâ criminibus impetito nihil æquè profuerit, quàm pudibundi adolescentis rubor, cùm oblatas à civitatum legatis criminationes depellere nõ posset. Nihil igitur rei mihi vobiscum est, duri oris nequam adolescentes: qui & impudenter dicitis, quod in buccam venit, & audacter facitis, quod improba animi libido suggerit. Non probo illum pallorem, quo ad præceptorum monita & objurgationes genæ turpiter inficiuntur. Non est illud virtutis,

pudo-

Laert.

Plut. in Apoph.

Stob. serm. 24.

Sueton. in Domit.

Annal. 30.

Liv. D. 4. l. 9.

pudoris, modestiæ; sed improbitatis, impudentiæ, obstinationis pigmentum. Pudere vos malo, & rubere, quando delicta vestra arguuntur; quam ridere, certisque intractabilis animi notis ad capienda virtutum semina indignos ineptosque vos declarare. Si nescitis.

Ὃς οὔτ' ἐρυθριᾶν οἶδε, οὔτε δεδιέναι,
Τὰ πρῶτα πάσης τῆς ἀναιδείας ἔχει. *Menander.*

Talis *Caligula* erat; qui nihil magis in naturâ suâ probare dicebat, quam inverecundiam; quæ nullum ipsi in designandis flagitiis ruborem affunderet. Quo vitio cum malè audirêt Athenienses, ad significandam impudentiam, Ἀττικὸν βλέπος, vulgari hominum sermone usurpatum fuit. *Sueton.*

Quis in Labiis & Mento mentem habitare putet? Labia quidem dentium procæstria, loquendique adjumentum, si patula fuerint, forasque protuberent abundantius; ut in Mauris labronibus; audaces, impudentes, luxuriosos denotant. Sin succincta & adstricta, modestos, sobrios, largos significant. Tenuitas illorum sagacitatis & eloquentiæ indicium præbet. Mento cum naribus plerunque convenit: cujus acumen iracundiam arrogātiamque; obtusio hebetudinem; fissio amicabilitatem ut plurimum designat. *Labia & Mentum.*

Sed quinam illi sunt σακισφόροι *Barbæ* Reges, probificâ pilorum supellectile in pectus propenden- *Barba.*

pendente? An priscæ memoriæ Philosophos video, barbitio spectabiles & pallio? An potius ex Quiritium Senatu venerabiles Senes; quorum in curuli sedentium conspectu victor Gallus, tanquam objectis DEORVM vultibus, obstupuit: baculi etiam ictu perstrictus, cum barbaram manum promisso capillitio admoveret? Hoc habitu pastores Arcadas, & Auruncos patres, & intonsos sanctissimæ severitatis Cethegos, Scævolas, Curios, Catones, Manlios vetustas depinxit: in quorum hispidâ coma, & demissâ barba virtus ipsa habitare putabatur. Duravit in *Ticinium*, ad quintum Urbis sæculum, promittendæ barbæ consuetudo: cum juventus delicatior tonsoribus è Sicilia adductis mentem caputque radendum permitteret. Hirta propendentis mystacis coma antiquitus virilis animi signum erat, nullam ornandi oblectandique corporis admittentis curam. Quare *Diogenes* cuidam barbam abradenti, *Nunquid naturam*, inquit, *accusas, quod te virum fecerit, non mulierem?* Lacon verò senex interrogatus, cur barbam aleret sylvosam, *ut*, dixit, *intuens canos, nihil indignum illis committam.* In quam mentem alius dixit: Barbam alo, *ut virum me genitum esse, cogitem, & viriles virtutum obeam functiones.* In *Nazaræis* coma intonsa votum significavit DEO

Plut. l. 7. c. 59.

Plut. in Lacon.

Lycosth.

Ioseph. l. 5 Antiq.

religiosè nuncupatum. Qui postremis tamen temporibus, evilescente jam majorum instituto, pilos detonsos in sacrificii ignem conjiciebant, ut hoc modo pietatis perfectionem testarentur. Quam Sacerdotes Papales imitati superstitionem, quando Deorum suorum initiantur sacris, comam capillosque deponunt; ut eo indicio factum sibi cum Mundo divortium significent: nisi illa rasio Antichristi potius est character. Ita apud Græcos *Threpteria* celebrantur: quando præcisum in ætatis vigore capillum Deorum honori consecrabant. Athenis verò Ephebi, *Theseo* authore, primam barbam Apollini dedicabant. In gravi etiam luctu apud Græcos usitatum fuit, ut barbam reciderent: quod Pentherium nominabant. Quem Ægyptii Sacerdotes morem usurparunt, quoties mortuo *Api* imminentium calamitatum metu percellerentur. Quod Milesii etiam fecisse dicuntur, Sybari à Crotoniatis direptâ. Summo alioquin apud Græcos, & Germanos veteres honori fuit, barbam comamque nutrire. Primus *Alexander* morem illum abrogavit: qui cum Dario congressurus acie, *Parmenioni* injunxit, ut radi Macedonum menta curaret; ne innexis barbæ manibus hostilem injuriam paterentur. Quod imitati sunt Germani; maximè cum sub *Lothario* Imp. in ca-

Cœlius l. 7. c. 23. *Pin. in Th. f. o.* *Cælius.* *Polyd. Virg. l. 4. c. 8.* *Herod. l. 2* *Plut in R. gum apoph.* *Cranz. l. 6. Metrop.*

in castris ad Spiram, luxurians pilorum seges fulmine exureretur. Iudęis pudori atque ignominiæ fuit, barbam radi. Quâ turpitudinis *Reg. 2. c. 10.* notâ cum *Davidis* legatos *Anon* Moabitarum Rex affecisset, atrocissimum bellum concitavit; quod ipsi regnoque perniciem attulit. Venit mihi hoc loco in mentem *Selimi* Turcarum *Iovius.* Imp. qui rasâ barbâ non velle se, ad patris *Bajazetis* exemplum, pilos nutrire dicebat; ne Bassæ manibus injectis principem ducerent, quò vellet: ut patri suo evenerat. Interea non possum, quin cùm *Demonacte* veterum quorundam de schola dementiam rideam; qui cum barba philosophabantur; tum se philosophos rati, si ingentibus pilorum scopis pal- *Eras. l. 8. Apop.* lium peramque obumbrarent. Ille rogatus, quam philosophiæ sectam profiteretur, succussus vehementiore risu, *Quid stultius est*, inquit, *quam ut homines ex barba philosophum æstiment.* Qualem de villis filisque pilosis Philosophum egregiè aliquando *Aristippus* excepit. *Laert. l. 2 c. 8.* Invitaverat ille *Aristippum* in *Dionisii* domum, ut constratum pretiosis tessellis pavimentum, regiumque ædium apparatum & luxuriam perspiceret. Quod cum fecisset *Aristippus*, circumspectis omnibus, sputum oris in barbam hominis rejecit; cum in tota domo nihil videret, ad excipiendum oris retrimentum, opportunius. Sed hoc Cynicam sapit inverecundiam;

diam; *Herodes Atticus* civilius istius sectæ hominem tractavit. Petebat ab illo quisquam barba tenus philosophus nummos ad panes coëmendos. Interrogatus verò, quisnam esset, irato vultu philosophum se esse respondit. Cui Herodes, *Video*, inquit, *barbam palliumque, philosophum verò non video.* Nequam homines, qui virtutem supercilio, sapientiam pilo, professionem vestium habitu simulatis! Qui mihi Struthionibus similes videntur, qui cum volare non possint, speciem tamen volandi habent. O turpes in purpura Simiæ; Asini apud Cumanos; ἐκ πώγωνος σοφοὶ! Quid verò hoc mõstri est, quod video? An hîc fœminæ etiam alunt mystaca, viris quibusdam barba exutis? Neque enim credo Minervæ apud Pegadenses sacerdotes esse; quibus, si quid publicę calamitatis impenderet, barba germinante mẽto adnascebatur. Aut mutato sexu homines in diversi generis habitum transiisse: ut *Cænidi* evenit *Elati* Regis filiæ; quæ voto ex fœmina vir factus *Cænei* nomen assumpsit. O virgines, barbitium illud vestrum caloris roborisque plus quàm fœminei copiam significat; quæ virile jugum invita sine dubio cervice patitur. In aliis insita frigiditas, obstructis obseratisque meatibus, obsideri mentum pilo non permittit. Quam Eunuchi indolem sequuntur; dum frigiditas calorem interpellat, & siccitas

Herod. l. 8 Strabo l. 13.

Ovid. l. 11 Metam.

pabulum oblædit. In viris tamen quandoque etiam nimia meatuum capacitas barbitii messem frustratur, evaporante fumo, antequam concrescat. Quæ pilorum in mento raritas atque infrequentia tacitis hominum ludibriis in *Caligulâ* exagitata fuit. Neque minus in *Iuliano* Apostatâ: qui ad coërcendam hominum illusionem librum scripsit μισοπώγωνα dictum.

Dextra. Quid verò sibi vult illa *Manuum* religiosa innexio? An in illis etiam mentis aliquid habitat, tanto à corde spatio dejunctis? Fœdera pangunt isti homines, ut videtur, amicitias ineunt, hospitia usúsque domesticos conjungunt, pacem & concordiam sanciunt, matrimonia nuptiásque promittunt, fidem atque auxilia addicunt. Equidem vehementer mihi illa implicandarum amicissimè *Dextrarum* ratio placet: non secretâ Naturæ indole; sed religione ac dignitate divinissimi membri instituta. O sancta, ô venerabilis boni viri pars! quantam tibi auctoritatem, quantam majestatem DEI hominúmque consensus & conspiratio conciliavit! Per te DEVS æternæ dominationis gloriam, vim rerum omnium effectricem, perpetuæ felicitatis in cœlo locum significat. Per te homines prosperè fluentium rerum conditionem, honoris præcellentiam, fortu-

fortunatum auſpicium, fidem atque amicitiam adumbrant. Tibi oſculum familiariſſimè impertiunt. Te in benignitatis, in honoris, in ſociati fœderis teſtimonium offerunt. Neque hoc quidem immeritò. Tu enim homini ſingularem dignitatem, tu incomparabilem illi commoditatem præſtas. Si quid ſunt fingendi, pingendi, ſculpendi artificia; à te illa habemus. Si ædium urbiumque ſtructura, ſi agrorum cultura, ſi veſtium textura pretium aliquod habet; à te illa accipimus. Si fidium dulciſſimi pulſus, ſi metallorum effoſſio, ſi marium fluminumque obvallatio, ſi beſtiarum terra marique venatio fructum aliquem adfert; tuo illa munere obtinemus. Tu exaratis in charta literis optimarum rerum ſcientiam doces, dictorum factorumque memoriam in poſteritatem propagas, vetuſtatis mortiſque injuriam perpetuæ famæ claritate avertis. Tu hoſtilem in corpore vim propulſas, cibum vitæ ſuſtentandæ comparas, animi voluntatem ac juſſa paratiſſimè expedis. Per te, ut *eloquentiæ loquitur magiſter*; poſcimus, pollicemur, vocamus, dimittimus, minamur, ſupplicamus, abominamur, timemus, interrogamus, negamus, gaudium, triſtitiam, dubitationem, cõfeſſionem, pœnitentiã, modum, copiam, tempus oſtendimus. Quin in tanta varietate linguarum, in dextra communis qui-

nis quidam gentium sermo est; quem omnes societate quadam & commercio naturæ intelligunt. Tanta est in te autoritas, tanta dignitas, ut concitatæ multitudinis indignatio ad tui cōspectum desideat, fervorisque commotâ bile plebecula majestate dextræ silentium accipiat, & positis iris ad modestiā componatur. Non præstaret magnum nobis commodum rationis munus; non adferret tàm eximiam utilitatem orationis usus; non meliorem multò brutis animantibus conditionē haberemus, si tuâ, Dextra manus, ope destitueremur. Quis igitur miretur, veteris nostrique ævi moribus, bonorum virorum autoritatem in dextræ virtute consistere. Hanc fidei, hanc amicitiæ fœderisque symbolum & testimonium esse? Primus apud Romanos

Liv. 1. D.l.1. *Numa* fidem in ipsa dextra sacratam esse voluit: sacrumque Fidei instituit; ad quod Flamines involuta in digitos manu solenniter proficiscebantur: magno argumento, illam in dextris sanctam sacratamque, & propterea minimè violandam residere. Quem sua ætate servatum Romæ morē Cicero indicat; dum,

11. Ant. *dextram fidei testem scelere ac perfidiâ notatam*, dicit.

pro Dejot. Et in *Dejetaro*: *non tàm in bellis & prœliis, quàm in promissis & fide firmam dexteram* commendat. Et frequens est apud alios autores; *Dextram fidēque porrigere*. In Oriente quoque illa dextræ au-

ctoritas

ctoritas plurimùm valuit: quorũ *Persæ*, si quid firmum illibatumque volebãt, illud dextræ pignore sanciebant. Idem *Hircanis Medisque* factitatum, ut dextram dextræ jungentes conventiones & pacta sancirent. Et *Parthi* apud altaria complexi dextras, tanquam diis testibus & arbitris, postquã sacra libassent, pacta pollicebantur. Quem sequuti morem *Germani*, ad præstandam fidem, datis ultrò citroque dextris sanctissimè se devinciunt. Neque in extremis quidem agens *Darius* hoc Fidei symbolum neglexit; cùm confossus à *Besso*, & à *Polystrato* Macedone aquæ haustu refectus, dextram illi deferret; cujus se pignore ad deferenda *Alexandro* mandata obstrictum sciret. Quam fidei arcam ne violaret *Calavius Campanus* junior, ita illum pater compellavit: *Paucæ horæ sunt, intra quas jurantes per quicquid Deorũ est, dextras dextræ jungentes, fidem obstrinximus, ut sacratis de mensis essemus.* Illa jungendarum dextrarum ceremonia in jungendis præcipuè fœderibus, & faciendis amicitiis usitata fuit. Quẽ ne quidem morem *Iesus Iosaphati F.* neglexit: qui occupato regno Israëlitarum, cum Samariam contenderet, in viâ *Ionadabum* in suas partes, ducta dextra, pertraxit. Neque *Armenij* & *Iberi*; quorum Reges, quoties in societatem coibant, implicare dexteras, pollicesque inter se vincire, nodoque perstringere solebant.

Diodorus
Alex. l. 5. c. 3.
Curtius.
Liv. D. 3. l. 3. à
2. Reg. 10. 15.
Tac. l. 12.

Maro

Maro illum morem attingit: *Coeant in fœdera dextræ*. Et *Naso*: *Dextram committere dextræ*. In quam mentem prudens fuit *Pythagoræ* admonitio, *Non unicuique porrigendam dexteram*, h. e. non promiſcuè omnes in amicitiæ fœderiſque ſocietatem admittendos. Ex qua tractum eſt conſuetudine, ut in mutuis amicorum congreſſibus, data dextra, ſalutationis officium peragatur. Quem in uſum quoque oſculum, priſco more, dextræ libatum fuit. Militibus illud Romanis in uſu fuit, qui victrices Impp. dextras deoſculabantur, quod ipſarum fideli opera uſi fuiſſent. Et legitur *Alexander* in fatali decumbens lecto milites ſuos ad dextræ oſculum admiſiſſe. Atque inde principum Veterum Statuę porrectis manibus poſitæ fuerunt. Quarum multas, quod ludicrum eſt, cum protenſis manibus aureas pateras, & coronas ſuſtinere *Dionyſius* Syracuſanus videret, eas tanquam oblatas ſibi abſtulit & in ſtabiliendæ dominationis uſum convertit. Ita à mutis ſimulacris dextras ſibi, in amicitiæ conſociatæ pignus, porrigi Tyrannus judicavit. Quas ſi appetenti denegaſſent, me illa indubium ſimultatis ac malevolentiæ indicium præbuiſſent. Factum hoc à *Iuliano* Imp. qui roganti *Nibridio*, cum militum telis impeteretur, ut dextram ſibi ſecuritatis indicem daret, *Et quid*, ait, *præcipuum amicis ſervabitur, ſi tu ma-*

Val. Max.

Amm. Marc. l. 21.

tu manum meam attigeris? Cujus exemplo *Dunstanus* Episcopus *Edgarum* Anglorum Regem, quod moniali vitium obtulisset, ab amico porrigendæ manus officio rejicens, *Tu verò nefarie*, inquit, *manum meam contrectare audes, qui sacram DEO virginem constuprasti? Nolo sociatum mihi cum illo amicitiã, qui cum Christo inimicitias gerit.* Vincent. l. 24. c. 87.

Nulla fœderum religiosior est pactio, quàm Matrimonium; quod accepta, invicemq; data dextera multus apud Gentes antiquitus, ut nostro etiam ævo in populo Christiano, sancitum fuit. *Persis* ita atque *Assyrijs* in usu fuit; qui dextræ pignore connubialem vitæ societatem confirmabant. Quod Græcorum quoque factum more *Agesilai* Regis exemplum testatur, qui Oti Paphlagonum Regi filiam despondens, dextram dextræ conseruit. Videtur hoc etiam *Punica Dido* significare, Arrian. de gestis Assyr. Xenoph. Græc. rer. l. 4.

Per ego has lacrymas Dextramque tuam, te,
Per connubia nostra, per inceptos hymenæos. Æn. 4.

Et ibid. *Nec te noster amor, nec te data Dextera quondã,*
Nec moritura tenet crudeli funere Dido.

Igitur *Phyllis* neglectæ religionis istius *Demophoonem* arguit.

Iura, fides, ubi nunc? commissaque dextera dextræ, Ovid in Epist.
Quique erat in falso plurimus ore DEVS.

Hoc symbolo Hospitiorum quoque societatem veteres coivisse Poëta testatur:

Iungimus hospitio dextras, ac tecta subimus. Virg. 3. Æn.

Quo

Quo pignore *Achæmenidem Anchises* confirmat, ut tentorium suum subeat:

Virg. 3. Æn. *Ipse pater dextram Anchises, haud multa moratus,*
Dat juveni: atque animum præsenti pignore firmat.

Redintegrata est eodem ritu gratia, distractique simultatis interventu animi in pristinam concordiam reducti. Plut. Igitur *Marius* in urbem reversus, cũ fœdis in populares cædibus grassaretur, quos servatos volebat, porrectâ dexterâ in amicitiam recepit. Quo fine Germani Specul. Sax. olim Impp. ad stabiliendam pacem sanciendamque concordiam, si præsentes ipsi esse nõ possent, chirothecas, dextræ fideique indices, transmiserunt. Lib. 18. Et *Tacitus*, *Dextras, Concordiæ signa, ultrò citroque destinari à militibus solitas*, dicit. Lib. 2. Quo sensu idem author, *Dextras renovare*, ait. Neque comicus noster morem illum Plaut. Merc. præteriit: *Vxor tibi placita & placata est, date dextras nunc jam.* Ideoque supplices porrigebant olim inermes dexteras, seque in fidem & gratiam isto symbolo admitti petebant. Quod Thucyd. l. 4. *Lacedæmonij* usurparunt, cum circumventi ab Atheniensibus manus quaterent, deditionis signo. Et *Pompejani*, cum in pugna pharsalicâ passis palmis salutem peterent. Qui Athletarum etiam mos fuit, ut victi certamine dextrâ exectâ pacem rogarent. Quo respiciens Maro, Æn. 12. *Dextram precantem*, Et Statius, Achil. 1. *Supplicem*; Et Cicero, Phil. 10. *dextram tendere*, dicit.

Non

Non libet nunc cætera humani corporis membra; quæ aut pudor, aut consuetudo vestium abdidit tegumento; curioso nimis oculo contemplari. Vocant me ad se *illi de suggestis in proximo perorantes*, homines, ut videtur, ex Academicorum familiâ exangues pallido ex chartis cultu, talaribus circumduti togis, in eum modum, quo Romani à bellis feriati forum frequentabant. Iste, qui nunc ad dicendum consurgit, Medicinam, ut puto, profitetur: quod urinariæ ad manum matulæ, & unguentariæ thecæ arguunt. Et de *Humoribus* quidem humani Corporis, de *Aetate*, de *Sexu*, de *Colore*, quæ ex illis animi morumque cognoscendorum documenta sumantur, disserturum se pollicetur. Quàm huc bono auspicio intulimus pedem, suggerente sese ultrò discendi occasione, quam avidè captabamus. Accedamus propius, & advertamus animum diligenter: ne quod disertissimi Hominis dictum aures nostras prætervolet.

CAP. V.

De Humorum Indiciis.

MAgna est Morum ac Humorum in homine consensio; ut vitia ac virtutes non alio pene ex fonte, quàm ex corporis habitu *Humorũ indicia.*

H succo-

ſuccorumque temperaturâ redundent. Hinc mens humana miris modis afficitur, varieque conturbata in diverſos ſtatus detorquetur. Hinc aut ad vitia, aut ad virtutes vehementiore cupiditatis impetu propendemus. Hinc ad intelligendum & ſapiendum magis minuſve valemus; ad expediunda negotia paratiores tardioreſve ſumus, ad obeundam civilis vitæ functionem imparem curam ac dexteritatem conferimus. Hinc aliâs procelloſo ſolicitudinum æſtu jactamur; aliâs ſedatis reſtinctiſque perturbationum motibus in ſecurâ tranquillitate verſamur. Nunc ſubditis iracundiæ facibus feroceſcimus; aliquando benigni ſermonis morumque facilitate omnium in congreſſu gratiam demeremur. Neque aliter ut corpus pro diversâ humorum affectione variatur: & aut collapsâ valetudine languet; aut integra incorruptaque ſanitate omnes officii ſui partes probè alacriterque exequitur: Ita ab eodem principio animus in diverſas morum ſpecies transformatur, & convenientem temperamento corporis habitum aſſumit. Si ſua illi perſtiterit moderatio, apta concinnaque humorum commenſuratione, mores integri ſunt atque incorrupti, mens placida ac ſedata, animus acer atque induſtrius, vitæ totius probitas ſpectata. In ſermone comitas, in vultu benignitas, in geſtu decentia,

decentia, in frænandis cupiditatibus moderatio, in capiendis consiliis providentia, in obeundis negotiis dexteritas elucescit. Sin imbutis vitiosâ qualitate humoribus intemperies dominetur, cum corporis ægrotatione animus illicò sanitate suâ spoliatur. Ira, excandescentia, obtrectatio, metus, pavor, solicitudo, æmulatio, cæteræque malarum libidinum pestes erumpunt: quæ rationis obluctatæ imperio hominem à rectâ virtutis viâ abducunt, & profundo sæpè exitialium errorum miseriarumque immergunt. Faculas videmus minus exhibere lucis, quando impolito parumque nitido inseruntur lucernario: ita mentis lumen fœculentis humorum offusum tenebris obtorpescit, obtusaque rectę rationis & consilii acie, pro violento cupiditatū impetu in suam perniciē impellitur. Vitalis hîc præcipuæ spiritus sunt partes; qui contractâ ex impuris humoribus labe, diffususq; per universum corpus animi securitatem perturbat, morum integritatem deperdit, hominem ad enormes perversarum libidinum impetus avertit. O miserabilem illius conditionem, qui in isto lutulenti corporis domicilio versatur! Neque enim magis in placido securitatis portu acquiescet, quàm in tempestuoso mari navicula, validissimis aurarum flabris huc atque illuc acta. Ut enim incumbens terræ

 mari-

marique ventus sævissimas tempestates excitat, commotisque in alto fluctibus littora aggeresque convellit, ac lacrymabilem satis atque animantibus noxam infert: Ita turbulenti in corpore spiritus horribiles animi motus cient, jactatumque perturbationum impetu pro arbitrio versant. Frustrà obluctatur ratio; dum impotens sui cupiditas, velut navem excusso nauclero, avulsoque clavo, damnosis errorum scopulis hominem impingit.

Ex hoc humorum spirituumque seminario tanta inter homines morum atque ingeniorum pullulat varietas. Hinc una anima in uno homine tàm multiplices sæpè actiones edit. Hinc illa cogitationum, cupiditatum, affectuum, perturbationum diversitas oritur: quę sumptis ex aëris alimentique natura viribus rationis frœnum excutiunt, nisi fulta divino præsidio hostilem à se impetum propellat. Intuere mihi illos aurigas, bajulos, vectores, salsamentarios, quique aut sub armis duram vitam agunt, aut in lustris popinariis lutulentâ cerevisiæ fece pascuntur. Quàm illi ex crasso impuroque sanguine asperos habent mores! Quanta in hoc hominum genere est ferocia! quanta inhumanitas! quàm gerunt pectora obtusa, nullis conscientiæ stimulis perfodienda, nulla bonorum reverentia, nullo religionis metu, nulla turpitudinis verecundia emol-

dia emollienda? Non est illa morum immanitas in defæcati sincerique sanguinis hominibus; qui animo placido ac sedato ad humanitatis & benevolentiæ studia propendent, turbulentos cupiditatum motus comprimunt, pudore ac verecundia in officio continentur: rarò aut irâ exardescunt; aut vindictæ cupiditate accenduntur; aut malæ libidinis impetũ admittunt. Quod si vel incommodi accepti indignatione, vel cupitæ rei desiderio tacitè latenterque effervescant, atque intra se tumultuari incipiant; ut cum indignatione ventorum mare cohærescit, suspensis in alto undis, solutaque magis tranquillitate, quàm fluctibus excitatis; confestim adhibita in consilium ratione, motus exorientes componunt, antequam in graviorem tempestatem erumpant.

Nulli quidem tam sunt abditi animorum recessus, nullæ tàm reconditæ intimisque penetralibus retrusæ pectorum latebræ; quas nõ humorum in corpore exundantium dominatio aperiat, & in conspectu ponat. Ut in quoquã aut pituita congeritur; aut bilis exuberat; aut synceri sanguinis copia abundat: ita ad certa morum studia conformatur, & ex temperati corporis statu animi habitum adsciscit. Atque ut aër, pro diversa cœli temperie, variæ qualitatis spiritum herbis atque animanti- *Humores singuli.*

bus affundit: ita humorum in corpore moderatio ſuam animo vim impertit, illique aut ſalutarem virtutis auram adſpirat; aut exitialem vitiorum peſtem adfert. *Pituita.* Veniat huc in medium ille corpore adipoſo, facie albicante, cute glabrâ, capillo ſpiceo, inceſſu tardo, oſcitando pandiculandoque fœdam ore illuviem rejiciens. Noſco indolem tuam, Homo: teneo corporis animique tui ſtatum: non minus, quàm ſi eodem tecum ovo natus eſſem; aut diuturnæ vitæ contubernio decem ſalis modios unâ tecum abſumpſiſſem. Caput quidem moleſtâ gravedine opprimitur. Fauces tuſſi ac raucedine infeſtantur. Os ac nares mucro affluente redundant. Corpus univerſum, manante in partes inferiores uligine, ad ſomnolentiam, ad deſidiam, ad veternum inclinat: in curandis officii ſui partibus tardum, inhabile, impeditum. Animus ſopito immerſoque frigidæ ſentinæ calore, hebet, ingenium languet, memoria vacillat, ſenſus obtuſi ſunt: ad præſtantium doctrinarum ſtudia, ad res dextrè gerendas, ad gloriam magni nominis parandam, exigua à te ipſo præſidia obtines. In eo laudem mereris, quod miti ſedatoq; es ingenio; quod à naturæ acerbitate alienus vix unquã ſtomacho atque iracundiâ efferveſcis; quod non occultas animo fraudes verſas; non technis fallaciiſque alios circum-

circumvenis; non ſicam vibras; non venena ſpargis. Nihil in te cum *Antonio Cæſar* agnoſcit; quod aliquem ipſi metum ac formidinem incutiat. Tuus, *Bilioſe*, pallor, & illa compacti corporis gracilitas, illa flammea faciei fuſcedo, illa criſpi capillamenti nigrities, volubilis lingua, hiſpida cutis, majores promptioreſque habet nocendi vires. Ut enim eſt in te animus acer, alacris, erectus, qui ad res præclaras ſtimulos tibi admovet atque incitamenta; ingenium ſolers, acutum, inquietum: ita dolis inſidiiſque moliendis ſingularem aptitudinem habes. Atque ut Apes. B. lis.

Ingentes animos parvo ſub corpore geſtant: Virgil.

Ita modico in corpore magnos alis ſpiritus; iram facilè concipis, facilè deponis; negotia ut expedis dexterrimè; ita eludis ſæpè ſocium vaferrimè; in venerem præceps; in honorum certamina proclivis;

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer. Horat.

Væ tibi, ſi bilis illa tua, aut exuſta nimii caloris vi, aut computreſcens atram fuliginem concipiat, atque aut ex naturæ indole, aut diuturni mœroris carnificinâ, aut ſuppreſſo naturæ profluvio, aut jugi ſtudio & intempeſtivâ lucubratione in Melancholiam devergat. Namque ut atra nubes ſoli offuſa radios illius intercipit, ac lumen offuſcat. Ita bilis deflagratæ cineres mentem obdu- Melancholia.

cunt, omnemque ingenii lucem homini præcipiunt. Hinc igitur densa fuligine cerebro impleto, corpus affligitur; animus malè habet: homo difficilis, querulus, morosus, durus, intractabilis, præfractus, avarus redditur. Multa est in illo invidia, æmulatio, amarulentia, odium, indignatio, malignitas, dolor animi inexhaustus, solicitudo anxietasque nulla consolationis medicina corrigenda. Quod si invalescens deterrimi humoris vis in principes partes imperium sumpserit, mentis oritur alienatio; qua sibi alii cervina ad frontem cornua; alii pendulam ad nates caudam affinxerunt. Quidam in lupos; in milii semina, à Gallinis devoranda; in mortuorum spectra commutatos se crediderunt. Nonnulli capita ventresque intus ranis, muribus, bufonibus obsideri sunt imaginati. Multi ad desperationem ac diffidentiam delapsi calamitoso funestoq; exitu vitam finiverunt. *Sanguis.* Nullum quidem isti, quem in proximo video, florido vultus colore, subnigro capillo, rutila barba, elegante adspectu, amabili ac gratiosa corporis venustate, ab isto solicitudinis impetu periculum impendet. Syncero defecatoque sanguine scatet: quo neque corporis ullus status ad proferendam vitam, ac removendam senectutem est commendatior; neque ad capienda virtutum scientiarumque magnarum semina magis lau-

gis laudatus: maximè, si modicâ bile temperetur, & salutari educationis præsidio fulciatur. Adolescit enim in uberrimam frugem illa boni sanguinis indoles: ut vites arboresque generosæ pretiosos ferunt fructus, si fertili depactæ solo, dum adhuc teneræ sunt, diligenter educentur. Delitescit sub hoc humore expedita mentis agitatio, morum amabilis venustas, dicendi facultas, agendi dexteritas, singularis ad imitandum quidvis aptitudo: quæ dotes, cum ætatis calorisque nativi accessu, quotidiano usu atque exercitatione communitæ magnum sæpè Reip. gerendæ usum atque ornamentum contulerunt. Sin ille meracissimi sanguinis liquor nulla calidæ bilis acrimonia coërceatur, effervescentis instar musti, in venis ebullit, animique puerilem mobilitatem atque inconstantiam parit. Nulla est in vultu gestuque corporis modestia, in moribus gravitas, in agendis rebus prudentia, in judicando ratio, in moderandâ vitâ consilium, in persequenda virtute gloriaque diligentia. Nihil animo cogitatur serii, nulla de gravioribus rebus instituitur meditatio. Cõpesce, Adolescens, exultantem inaniter sanguinis ebullientis spiritum, coërce vitulantem indecorè immodestiam, adjunge tibi prudentes vitæ moderatores; aut instabilis illa volubilisque naturæ tuæ conditio ad luxum,

ad obſcœnos amores, ad diſſipandum patrimonium, ad turpia Bacchi Veneriſque ſtudia, ad deteſtanda malarum artium exercitia deſciſcet.

Neque homines tantùm ſinguli; ſed Nationes univerſæ, ex illâ corporis temperie, ſtudia moreſque ſuos moderantur. Quis Aſianam neſcit mollitiem, impetus evanidos, iras citò conceptas, citò deferveſcentes, ingenia prompta, ſolertiam induſtriamque obeundis negotiis ſingularem? Sanguinis cæterorumque humorum hoc facit tenuitas; quæ & ingenii vim intendit, & iras, ad primum plerumque impetum deflagrantes, inflammat. Aliam in objectis Aquiloni populis indolem animadvertes: quos ſãguis craſſus denſiq; ſpiritus tardiores quidem reddunt, & hebetes; ſed ad pericula ſuſcipienda impavidos, ad perficienda negotia conſtantes, ad tolerãdas moleſtias firmos;

Cap. VI.

De Aetatum ſingularum Moribus.

Vita quidem humana non inſcitè Fabulæ comparatur; quam ille benè peregiſſe putabitur, qui, tanquam exercitatus hiſtrio, in extremo benè deſiit, impoſitaque ſcenę clauſula rebus humanis valere dixit & plaudere. Quo reſpectu in quinq; partes actuſque Ætas noſtra à Veteribus diſtinguitur, quindecem unaquæque

quæq; annos complexa. Prima ſectio xv attingẽs an. Pueros habet, puros à virilium vitiorũ labe. Secunda ad xxx porrecta Adoleſcentes, ætate ſtaturaq; corporis jã adultiores. Iuventus in XLV excurrit ann. magnum armorũ tractatione Reip. præſtans juvamentum. Inde in ſextam decada Virilis Virtutis maturitas profertur. A quo gradu extremus vitæ actus in Senatoria Senectute finitur, fabulam humanitatis conſummante. Aſtrologi ad Plantarũ rationem ordinemq; univerſos Ætatum commenſus deſcribunt. Primũ vitę tyrocinium ob vim vegetalis potentię humectã Lunari ſubjiciunt poteſtati. Secundum gradum Mercurio aſſignant: quando paulò confirmatior pueritia literis luctiſq; & luſibus operam impendit. Tertiæ obturgeſcentibus ſemine membris Venerem præficiunt: quum —— *Surgunt*

—— *Celereſque pili, mirandaque matri Barba.* *Mart.*

Iuventutem adultam & florẽ vitæ delibatum fons luminis ac mundi mens Sol moderatur. Mars calidus ſiccuſque virilitati robur impertit. Sexta ætas Iovi ſubjicitur civilem homini prudentiam largienti. Septimam Saturnus ad Senilem frigiditatem, aſperoſque mores, & deſidiam profligat. Solon vitalem menſum decem hebdomadibus, Philoſophi Incremento, Statu, Decremento circumſcribunt. Quos ſequuti ferè Medici, Adoleſcentis, Vi-

tis, Vigentis, Seneſcentis vitæ decurſum ſtatuunt. Omnium pulcherrimè *Ovidius* diſcriminata Animi tempora, duobus Æquinoctiis, totidemque Solſtitiis comprehenſa quatuor hominum ætatibus comparat.

Metam. l. 15.

Quid? non in ſpecies ſecedere quattuor annum
Aſpicis? ætatis peragentem imitamina noſtræ.
Nam tener, & lactens puerique ſimillimus ævo,
Vere novo eſt: tunc herba virens, & roboris expers
Tranſit in Aeſtatem: Poſt Ver robuſtior Annus
Fitque valens Iuvenis: neque enim robuſtior ætas
Vlla, nec uberior, nec quæ magis ardeat, ulla eſt.
Excipit Autumnus poſito fervore juventæ,
Maturus, mitiſque inter juvenemque ſenemque
Temperie medius, ſparſus quoque tempora canis.
Inde ſenilis Hyems tremulo venit horrida paſſu,
Aut ſpoliata ſuos, aut quos habet alba capillos.

Quos humanæ vitę quatuor gradus certis, per ætatis incrementa, nominibus ſcitè Græci diſtinguunt. Editum recenter in lucem fœtum βρέφος dicunt; qui loquutionem inceſſumque moliens Παιδίσκιον; & ſui aliquam præbens operam Παιδίσκος; & literarum vacans ſtudiis Παῖς, audit. Adoleſcentem ætatem Παλλακὴν appellant, armis vibrandis validam; quam Εφηβότης, pubertas excipit; & in virilem porrecta ætatem, νεότης: quæ adultior μέση nuncupatur. Viri nomen ὑποπόλιος; & illius Πρεσβύτης abolet: quos in extremo ætatis actu ſequitur Εσχατόγηρως, & poſtre-

poſtremò in fabulæ clauſulâ Πολιοκρόταφος; qui à proximo inferni additu Πέμπελος etiam nominatur.

Singuli Ætatum progreſſus ac curricula, inde uſque à primâ infantia ad extremam ſenectutis orbitam, ſuos ſecum ferunt mores, in quos cum annorum flexu, mutato corporum habitu, tranſeunt. Percurrite mecum; niſi moleſtum fuerit vobis, pueritiæ memoriam ultimam recordari, & obrepentis ſenectæ incommoda animo proponere; omnes humanæ vitæ dimenſus & ſpatia, quaſq; animus noſter cũ ætatis procurſu ſubeat mutationes, cognoſcite. In proximo Puerilis vitæ, ut audio, ponitur tyrocinium. Eamus eò, quò nos vociferatio tumultuſque puſillorum vocat, ſimiliſque vitæ exemplo noſtræ memoriam prætextæ animo repetamus. Tenete effrænem rogo riſum, ut iſto ſtolidæ fatuitatis ſpectaculo perfrui ad libitum poſſimus. Quàm hîc videtis incompoſitas fieri geſticulationes! quàm ineptos, inſulſos, ridiculos edi motus! quàm eſt indecora pedum brachiorumque jactatio! quæ corporis per ſummam laſciviam vibratio! quæ in ludis immodeſtia; in jocis protervia; in ore, voce, nutibus, plauſu, cantilenis morum inſolentia; in omni actione inquietudo, petulantia, ſtoliditas! Non Roſcius aliquis de induſtriâ ſtultiores, ad movendum riſum, ageret geſtus: aut Mo-

Pueritia.

aut Morio quisquam magis joculare sese populo spectaculum præberet. Non Simiarum catuli ineptiores formarent motus. Non vituli stabulis primum emissi magis ridiculos in vernante prato facerent saltus. Quis non hæc vagæ volubilisque naturæ esse indicia, & pueriIis animi mobilitatem atque inconstantiam testari judicet? Est enim in illa ętate bruta quędam inopsque mentis bonæ simplicitas, morum ineptitudo, corporis inquies, lascivia, insolentia, inconstantia, animi impotentia: cujus impulsu versatur, atque in omnem partem tanquam frœno circumagitur. Nullum in moderandâ vitâ subest consilium, nulla in refrænandis cupiditatibus ratio, in faciendo rerum delectu prudentia, in præsentibus ordinandis, in futuris providendis cogitatio. In culpa est sanguinis meracissimi ebullitio: qui turgido perfusus spiritu corpus inquietum, animum instabilem facit.

Adolescentia. A puerili innoxiarum cupiditatum stultitia ad *vitæ Adolescentis palæstram* transeamus: in qua floridæ Vigor ætatis in juveniles impetus exardescit. Quantus hîc est flagrantium animorum fervor! quàm vehementes libidinum æstus! quàm incensa laudum studia! quæ virium consciarum fiducia; ad audendum promptitudo; ad agendum loquendumque audacia!

Imberbis

Imberbis juvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis canibusque, & aprici gramine campi, Horat. de art. Poet.
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper;
Vtilium tardus provisor, prodigus æris;
Sublimis, cupidusque, & amata relinquere pernix.

Non aliâs unquam certiores virtutum vitiorumque adolescunt radices, quàm in isto ætatis lubrico: ubi improvida atque inconsulta temeritas, ex biviis studiorum faucibus, facilè in partem alteram fervidi sanguinis impetu abripitur, seque aut rectis artibus mancipat, aut per ignaviam socordiamque deperdit. Ingredere, DEO duce, laudabilem Virtutis viã, omnique ope adnitere, Adolescens, & tu inprimis, quam in Honoris ac dedecoris confinio video, *prima mei sanguinis propago*; ne cæco cupiditatum impetu longius à virtutis rectitudine abstraharis. Interfatio authoris.

Quod facis, à primo virtutem fortiter ævo
Exere; dum Musis Ver juvenile locas.
Perge citos inferre gradus, & Honoris ad Aedem
Macte, laboriferâ nitere, Nate, viâ.
Illic multarum stabulantur Monstra ferarum;
Quæ tibi, ni caveas, damna pudenda ferent.
Hîc inimica tibi protendet tela, Voluptas,
Et lepidum Siren concinet ore melos.
Istic incutiet tardos Ignavia sensus,
Aoniæ metuens asperitatis iter.
Nequities alibi vafri malesuada Sodalis

Cæcâ

Cacâ fraude dolos insidiasque struet.
Huic mala Paupertas; illi Dis copia: mentem
Altius illa levat; deprimit ista: nocet.
Sunt, quibus Iscarios fallax Persuasio sensus,
Elati vitreâ cognitione, dedit.
His tu cum Monstris; animis & pectore, Fili,
Firmo opus est; forti prælia Marte seres.
Adjuti vicere DEO: Labor omnia vincit:
Omnia cum precibus fervida Cura potest,
Macte animo puros quære ambitiosus Honores:
Vt sis fida Novæ, Nate, calumna Domus.
Henricus juncto, tua per vestigia, Iano,
Repet, Alexandro corripiente gradum.

Reinerus, Henricus, Joannes, Alexander Neuhusii.

Sed quis illic est in Circo concursus & contentio manuum consertarum? Perstrepunt horribiliter iratorum voces pugnam sibi ęquo Marte deposcentium. Ardent oculi; spumant ora, dentes, lingua, pedes, ad committendum cum adversario prælium expediuntur. Crepunt malæ diris pugnorum ictibus verberatę. Gemunt pectora infesto adsultantium impetu collisa. Fodiuntur genæ unguibus, vellicantur comæ, mutilantur aures, nulla corporis pars crebro ictuum pulsu vacat. Neque dat inducias furiosa effrænisque dimicandi cupiditas; nisi cùm fatigatio ictum suspendit, dextræque ad graviorem impetum laxantur. Ille repetitis verberibus in terram dejectus altissimo in cœno volutatur. Iste excussis dentibus crassum

crassum ore naribusque cruorem rejectat. Alius impar congressus Achilli ad fugam circumspicit; aut miserabili ejulatu cœlum pulsat, hominum Deorumque opem implorans. Dextrâ sinistrâque ingeminantur ictus,

——— *Erratque aures & tempora circum*
Crebra manus.
Tantus amor rabidi, succenso à sanguine, Martis,
Dum voces linguæ ambiguas, & noxia verba
Verberibus pensare student, ingestaque solvunt
Probra manu, & dubias forti certamine lites.

Positis insaniendi fastidio contentionibus, ad variarum artium accurritur instrumenta, ut pro naturæ impetu certis sese quisque studiis applicet. Quos ad vilia sordidi quæstus artificia ignobilis ducit indoles, aut ligno elaborando securim, aut metallis expoliendis stylum, aut vestibus sarciendis aciculam, aut telæ ducendæ radium arripiunt. Alios divina ingenii vis aut Sapientiæ studiis, aut militari disciplinæ, aut aliis præclararum rerum negotiis consecrat. Sunt, qui otio gulæque mancipati per socordiam corporisque gaudia vires atque ingenium diffluere sinunt. Qui insanâ commessationum dulcedine, nihil aliud vivere putant, quàm bibere. Qui Circæis poculis & Sirenum cantu ab humanitatis dejecti possessione, in brutas animantes trãsformantur. Et reperias in hoc Nepotum cœtu, qui animos

immodico cupiditatum æstu effervescentes felici sæpe moderatione represserunt, recisaque luxurie ad justam sapientiæ frugem perducti sunt. *Phædon Socratis* à lupanari; *Polemon Xenocratis* à lustris & popinis ad Sapientiæ disciplinas transiit. *Themistocles Miltiadis* excitatus trophæo, postquam ad luxuriæ metam adolescentiæ flexu adhæsisset, fortem Reip. operam navavit. *D. Augustinus* adolescentiam libidinosam & protervam ad præstantem pietatis cultum transtulit. Displicent ignavi desidesque, quos turpi veterno torpentes nullius studii attollit impetus, nullus ingenii fervor præcipitat, nullæ æqualium à prima adolescentiâ cupiditates, non ludi, non joci delectarunt, non acrior affectus animique impetus vehementior extulit: qui plerumque inutili languore ante primam senectutem marcescunt. In posterum consulere, & futuri temporis exitum prudenter cogitare Adolescens nescit: quia redundans sanguis lætarum rerum species animo semper ingerit, neque crudæ vires obnoxias se fortunæ esse arbitrantur. Non probat eadem diu consilia; quæ est animi instabilitas, & vacuitas prudentiæ. Amicitias quàm facilè eligit, tàm facilè dissuit: non tàm veræ benevolentiæ conjunctione; quàm studiorum eorundem consensione confirmatas. Quam in conjungendis immatu-

Hieron in Oseam c. 1.

Plut. in Polit.

maturè nuptiis adhibet ſæpè temeritatem: dum ſopita ratione cœcus, ſtupenſque animo, digitis magis ac oculis, quàm auribus mulierem deligit!

Intempeſtivam crudarum adhuc virium ætatem, deferveſcente adoleſcentia, & reſidente juvenili impetu, ſtata & confirmata excipit *Virilitas*, medium vigentem inter juventutem & rigentem ſenectutem locum tenens. Quid verò vos, ô Viri, demiſſis in manum capitibus doletis? quid frontem feritis? cur lacrymabiles quæſtus funditis? Novi ætatis illius, mores atque ingenium. Exactam per luſus & jocos adoleſcentiam mœrent. Emarcuiſſe per ſocordiam jucundiſſimæ vitæ florem; præteriiſſe incogitanter, ſtultè, turpiter vernantis ævi dies queruntur. Igitur nunc caſtigatur fervidæ præcipitiſque juventutis impetus. Injicitur cupiditatibus frœnum. Cohibetur animus plus nimio ſanguinis ebullientis ferocia exultans. Ruinas, quas temeraria & incauta fecit adoleſcentia, virilis ſedulitas corrigit, converſiſque ſtudiis omnia conſideratè, providè, prudenter agit. Alia tempora alios mores poſtulant. Dilapidata fuit antea pecunia? Nunc ſuſtentandæ familiæ ſtudioſè aſſervatur. Deſpecta fuit honoratorum munerum dignitas nominiſque exiſtimatio? *Virilitas*

Nunc omnibus ingenii industriæque artibus quæritur. Nihil inexpertum relinquitur, nullum studium conatusque prætermittitur, ut honos atque opes parentur. Quantus viris adest sudor! quanta laborant molitione, ut se humo attollant, & conspicuo alios honore excedant? Quod ut assequantur, amicitias atque inimicitias ex suo magis commodo, quam ex re ac fide æstimant. Aliud sæpè in linguâ, aliud in pectore promptum habent. Prece precioque ad dignitates grassantur. Quibus artibus consequuti imperium, trahunt, rapiunt, furantur. Publico dispendio lacunas domesticas explent. Hic auro patriam vendit. Iste domi Reip. nundinas instituit. Ille ærario animam interbibit. Optimus quisque non gratiâ, non largitione, non malis artibus; sed verâ virorum virtute nititur: quam tamen sine præmio non libenter colit. Vis in hac ætate judicii præcipuè viget: nō juvenilis impetu fervoris, non æstu cupiditatum violento concitata. Ita validum est corpus, ita pollet animus; ut quantacunque mortalibus vita suppetit, in hanc annorum gratiā data videatur, & hominem te agere credas, cùm te adolescentiæ decursus virum effecit.

Senectus. Sed vos in vegeto virium constituti vigore, Viri, illam olim à tergo triumphantibus ingestam commonitionem cogitate, &, vos *Homines*

mines esse, qui post paucorum annorum decursum, prostrato attritoque corporis robore, certum subeatis exitium, attendite. Dum superba virium fiducia insolescitis; dum securi de fato animi, corporum mentiumque integritatem jactatis, non intellecta vobis obrepet *Senectus*, & gravatos multis incommodis ad terram matrem inclinabit. Eheu, quam graves hominem istis annis circumveniunt difficultates! quot obruunt molestiæ, quantæ tristium malorum affligunt acerbitates! Corpus defectum viribus languet. Ingenium hebetata intelligendi acie stupet. Animus, insinuato frigidi sanguinis timore, ad omnem impendentis periculi casum exterretur.

Multa senem circumveniunt incommoda; vel quod Horat. art.
Quærit, & inventis miser abstinet, ac timet uti;
Vel quod res omnes timidè gelideque ministrat,
Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor castigatorque minorum.

Fœdum inprimis vitium adfert Senectus hominibus, attentiores ut ad rem sint, quàm sat est. Cùm neque vita in quamplures annos proferri; neque exhaustum ac debile corpus effuso in luxum sumptu oblectari possit, stupida frigiditas, magno mortalitatis ludibrio, avidissimè fortunas expetit, & in ipso sepulchri aditu famem ac inopiam veretur. *Simonides*

 istius

Plut. an seni Resp. tract. istius avaritiæ specimen exhibuit; de qua reprehensus, *Senectutem suam aliis orbam voluptatibus, unâ foveri dixit quæstuariâ.* Quo insanior alius, sub mortis tempus, deglutitis aliquot aureis, fato perfunctus est: fortè ne in longa difficilique ad Erebum via viatico destitueretur. Alius, insutâ tunicæ pecuniâ, in eâ sese, citra alium funeris honorem, contumulari jussit. Non difficulter illos in cymbam suam accepit *Charon*, naulo ad vecturam parato. Non minorem Senio infamiam adfert Timiditas, ad tentandam fortunam, audendũque casus incerti facinus tarda segnisque. Dũ enim ancipites rerum casus anxia secum cogitatione versat, suisque atque aliorum docta periculis dubiam Fortunæ aleam extimescit, ad aggrediendum magnæ rei negotium cunctanter accedit, mavultque secura tuto in otio acquiescere, quàm pro magna gloria commodoque magnum discrimen subire. Cautam diuturno fortunæ usu experientiam frigidus corporis confecti sanguis amplius refrænat, generosi pectoris calore, qui facem subdere virtuti solet, consopito. *Livius D.3.l.1.* *Fabij* consulta cunctatio rem Romanam fractam confusamque Punicis armis restituit. At senilis ejusdem timiditas, cohibito *Scipionis* impetu, redeuntem felicitatem penè à patriæ liminibus arcuerat. *Curtius.* *Parmenionis* clara erat atque

que exercitata Philippi armis virtus. At illius in senectâ religiosa supra modum circumspectio, suasa cum *Dario* pace, Persici regni sceptrum, & inclytas de Barbaris victorias *Alexandro* ferè præripuerat. In hac animi corporisque debilitate juniorum tamen consilia & industriam insolentissimo fastidio contemnunt. Sibi fidem haberi, suis omnes imperiis obsequi, suam in obeundis negotiis moderationem ductumque sequi postulant. Si non obtemperes, despectui esse capitis olim venerabilem canitiem queruntur. Inconsultæ temeritatis impetum; cruda præcipitis audaciæ consilia; cæcam, inconsultam, inexpertam, improvidam, furentem adolescentiam clamant. Non ut manus pedesque, ita lingua senibus obrigescit: quæ per annorum suorum infinitâ oratione vagata seriem audientium fatigare aures solet. In quo hoc maximè odiosum, quod sui semper sęculi mores hominesq; ad cœlum extollant; præsentium rerum conditionem, ut miseram atq; abjectam, cavillentur. Ita vitæ nostræ plerumque quod vino accidit: quod, cum modicum superest, acescit.

Hos vitæ devexæ nævos confirmata multorum annorum usu Prudentia excusat: quæ repetitâ præteriti memoriâ temporis, salubria gerendarum rerum consilia suggerit, futura sagaciter prospicit, præcipitem temeritatis

impetum bonæ mentis frœno coërcet. Alibi corporis ingeniique vis ac vigor; hîc anima valet: quando deficiente corpore, & defervente cupiditatum incendio, sola lætius viridiusque progerminat sapientia. Igitur *Themistocles*, transmissis vitæ annis centum & septē, cum contrahi lineas sentiret, tum demigrandum sibi doluit, cum sapere præcipuè exorsus esset. Quàm verò sæpè illa senum providentia publicis privatisque rebus saluti fuit! Quoties cladem impendentem præcavit! Quoties positam in extremo discrimine Remp. servavit! Neque enim viribus, aut voluptatibus, aut celeritate corporum res magnæ geruntur; sed consilio, authoritate, sententia: quæ per senilem debilitatem invalescunt, animo corporis vinculis minus obligato.

Cum ita copiosè ornateque de Humorum Ætatumque præsagiis disseruisset Medicus, jamque de *Sexu*, & *Colore Vultus*, adjicere orationi suæ auctarium vellet, alius ex eadem scholâ, ætate, ut videtur, junior, collecto ad surgendum pallio, rogataque dicendi veniâ, istas sibi partes depoposcit: quem, dum in transitu hæremus, obiter quæso, per exigui moram temporis, audiamus.

Cap. VII.

De Sexus Indiciis.

SExus homini à natura adgenitus, *Colorumque in Vultu pigmēta*, certa, meo judicio, proferunt indicia; ex quibus mores indolesque hominum præcognoſcantur. Sexus quidem non magis externâ corporis figurâ veſtiumque diſſimili cultu; quàm diverſo naturæ habitu diſtinguitur. Expertus eſt hoc in ſe ipſo Poëtarum ille *Cæneus*, qui ex fœminâ vir factus cum corporis figura mores mutavit, exutâque muliere virilem animum aſſumpſit. At non opus eſt Poëtarum fabulis, in tantâ mulierum copiâ: quæ vivâ morum ſuorũ imagine, quàm diſſimilem viris indolem acceperint, in conſpectu ponunt. Age, adducamus aliquam in ſcenam, non ex matronarum præſtantium choro; ſed ex promiſcuâ multitudine, ac gregaria fœminarum colluvie, Mulierculam: cujus expreſſa delineataque indole, quantum ille ſexus à virorum differat ingenio, cognoſcamus. O imbellis, timida, formidoloſa, fracti abjectique pectoris animus, quàm in te nihil eſt audentiæ virilis! nihil maſculi roboris! nihil, ad ſubeundum fortunæ diſcrimen, animi! Quicquid increpat, pertimeſcis. Ad quemvis incertæ famæ rumuſculum percelleris. Si pue- *Muliebris timiditas*

rorum insonent crepitacula; si aliquis in angulo sorex desticet: ad Ceraunoscopii & Periacti in scena vibrationem; ad Claudiani tonitrui sonitum, quasi jugulo, aut præcordiis acies admoveretur, exhorrescis. Qui si virorum pectoribus aliquando se metus insinuet, quantis ex tuæ indolis cognitione, opprobriis vexantur! quàm turpi fœminei pavoris notâ, δείστῳ μεγίστῳ, dehonestantur? A primis Mundi temporibus vulgata est illa timiditatis insectatio. Proinde Ægyptiorum Rex

Cæl. l. 14 c. 14. *Sesostris*, cùm imbellem in Asiâ Gentem, ἀμαχητὶ καὶ ἀκοντὶ, ad leges suas redegisset, surrectis cippis γυναικῶν αἰδοῖα insculpi jussit. Qua

Plut. in Apoph. cum Corinthii infamiâ notarentur, *Agis* Archidami F. muros illorum excelsos contemplatus, *Quænam*, inquit, *hunc locum incolunt Fœminæ.* Neque melius apud Molossorum Regem audivere Persæ; cùm, *Alexandrum in Oriente cum Fœminis rem gessisse*; *se in Italiâ cum viris ferro ac virtute congredi*, diceret. Nulla tamen in hoc populo major erat contumelia, quàm si viro fœminea pusillanimitas objiceretur. Id-

Herod. l. 9. eoque *Artayntas* Ioniæ præfectus, cùm post infelicem cum Græcis, ad Mycalem, pugnam, à *Masystâ*, Darii F. Xerxis fratre, *Mulier* per opprobrium nominaretur, stricto acinace

Crispin. hominem invasit. Cujus exemplo *L. Antoninus Saturninus*, *superioris* Germaniæ præfectus, à *Domi-*

à *Domitiano* Imp. *Scortum* appellatus, turpissimam convitii ignominiam, non juguli; sed Imperii invasione vindicavit. Et apud Poëtam *Turnus* fœmineæ indolis convitio Æneadas perstringens, *Phrygias* appellat, *Phrygum* nomine, propter animi abjectionem ac humilitatem, indignos. *Virg.*

Tolerabilior esset illa in fœminis animi dejecti imbecillitas ac consternatio, si mente consilioque valentiores essent: ut, quam timēt semper injuriam, ratione declinare possent. At tanta mentis in hoc sexu est inopia, tanta ingenii tarditas & hebetudo; ut dubitatum sæpè apud multos sit, an in humanitatis sortem admitti fœmina debeat. Scilicet deficiente calore frigus exuberans vim aciemque omnem ingenii obtundit, immersusque humorum sentinæ animus ad rerum magnarum cogitationem functionemq; se attollere nequit. Hinc illa fæminarum somnolentia, desidia, inertia, stupiditas, ignavia, languida mentis vis, ingenii torpor, memoriæ debilitas. Quam miserti fœminarum conditionem *Romani*, illas in tutorum esse potestate voluerunt, neque ullâ Reip. administratione fungi. Cui Euāgelicus adstipulatur Orator, fœminis, ob naturę infirmitatem, in cœtu consessuq; solemni silentiū imperans, neq; passus illas aut concionādi munus obire, aut in comitiis quæstionem movere, aut *Hebetudo.* *Cicero pro Muræna.* *1. Cor. 14.*

re, aut suffragiis interesse & sententiam dicere. Quod cordi inprimis *Atheniensibus* fuit; qui lege caverunt, ne ulla fœminarum foro aut concionibus misceretur, & conciliis publicis interesset. Et ante alios *Romanis*; quorum decreto à civilibus officiis remota fœmina, non judicem agere, non magistratum gerere, non postulare, non pro alio intervenire, non procuratrix esse poterat. *Calphurniæ* improbitas permolesta judicibus causam edicto dedit; quo sancitum, ne postulare fœminę liceret. Et jam ante, in primâ nascentis Reip. luce, *Numa* Romanas mulieres docuerat, rem domesticam curare, aliena negligere, de necessariis rebus nihil absente viro loqui. Qua ætate cùm mulier aliquando propriam causam in foro dixisset, misisse Senatum, memoriæ traditur, DEOS consultum, *quidnam ea res civitati portenderet?* Infinitam postea fœminis agendi dicendique licentiam *Heliogabalus* dedit; cujus permissu *Semiamira* mater Senatum ingressa publicis consiliis interfuit: & in Quirinali colle *Mulierum Senatum* instituit. Repressa tamen statim est audax evagandi licentia; sancitumque ne unquam mulier Senatũ ingrederetur, inferisque ejus devoveretur caput, qui in Curiæ curam fœminam advocaret. Meritò sanè, cum in publico versari, & licentius loqui prisca stolę verecundia non permittat. Qua mente Elien-

Gell. l. 5. c. 19.

Vlpian.

Cæl. l. 13. c. 33.

Plut. in Numa.

Cæl. l. 13.

te Elienſibus *Phydias* Venerem fecit quæ teſtudinem calcaret: muliebris eſſe decoris, ſignificans, ædes cuſtodire, ac ſilentium præſtare. Et patrio apud Ægyptios receptum fuit more, ne fœminæ calceis uterentur, quo à publico prohibitæ domeſticos intra parietes manerent. Quæ cùm apud Romanos etiam conſuetudo valeret, *Cato*, effuſis in publicum, ad Oppiam abrogandam, fœminis, cenſoriæ gravitatis ſupercilium diſtrinxit, privatamque virorum domi, & in foro publicam libertatem obteri ac calcari impotentiâ muliebri clamavit.

Plut. in Connub.

Cal. l. 10 c. 3.

Liv. D. 4 l. 4.

Ex mentis conſiliiſque inopia illa muliebris animi vanitas, inconſtantia, mobilitas, perpetua ſtudiorum atque opinionum tanquam tempeſtatum commutatio naſcitur. Nulla in oculis fides, in verbis veracitas, in promiſſis certitudo, in juramentis religio, in propoſito ſtabilitas. Lacrymas, ſuſpiria, riſus in promptu habet. Cùm gratiam addicit, odit: cum ardet, amatorem execratur. Si oculis blanditur, fraudes verſat: ſi ſupercilia contrahit, concupiſcit. Non vult, ubi velis: ubi nolis, petit ultrò. Chamæleon non alium citius aſſumit colorem: Luna non crebrius per decurſus menſium variatur: Non inſanus apud Troglodytas lacus, non Euripus plures de die habet cõmutationes: quã in varios facilè mores tranſit

Levitas.

Varium

------ *Varium & mutabile ſemper Fœmina.*

Iam vehementer amat : ſtatim odit ſupra modum. Nunc eſt aſpera: mox blanda dulcem vultu oculiſque fingens amorem. Quàm facilè amphorę circumaguntur auribus: quàm facilè bracteæ ſummis turrium impoſitæ metis verſantur à ventis : quàm facilè cera impreſſam gemmæ recipit imaginem: tàm facilè fœmina in diverſos deſcendit mores ſententiamque. O vos venti Campi; ô ædium faſtigiati Tritones, polypis verſatiliores, hydris ac cancris magis varii, quàm vos ſæpè credulum veſtris verbis amatorem decepiſtis! quàm ſæpè gravem illa mentis veſtrę fluctuatio fideſque lubrica ac vacillans noxam dedit! Quoties aliquis veſtris blanditiis, lacrymis, juramentis innixus ſpes cogitationeſque ſuas fallaces atque inanes deprehendit!

Cultus corporis. Garrulitas. Illa vacillantis animi levitas magnam tamen in dicacis linguæ volubilitate, & ſpecioſo corporis cultu vim ac præſidium habet. Hæc fœminarum ſunt arma. Hæ muliebris induſtriæ vires. Hi tori laceřtique, quorum fiducia in pugnam exeunt. His baliſtis & tormentis oppoſitam ſæpè fortiſſimorum virorum aciem disjecerunt; victiſque ſecundo Marte hoſtibus, cum æterno maſculæ virtutis opprobrio, trophæum ſtatuerunt. Hos mulie-

muliebris induſtriæ conatus viriumque ſuperbarum impetum neque *Herculis* virtus, neque *Samſonis* fortitudo, neque *Davidis* pietas, neque *Salomonis* ſapientia, neque *Holofernis* ferocia, neque *Cæſaris* & *Antonij* dominatio, neque *Socratis* aliorumque eruditio potuit ſuſtinere. Qui omnes fortunæ difficultates fortiſſimè ſuperaverant; qui ratione & conſilio pericula graviſſima declinaverant; qui hoſtium arma invictâ virtute obtriverant; qui ſuæ doctrinæ virtutiſque famam in omnem ſæculorum memoriam propagaverant: illis, prô pudor! adblandientium oculorum gratia, & linguæ ſuada, & luſitans in vultu Venus ſpontaneæ ſervitutis jugum impoſuit. Hi ſunt illi *Sirenum* cantus; quibus allecti nautæ aquis immergebantur. Hæc *Circes* pocula; quæ bibentes in brutas animantes commutabant. Hæc *Omphales* veneficia; quibus magna mortalium pars delinita peſſum abit. Hoc pulchrum Gorgonis os; cujus adſpectu obſtupefactus amator in ſaxũ obrigeſcit. Vide, ut melleam in ore linguam volvit, tintinnabulo ſonantiorem! Ut plena rimarum, hac illacque perfluens, ad amicam effutit arcana fidelibus auribus commiſſa: quibus credidiſſe quicquam unquam *Catonem* vehementer pœnituit! Ut ad ſpeculum faciem componit! Ut ad blanditias oculos conformat! Ut crines illa-

Plut. in Cat.

illaqueando juveni adornat! Ut veſtem decorando corpori accingit. Ut greſum molliter fingit, tempeſtatem oris moderatur, totum corpus ad decentiam ſingularem inſtruit!

Ter. Heant. 2. 1.

——— Noſti mores mulierum;
Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt.

Ovid. 1. Rem.

——— Gemmis auroque teguntur
Omnia: pars minima eſt ipſa puella ſui.
Sæpè, ubi ſit quod ames, inter tàm multa requiras:
Decipis hac oculos Aegide dives Amor.

Raro quidem *Philonis* uxori ſimilem invenias fœminam; quæ rogata cur excolendo corpori operam non daret, neque auro uteretur, *Satis,* inquit, *uxori magnus ornatus eſt mariti ſui virtus.* Cujus ingenii *Cornelia Gracchorum* mater in Liberis benè educatis ſatis ſe ſpecioſam excultamque eſſe dixit.

L. Vives. Val. Max.

Iracundia.

Mirari verò inprimis ſubit, quid ſit, quòd animal tam blandum, tam placidum, tam imbelle, tam appetens virilis commercii. tam ſæpè immaniter excandeſcat, & excuſſo rationis frœno, rabioſi furoris impetu efferetur. Leviſſima de cauſa iras horribiles concipit, proditâque vultu & geſtibus concitatæ mentis intemperie extra ſui poteſtatem conſtituitur. Ubi ſemel impotens ſui animus efferbuit, in acerbiſſimas ſtatim lites & jurgia linguam ſolvit, comploſis manibus indecoros motus facit, humum pedibus pulſat, tumultuatur, clamat,

clamat, domum omnem & compita ſtrepitu incondito perſonat, ſui decoriſque oblita acerbiſſimis convitiis notos ignotoſque lacerat. Nullis neque blanditiis efferatam rabiem mitiges, neque conſiliis compeſcas, neque ſilentio declines. Rabioſi inſtar canis implacabilis ferociæ aciem diſtringit, fremit, execratur; poſito pudore, neglectâ exiſtimatione, quicquid jurgandi libido ſuggerit, eloquitur; quicquid præceps furor ſuadet, exequitur. Melius, pejus, proſit, obſit, nihil videt. Equum ferocientem frœno cohibeas: Beſtiam furentem objecto cibo places: Ignem æſtuantem ſubtracto ligno extinguas: Aquæ tumeſcentis impetum vallo atque aggeribus reſtringas: At fœminam iracundiæ furiis agitatam neque vi coërceas, neque monitis & ratione ad manſuetudinem deducas. Tanta eſt muliebris animi impotentia, tanta mentis imbecillitas, ut effrœnes affectus coërcere, & facilem iræ impetum, quem levi irritatione agitata in hoc ſexu humorum ſentina, efferveſcente per laxam cutem bilis incendio, facit, reprimere non poſſit. In quâ fœminei ſexus ferocia egregiè viris natura providit: quod ut facilè mulier in iram inflammatur; ita in mobili humidoque corpore, poſt mordaces rixarum fumos, facilè deflagret, profuſis plerumque lacrymis ardore deferveſcente.

K Peſſimum

Dominandi cupido. Pessimum mulierum genus est, satuque natum Eumenidum, quod suæ oblitum sortis supra viros assurgit, non contentum ut ametur, nisi etiam dominetur. Effœminata virorum mollitie atque indulgentia crescit muliebris audacia; quâ datis impotenti naturæ & indomito animali frœnis, nullus licentiæ modus præstituitur. Ita vincitur à fœminis domestica libertas, virorumque majestas subjicitur colo: quam non præesse natura voluit; sed subesse: non regere; sed regi. Pudet dicere, *Herculem* monstrorum malleum muliebri imperio succubuisse; *Alexandrum* ad meretriculæ nutum Persepolin, regiam Orientis nobilissimam, incendisse; *Aristotelem Herpylli* pellici sacra fecisse; *Socratem Xantippæ* cupiditatibus morem gessisse; à *Cleopatra Antonium*; à *Sophonisbâ Syphacem*; ab *Euphrosyna Alexium*; ab *Eudoxiâ Arcadium* Impp. leges accepisse. Scilicet, quod *Virgilianus Aeolus* ad Iunonem dicit,

------ *Tuus, ô Regina, quod optes,*
Explorare labor; mihi jussa capessere fas est:

eum multi clarissimi nominis viri uxoribus suis honorem detulerunt, suâ ipsis authoritate substratâ. Atque utinam cum domestico in se imperio, non moderandæ etiam Reip. clavum ipsis in manus darent, ut sacra & profana, pro impotentis animi libidine, regerent & versarent. Ubi enim primum dominationis aditum

tum limenque occupavere, in penetralia ipsa ferociter irrumpunt: & simul ac viros sibi obnoxios habent, ad civitatis gubernacula enituntur. Nihil in hoc sexu modicum, nihil moderatum. Aut paret pudenter; aut imperat fastuosè. Regere vult, aut regi. Queritur graviter de illâ mulierum suæ civitatis arrogantiâ *Cato* senior: *Omnes*, inquit, *homines uxoribus imperant*, *nos omnes hominibus*; *at nobis uxores*. Dixit hoc ante ipsum de Atheniensibus *Themistocles*, filio etiam ipsius per matrem Græciæ imperante: *cum, ut Gracia Athenienses, & istis ipse; ita ipsi dominaretur uxor: quam in suâ haberet potestate filius Græcam libertatem materno imperio conculcans*. Eodem insolentiæ gradu ad Reip. imperium grassatæ sunt Lacænæ, virorum prius domi obtritâ potestate. De quo accusata à peregrina muliere *Gorgo Leonidæ* uxor, *Meritò*, inquit, *viris imperamus*, *quæ solæ viros parimus*. Ad demoliendam viraginum talium servitutem, optare aliquis posset ex illâ *Pacuvij Arbore* surculos, quos sibi *Arius* dari petebat; cum tres illius uxores ad istam se suspendisse audivisset, *Dij boni*, adjiciens, *quanta tibi arbor ista dispendia suspendit*.

Plut. in Catone.

Plut. in Apoph.

Cæl. l. 14. c. 4.

Cum hoc turpium mulierum grege non ejusdem sunt ceræ pulverisque honoratissimi nominis Matronæ, quæ maximarum virtutum sapientiæque laude supra virorum emi-

Muliebris virtus.

nentiam aſſurrexerunt. Deſideramus literas & eruditionem? [a] *Nicaula* Sabæ Regina, ex intimâ Æthiopiâ Hieroſolymas profecta arduas Salomoni Regi quæſtiones propoſuit. [b] *Aſpaſia Mileſia* Periclis magiſtra, ac tandem uxor, Philoſophiæ atque Oratoriæ ſtudiis impensè ſe exercuit: quam in Politicæ præceptis ducem ipſe etiā Socrates ſequutus fuit. [c] *Arete*, Ariſtippi Cyrenaici F. poſt patris mortem ſcholam rexit, & filium Ariſtippum philoſophiam docuit. [d] *Theano Metapontina*, atque alia iſto nomine *Cretenſis*, & *Samia*, varia Hiſtoriarum atque Epigrammatum monumenta ad poſteros divulgarunt. *Arignote Samia* Bacchica, de Cereris myſteriis epigrammata; *Pamphile* Epidauria libris 33. Hiſtoricos commentarios; [e] *Diama* Pythagoræ Fil. paternarum ſentētiarum explicationes ſcripſit. [f] *Hortenſia*, Hortenſii Oratoris Fil. orationem ad Triumviros conſtituendæ Reip. habuit: quam poſterior ætas non modò in admirationem & laudem muliebris facundiæ; ſed ad imitationem quoque legit. [g] *Cornelia*, Affricani F. ornatiſſimè ſcriptas epiſtolas reliquit. Quam excellentis doctrinæ gloriam apud Romanos habuerunt [h] *Lælij* filiæ, *Licinia Craßi*, *Mutia*, *Cornelia Pompeij uxor*, *Fulvia Antonij*, *Claudia Statij*, *Paula Senecæ*, *Eudoxia Theodoſii*: quæ ingenio doctrinâque ſingulari Sapientiæ artes pro

colo

a Hieron. in Cant.
b Plut. in Per.
c Laert. in Ariſt. l. 2.
d Suidas.
e Laert.
f Val. l. 8. c. 3.
g Plut. in Gracchis.
h Cicero in Bruto. Plutar. in Pomp. Vives.

colo excoluerunt. Ex quarum numero [i] *Pulcheria Arcadij* F. Theodosium fratrem bonis literis moribusque instituit: [k] *Anna* Alexii Imp. F. difficillimarum rerum scientiam ingenio comprehendit: *Fabiola*, *Marcella*, *Eustochium*, Romanæ mulieres, Græcè Hebraicéque doctæ, sacris literis ingenia devoverunt. Non dico [l] *Zenobiam* Palmyræorum; [m] *Amalasuntam* Gothorum Reginam: non centum alias, quarum nomina cùm æternâ doctrinæ laude ad posteros manarunt. Quærimus in tuenda castitate pudorem? Occurrent *Abrahami Sara*, *Isaaci Rebecca*, *Iuditha Meraris*, *Anna Phanuelis*, *Susanna*; & apud Gentiles *Lacanæ veteres*, *Chiorum fœminæ*, *Locrensium virgines* Ilium missæ, *Germanæ prisca memoria mulieres*, quarum honori neque tenuis famæ rumusculus labem unquam adspersit. Venient in conspectum *Caja Tarquinii* Prisci, castas suo nomine *Cajas* appellans, *Bilia Duillii* virorum omnium, mariti instar sui, os olere putans, *Sulpitia Fulvii Flacci*, Veneris Verticordiæ simulacrum ex castitatis publico testimonio consecrans; *Cornelia* Gracchorum, regias Ptolomęi nuptias contemnens; *Valeria*, Messalarum soror; *Martia* Catonis F.; *Antonia*, Prusi; genialem alterius lecti societatem repudiantes. Ne veteres dicam, nostri ævi & cœli fœminas complures reperias, Lacænæ isti similes; quæ de stupro appellata, [n] *Puella*

i *Suidas.*
k *Zonoras.* *Hieron.*
l *Fulgos. l 6. c. 3.*
m *Io. Magnus l. 10.*
n *Plut. in Apoph.*

cum eſſem, inquit, *patri dicto audiens fui*; *poſtquam nupſi, viro*: *illi, ſi æqua poſtulas, id primum aperi.* Volumus in cultu corporis moderationem? Offerent ſe multæ, quæ cum *Phocionis* uxore
o *Plut. in Phoc.* dicant; [o] *Ego in mariti mei virtute gloriaque ſatis habeo ornamenti, ut auro gemmiſque non indigeam.* Cupimus flagrantem patriæ amorem? Erunt,
p *Cæl. l. 13. c. 3.* quæ cum [p] *Erechtei* filiabus, cum *Macariâ* Herculis, cum *Theope*, & *Eubule* Orphei, ſpontaneâ morte patriæ exitium amoliantur: quæ
q *Val. Max.* cum [q] *Carthaginenſium fœminis* capillos in claſſis armandæ funes ſibi abſcindant; cum [r] *Ro-*
r *Sil. l. 12* *manorum*, aurum mundumque muliebrem in tolerandos bellorum ſumptus impendant. Poſtulamus militarem in armis virtutem?
ſ *Iuſtinus l. 1.* Reperientur, quæ cum [ſ] *Perſicis fœminis* viros à fugâ in pugnam retrahant. Quæ cum *La-*
t *Plut. in Apoph.* *cænâ*, porrecto filio ſcuto, [t] *Aut hoc fortiter ſerva*, dicat; *aut vivere noli.* Quæ cum [u] *Archi-*
u *Plut. in Pyrrho.* *damiâ* Spartanâ ſtricto gladio in Curiam irrumpens virorum mollitiem arguat: cum
x *Polyæn. l. 8.* [x] *Cyrenenſibus* fœminis adverſus Ptolomęum; cum *Argivis* adverſus Pyrrhum; cum *Aetolis*
y *Plut. de mulier. virt.* adverſus Acarnenſes; cum [y] *Chiis* adverſus Philippum; cum [z] *Salmantidibus* adverſus
z *Poly. l. 7.* Hannibalem; cum [a] *Germanis* adverſus Ma-
a *Sab. l. 2. c. 7.* rium viriliter decertent. Quæ cum *Amazonibus*, cum *Cynane* Alexandri ſorore, cum *Semiramide*, cum *Tomyri*, cum *Artemiſiâ*, cum

Candace

Candace Aethiopum Reginâ, Teucâ Illyriorum, Camillâ Volſcorum, Amage Sarmatarum, Fulviâ Antonii, Antoninâ Beliſarii, Dominicâ Valentis Imp. uxore, *Lybuſſâ Boëmâ, Amalaſunthâ Gothâ, Landtgerthâ Suecâ, Margaritha Dana, Mathilde Angla, Ioanna Gallica,* non colo calathiſve Minervæ, ſed præliis conſerendis, armiſque tractandis fœmineas manus adſuefecerint. Requirimus in regenda Rep. conſilium & prudentiam? Oſtendet regiæ & egregiæ Majeſtatis ſceptrum *Debora Iſraëlitarum, Semiramis Aſſyriorum, Sarina Sacarum, Artemiſia Caria, Alexandra Iudæorum, Pythodoris Chaldæorum, Zenobia Palmyrenſium; Eudocia Conſtantini, Irene Leonis IV, Theodora Theophili, Loe Leonis V. uxor, Romanorum; Theodelinda Longobardorum, Blancha Hiſpanorum, Margaritha Danorum, Eliſabetha Anglorum* Regina: quæ Reip. gubernacula prudenter feliciterque tractarunt, eamque inter graviſſimas bellorum tempeſtates ſalvam in portum deduxerunt. Quam fœminarum prudentiam venerati [b] *Lacones*, illas publicis conſiliis adhibuêre, & in obeundis magnarum rerum negotiis ſocias ſibi delegêre. Quod [c] Germanis etiam aliquando in uſu fuit, qui ex mulierum conſiliis res magnas gerere, & reſponſis illarum morem gerere ſolebant, ſanctum aliquid & providum illis ineſſe rati. Neq; [d] *Xerxi* quidem aliter viſum; qui cùm delectis Perſa-

b *Plut. in Agid.*

c *Tacit. de morib. Germ.*

d *Herod. l. 8.*

rum proceribus de gerendo bello consultaturus, *Artemisiæ* sæpè consilium petiit, & sequutus est. *Romani* verò in tanta veneratione sexum illum habuêre, ut, ad memoriam extincti Sabini belli, & repressi *Coriolani*, ad mulierum occursum, viâ viros decedere, sanciverint. Quam in sententiam legem dedit Christianis *Apostolus*; qua debitum fœminis honorem deferri præcipit: ne abjectæ vilesque & serviles censeantur, quæ pari propemodum cum viris dignitate, ejusdemque muneris participes ab opifice DEO principium suæ originis trahant. Omnem verò, de Fœminarum dignatione ac naturâ, litem rectissimè *Petrus Apostolus* disceptat: dum illas, injectâ suæ fragilitatis memoriâ, ad præstanda maritis submissæ voluntatis obsequia hortatur; viros, fœmineæ infirmitatis commiseratione, à truci atque aspero nimis in uxores imperio revocat. Nunc, quæ in *Coloribus* morum sint indicia, significabo.

Sab. l. 7. c. 1. *Eph. 5. Coloss. 3.* *1. Pet. 3.*

Colorum indicia. Rectè sanè Hebræus loquitur Sapiens: *De adspectu cognosci potest aliquis; & mente præstans, si obviam fiat, videtur.* Quæ namque menti inhęrent vitia & virtutes foris se proferunt, & externis in vultu colorum pigmentis plerunque ostentantur. Ita in equis & canibus pilorum; in avibus pennarũ tinctura indolem & familiam prodit. In herbescente stirpium viriditate; qua-

te; quarum aliæ lacteo dilutoque virore nitent; aliæ ſaturato vergentique in atrum virore oculos afficiunt: aliæ cæruleo, cęſio, glauco, herbaceo, incano, porraceo colore virent; diverſa pigmenti exterioris ſpecies naturam effectuſque ſingularum notat. Igitur homines effumantibus ab interiore penetrali humoribus, pro diverſo ingeniorum habitu, atque animorum indole, variis colorum tincturis, in facie inprimis, ſuffunduntur. Ille ſpecioſa venuſtate effloreſcit, & ſuppetente boni ſanguinis copia, roſei decoris honeſtamento eleganter purpuraſcit. Iſte ſquallido vultu, marcidaque & glabra cute; tanquam ſi ex Trophonii prodiret antro, aut ab eliſis laqueo faucibus reſpiraret, pallens, luridus, exanguis apparet. Hic redundante phlegmate plus nimio albeſcit, cute molli, carne fluida. Alius reſtagnante bile, ex diluta nigredine flaveſcit. Aliquis, æſtuante intus ſanguine, oculis ardentibus, facie ex flammeo rutilante conſpicitur. Certa in ſingulis colorum pigmentis depreſſi intus animi eluceſcunt indicia. In illa *Roſæ purpuraſcentis venuſtate* placet ſimplicis animi candor & integritas; probatur ad res omnes promptitudo & ſolerita; delectat ſermonis feſtivitas, ludendi jocandique lepor, mens expedita, mores gratioſi, converſatio jucunda. Subeſt tamen aliqua ſub hoc venuſtatis velo ſtoliditas, ſubeſt in-

est inconsiderata temeritas, & consiliorum factorumque juvenilis præcipitatio, subest ingenii mobilitas, mentis inconstantia, rationis judiciique, ex vacuitate bilis, inopia. Quæ tamen omnia diligens educatio emendat, & ad perfectionem virtutis deducit. Sub illâ *Lacteâ obesi vultus muccosæque naris Albedine*, somnolentia, desidia, mentis ingeniique, consopito nativi caloris fomite, tarditas ac hebetudo delitescit. Quietus tamen est sedatusque, sine violento cupiditatum impetu, animus; non præceps in venerem, non facilis in iram, non dolis fraudibusque struendis solers. Sub exangui illo plumbeæ livedinis *Pallore*, fœdis oculis, squallente facie, aut magnorum delictorum conscientia, aut animus difficilis, querulus, durus, intractabilis, præfractus, mores inhumani, cogitatio solicita premitur. Talis fuisse *Cain* dicitur, & *Saulus*, mentis inquietæ stimulis perpetuò agitati. Talis *Catilina* scelerum furiis infestatus. Talis hostis ille humanæ societatis *Timon*, quem nihil unquam in vitâ delectavit, quàm aliorum dispendia & suspendia. Luridus tamen ille & luteus in vultu pallor, in Iuvene fervidi amoris æstum; in Viris doctis acrem ingenii contentionem studiorumque assiduitatem significat. Igitur *Zeno Cittiaus*, consulto oraculo, quomodo eruditionem consequeretur, re-

Laert. l.7

sponsum

ſponſum accepit; *Si mortuis concolor redderetur*: *h. e.* ex impenſo philoſophiæ ſtudio pallorem ſibi contraheret. *Diogenes* verò adoleſcentem conſpicatus, exangui gilvoque colore, *Aut amare illum, aut invidere pronuntiavit.* Invidi enim, cum alienam felicitatem dolent, contabeſcentibus medullis, & conceptâ intus putredine, livido pallore ſuffunduntur. Alium cum ex amore palleſcere videret, *in proprio quidem corpore mortuum, vivere dixit in alieno.* Illa lutea *Fuſcedo* iracundiam arguit, promptumque ulciſcendæ injuriæ ſtudium, animo ſubditâ bilis face flagrante. Ferocia quoque hîc habitat indomita, & contemptrix periculorum audacia, & honorum cupiditas immenſa: quæ cum præſtantis ingenii acumine ſolertiaque, impigram agendis pace belloque rebus operam præſtare ſolet. Ille *flammæ rutilantis ardor* in *Vitellio* vinolentiam prodebat: in *Sylla* iram vehementius concitatam, & tum maximè violentam, cum faciem ſanguis invaſiſſet, qui ſparsâ interfuſus albedine mora referebat, farinâ, *ut Athenienſis dixerat poëta,* obſerta.

Sueton.

Seneca in Ep. ad Lucil.

Plut. in Sylla.

Sed ecce ſanctiſſima ſeveritate vultus virũ, qui jamdudum gravibus, ut videtur, de rebus ſermonem meditatur, diſputatis Medicorum quæſtionibus, cathedram conſcendere, indictoque Auditoribus ſilentio ad dicendum ſe

Actiones publicorum munerum.

com-

componere. Gravitas oris religiosa, corporisque habitus Socraticæ disciplinæ sectatorem arguit. Et de *Actionum quidem Indiciis*; quæ in obeundis *Munerum publicorum functionibus*, animi adyta patefacere, & mores sensusque hominum abditos proferre solent, verba factorum profitetur. Conferamus gradum, quando nunc à publicis negotiis otium est, & hominem ex propinquo audiamus; si quid fortè dignum afferat tanto hiatu promissor.

CAP. VIII.

De Publicorum Munerum functione extra Professionem Litterariam.

NUllis penè in rebus tam manifesta morum cognoscas indicia, quàm in *Publicâ Munerum administratione studiisque vita consuetis*: in quibus non vestigia solùm animi latentis; sed cubilia etiam videre liceat. Abeunt enim in mores quotidiana vitæ studia, naturæque vim obtinet usurpata multis annis consuetudo. Neque ita quidem hominibus à stirpe generis & seminis animi adgeneratur indoles; ut ex illis rebus, quæ ab assiduo vitæ usu suppeditantur. Quod ut patescat, age, istam publicorum munerum atque officiorum civilium accedamus scenam; quæ totius civitatis studia moresque, non ingrato varietatis spectaculo

culo, exhibebit. Illi quos videtis ſublimi excelſos loco, truce oculorum majeſtate, faſtigiatis capitum apicibus, vibrante ſceptro, variatâ gemmis auroque veſte, *hominum & rerum ſunt Principes*; qui ſupra civicam evecti ſortem jura & leges populis præſcribunt. Circumſiſtunt eos Aulici magno numero Miniſtri, plumatis inſignes palliis; quæ vix totâ penſione redemerunt; ita conſtanter defixis in vultus Dominorum oculis, ut latere illic magnetem aliquis putaret, qui illorum conſpectum in eam partem cogat. Qui proximum ab Aulâ locum tenent, truculento immanes adſpectu, loricato corpore, infeſtis accincti ad nocendum telis, *Militiam profitentur*, nulla in re majorem ponentes oblectationem, quàm in armorum tractatione, in præliorum conſertione, in cruore, in cæde, in direptione hoſtium & ſociorum. In contrariis è regione ſubſelliis, diſpare honorum diſtincti gradu, ſanctiſſimâ ſeveritate vultus, cultu corporis frugali, veſte in pedes demiſſa, *Viri ſedent Literati*; qui bonarum artium exculti diſciplinis, Virtutis & Veritatis ſtudia profitentur. Ad Cuneos dejecta *plebeii generis* infinita conſiſtit multitudo: ex qua alii ſolum raſtris vertunt; alii ſalum remis veliſque verrunt; alii aut mercibus mutandis, aut operis manuariarum artium præſtandis, quæſtum faciunt.

Vos

Magistratus. Vos qui excelſo in ſolio clavum Reip. tenetis, legeſque vitæ moderandæ hominibus præſcribitis, quàm vos ſæpè elati veſtræ poteſtatis magnitudine ſpiritus altos geritis, Deos homineſque contemnitis, omnibus inſolentiæ gradibus exultatis! Quoties latas à vobis leges, ſumpta quidvis agendi licentia, perfringitis, populum infinitis injuriis contumeliiſq; vexatis, libertatem opprimitis, impotenti libidinum veſtrarum ſubjecti imperio dira in alios imperia exercetis! Hos animi impotentis effrœnatio à dignitatum faſtigio trahere ſolet mores: à quibus laudata Principum virorum virtus ſemper fuit aliena. Illi provecti ad conſpicuum potentiæ honoriſque gradum reſtricto cupiditatum ſuarum frœno, quam ſubditis innocentiæ præſcribunt legem, eam ſibi ipſis indicunt; non minus virtutum, quam dignitatum apice ſupra alios ſe efferunt; non ſuo, ſed publico civitatis bono curas cogitationeſque intendunt.

In hoc Magnatum Ordine alii perpetuum tenent Magiſtratum: ſive ille vitæ currentis termino definiatur, ſive in ſobolem hæreditatis jure tranſeat: alii annua honorum viciſſitudine in certum tempus imperio præficiuntur; quo exacto ſucceſſori traditur Reſp. ipſis in Ordinem redactis. Perpetuo dominandi jure Reges imperant: ut aut naſcendi ſorte in imperium

perium veniant, ad transmissam à parentibus potentiam nati, aut comitiorum suffragiis rerum gubernaculo admoveantur, aut oppressa Rep. pessimis injuriarum artibus in imperium invadant. Ut diversis ad hanc eminentiam itur viis, ita non una omnibus mens est, non eidem mores: qui ex edito dignitatis loco ita conspicua omnibus luce affulgent, ut venari eos curiosè non sit necesse, quos venerari religiosè oporteat. Nati in honorem Sceptri Reges, ut accipiunt ex parentum manibus regnum, ita sartum tectumque transmittere illud ad posteros nituntur. Quem sibi sanguinique suo amorem & curam debent, illam tutandis regni opibus conferunt. Remp. ut hęreditarium juris dignitatisq; paternæ patrimonium propugnant: Cives ut familiæ suæ domesticos paterno amore prosequuntur. Ut in præsens conservandæ potentię prospiciunt, ita propagandę respiciunt in futurum. In hac potestatis, nullis obnoxiâ suffragiis, amplitudine, sæpè elatus summæ Majestatis conscientia Princeps insolentius illa abutitur, duriora in plebem imperia exercet, omnia ad libidinē suam exigit, sapientium monitiones ac consilia temnit, cupiditatibus liberius indulget, ut in populum nihil detrectantem, ita in leges & jura datum sibi imperium censet. Efferre solet Regum animos infinita potestatis magnitudo, ne-

Reges nati.

do, neque facilè quiſquam rationi obſequitur, qui alto poſitus loco ſummum in omnes imperium tenet, & Remp. ex ſuo nutu gubernat. Ex eo ſunt inceſtæ *Cambyſis* & *Ptolomæorum* cum Sororibus nuptiæ. Ex eo pudẽdi *Artaxerxis* cum *Atoſtâ* & *Ameſtri* filiabus; *Antiochi* & *Caracallæ* cum novercis matribus concubitus. Ex illo alii hoſtilia in cives ſuos arma provocarunt; alii effuſo in voluptates ſumptu patriæ opes attriverunt; alii duriſſimâ populum ſervitute oppreſſerunt; alii rectos majorum ritus & leges abrogarunt; alii profanum Idolorum cultum injunxerunt; alii deniq; ſibi ipſis divinos honores arrogarunt.

Reges facti. Non eam ſumere ſibi audent licentiam illi, qui Comitiorum ſuffragiis acceptum referunt Principatum, à ſuo fato in aliam forte domũ tranſiturum. Non quia cum regno regnandi ſimul accepêre leges, ad quas reddere factorum ſuorum rationem tenentur, minore ſe faſtidio contumaciaque efferunt, vehementes cupiditatum impetus reprimunt, ſpiritum ferociter exultantem compeſcunt, intra æquitatis præſcriptionem ſe continent. At publicum civitatis bonum non eo ſemper, quo nati in gubernacula Reges, ſtudio diligentiaque curant. Suo ipſorum intenti commodo, minùs de propaganda in poſterum tempus regni felicitate adnituntur, cujus hæreditatem non hæſu-

hæſuram in ſuo ſanguine verẽtur. Locatam ſibi & commodatam, non datam Remp. cogitant: ex qua non quàm diuturnos, ſed quàm uberes ipſi, dum vivunt, capere poſſint fructus, laborant. Si de tranſmittenda in ſobolem dignitate cogitationem ſuſcipiunt, remiſſo Majeſtatis ſupercilio, procerum grãtiam indecorâ adulatione aucupantur, ſuffragia prece precioque extorquent, regni cenſum privatorum uſibus addicunt, jura & leges in ſpem promovendæ familiæ inflectunt. Hæc ſolicitudo magnę ſępè virtutis indolem extinguit, conatum induſtriæ frangit, regiæ dignitatis vim labefactat, debitam Reip. operam ad curas domeſticas deflectit. Ita in *Germaniâ* dum tenere Impp. in domo ſuâ ſummæ dignitatis ſceptrum cuperent, emptis Electorum ſuffragiis imperii vectigalia redituſque acciderunt: dum augendis familiæ ſuæ opibus incumberent, nobiles Imperii provincias ſibi vendicarunt. Ita *Sarmatarum* & *Pannonum* proceres, ex effuſa Principum ſuorum largitione, exhauſto regnorum cẽſu magnas ſibi opes pararũt. Nõ ille *Naſſôvii ſanguinis* in Belgio Principibus fuit animus; qui civium ſalutem ſuis ſemper rationibus prætulęrunt, pro publicą libertate nullam rerum ſuarum jacturam, nullam hoſtium vim, nullas Aſſaſſinorum ſicas & vitæ pericula formidarunt. Nulla erit

tam ingrata Belgii posteritas, quæ non summis extollet laudibus sapientissimos *VVillhelmos*, & bellicosissimum *Mauritium*: quorum *VVillhelmus Auraicæ* Pr. oblatam etiam Hollandiæ & Selandiæ hæreditario jure possessionem rejecit; isti omnia semper consilia, curas cogitationesque suas ad unius Reip. salutem contulerunt. Quæ fratrum suorum sequuti vestigia *Henricus Auraicæ Pr.* & *Ernestus Casimirus* Frisiæ Gubernator, summa ope, domi forisque pro Rep. nituntur. Et jam obsessa omnibus belli artibus *Sylva ducis*, suorum capitum periculo Belgicam rem propugnant.

Optimates. Qui Regum electorum, ille in libera Rep. *Optimatum* esse sensus solet; qui electi populi suffragiis delegatam in certum tempus tenent potestatem. Plerique illorum publico commodo rem privatam potiorem habent. Non se Reip. sed Remp. sibi datam usurariam arbitrantur. Ut domesticas ipsi facultates augeant, ut liberis rem domi amplam relinquant, ut inimicos à gubernaculis arceant, hoc studiosissime curant. Omnes industriæ vires in opprimenda diversarum partium factione, & stabilienda sua consumunt. Quod ut fiat, domi Reip. mercatus instituitur, suffragia malis artibus parantur, comitia contentionibus extrahuntur; fides de foro, dignitas de Rep., religio de conscientiis tollitur. Quo loco summa res sit, parum attenditur. Nunc

Nunc à fastigiatis summæ Majestatis apicibus ad illos regiorum *Apparitorum Satellitumque comitatus* oculos deflectamus: quorum alii splendido luxuriæ apparatu spectabiles aulica principum munera expediunt; alii ferreo corporis teguméto terribiles armis & manu vim Majestatis tuentur. Illa aulicæ magnificentiæ species, & adornata omni superbiæ cultu pompa, plena est molestiarum, plena miseriarum, plena simulationum. Sodomitica videtis poma, quæ sub aureo cortice cineres habent impuros. Splendida templorum busta, quæ intus fœdis olent cadaveribus. Nihil est hoc hominum genere addictius, nihil abjectius, nihil servilius aut vilius. Sub illo effusæ hilaritatis simulacro anxia hæret cura, gratiæ, tot quæsitæ artibus, effundendæ. Sub illo Fortunæ apparatu, obnoxia imperantium voluntati servitus; sub amplissimæ dignitatis velo, fugitiva fallaxque jucunditas, infinita molestia, perpetua anxietas habitat. Ubi se semel inseruit quisquam in Principis comitatum, hoc unum statim illi studium est, hæc votorum summa, ut opes honoresque paret. Quod ut consequatur, quàm se lentâ spe discruciat! quàm ad occasiones curiosè respicit, ne fors incogitans negligatur! quanto conatu propitiæ fortunæ industriam juvat, ut de gravida felicitatis nube *Aulici.*

aureum imbrem depluat. Omne in Principis, gratia benevolentiaque situm est emergendi momentum. Hæc est sacra fiduciæ ara. Hoc salutis palladium, cui rem spemque omnem suam alligant. Ad colligendam verò propitii Principis gratiam plurimum refert, ingenium ipsius nosse; quod ubi, sequuti naturæ vestigia, sagacitatis suæ indagine explorarunt, ad illius similitudinem mores componunt, illi se accommodant, illud, quanta possunt arte, sermone, factis, oculorum obtutu, effingunt. Non polypus corporis, cui adhærescit, similius reddit imaginem: non simia hominum ingeniosius imitatur gesticulationem; quàm illi mores atque indolem Domini exprimunt. Propendet ad comessationes; helluantur. Amat venationes; tantum non in canes obbrutescunt. Delectatur armis; prælia atque acies crepant. Deditus est sapientiæ studio; Literas addiscunt. Et quod largius rideas, vultus lineamenta, vocis sonum, corporis affecti nævos felici imitatione assimilant. Quo studio *Aethiopes* olim Regis sui morbos imitabantur. Et *Macedones* projectam *Alexandri* cervicem vocisque asperitatem & oculorum volubiles motus; ut *Aristotelis* discipuli pręceptoris sui balbutiem; & *Platonis*, incurvos illius humeros, exprimebant. Ita *Lesbiæ hospitæ* ad molam cantabant: *Mole mola mole; etenim* *molit*

molit Pittacus, magnæ qui Rex eſt Mitylenæ. Religio eſt uſquam à Domini vultu oculos avertere. Ille ſi ridet; cachinnantur. Si vultum contrahit; triſtem oculis induunt ſeveritatem. Si oſcitat; oſcitant: Si mejit; micturiunt ipſi. Quicquid dixerit, tanquam editum de cœlo oraculum æſtimant. Vocem, ut ſapientiæ ipſius effatum; ſententiam, ut Deorum reſponſum æſtimant. Laudant ingenii divini acumen. Deprædicant altæ mentis Sapientiam. In cœlum attollunt virtutem omnium ſæculorum memoriâ celebrandam. Proba, improba; apta, inepta; honeſta, inhoneſta pari laudum encomio commendant. Illi principatum omnium ſtudiorum concedunt. Illi victoriæ de ſe ipſis etiam palmam attribuunt. Illum ſe unum mirari, unum amare, ſingulari benevolentiæ extorquendæ artificio, ſimulant. De quâ byſſinis & coquinariis, ut dicitur, verbis fraudandorum Principum vafritie inſolenter comicus ſeſe jactat Paraſitus.

Quidquid dicunt; laudo: id rurſum ſi negant; laudant id quoque: Ter. Eunuch.
Negat quis; nego: ait; ajo. poſtremò imperavi ego- (*met mihi*
Omnia aſſentari. Is quæſtus nunc eſt multò uberrimus.

Vaſerrimæ Beſtiæ, ut ad libidinem Principes, tanquam auribus amphoræ, circumagitis! Quàm incertam illos perniciem mercenariis

verborum encomiis conjicitis: non principi addicti; ſed illius fortunæ! Qui faſcino utuntur, laudando noxam adferunt: Ita vos illum inter verborum blanditias evertitis, & melleo quaſi gladiolo jucundè jugulatis.

Magnum omninò ad parandam in Aulis fortunam in Regiis amicis ſitum eſt momentum: ſine quorum ſubſidio copiiſque auxiliaribus, vix quiſquam ad illuſtrem honoris gradum evaſit. Huc igitur ingenioſa Aulici virtus ſummâ ope adnititur, ut quamplures aulæ proceres amicitiâ complectatur. Inter illos præcipuum aliquem, qui honoratum gratiæ locum apud Principem tenet, omnibus quibus poteſt, officiis ſibi demeretur. Verſatili hîc, ut anteà, in diverſos mores affectuſque animo opus eſt: ingenia aliorum ſolerter effingere, ſtudia imitari, amorem cultumque magnæ virtutis præ ſe ferre, indulgentiſſimis obſequiis favorem hominum parare & tueri.

His virtutis ingenioſæ artibus; ne dicam aut audaciæ facinoribus, aut voluptatum lenociniis quæſitam Principum gratiam; partâ re gloriâque, tempus eſt excedentem à populi humilitate majeſtatem ſumere, ambitiosâ loquendi difficultate reverentiam ſibi conciliare, vultum, ſermonem, mores ad tantæ dignitatis momentum conformare.

Obſti-

Obſtinata habitat in oculis gravitas, in fronte aſperitas, in ſuperciliis contractio, ſummæ potentiæ certa documenta. Difficulter aditum ad ſe tales præbent: quem ſi quiſquam captata diu occaſione obtinuerit, gravium excuſatione negotiorum breve alloquium præſtant, verbis geſtibuſque ad oſtentationem compoſitis. Veſtium apparatu non modum tantum & morem; ſed cenſum quoque ſuum plerumque excedunt. A populi commercio ſe ſubducunt, veriti ne viles fiant, ſi fuerint civiles. Atque eò quidem interdum progreditur impotens inſolentia, ut Principes ipſos à commiſſarum ſibi rerũ cognitione excludant, obſtructis ipſorum oculis auribuſq; intus ſibi canentes. Illa verò deteſtabilis multorum eſt vafrities; quâ ſtabiliendæ augendæque dignitati ac potentiæ, novarum ſubinde difficultatum nodis Principem illaqueant, & aut bellum tutâ in pace, aut pernicioſam pacem in neceſſario bello ſuadent; ſi id rebus conſulere ſuis intelligant.

Hinc ad illa *ferreorum Militum* concilia, quò nos armorum ſtrepitus, & tubarum tympanorumque vocat clangor, abeamus. Vàh truces virorum adſpectus, minaces oculos, paratas ad vim faciendam manus, diſtrictas ad conſerenda prælia acies! Quantam Martii illi pulli hominibus cædem, agris vaſtita- *Milites.*

tem, fortunis damnum adferent, quando ad classicum impunitæ licentiæ præcipiti furoris impetu concitabuntur! Nulla ipsis res jucundior videtur, quàm armorũ dimicatio, quàm humani cruoris profusio, quàm civium pariter ac sociorum ante oculos contrucidatio. Nullus inter illos versatur sermo, quàm de acie struendâ, de hoste invadendo, de telis ingerendis, de lanceis vibrandis, de gladiis stringendis, de pectoribus transigendis, de muris subruendis, de urbibus diripiendis, de sacris profanisque conculcandis. Sub ferreis corporum tegumentis feri ferreique animi delitescunt. Sub truculẽtâ vultuum specie dira morũ immanitas, effrænata violentia, legum cõtemptus, prædandi sæviendique cupiditas, insolentia, perfidia, impietas habitat.

Optimus quisque miles, qui patriæ defendendæ incensus studio nobilem ex armis gloriã quærit, otii impatiens ad nascentium bellorum famam exhilarescit gaudiumque concipit. Si insonet auribus Martii æris sonus, si pulsentur tympana, si volitent sub signis equi virique, si structa in campo fulgeat acies, si conferendis armis proponatur signum, generosâ lætitiâ effertur. Nihil volupe magis, quàm premere equum calcaribus, obtegere crinem casside, concurrere cum hoste adverso, evadereq; in hostiles muros, pro gloriâ & victoriâ

victoriâ nullum laborem, nullum periculum extimescere.

Inferrum mens prona viris, animæque capaces *Lucanus, l. 10.*
Mortis, & ignavum peritura parcere vita.

Igitur togata pacis munia detestantur, literas inermes fastidiunt, quietem desidiamque pati nesciunt.

Ut belli studiis impensè delectantur: ita sumptis semel in manum armis, effrœni violentiæ impetu, prostratis conculcatisque legibus, violato rejectoque jure, per sacra, per profana grassantur. Non preces supplicum, non lacrymæ querentium, non integritas innocentium, non pietatis religio, non sexus ætatisve debilitas concitati furoris cursum refrænat. Pro lege manus; pro jure gladii acies disceptat. Pro ratione est voluntas: pro æquitate libido. Fas est, quicquid armis miles obtinere potest

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer: *Hor. de art. p.*
Iura negat sibi nata, nihil non arrogat armis.

Sub his militaris violentiæ signis *Themistoclem* *Plut.* videas, *Vim* & *Suadam* Deas secum ad *Andrios* ducentem: ut, quod suadendo impetrare non posset, vi armata extorqueret. Et *Lysandrum*, stricto ense, *Argivis* dicentem: *Qui hoc superior est, optimè de finibus disputat.* Et *Scipionem* gloriantem; *per sanguinem hostium viam sibi ad cœlum factam.* Et [a] *Marium* inter armorum stre- *a Plut. in Apoph. Rom.*

 pitus

b Plut. in Han. pitus legum vocem non audientem. Et [b] *Hannibalem*, in Carthaginensium concione, Gisconem è suggesto deturbantem. Et [c] *Cæsarem* ab ærario Metellum abstrahentem. Quod [d] *Antigonus* Sophistæ librum de Iustitia scriptum porrigenti dicebat: *Quid apud me, rapientem armis aliena, de justitiâ disseris?* hoc omnibus ratum est militibus; leges parvi pendere, æquitatis nullam rationem habere, manum rebus alienis injicere, per aliorum damna triumphos quærere.

c Plut. in Rom. Apoph.
d Eras. l. 4. Apoph.

Tanta est in militari turba prædæ cupiditas, tanta rapiendi spoliandique libido, ut illâ potissimum cædes, vulnera, sanguis pensentur. Ausus hoc fuit ad *Magnum Macedonem* captus in mari pirata magno liberoque dicere spiritu: [e] *Vt ego exigua, ita tu magna raptorum manu spem prædæ sequeris, terrasque omnes classibus atque exercitibus diripis.* Ex hostico prædas agere, virtutis est; hoc verò fœdum, ut quos defendere miles armis objectuque corporis debebat, illos per vim atque injuriam offendere satagat. [f] *Nullum equidem inter hostes ac amicos discrimen ponit.* Cum venit ad manum occâsio, [g] *insontium calamitatibus avaritiam explet.* Ubi parta manu res est, *ex* [h] *abundantiâ ad luxuriam convertitur*; aleâ, vino, pene omnia parvo tempore dilapidans. In spe prædæ sola militum est opulentia, in diem

e Curtius.
f Guicc. hist. l. 17.
g Tac. hist. l. 2.
h Plut. in Cat.

diem semper viventium. Si quis inter illos ad rem attentior opulentiorem fortè prædam sortiatur, detrectat militiam, subductusque periculo cauponariam plerumque exercet. Qualem conspicatus Epaminondas, [i] *Mihi*, inquit, *redde clypeum: tibi verò cauponam emito, in qua vitam degas. Metuit mortem, qui habet, unde vitam suaviter vivere poßit.* [k] *In otio castrensis turba expeditionibus assueta lascivit*, helluatur, disciplinæ jugum recusat, in Deum insurgit, ad malas artes descifcit. Ita cupida est pecuniæ, ut solo quæstu fida sit, ac bona. Nihil causæ valet integritas, nihil militiæ sacramentum, nihil patriæ charitas, nihil religio. Unde prædæ stipendiique majoris spes affulget, illuc arma gratiamque transfert; sub Diaboli etiam, si pascendo ventri æs offerat, signis meritura.

i *Plut. in Græcorū Apoph.*

k *Tac. in Agric.*

Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur,
Venalesque manus: ibi fas, ubi maxima merces. *Lucan. l. 10.*

Ab Armis ad *Opificum* sordidas tabernas, & illa *Mercatorum*, *Nautarum*, *Rusticorum* collegia abeamus; ut, qui mores illic habitent, cognoscamus. *Mercatores.*

Impiger extremos currit Mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Tanta illorum hominum est sedulitas, tanta corpo-

corporis animique ad faciendum quæſtum contentio; ut nullas difficultates, nulla vitæ pericula ſubterfugiant, ſi aliqua quærendæ pecuniæ ſpes ſeſe efferat. Ut *Veſpaſiano* bene olebat ex urinario vectigali nummus: ita illi omnia ad lucrum revocant: neque multum refert, qua arte, quàm ſordidè pecunia paretur. Lucro amicitiam plerique penſant. Lucro fidem atque honeſtatem metiuntur. Merces ſuas miris verborum encomiis commendant: gravi pretio emptas, magno periculo advectas, ſingulari virtute præditas, infra dignitatẽ æſtimatas. Ita fraudato emptore ſupra ſortem illas ſæpè extrudunt. Blanditiis hîc opus eſt, calliditate, fallaciis. Igitur byſſinis in aliorum damnum utuntur verbis, pejerant, mentiuntur; auro contrà, ſi ſine damno ſuo minoris poſſint. Illa lucri venatio multos initis monopoliorum ſocietatibus exhaurire civitatem ſubegit. Multos conſarcinato ære alieno, & proſtituta fide, foro cedere, ac creditorem fraudare compulit. Ita ut miſeri ſunt lucrandi cupiditate; ſic turpes lucro facto. In cultu corporis elegantes ſunt, & ex abundantia ſumptuoſi. Cum peregrinis mercibus mores etiam & vitia inducunt peregrina. Quare *Germani* olim, aliæque Gentes prohibuêre Mercatorum ad ſe acceſſum; ne ex peregrinitatis contagione labem cives attraherent. *Carthaginen-*

Sueton.

Fr. Patrit. de Rep. l. 1. c. 8.

thaginenses distincta illis in urbe diversoria cōstituerunt. *Græci* rerum venalium foro extra pomœria relegato, à civium consortio illos excluserunt. *Romani*, *Lacedæmonii*, *Thebani*, à Senatu, & civilium functionum muniis removerunt. Malè de virtute mereri putabant, qui lucelli potius, quàm honestatis rationem haberent. Penè namque verum est, quod *Crates*, aurum abjiciens, dicebat: *Nemo potest opibus & virtuti simul indulgere.* Sed hæc in Mercatorum vulgo, cui undiquaque lucelli odor gratus est, indoles notatur. Cæterum Mercatura, post Literarum Armorumque studia, tertium in Civitate locum tenens, sine fraude fallaciisque; honestissimè à multis exercetur, privatæ rei facilem annonam, publicæ opes & firmitatem præstans. *Plut.*

Mercatoribus *Nautica adhæret turba*; quæ ex familiaris elementi naturâ indolem ut plurimùm mutuatur. Mira est hominibus morum immanitas, ferocia, inquietudo. Mirè contemptor periculorum animus, obfirmata tot pelagi injuriis patientia *Nautæ.* *Hor. 1. Carm. 3.*

------- Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat; qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus: nec timuit præcipitem Africum,
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes hyemes, nec rabiem Noti.

Eadem

Eadem hodie nauticis, apud Belgas pręcipuè, ſociis eſt audentia, eadem animi vis; ad ſubeunda pericula promptis, ad tentandam fortunam expeditis. Nullis terrentur difficultatibus, nullum verentur vitæ diſcrimen. Si operæ detur pretium, ipſas Inferni portas irent oppugnatum. Et quem illi fortunæ metuerēt caſum; qui levibus auris, & fragili ligno, & infidis fluctibus ſalutem audent credere, toties in vitæ mortiſque verſati confinio? Iactati in alto tempeſtatibus, periclitante vitâ, in humiles effunduntur preces, ſpondent pietatem, nuncupant vota. In portum delati fidem memoriamque ſolvendi voti ventis tradunt. In littus egreſſi, quando libero pede terram pulſant, nullum diſſolutæ in omnem luxum licentiæ modum faciunt, donec unus in bulgâ aſſis ſuperſit. Redacti ad inopiam fluctus repetunt, damnatoque patriæ ſolo ſpem cum *Alexandro* ſequuntur.

Agricolæ. *Agricolarum* paulò molliores & meliores ſunt mores; niſi ubi contumax terræ gleba, & montium ſylvarumque aſperitas hominum quoque ingenia exaſperat, & ad intractabilem ſoli natalis indolem obdurat. Equidem

Sen. Hipp.

Non alia magis eſt libera, & vitio carens,
Rituſque melius quæ priſcos colat:
Quàm quæ relictis mœnibus ſylvas amat.
Non illum avaræ mentis inflammat furor,

Qui

Qui se dicavit montium insontem jugis:
Non aura populi, & vulgus infidum bonis;
Non pestilens invidia; non fragilis favor:
Non ille regno servit, aut regno imminens
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes.

Suâ contentus casulâ, & agro modico, strepitum omnem forensem odit, urbanas delicias contemnit, in vestitu luxuque corporis luxuriam aversatur. Nihil habenti nihil deest. Si terra cum fœnore suum reddat depositum; si arbores uberes proferant fructus; si pecus lac copiosum fœtumque fundat valentem; satis se divitem, satis honoratum, satis felicem æstimat. Nihil magni facit ac in pretio habet, quàm equum plaustro trahendo firmum, bovem in prato luxuriantem, vaccam lactea ubera demittentem, porcum avidè pascentem, segetem feliciter adolescentem, agri colendi supellectilem nitentem. Hoc unum laudat. Hoc supra Attalicas effert conditiones. Hyeme repositis in usum fructibus ad genialem focum hilariter cum uxore familiaque perfruitur, & de superatis feliciter incommodis, de copiosâ segetum messe, de suppleto fœturis grege, de ubere partu nemorum apud suos gloriatur. Queruli tamen plus æquo apud alios sunt Rustici, nunquam libero ore sua commoda professi. Nūc parcos frugum proventus; aliâs annonæ vilitatem, improbos

improbos labores, infinitos ſumptus, iniqua vectigalia accuſant. Et interpellat ſæpè turbatque animi quietem gravis de cœli bellique injuriis formido: ne prædonum manu fortunis evertantur; ne aut ager nimiâ pluviâ radatur; aut fruges æſtu geluve contabeſcant; aut arbores ſiderentur; aut aquarum illuvies calamitasve ſumptuoſi laboris ſpem prima in herba fruſtretur.

Claud. *Indocilis rerum, vicinæ neſcius urbis,*
Adſpectu fruitur liberiore poli.

Ibi inter porcos vaccaſque penè obbruteſcit. Mores inſulſi ſunt, ſermo ineptus. Præter arenam ſuam nihil novit omnium rerum. Cum ad civicos venit cœtus, tanquam ſi in alio natus eſſet Mundo, omnia mirabundus intuetur, horret, obſtupeſcit. Quo cum homine, aut ſtipite Æthiope, ſi in foro conſtitiſſes, nihil credas intereſſe.

Opifices. *Officina* vix quicquam habet ingenui; non artem vendens, ſed operam. Plebeja hic habitat vilitas, ſordities, dejectio. Servilibus adſueta miniſteriis indoles ſervilem manum tenui locat mercede. Spe fortunæ melioris præſentem ſemper ſtatum damnat, novitatis avida. Itaque ad omnem rumoris auram arrigitur, manumque & fidem firmandæ factioni ultrò addicit; ſi fortè faciliorem ducendæ vitæ conditionem nanciſci poſſit. Vivit in diem

diem plerumque, & ad diurni quæstus censum sumptum exigit ventris pascendi. Parcius vivit profestis diebus; ut festis, si quid subtraxerit quotidiano usui, largius profundat.

Cap. IX.

De Professione Literariâ.

Sapientiæ demum studia atque *Eruditio* veram summamque homini virtutis laudem impertiunt. *Eruditionis laus.*

> ------ *Ingenuas didicisse fideliter artes*
> *Emollit mores, nec sinit esse feros.* *Ovid.*

Eruditio suos alumnos à bestiali feritate rituque vivendi barbarico ad humanitatis cultum traducit. Eruditio virtuti rudimenta atque incunabula præstat; quibus innutrita grandescit, & ad summam dignitatis amplitudinem consurgit. Eruditio indomitas animi libidines rationis imperio coërcet, iram moderatur, amorem refrænat, invidiam, odium, metum ad modestiæ præscriptionem revocat. Hæc à sordidis parandæ pecuniæ studiis, à voluptatum fruitione, ab humilibus vulgi cogitationibus, à fluxis caducarum rerum curis aversa, arduæ virtutis & veritatis meditationi mentem intendit. Hęc supra fortunam assurgens res adversas fortiter, secundas moderatè tolerat, omnem vitæ conditio-

nem ad honeſtatis legem exigit. Hæc datum vivendi à naturâ tempus in reformanda priſcæ integritatis imagine collocat; omnem ingenii corporiſque vim in juvanda Rep. & procurandis aliorum commodis impendit. Illam igitur tanti fecit [a] *Ariſtippus*; ut interrogatus, quod filio eruditio præſtitura eſſet beneficiũ, *Vt nihil aliud*, inquit, *certè vel in theatro non ſedebit lapis ſuper lapidem*. Quem cùm de inſtitutionis pretio cerdo aliquis compellaret, tantique mancipium ſe emere poſſe diceret, [b] *Eme hoc*, inquit, *& habebis duo*. [c] *Ariſtoteles* quidem tantum doctum ab indocto differre ſenſit, *quantum vivi à mortuis*: [d] *Plato*, quantum *ægri à medicis*: [e] *Demades*, *quantum dii ab hominibus*. Quod cum *Alexander* cogitaret, [f] *Malle ſe doctrinâ alios antecellere*, pronunciavit, *quàm opibus ac dignitate*. Eſt enim Eruditio, [g] *Thaletis* judicio, *conſummatæ felicitatis poſſeſſio*: *Socratis*, *pulchritudo Mundi maxima*: [h] *Glyconis*, *ſacrum Aſylum*, hominum in omni fortuna præſidium: [i] *Ciceronis*, *in adverſis ſolatium*, *in ſecundis ornamentum*. A quâ quid [k] *Hieron*. adjumenti accepiſſet, interrogatus; *Vt injuſſus faciam*, *dixit*, *quæ alii legum metu*. Et [l] *Dionyſius* regnò pulſus; *ut fortunæ iniquitatem animo tolerem æquo*.

a *Laert.* 2. c. 2.
b *Laert.* l. 7. c. 8.
c *Laert.* l. 5. c. 1.
d *Stobæus.*
e *Anton.* *ſerm.* 50.
f *Euſ.* l. 3. c. 35.
g *Laert.* l. 1. c. 1.
h *Max.* *ſerm.* 17.
i *pro Arch.*
k *Max.* *ſerm.* 17.
l *Plut.*

In tantis beneficiis, quæ univerſim homini præſtant Literæ, ſuam ſingulis ſeparatim indolem affundunt, editis plerumque actionibus,

bus, ex ſubjecti ingenio, & functionis habitu, diverſis. Principatum Eruditionis *Theologi* ſibi vendicant; qui rectè de DEO ſentire, cognitumque religiosè colere, ex ſacrarum legum præſcripto, populum docent. Ex illis quotuſquiſque ſeſe ad priſcæ ſanctitatis imaginem componit, & in dignam tanto faſtigio mentem conſurgit, corruptos ſui ſæculi mores hominumque vitia libero ore inſectatur. Nullius aut Ordinis eminentiam, aut fortunæ ſplendorem, aut amicitiæ neceſſitudinem tanti facit, ut non Cenſoriæ correctionis aciem, ubi opus eſt, diſtringat. Non effundendæ gratiæ metu, non irritandæ multitudinis periculo, non odiis potentium, non cruciamentis ſuppliciorum terretur; quo minus delinquẽtium improbitatem arguat. *Theologi.*

Non illum Civium ardor prava jubentium, *Horat. l. 3. Carm.*
Non vultus inſtantis Tyranni,
Mente quatit ſolidâ.------
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Atque ut nõ curat malevolorum odia: ita neque in odia ipſe rapitur, ſi frangere atque edomare obſtinatam verbis contumaciam nequeat. Prodigos ſuæ ſalutis mortales ad ingrediendum religioſæ pietatis iter hortatur; ad perſequẽdum arduę virtutis curriculum incitat; ſegnes increpat; exorbitãtes reducit; debi-

les confirmat; deficientes erigit; omnes ad urgendum pulcherrimi operis conatum accendit. Et quam insistere viam aliis suadet, illam primus ipse suis vestigiis signat: non magis ore & more hortator virtutis; quàm opere cultor. Nihil pro se; sed honore Numinis publicisque commodis laborat. In cultu corporis est modicus; in victu frugalis; in sermone modestus; in totâ vivendi ratione priscæ sanctitatis æmulus. Qui cum pedem domo effert, relinquere seriæ pietatis vestigia, & excellere omnes alios virtute sapientiaque videtur. Ut gravi sæpè voce in sæculi sui vitia, in immodicam honorum ambitionem, in immensam opum cupiditatem, in profusam vestium gulæque luxuriam detonat: ita Errores in Religionem illapsos censoria notatione perstringit, hæreses pullulantes scripturæ documentis rescindit, sectarios ab Ecclesię communione removet.

Tali ingenio Theologos meritò reverendos sacrorum Antistites, fidos Ecclesiæ Pastores, Ministros Christi, Dispensatores mysteriorum DEI, salem terræ, lucem mundi, legatos de cœlo, patres Christianæ familiæ nominamus & veneramur. Quam tantæ dignitatem functionis non tuentur, qui impietatem vultu, immodestiam veste, flagitia Religionis velo tegunt. Videas enim in illo Mystarum

ſtarum ſacro ordine homines, qui imparem tanti muneris faſtigio ſortiti indolem, Religionis officiique ſanctiſſimi dignitatem non ſuſtinét, Nummi religioſiores cultores, quàm Numinis. Prô deteſtabilem promovendę pietatis negligentiam! Per omnem totius ſeptimanæ decurſum turpi marcentes ignaviâ, ſacro Servatori die unam de divinis rebus ad populum concionem habent, vix brevis horæ meditatione elaboratam. Quo levis operæ defuncti penſo ſatisfactum abundè officio, neque deberi quicquam ulterius Numini credentes, aut congreſſibus amicorum quærendis, aut rei parandæ, aut ventri per otium ſaginando, aut aliis profanarum rerum ſtudiis inſiſtunt. De curando pietatis officio, de promovendâ hominum ſalute, de propagandâ DEI gloriâ penè penſi nihil habent. Scilicet ita curare decet res divinas, ne defixis in cœlum oculis terra relinquatur. Vultu, ſermone, geſtu eximiam in ſpeciem fingunt pietatem, quam malis animi moribus prætendunt. Si obſtipo incedant capite, ſi frontem ad triſtem ſeveritatem corrugent, ſi ſupercilia contrahant, ſi veſtem ambitioſè humilem induant, ſi plebem in externo ſtupentem habitu ſibi concilient, ſatis rectè mereri ſe de Religione ac Eccleſia putant. Inculcant magnificis verbis virtutum ſtudia, perorant in hominum

vitia voce ſtentoreâ, fundunt vivendi præcepta ſaluberrima. Ipſi vitiis omnibus pleni inutilis doctrinæ ſeſe in ſpeculâ ponunt exempla. Si quis eos arguat, fucum flagitiis inveniunt, & ficto Religionis patrocinio nævos ſuos tuentur. Facite, quæ dicitis, boni viri; & quam aliis continentiæ legem indicitis, illam injungite vobis ipſi. Tum demum vitam aliorum rectè arguetis, ſi vos vivitis ipſi, ut aliis præcipitis. Suadetis populo concordiam: ipſi atroces cum aliis ſimultates geritis. Iubetis in cultu corporis continentiam: ipſi domi luxu delitiisque omnibus diffluitis. Præcipitis ſentientem de ſe humiliter modeſtiam: ipſi ſuperbiæ intolerabilis elati ſpiritu alios deſpicitis, vos ſupra cathedræ veſtræ apicem effertis. Prohibetis quæſitis inſidiosè ſuffragiis ad opes & dignitates eniti: ipſi in opulentæ functionis cupiditatem omnibus viribus incumbitis, & magni laboris curarumque provinciam, quæ miniſtros olim quærebat, inſano ambitu depoſcitis, triſti argumento Religionis noſtra ætate plus nimio afflictæ.

In hoc κακοηθῶν Myſtarum Ordine quò quis eſt indoctior, eò ſe majori obſervantia coli poſtulat. Dicta ſua pro ſacris oraculorum effatis, ſententiam pro fatidico Divorum reſponſo obtrudit. Religionem, Leges, publica & privata rerum momenta ſua voluntate

atque

atque arbitrio verſat. Omnes ſuos intueri nutus exigit. Si contra quiſquam mutiat, liberamve vocem mittat, impingi in majeſtatem cœleſtem, pollui ſacros ritus, contemni venerabiles DEI miniſtros vociferatur. Stultum caput, quod lapidem è ſepulchro pro DEO velit honorari. Pro factionibus magis, quàm pro veritate; pro ſui Nominis, quàm pro divini Numinis dignitate acrius depugnat. Ita nunc; ut olim in regno tenebrarum; ſub humilis Chriſti nomine & Religionis prætextu, opes atque imperium in Eccleſia parantur.

Multi, ut famam ſibi parent, faſtidioſâ laſcivientis ingenii proterviâ novas opiniones ſeminant, ſciſſa plebe in ſtudia contrariarum factionum. Hoc verò etiam bonis viris adhęret ſæpè vitium, ut adverſariorum ſententiam vix unquam ſyncerè proferant, illâ in aliam mentem detortâ, & in odium deflexâ. Cum quibus ſi ſemel in contentionem venerint, rapti torrentis animi æſtu, in omnibus ab illis divertunt; quæ rectè quoque dicta ſunt, damnant; omnis generis patrocinia, quæ nihil pro cauſa faciunt, ad ſtabiliendam Religionis veritatem, uſurpant; quæ ſuo firma robore non indiget præſidiis adeò caducis. Ita juſtam hodiè in Religione, *contra profanos Pelagianæ fecis recoctores*, litem præceps Ec-

clesiasticorum fervor aliquando malè egit: cùm aut neglecta veritatis re contra personas dimicaret: aut incertis documentis fidem bonæ causæ faceret; aut intempestivâ contentione hominum animos vulneraret, iniquissimo præjudicio Religione oneratâ.

Philosophi. A cœlesti Sapientia proximum meritæ dignitatis locum tenet Humana; cujus Sectatores à propenso in illam studio *Philosophos* nominamus: hominum genus, præter alios, rectissimis moribus imbutum, animo non ad sciendum magis, quàm benè vivendum exculto. Hîc princeps virtutum omnium habitat modestia, pudor, continentia. Hîc sedem defixit veritas, opum honorumque fluxorum despicientia, prisca vivendi sanctimonia, nescia malarum artium simplicitas. In hoc enim maximè semper incumbit philosophus, ut coërceat cupiditates rationi obluctantes, ut domet effervescentem libidinem, ut restinguat iracundiæ æstum, ut reprimat invidiæ impetum; ut ab odio, à superbia, ab immoderato voluptatum studio animum abducat. Divitias, magnum sæpè & virtutis exercèndæ, & tranquillitatis fruendæ impedimentum contemnit. Honores ab instabili gratiæ popularis aura pendentes fastidit. Supra humilem assurgens plebem omnia caducarum rerum studia despicit. In venanda veritate, in

acqui-

acquirenda ſapientia, in paranda excellentis doctrinæ gloria, omne vitæ tempus, omnem animi vim atque corporis collocat. Præ illa [a] *Diogenes Alexandri* magnitudinem ſoli obſtantem rejecit, Macedonum donis difficilius expugnandus; quàm armis *Darius*. Præ illa [b] *Socrates* Archelai; [c] *Plato* Dionyſii Regis convictum & ſocietatem deſpexit. Præ illa [d] *Xenocrates*, Alexandri & Antipatri; [e] *Demetrius Cynicus*, Cæſaris; [f] *Apollonius Thyaneus*, Veſpaſiani largitiones repudiavit.

a *Val. l. 4. c. 3.*
b *Laert.*
c *Plut. in Dion.*
d *Val. l. 4. c. 3.*
e *Bruſ. l. 1. c. 9.*
f *Philoſtr. in Apoll.*

In iſta pulcherrimarum virtutum meſſe magna etiam ſæpè vitiorum redundat pullities, generoſo Sapientiæ liquore fœculenti vaſis contagione depravato. Quod animadvertens *Epictetus*, *O homo*, inquit, *vide quò Sapientiam mittas; ne illa non purgato vaſe computreſcat.* Multi namque improbis moribus, barba pallioque tantum philoſophantur; tùm ſe omnes philoſophiæ numeros impleviſſe rati, ſi habitu tituloque philoſophiam profiteantur: ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν. De quibus ſcitè *Plutarchus* loquitur: οὔτε γὰρ φιλοσόφους πωγωνοτροφίαι, καὶ τριβωνοφορίαι ποιοῦσι, οὔτε ἰσιακοὺς λινοστολίαι. Qui homines ſub verecundo modeſtiæ tegumento ſpiritus feroces gerũt, dejectiſque humi oculis & depreſſo ſupercilio, in cœlum animis efferuntur. Se ſolos ſapere, ſolos rectè vivere exiſtimant; alios mortales tanquam volitantes

Gell. l. 17. c. 19.

umbras præ se aspernantur. Quod de se ipso
Eras l. 8. Apoph. fateri fuit ausus *Socrates*: cui cum *Alcibiades* magnifica mitteret munera, *Xantippa* avidè inhiante: *Ille hæc mittit ambitiosè*, inquit, *nos ea pari ambitione remittamus.* Notavit illam in *Antisthene* ambitionem; qui cum vestem laceram
Ibid. atque attritam superbe ostentaret; *Non desines*, ait, *te nobis comere.* Aliàs cùm fissuram pallii populo ille obverteret, *Per fissuram*, dixit
l. 3. Apoph. Socrates, *pallii tui video tuam vanitatem.* Mirum profectò, quòd tam turgidi animi spiritum in tam angusto dolio trahere potuit Diogenes. Ille calcans *Platonis* culcitram ornatè stratam,
Laert. l. 6. *Platonis*, inquit, *ambitionem calco.* Sed scitè redarguit Cynicam simulationem Plato: *Superbiam, Diogenes, calcas superbiâ aliâ, quæ sub affectatâ gloriosè sorditie delitescit.* Quam gloriæ larvam umbratilem in Laconibus agnovit, & redarguit *Diogenes* ipse: quos cum in laceris & squallentibus tunicis magnificè ostentare
Ælian. l. 9. var. hist. se videret, *Ecce*, dicebat, *superbiam, sub modestiæ habitu gloriam venantem.*

Quot capita, tot inter philosophos novorum dogmatum videas Magistros, tractâ in partes sequacium turbâ. Ad quamcunque aliquis disciplinam quasi tempestate defertur, ad eam tanquam ad saxum adhærescit. Clavam citius Herculi eripias; quàm ut abstrahas illum à factione frequentati semel præcepto-

ris.

ris. Solertissimi homines Solem & Lunam pollice metiuntur; cœli ambitum mensuratione complectuntur; maria terrasque acie ingenii penetrant; ventorum, fulminum, tonitruum causas reddunt, perinde quasi Naturæ architectrici à secretis fuissent, & è Deorum consilio venirent. Sæpè cum nihil sciant, omnia se scire profitentur. Et cùm se ipsos ignorent, res tenuissimas; quas ne Lynceus aliquis perspiciat, videre se ac cognoscere prædicant. Cùm de omnibus rebus inter se digladientur, de lanâ etiam caprinâ pertinacissimè contendunt, nimiumque altercando veritatem, quam studiosè venantur, amittunt.

Philosophis cognati sunt *Scholarum Magistri*, qui animorum generatione DEVM æmulantur, pubis formatione Naturam perficiunt, amoris studio Parentes æquant, virtutum sapientiæque præceptis Remp. conservant. Quòd ut præstent, ô Herculeæ virtutis animosa pectora! in Scholarum pistrinis inter puerorum greges laboribus consenescunt, clamoribus obsurdescunt, pædoribus contabescunt. Interea dum pavidam turbam voce vultuque territant, dominantiumque imperia misellus grex exequitur, principem se intra omnes mortales locum tenere putant. In durissimâ servitute, quam serviunt, Regiæ potestatis eminentiam; in extremis in- *Ludimagistri.*

mis in-

mis infimorum hominum ſubſelliis invidenda honorum faſtigia ſibi imaginantur. Sordes ergaſtuli ſquallentis, munditiæ videntur. Fœtor puerilis amaracinum olet. Ferulam Sceptro, cathedram ſolio, togam magiſtralem Cæſario potiorem paludamento habent. Permittite, quæſo, hanc Ludimagiſtris nobis ſtultitiam; cujus perfuſi ſuavitate, per ſummam corporis animique moleſtiam, veſtros urſinæ deformitatis catulos effingimus, atque utiles Reip. cives damus. Neque ulla re magis quiſquam demereri ſibi DEVM poteſt; nullum Reip. majus meliuſve munus afferre; quã ſi doceat atque erudiat juventutem, his præſertim moribus atque temporibus, quibus ita prolapſa eſt, ut omnium opibus refrænanda atque coërcenda ſit. Quod etſi vulgus profanum aſpernetur, & deſpicatui habeat; regno tamen proximum eſt munus, publicum civitatis in formanda juventute negotium agere. Quod cùm obire cum dignitate Dionyſius non poſſet, à ſceptro ad ferulam dejectus, non immeritò hunc Cynicæ mordacitatis ictum ipſi Diogenes intulit: *Quàm malus olim populi Rex fuiſti; tàm nunc es malus puerorum Rector.*

Hoc ut plurimùm omnibus vitium eſt pręceptoribus, ut inter extinctæ vetuſtatis rudera, in umbra Gymnaſii verſantes, foris inepti ſint, obrutique ſcholaſtico pulvere lucem & publici

publici congressus arenam non sustineant. Si fortè compellandus illustri dignitate vir; quasi objectâ sinistri ominis terriculâ, conturbantur. Si dicenda in publico cœtu sententia; humilis verecundia linguæ dicta præpedit. *Membra metu debilia sunt, animus timore stupet, pectore consistere nihil consilii quit.* Ex assidua fatuæ ætatis criminatione mores assumunt asperos, immites, odiosos; nisi adnatæ humanitatis condimento mitigentur. Sua etiam est sub pulverulento pallio superbia, supra *Donatum*, *Quintilianum*, *Aristotelem*, veteris omnes recentisque ævi Magistros, in tradendis artium præceptis, se efferens. Si quis adversus ipsorum placita consurgat, bello rem vindicandam putant. Si quis aliter ac ipsi legat, scribat, rem disserendi dicendique tractet, pestem juventutis clamitant. Si quis in Grammaticæ præceptum temerè impingat, probrosis invectivis eum persequuntur. Si soluta ligatave oratione aliquid ad regulas artium scriptitent, *Maronis* ac *Ciceronis* animum in suum demigrasse pectus autumant. Si voculam antè incognitam, aut sensum prisci authoris intricatum didicerint, quasi de capto *Buscoduco*, aut interceptis *Americæ thesauris* triumphant. Denique ex diuturno cùm pueris commercio, pueri fiunt ipsi, discipulorum suorum ludibria, vulgi fabulamenta, nihil tot annorum laborum-

Adelph. 4. 4.

que

que meriti tædiis, quàm pauperem domi victum, contemptam senectutem, valetudinem corporis profligatam.

Advocati. A Scholastico pulvere ad illum clarissimorum hominum illustrem cœtum digrediamur: quem si non ex singulorum moribus, sed ex collegii totius gravitate, habituque virorum specioso æstimes, Areopagitarum aliquem Senatum videre te putes, mira honoratissimi ordinis reverentia spectantibus offusa. Causarum, ut video, *Patroni* sunt; qui Iuris & legum consulti advocatam reis operam in judicio præstant. Inter quos reperias egregiâ fide, gravitate, justitiâ, sanctitate homines; quibus æquitas avaritiæ artibus, innocentia largitione potior est; non magis juris, quam justitiæ consultos. Vix in aliis hominibus humanitas politior, candor animi syncerior, amor Reip. bonorumque omnium certior: qui neque cum rudibus philosophis sibi tantùm sapiant; neque cum fucatis Theologis veste ac supercilio modestiam ostentent; neque cum imperitis Medicis salutem hominum fallacibus experimentis periclitentur; neque cum reliqua eruditorum plebe in Musæorum umbris computrescant. Hoc talibus viris præcipuum est negotium, ut causas apud Iudices orent, & vel improbitatem criminibus arguant; vel innocentiam injuriis irretitam

tam adverſariorum expediant. Ingenium, laborem, fidem ſuam miſeris paratam præbent. Iuris rationem cum æquitate conjungunt. Iuſtitiâ, induſtriâ, temperantiâ, afflictorum defenſione, odio improborum, ſtudiorum magnitudine, officiorum opportunitate, incredibili in omnes humanitate, benevolentia, ſtudio, illuſtrem ſibi laudis famam in civitate parant.

Non ſuſtinent tanti nominis dignationem Rabulæ forenſes, qui in fas nefasque verba locant, ſordentium incolę cauponarum. Sed neque illi quidem, qui ſplendido magnifici titulo, atque inſignibus ſuperbi Iuriſprudentiæ, nullam civilis doctrinæ cognitionem perceperunt, nullam legum ſcientiam habent. Multi namque in illo populo, vix ultra primas aliquouſque progreſſi literas, ſuo publicoque damno præcipitatis ſtudiis, in exteras, Galliæ præcipuè, Academias proficiſcuntur: ubi non tam legibus evolvendis; quàm linguæ moribuſque peregrini ſoli formandis opera impenditur. Exacto per has curas anni, aut biennii ad ſummum ſpatio, quando aut ſumptuum grandium lacunæ, peculio vacillante, aut patriæ deſiderium, tædiumque ſuſpenſi diu amoris domum revocant, auro Laurum emunt, Doctoribus ad promiſcuam honorum nundinationem proſtantibus. His

artibus

artibus quæsito Advocationis jure, si nati in- ter divitias, honorati muneris aliquam fun- ctionem; ut Doctrinæ titulum antea; emptis mendicatisve suffragiis mercantur. Alii, ur- gente inopiâ, aut ad obscura pagorum, & ple- bejæ Curiæ tribunalia advocationem exer- cent; aut emptis pecuniâ litibus parvo ære merent, viles assecłæ clientium dominorum. Quàm vos malè de Rep. meremini hiantes imminente avaritiâ Doctores; qui inexpertos adolescentulos, nescios æquitatis humanæ, ignaros civilium rerum, cum empto testimo- nio in forum propellitis, in certam clientium ruinam! *Scipio* talem aliquando Siculo cui- dam dederat patronum: cujus cum ille rudi- tatem nosset, ad Prætorem conversus, *Quæso*, inquit Siculus, *da hunc adversario meo patronum; deinde mihi dederis neminem*.

Bruf. l. 5. c. 18.

Qui verò legibus discendis studiosius va- cant, & per ardua & molesta juris factique argumenta ingenia diffundunt, raro aliis bo- narum artium scientiis animos excolunt. Nõ, pretiosam ad humanæ vitæ culturam, Anti- quitatis cognitionem perdiscunt. Nõ Roma- næ Græcæque sapientiæ ac facundiæ venusta- tem in pretio habent. Satis se didicisse ac scire putant, si evolutis legum suarum codicibus quęstuosã præstare possint in prætoriis advo- cationem. Illis quidem una est opum hono- rumque

rumque parandorum cura: quo per patrocinationes certâ expeditâque itur viâ. Sed variarum hîc artium aucupia ſunt & tendiculæ, quibus res paratur, & collectâ civium gratiâ ad dignitates aſſurgitur. Primus omnium labor eſt, ut litibus implicetur cliens, ad incertos judiciorum exitus attracta ſimplicitate. Poſito velitationis rudimento, & conteſtatâ lite, hoc maximè agitur, ut in longinqua judicia litigantes adducantur, ſparsâ in varias quæſtiones causâ, quæ unâ abſolvi cognitione poſſet. Tum longis nodis impeditur involviturque judicatio, contentionibus religioſo quodam ordine ſuſpenſis. His artibus regnum producitur in miſeros, cauſidicis perenni paſtu impletis, & miſeriis clientium ſaginatis. Leges ipſas in multos mæandros, & diverticula flexioneſque callidarum interpretationum detorquent: in quibus ſi inveniant aliquid, quo circumvenire ac eludere ſimplicitatem poſſint, ſummæ id laudi ducitur. Linguam, calamum, fidem, magno innocentiæ malo, venalem habent, ex magnitudine munerum juſtum honeſtumque æſtimantes.

Ibi fas, ubi maxima merces.

Non certius eſt ſummæ documentum injuſtitiæ, omnes lites, omnia in judicium protracta flagitia ſuum habere patronum. Neq; enim ullum eſt tam tetrum facinus, cujus non

 ſuſcipiat

ſuſcipiat defenſionem Advocatus. Nulla eſt tàm aperti juris cauſa, cui non criminationis ruina & tempeſtas à canibus curiarum aſſeclis concitetur. Scilicet undiquaque gratus eſt illis Harpyiis lucri odor; quæ non quid deceat curant; ſed quid proſit. Ita fama, fortunæ, ſalus miſerorum, ludibrio habetur, quicunque ſe ductu auſpiciisque talium cauſidicorum credunt tribunali.

Medici. Paulò diutius, quam par eſt, deſcribendis literatorum hominum moribus immoror, oggeſto fortaſſis auribus faſtidio audiendi. Neque expedirem facilè exitum inſtitutæ orationis, ſi perſequi omnia pro rerum copiâ vellem. Sed modum ponam ſermoni, finemque faciam dicendi, ubi parum admodum de *Medicorum* indole adjecero. Medicum doctum ſolertemque meritò ſemper maximi omnes facimus;[c] cujus author DEVS eſt, & de cœlo in ſalutem hominum manant medicamenta. Ille in tuendâ firmandâque hominum valetudine, ſine qua vitæ omnis fruitio & uſura lucis acerba eſt, anxiis ſemper curis diſtinetur. Ille corporis vires ſartas atque incolumes conſervat, inclinatas erigit, fractas reſtituit, morbum ingruentem arcet, præſentem propellit. Ille vitæ fugienti manum injicit, hærentemque in ore ac faucibus lethi ægrum à propinquo exitio vindicat. Quod ut præſtet,

c *Eccleſ.* 38.

ſtet, neq; olente morbidi corporis animâ deterretur; neq; contagione virulentæ fœditatis avertitur; neque fœtore excrementorum ingrato revocatur. Non nocturnæ quietis interpellatio, non tenebræ caligantes, non cœli tempeſtas, non continuata dierum noctiumque cura, in juvandâ hominum ſalute induſtriam labefactat. Raphaël angelus artis iſtius opus exercuit. Chriſtus ægris corporibus peſtem depulit. Reges magni medicinam fecerunt. Philoſophi docti curationem ægris adhibuerunt.

—— [d] Vir medicus multis virtutibus unus
Prævalet ante alios multos; ſeu tela ſagaci
Corporibus defixa manu trahit, intima ſcrutans;
Mitia ſeu doctâ miſcet medicamina dextrâ.

d *Hom.* 11. *Il.*

Sed pauci admodum hanc doctrinæ induſtriæque laudem merentur, pleriſque medicorum filiis, cum tenuem ex fallacibus libris atque experimentis cognitionem hauſerunt, medicandi operam ad quæſtum uſurpantibus. Qui aliorum diſcentes & diteſcentes periculo, de vitâ capitibuſque hominum negotiantur, & Carnificum more, poſt factam cædem mercedem exigunt. Plurima enim medendi opera non ex certiore ægri corporis atque ægritudinis cognitione; ſed præſcripto codicilli, dubiâque experientiâ & conjecturis exercetur. Ita periculoſa de capitibus

hominum alea jacitur, salusque ægrotantium permittitur fortunæ. Sæpè inde salus petitur, unde certa est ruina. Cujus beneficum auxilium exspectamus, ejus veneficam manum experimur. De Medicamentis dicas, quod illud ingeniorum omnium compendium de Chao suo *Naso*:

e *Met.* 1.

------ [e] *Rudis indigestaque moles,*
Nec quicquam mihi pondus iners, congestaq; in uno
Non benè junctarum discordia semina rerum:
Vbi corpore in uno
Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Igitur merito *Adrianus Imp.* cum confici se medicamentis, & lentâ morte consumi animadverteret, jam luctante cum morte vitâ exclamavit: [f] *Multitudo Medicorum Cæsarem perdidit.* Ut ille ignavam inter cruciatus mortem deploravit; ita *Stratonicus* præcipitantem impigrè fata Medicum laudavit; [g] *quod non sineret infirmos in lecto computrescere; sed statim eos à miserâ vitâ liberaret.* Cui adstipulatur [h] *Pausanias* & *Socrates*; qui optimum esse dixêre Medicum, *qui non sineret exalbescere ægrotos, sed quamprimum ex luctuosâ vitâ deturbaret.* Interea felices sunt tales, [i] *Nicoclis* judicio, Medici; *quorum successus, periclitante hominum salute, sol intueatur; errores terra operiat.* Si fortè difficilem morbum ancipite remedio profligaverint; tum verò se in cœlum

f *Dion Cassius.*

g *Max. serm.* 50.

h *Plut. in Luc.*

i *Max. serm.* 50.

cœlum laudibus extollunt; tum artes ſuas nulli cognitas mortalium jactitant; publicis literis ac teſtimoniis divinas curationum ſuarum laudes diffundunt. Nullo ſermone gloria tanti miraculi prædicari, nullo munere opera compenſari poteſt. Quo fortunæ ſucceſſu [k] *Menecrates* Iovem ſe appellavit, thure hoſtiaque ſe coli paſſus. [l] *Empedocles* verò in medios ſeſe Ætnæ ignes conjecit, ut inter Divos referretur. Sin minus ſucceſſerit voto curatio, ægro inter medici manus expirante, culpam omnem aut in obſtinatam mali contumaciam, aut ægri intemperantiam conferunt. Non eſſe ſe Deos, qui vitam fugientem revocent; non injicere ſe poſſe moram fatis; non expugnari ſuâ operâ naturæ ſævientis vires. Aliquis propinato pharmaco poſtridie reverſus ad ægrum, jam cum morte diſceptantem, cum nullam proſtratæ ſubitò valetudinis cauſam reperiret, viſis ſub lecto aſini clitellis, [m] *Quis miretur*, exclamat, *morbum factum auctiorem, cum aſinum æger devoraverit, rejectis ſub lectum clitellis.*

[k] *Alex. l. 6. c. 4.*
[l] *Ael. l. 12. v. H.*
[m] *Poggius in Facet.*

Quando accerſitus ad ægrum venit medicus, compoſito ad gravitatem vultu, tentat pendente manu venam, examinat urinam, explorat linguam, inquirit rationem victus, omnia naturæ temporumque momenta tanquam ad trutinam librata expendit. Tum

magna authoritate ſtudioque operoſæ coctionis præſcribit medicamenta, propinat catapotia, evacuat ſanguinem, ſubdit clyſteres, ſubjicit peſſulos, inungit partes affectas, applicat cataplaſmata; elinitoriis, maſticatoriis, gargariſmatis, ſacculis, fumis, ſyrupis, theriacalibus, & mille aliis luctuoſæ medicinæ cruciamentis ægrum vexat. Gravi ſupercilio regioque pluſquam imperio acerbiſſimus vivendi leges imponit, jubet inſolita, prohibet inſueta. Plus à tali medico periculi eſt, quàm ab ipſo morbo; damnoſiorque eſt curatio, quàm ſiniſtræ valetudinis malum. Sæpè quem levi operâ profligare morbum poſſet, illum exagitatum medicamentis protrahit; neque reſtituit ſanitati ægrum, ſi dives ſit, niſi ad extremum vitæ diſcrimen adductum; inſidioſo famæ reique parandæ aucupio. Interea, dum in ulcere ſævit unguis, urgetque doloris acerbitas, pecuniam poſcit, quum raro dignam arte meritiſque ſuis exhiberi putat. Quam Medicorum avaritiam cum *Philippus* Macedo cognoſceret, ad colli claviculam, quâ cum pectore conjungitur, vulneratus, [n] *Cape nunc*, dicebat, *quantum libet pecuniæ, quando clavem habes.* Alius cum lippientem curaret aniculam, quoties impoſito oculis collyrio domo exiret, furto ſecum aliquid auferebat. Sanata muliere, cum mercedem operæ poſceret medicus,

n *Plut. in Apoph.*

Atqui

Atqui, anus inquiebat, *nunc quam antea video minus. Plura enim in domo instrumenta conspiciebam lippiens, quam nunc conspicio sana.*

Raró invenias Medicum, qui suæ sectatorem collegamque artis æquo animo ferat. Nullum tam rectum ab alio consilium dari potest, cui non detrahat: nullum tàm salubre remedium præberi, cui non adjiciat aliquid, aut demat. Nulla est apud ipsos opinio, nulla consensio, nulla auxiliorum certitudo. Quod probat ille, improbat iste: unum est ingenii specimen, rejicere aliorum placita, obtrudere sua. Parabolanorum pretium atque æstimatio ut plurimum à pomposâ veste, à jactantis linguæ infantili loquacitate, ab insolita rerum verborumque peregrinitate pendet. Jactat frequentatas sub peregrino sole terras. Commendat Mauros, Arabes, Iudæos, remediorum suorum Magistros. Effert semigræcis barbarisque vocibus medicamentorum stupendas vires; quę aut intimis terrę eruit secessibus; aut nunquam visarum animantium elicuit sebo; aut mille herbarum expressit fibris; aut auro gemmisve eduxit eliquatis. Perfrictæ frontis impudentia nullo confunditur mendacio. Accurrite cives, dum adest missus è cœlo, qui præsentem vobis opem ferat.

Et jam longam satis auribus operam dedimus, mortuo ad umbilicum die; ut

facetus loquitur comicus. Neque tamen ullum auribus obrepsit fastidium: ita me illa de prædiscendis hominum moribus disertissimorum virorum commentatio delectavit. Nemo mihi tanta suavitate dapes condiat, nemo tàm generosi liquoris vinum propinet, quod præ illo scientiæ pabulo allubescat. Quam cupiam in hoc theatro cum illo doctorum cœtu dies integros ponere, fruique suavissimo animi pastu, qui inposterum quoque sua me voluptate deliniret! Sed sonitus æris ad prandium vocat, ad quod ex diutina commoratione integram adferemus famem. Et jam vini flos nulla jugulatus lympha, nidorque genialis culinæ naribus objici videtur. Eamus saturatis nunc auribus, relictoque Minervæ pulpito, Cererem ac Bacchum salutemus. At dum æstuat dies, flagrante per Julium Canicula, illam per devias ambages umbrã sequamur; ut quæ *in Actionum humanarum indiciis*, de *Orationis habitu*, de *Rationis præcociâ*, de *Ludis Lacrumisque* reliqua sunt, paucis vos moneam.

Cap. X.

De Orationis & Rationis usu.

Orationis indicium. ORatio est alterum divinæ munificentiæ donum, quod hominem à brutarum animan-

nimantium ſejunctum conditione proximè cum cœlitum præſtantia conjungit. Hæc nos à ferarum abſtractos convictu ſanctiſſima ſocietatis religione devinxit. Hæc nos juris legumque communione adſtrinxit. Hæc quæ intus parturit animus maximo noſtro aliorumque commodo impertit. Hæc ſanctiſſimi Creatoris laudes deprædicat, bonarum artium diſciplinas inculcat, virtutum honeſtatem commendat, perterritos à timore abducit, improborum audaciam reprimit, iras reſtinguit, cupiditates immodicas refrænat. Quod ut diſtinctè decenterque faciat, miro naturæ artificio, ſpiritalis à pulmonibus egreſſa in os fiſtula deſcendentem à mente vocem ad palati convexum defert: ubi excepta à lingua illius artifici motu in ſuavem elegantiſſimi ſermonis ſonum efformatur. Neque id quidem ſine certo indicio intus animi depreſſi. Non neſcivit hoc [o] *Democritus*; qui ſermonem εἴδωλον o Stob.
τοῦ βίου dicebat. Neque [p] *Demonax*; qui ut in p Max. ſer. 15.
ſpeculo vultus figuram; ita in ſermone animi elucere ſpeciem putabat. Igitur [q] *Socrates* ado- q Apul. Flor.
leſcentem videns diutius tacentem, cum de illius ingenio judicium ferre à patre rogaretur, *Loquere*, inquit, *adoleſcens*, *ut te videam*. [r] *Zeno* r Laert. l. 7. c. 1.
verò audiens adoleſcentem aſſiduè loquentem, *Non dicam*, ait, *quæ mihi ſuccurrunt*; *è ſermo-* ſ Laert. l. 7.
nis procaciâ morum æſtimans impudentiam. [ſ] Quare

non immerito mirari visus est *Diogenes*, *quod cum ollam homines non emant, nisi tinnitu exploratam; in homine emendo solo contenti adspectu nullum animi ex oratione petant documentum*. Ita sanè; ut fictilia vasa digitis pulsantur, ex sonitu æstimatâ illorum probitate: sic abditam atque illatebratam animi indolem prodit sermo. Equidem

t Hor. art. [t] *Intererit multum, Davusne loquatur, herusve,*
Maturusve senex, an adhuc florente juventâ
Fervidus, an matrona potens, an sedula nutrix:
Mercatorne vagus, cultorve virentis agelli:
Colchus an Assyrius, Thebis nutritus an Argis.

Ut non eadem omnibus convenit oratio: ita profecta semel ab ore, certo indicio dicentis ingenium arguit: quod tum ex dicendi scribendique stylo; tum ex formatæ vocis sono elucescit. Vox gravis, aspera, virilis, pressa, in Laconibus Germanisque montanis animum significat impavidum, fortem, militarem. Unde fortissimi apud *Homerum* Heroes βοὴν ἀγαθοὶ nominantur. Qualis in *Alexandro*, in *Pyrrho*, in *Hannibale*, & nuper in *Mauritio Nassovio* audita fuit vox: ex amplo thorace, unde vox exit grandior, cordisque æstu flagrantiore animo ad virtutem roborato. Acuta vox, incitata, crebro incidens, iram significat atrocem. Attenuata, mollis, languida, fœmineæ debili-

debilitatis indicium præbet. Contracta, tremens, interrupta verecundiæ ac timoris habet argumentum. Incondita, insulsa, ululans ebrio barbarove ore profertur. Balbuties & linguæ hæsitantia tardis stupentibusque Battorum & Bambalionum ingeniis usurpatur.

Non obscurius ab Dictionis filo ingenii sumitur documentum: quæ ut animi sensum exprimit; ita vitæ dignitatem repræsentat, & dicentis mores veris lineamentis effingit. Rancidæ Minervæ humilis atque abjecta facundia, nullis perpolita ornamentis, nulla rerum verborumq; splendida majestate, angustos plebeiosque declarat animos, & depressam humi tenuitatem. Ab excelsa virtutis magnitudine gravis ac plena dignitatis manat oratio: quæ neque tristi asperitate horrescat; neque puerili venustate luxuriet, puro copiosoque sanguine nitescens. Qualis Eloquentia nihil aliud est, quàm copiosè loquens sapientia. Tumida & inflata verborum volubilitas, quæ nullâ temperata moderatione extra alveum fertur, vi majore destituta, Asiatico immodicæ amplitudinis convenit cothurno, [u] *securi Phocionis* rescindendo. Qui cum [x] *Leosthenem* isto vanæ Eloquentiæ susurro Athenienses in Lamiacum conjicere bellum videret,

[u] *Plut. in Polit.*

[x] *Plut. in Phoc.*

spe

ſpe libertatis atque imperii objectâ Orationem illius *Cupreßis ſimilem dixit, quæ pulchræ eßent & ſublimes, ſed fructum non proferrent.* In adoleſcentibus tamen illa redundans verborum eluvies floridi vim ingenii profitetur; cujus maturitas omnem facilè luxuriam depaſcet. Meretriciæ elegantiæ fucus, & lenocinia orationis affectatæ laſcivientem puerilibus pigmentis intemperiem teſtatur. Quo immodicæ venuſtatis aucupio cũ *Lyſias* Socratem vellet defendere; [y] *Elegans tua,* Socrates inquit, *eſt oratio; ſed quæ Socrati non convenit.* Cujus rogatus cauſam, *Non omnis,* ait, *calceus omni convenit pedi.* Ut philoſophum venuſtatis neglectæ veſtis; ita oratio decet non affectata. Obſcœnæ dicacitatis oratio vitæ morumque turpitudinem prodit. [z] Nam cum *ex abundantiâ cordis loquatur os*; eorum, qui turpiter, flagitiosè, inverecundè loquuntur, vitam in fœdiſſimis ſtupris, in privatarum rerum dedecore, in publicâ infamiâ exprimi creditur.

y Cic. l. 1. Orat.

z Matth. 12.

Præcocia ingenii.

In multis *præcipitata ingenii maturitas*, ratioque pręter ętatem effloreſcens non obſcurum ſæpè dedit reconditæ indolis indicium; ſi aut ſapientiæ, aut virtutis, aut improbitatis etiam alicujus igniculi ſub rudis pueritiæ fomite deliteſcant. Quàm non dubium divinæ ſapientiæ documentum dedit [a] *Servator Mundi Chriſtus*, cum in primæ pueritiæ orbitâ, inter ſapientiſ-

a Luc. 2.

entissimos viros, de sanctissima Religione, gravissimè disputaret! Quàm certum reconditæ Sapientię pietatisque exhibuit argumentum [b] *Iosephus* in prætextâ nocturnis insomniorum spectris exercitatus: Quàm certum [c] *Samuel* adolescentulus, divino de futuris rebus affatu pręmonitus: [d] *Iosias* octo annorum puer subversis idolis divinarum legum volumina ex situ & squalore, in quem pater illa detruserat, in lucem proferens! [e] *David* ursum & leonem crudo juvenilium virium robore conficiens; [f] *Salomon* in primo adolescentię imperiique aditu, dubiam puerperarum litem sapientissimè disceptans; *Daniel*, *Titus*, *Timotheus*, aliique, cum vix pueritiam egressi essent, rerum gravissimarum functionibus defuncti. [g] *Ioannes* verò *Baptista*, in ipsis uteri materni claustris, arcano incarnati DEI affectus sensu, suæ professionis officiique rudimentum deposuit. Et [h] *Iacobus*, in primo ad lucem exitu, *Esavi* plantam tenens pertinacius, transferendæ in se primogenituræ omen fecit. Quis nescit *Papirii* prætextam Curiæ capacem? Quis ignorat *Cyri* imperium in collusores pueros usurpatum? Quem latent *Alexandri* lacrumæ ad auditum paternæ victoriæ nuncium teneris oculis effusæ, cum Persis ardua Colloquia, Bucephali ferocientis moderatio? Cui cognita non est in *Themistocle* magnarum rerum

supra

b Gen. 37. 6. 9.
c 1. Sã. 3.
d 2. Paral. 34.
e 1. Sam. 17.
f 1. Reg. 3.
g Luc. 1. 41.
h Gen. 25. 25.

ſupra ætatem meditatio; *Scipionis* diſtrictus ſupra fugitivorum capita gladius paterque in acie ſervatus; *Catonis* ſumptum in Syllam ferrum; *Marii*, *Pompeji*, *Cæſaris*, *Iugurthæ*, *Ottonis* Imp., *Sforciæ*, *Mauritii* Naſſavii virtus ætatis curſum prægreſſa? Quam ſunt nota in vulgus *Chami* in nudum patrem ludibria; *Iſmaëlis* in Iſaacum fratrem dicteria; in *Cambyſe*, in *Tiberio*, in *Nerone*, in *Caligulâ*, in *Domitiano*, in *Commodo* ſpectata in pueris crudelitatis rudimenta.

Ut depreſſam intus animi prodit indolem illa Ingenii præcocitas: ita fluxæ perituræque in primâ herbâ frugis non raro præbuit documentum, concitatæ maturitatis vigore poſt primum impetum deflaceſcente. Quibus idem accidere videtur, quod culmis; qui ſimul ac de terrâ exeunt, luxuriante herba in altum ſurgunt, deinde crebris interſecti geniculis coercentur, in ſummo fluxâ inſtabiles teneritudine ventorum flabris laborant. Ingeniorum enim præcox illud genus magnam initio frugem pollicetur, quod ſimul ac adoleverit, fruſtrato fructu expectationem fallit. Ita ſalix ante maturitatem abjicit ſemen: & florentes cupreſſi fructum multum ferunt. Ignis quò effulſit clarius, eò extinguitur citius; vivacior eſt, qui ex difficili viſcidoque pabulo ardeſcit. Serotina longiorem ferunt æta-

ætatem; putredini obnoxia ſunt, quæ feſtinantius matureſcunt. Ita caduca eſt parvique temporis præcocis ingenii virtus: & optima quæque mortalium fugaciſſima ſunt. [i] Ex *Hermogene* ſpecimen capere licet iſtius fragilitatis. Ille vixdum pubeſcens adeò eximio fuit ingenio, ut annos natus duodeviginti artem concinnarit Rhetoricen, quæ non citra adminiſtrationem omnium adhuc manibus teritur, *Marco* Imperatore & *Muſonio* Philoſopho declamantem ſuâ præſentiâ honeſtantibus. At ille adeò ingenioſus, & ultra ætatem ſapiens, cum quartum & viceſimum ageret annum; mente motus non medium quidem inter eruditos locum potuit tenere, ἐν παῖσι γέρων, ἐν δὲ γέρουσι παῖς. Evenit idem in [k] *Carolo Craſſo*; quem puerum mira ingenii indoles extulit; virum nepos ex fratre *Carolomannus* curator gubernavit. In [l] *Ludovico* Hungariæ & Bohemiæ Rege corporis præcox maturitas admirationi fuit. Naturæ præveniens diem, in vitalem lucem prodiit, necdum nativâ pelle objectus; barbam primam, ingreſſus adoleſcentiam, emiſit; canos ante octavum decimum annum nutriit; primo & vigeſimo ætatis anno ad Moſacium prælians occubuit.

i *Cal. l. 21. c. 6.*

k *Æmil. l. 3.*

l *Dubra. l. 39.*

Lacrumæ

Lacrumæ.

Lacrumæ etiam, quæ natæ ex ſeroſo pituitæ humore, compreſſo vehementius cerebro, è domeſtico oculorum cantho profluunt, aliquam morum imaginem præ ſe ferunt. Quas cum Pſammenithus, in acerbo amici caſu largiter emitteret, ſiccis oculis liberorum miſerias contuitus, admiranti hominis ingeniũ quærentiq; [m] Cambyſi, *Domeſtica mala*, reſpondit, *majora ſunt, quam ut lacrumas recipiant; quas amicorum elicit acerbitas, animo ad miſericordiam deducto*. Igitur *Dido* in miſerabili ipſius fortunâ tenentem lacrumas *Aeneam* aſperæ immaniſque naturæ arguit.

m Herod. l. 3.

n Æn. 3.

> [n] *Num fletu ingemuit noſtro? num lumina flexit?*
> *Num lacrumas victus dedit, aut miſeratus amantem eſt?*

Ut enim verecundus in genis pudor; ita non fallaces in publicis privatiſve incommodis lacrumę, clementiæ, humanitatis, manſuetudinis indicium præbent. Tales lacrumas Dominus Chriſtus ex intimo miſericordiæ ſinu, in Iudææ Urbiſque ſubvertendæ cogitatione, profudit. Quo humanitatis ſenſu affectus [o] *Alexander*, cum *Darium* à *Beſſo* confectum in vili curru animam agere videret, volutis per ora lacrumis, maximi Regis acerbiſſimæ fortunæ ingemuit. Neque alienus quidem ab hoc miſericordiæ affectu [p] *Xerxes* fuit: qui in Abydenis campis, cum partem multo maximam

o Plut. in Al.

p Herod. l. 7.

mam Orientis ſubjectam haberet oculis, ſub ſignis ſtantem, caducæ mortalitatis ſortem deploravit; quod tanta hominum copia, ad breve tempus, fato ſuo defunctura eſſet. Et [q] rigidi *Catonis* obſtinationem, Romanorum ad Dyrrachium cadavera, cadentibus ubertim lacrumis, mitigarunt. Quâ commiſerationis indole [r] *Ageſilaus* cæſis à ſe domeſtico bello Græcis; [ſ] *Marcellus* captis Syracuſis; [t] *Africanus* exciſâ Carthagine; [u] *Lucullus* incenſo Amaſo; [x] *Cæſar* conſpecto *Pompeii* capite; [y] *Titus* everſis Hieroſolymis, pulchrum lacrumarum imbrem dejecit.

q *Plut. in Cat.*
r *Plut. in Ag.*
ſ *Auguſt. l. 3. civ. c. 14.*
t *Sabell. l. 9.*
u *Plutar.*
x *Lucan.*
y *Ioſeph. l. 7. c. 24.*

In adoleſcentibus lacrumarum effusè manantium facilitas, non fallente præſagio, flexilem animum bonamque indolem arguit. Qui enim ad primum perculſæ mentis ictum veris gemitibus madent, regi docerique ſe permittunt, admiſſo libenter diſciplinæ frœno. Multorum pumiceos videas oculos; qui non unam ſibi excire guttulam poſſunt, quam expuant inter parentum ac præceptorum objurgationes. Ferox in illis aſperæque naturæ eſt indoles: quæ neque admittet facilè teneriorem humanitatis affectum; neque correctionem patietur. Fregeris citius, quam flectas rigidam contumaciam, ſi imperio utaris graviore.

Ludendi quoq; Exercitia in ſecretos pectorum receſſus *Ludi.*

O

recessus oculos spectantium aliquando intromittunt. Aperit enim animum in omnem partem, revelatque abditos mores ludicris in rebus impetus, contentioque vincendi. Tum & formæ decus, explicati artus, vigor mentis, indoles ingenii in illâ corporis animique agitatione ac studio in conspectu ponitur. Quã pulchrum regiæ indolis exhibuit specimen puer [z] *Cyrus*; cum Rex electus à collusorum grege puerũ immorigerum graviter multaret! Ut exeruit se in puerili judiciorum ludo [a] *Catonis* virtus; quando puerũ aliquem damnatum vinctumq; à pluribus videns, ad ludentiũ cœtum perrexit, repulsaq; obsistentium statione vinctum ab adversariorũ manibus explicavit. [b] *Caligulæ* improbitas in ludicris exercitiis sæpè conspiciendã se prębuit, per mendacia & perjuria ut plurimũ lucrati. Quodam tempore proximo collusori demandatâ vice suâ, progressus in atriũ domus, cũ prętereuntes duos Equites Roman. locupletes sine mora corripi confiscariq; jussisset, exultabundus ad suos rediit, gloriãs se nunquã aleâ usum prosperiore.

z Herod. l. 5.

a Plut. in Cat.

b Erasm. l. 6. Apoph.

Vinum.

Vino vulgo veritas tribuitur, operta pectorum sensusq; abditos recludenti. Ideoq; [c] *Sapiens Persa* nullis esse opus tormentis dicebat, si vini boni copia suppetat. Cui divinus assentitur [d] *Plato*, cum animi mores in vino patere asserit. Quam ob causam apud Poetam,

c Erasm. Apoph.

d Stob. Ser. 18.

e Reges

e Reges dicuntur magnis urgere culullis, e Hor. art.
Et torquere mero, quem perspexisse laborant,
An sit amicitiâ dignus.

Detegit enim inceditq; omne mentis vitium ebrietas, obsessoq; rationis domicilio vinum occultorũ morũ latibula patefacit. Tũc, quicquid adhibitâ diligenter cautione aliàs delitescit, in lucẽ protrahitur. Tunc impudicus morbũ profitetur ac publicat. Tunc petulans linguã manumq; in omnem licentiam dissolvit.

f Tunc aperit mores ævo rarissima nostro f Ovid. l. 1. amor.
Simplicitas, artes excutiente Deo.

Superbia intolerabili fastidio insolescit. Crudelitas sęvitiã, malignitas invidiã, omne animi vitium, revulsis penetraliũ claustris, se prodit. Non aliam vinum in corporibus humanis, quã in doliis vim exercet. Rumpuntur dolia musto violentius effervescente, & quicquid in imo jacet, vi caloris in summum regurgitatur: Ita æstuante in homine vino, quicquid in imo pectore abditum latet, per canalem gutturis egeritur, prolatumque ore in vulgus patescit. Scivit hoc Pyrrhi in Tarento miles, qui accusatus, quod per temulentiam liberius multa in Regem dixisset, g *Imo*, inquit, *& ista dixi, & longè acerbiora dicturus fueram, nisi me lagena defecisset*. At bone vir, non faciebat maledicæ linguæ vitium ebrietas; sed protrahebat, animi latentis indole foràs vini impetu protrusâ. g Plut. Apoph.

Sed nos jam, ſuſpensâ ſatis diu fame, intrò eamus, & dum Bacchi libamus pocula, operam demus, ne quod, luctante intus vino, verbum incautis excidat, quod in aliquam indolis noſtræ calumniam incidere poſſit. Aliàs, permittente Vacunâ, illa *morum Indicia, quæ Extra hominem poſita ſunt*, perſequemur.

Cap. XI.

De inſatiabili diſcendi ſtudio, λόγος πάρεργος.

I*Amque epulis exempta fames, menſæque remotæ.* Omnium rerum eſt ſatietas & modus, maximè cibi ac potionis: cujus ut eſt vehemens integra fame deſiderium; ita faſtidium expleta naturæ cupiditate celerrimum. Oculorum quidem animique humani libido eſt infinita; at Naturam paucis contentam obſaturaveris citò. Experiundo nunc hoc diſco in me ipſo. Paulò antè ſumma me edendi tenebat cupiditas: crepabat vacuus venter, lippiebant fauces, os amarum, dentes blennos habebam, intus ventis, *ut cum Comico* [a] *loquar*, focula fumabant. At nunc ita depulſa mihi eſt fames, ita ſatisfactum ampliter gulæ; ut nihil ex filicatis Regum pateris, aut genialibus Pontificum cœnis; non Afram avem, non Attica bellaria, non Lydorum carycas, non florem Nectaris, aut lac Veneris in ventrem deſcen-

a Plaut. Cur. 2. 3. Perſ. 1. 3.

deſcendere præterea cupiam. Nihilominus improba flagrat in animo diſcendi cupiditas, creſcitque cum ipsâ ſcientiâ ſcientiæ ardor: neque reſtingui ſe patitur multa pulcherrimarum rerum cognitione; ſed augetur potius ac inflammatur. *Alexander* inſana dominandi libidine plures ſibi Mundos dari poſtulabat, quos ſignis victricibus peragraret, ultra præfinitas à Natura regiones ac ſpatia, immenſi animi ſpiritu provectus. Non minore ego mihi ſciendi deſiderio videor exardeſcere: quod nulla doctiſſimarum ſcriptionum lectione, nulla ſolertiſſimarum diſputationum auditione, non aſſidua plurimarum rerum meditatione ſatiari, non ipſis Naturæ terminis definiri poteſt. *Diſcendi cupiditas:*

Naturâ ineſt mentibus hominum inſatiabilis quædam ſcientiæ cupiditas: quæ perficere conditionis noſtræ dignitatem, & reſtituere divinæ imaginis integritatem, & præſtare perpetuam homini felicitatem creditur. [b] *Socratis* illa mens fuit, qui ſcientiam unicum certiſſimumque hominis bonum; inſcitiam malum unicum dicebat. Ille aliquando rogatus, [c] *Quod pulcherrimum in terris animal putaret, Hominem dixit, doctrinâ exculture.* Cui ſapientiſſimus aſſenſit *Thales*: qui rogatus, Quem inter homines maximè felicem arbitraretur, [d] *Qui corpore* inquit, *ſanus eſt; animo verò eruditus.* Igitur

b *Eraſm. l. 3. Apo.*

c *Ant. Meliſſ. part. 1. Serm. 50.*

d *Laert. l. 1. c. 6.*

turPlutarchus vitam homini εἰς γνῶσιν ὑπὸ Θεοῦ δοθῆναι asseverat.[e] Et Græci olim Hominem φῶτα, Animamq; ipsam Lumen substantiale statuerunt: quod inscitiam maximè aversaretur, & obscura tenebrisque involuta summâ vi refugeret. Quo ducti argumento prisci ævi Sapientes homines rudes atque ignaros alii brutis bestiis; alii statuis ac lapidibus; alii incommodis sarcinis compararunt. Inter eos [f] *Aristippus* percunctanti cuidam, Quid melior evasurus esset filius, si erudiretur; *Vt nihil aliud*, inquit, *certè vel in theatro non sedebit lapis supra lapidem.* Idem ille homines rudes nullaque rerum imbutos cognitione aliàs [g] Equis indomitis, ad nullum aptis humanæ vitæ usum; aliàs [h] servis ac mancipiis nullâ ingenuitatis notâ conspicuis assimulavit. Aliquando, [i] *Satius est*, inquit, *mendicum fieri, quàm indoctum: quod ille tantum pecuniis egeat; hic verò etiam humanitate*; [k] à brutis bestiis solâ vultus humani formâ; ut *Cleanthes* dicebat: aut; ut *Stilpon*; [l] à statuis vitâ motuque corporis difformis. Quo sensu *Bion*, cum quendam ex familiaribus summo eniti studio videret, ut ipsius vivi vultus è marmore ducerentur, [m] *Tu*, ait, *ut tuam referat imaginem lapis, das operam; at ipse ne lapidem referas nihil pensi habes?* Quod inter doctos indoctosque expendens interstitium *Diogenes*, cum interrogaretur, Quod terra onus gravissimum

e *Cælius* l. 16. c. 19
f *Laert.* l. 2. c. 8.
g *Laert.* l. 1. c. 8.
h *Plutar.*
i *Laert.* l. 2. c. 8.
k *Max.* serm. 27.
l *Stob.* serm. 4.
m *Max.* serm. 1.

vissimum sustineret, [n] *Indoctum hominem*, respondit. At *Socrates* conspicatus aliquando hominem divitem, sed indoctum; [o] *Ecce*, inquit, *aureum mancipium*. Aliàs verò; *Ecce equum auro argentoque ornatum*. Ut enim brutam Equi indolem non immutat stragulorum frœnorumque dives apparatus: Ita neq; divitiæ homini stolido virtutis addunt dignitatem. Talis *Syllanus* erat Augusti pronepos: cujus vecors intuitus ingenium C. Cæsar, [p] *pecudem auream* nominabat. Præter aliorum testimonia, divini Platonis authoritate convinci potest de turpitudine suâ Inscitia. Ille rogatus, Quo discrimine docti ab indoctis disparentur, [q] *Quo Medicus*, ait, *ab ægroto*. Illius discipulus *Aristoteles* de eodem rogatus interstitio, [r] *Quo vivi*, dicebat, *à mortuis*. Demades verò, [s] *Quantum Dii ab hominibus*.

n *Max. serm. 17.*
o *Eras. l. 8. Apoph.*
p *Cornel. Tac. l. 13.*
q *Stob.*
r *Laert. l. 5. c. 1.*
s *Ant. serm. 5. 1. Melissa.*

Quid ni itaque sciendi cupiditate vehementissimè incendamur, eâque in re omne vitæ nostræ tempus, & industriæ vires collocemus, quæ animam nostram perficit, quæ hominem à brutâ pecudum ignorantiâ naturâq; humilium bestiarum sejungit; quæ nos ad Divinæ Mentis conformatos similitudinẽ, propinquâ illi cognatione adstringit. Quod cum veteres illi bonarũ artium principes & antesignani Naturâ duce cognoscerent, incredibili quodã discendi studio flagrarunt, felicitatem

humanam non corporis voluptate, aut opum honorumve magnitudine; ſed abundante plurimarum rerum ſcientia metientes. Quos inter *Solon* [t] quanta exarſerit diſcendi cupiditate, & verſibus complexus eſt; quibus ſignificat, *ſe quotidie addiſcentem aliquid ſeneſcere*: & ſupremo vitæ die confirmavit; cùm ſermocinantibus inter ſe amicis preſſum fatis erigens caput invalido diceret conatu; *ubi hoc, de quo diſputatis, percepero, emoriar*. Non minor *Socratem* diſcendi tenuit amor; qui cum Apollinis oraculo ſapientiſſimus hominum judicaretur, [u] *hoc ſe tantum unum ſcire dixit, quod ſciret prorſus nihil*: in omnium magnarum rerum artiumque ſcientia, quam comprehenderat, inexplebilem ſciendi cupiditatem ac famem profeſſus. Quem cum diſputantem audiviſſet [x] *Antiſthenes*, relictis quos ipſe habebat, diſcipulis, in Socratis ſe diſciplinam contulit, quotidiano quadraginta ſtadiorum itinere Scholam illius frequentans. [y] *Cleanthem* profectò ipſum Induſtriæ Numen ſuſpexit; cum extrahendis aquis nocturno tempore inopiam ſuſtentaret, diurno Chryſippi præceptis & diſciplinæ operam impenderet. Ut Cleanthem inopia; ita *Diogenem* non aſpera objurgationum verba, non fuſtium intentata verbera inhibere potuerunt, quominus Antiſthenem ſtudioſè frequentaret. Illum cùm ſublevato in ictum baculo

t *Val. Max. l.* 8. *c.* 8.

u *Laert. l.* 2.

x *Laert. l.* 5.

y *Val. Max. l.* 8. *c.* 8.

baculo à se præceptor dimoveret, [z] *Cæde, si vis,* ajebat: *at nullum tam durum invenies baculum, quo me à te abigas, dum aliquid dixeris.* Quo inflammatus sciendi studio [a] *Carneades*, ita ducebatur ad cognitionis scientiæque cupiditatem, ut cum cibi cupiendi causa accubuisset, manum ad patinam porrigere negligeret: confectusque fuisset inediâ; nisi *Melissa* uxor intempestiva interpellans studia, dexteram philosophi necessariis usibus accommodasset. [b] *Demosthenes* in subterraneam secedens domunculam capitis alteram partem rasit, ut proditurum foras verecundia inhiberet. [c] *Archimedes* strictum supra caput gladium, & victoris imperium neglexit. *Isocrates*, *Chrysippus*, *Sophocles*, *Simonides*, aliique laboriosissimi Sapientiæ milites, eundem discendi, quem vivendi finem habuerunt. Majorem profectò illi in extremo deficientis vitæ exitu percipiendis disciplinis diligentiam adhibuerunt; quàm nos in medio florentis cursu: quam si aliquâ ex parte imitaremur, ipsa Ignorantia brevi ex hominibus demigraret. Neque enim ullæ eos aut sumptuum impensæ, aut capiendæ cognitionis difficultas, aut valetudinis jactura, aut deserto patriæ solo ad Ægyptios, ad Persas, ad Chaldæos, ad Indorum Brachmanes suscepta exilia potius, quam peregrinationes, à discendi studio avocare potuerunt.

z *Ael. l. 3. var. hist.*

a *Val. l. 8. c. 8.*

b *Cal. l. 13. c. 19.*

c *Val. l. 8. c. 8.*

Sed parum videtur, Philoſophos, ad quos pertinent ſcientiarum diſciplinæ, magnâ diſcendi cupiditate exarſiſſe: quæ Principum etiam virorũ complexa fuit animos, non arduis tractandæ Reip. negotiis, non itinerum & expeditionum moleſtiis, non ipſo armorũ ſtrepitu depoſita. Quàm fuit vehemens in [d] *Scipione* cognitionis ſcientięque deſiderium; cum in medio Punici apparatu belli, Syracuſis crepidatus Philoſophorum ſcholas frequentaret! Quàm in [e] *Pompejo*; cum, ſuſceptis in Mithridatem armis, Rhodum profectus liberalium artium Magiſtros audiret, & privatis doctorum virorum januis ſummæ dignitatis ac potentiæ faſces ſubmitteret! Quàm in [f] *Catone Vticenſe*; cum ne in curia quidem, dum Senatus cogeretur, nihil operæ detrahens Reip. à lectione vacaret! Non conceſſit illam induſtriæ laudem Adverſario capitali [g] *Cæſar*; qui in caſtris, in lecticis, inter tubarum tympanorumq; ſtrepitus, diligentem literarum ſtudiis operam impendit. Cujus cum Imperio hæreditatem ſtudii [h] *Auguſtus* adiit, in medio Mutinenſis belli ardore ad capiendas bonarum artium diſciplinas ſedulò incumbens. Neque alienus ab illâ fuit virtute [i] *M. Brutus*, etſi caſtris armiſque diſſentiens, ſub ipſum Pharſalicæ pugnæ momentum in Polybio ſtudioſè commentans. Quorum ſequutus induſtriam

d *Plut. in Scip.*

e *Ael. l. 7 var. hiſt.*

f *Cic. 2. Fin.*

g *Plut. in Cæſ.*

h *Sab. l. 1. E. 7.*

i *Plut. in Bruto.*

[k] *C. Pli-*

[k] *C. Plinius* nunquam ne in mensâ quidem & lecticâ lectionem remittebat. Qui cum aliquando nepotem deambulantem otiosè conspiceret, *Cur has*, inquit, *horas perdis, neq; aliquid discis utilium in vitâ rerum*. Istâ tractus discendi cupiditate Macedo [l] *Alexander*, quoties cubitum iret, cum pugione Homeri libros sub cervicali reponebat, ut vacuis à somno horis aliquid legeret & meditaretur. [m] *Antigonus* Demetrii F. Zenonem assiduè frequentabat, quo mortuo, *Heu quantum perdidi spectaculum*, dixit. [n] *Candacis Reginæ Eunuchus* in itinere Esaiæ de Servatore Christo vaticinia perlegebat, ut consequendæ salutis mysteria cognosceret. Inexhausta discendi aviditas in [o] *M. Antonio* fuit, in [p] *Carolo M.* in *Ottone I.* in [q] *Alvredo* Anglorum, in [r] *Alphonso* Hispanorum Rege: qui omne vitæ tempus; quantum ab arduis Reip. negotiis licuit decerpere; in liberalissimis scientiæ studiis collocarunt.

k *Fulgos. l. 8. c. 7.*
l *Plut. Alex.*
m *Sab. l. 8. En. 4.*
n *Act. 8.*
o *Fulg. l. 8 c. 7.*
p *Crantz. l. 2. Sax.*
q *Polyd. l. 5.*
r *Fulg. l. 8. c. 7.*

Hos quoque, ut fatear, discendi stimulos subdidit Natura mihi; qui dies noctesque animum concitant, & quò plura legendo audiendoque percipio, eò urgent punguntque vehementius. Καὶ τὸν ἕτερον πόδα ἐν σορῷ ἔχων μαθεῖν ἐπιθυμῶ. Quid ni igitur à Bacchi Cererisque sacris ad religiosa Musarum delubra recurrimus, & illum eruditissimarum disputationum pulverem, in quo

statim

ſtatim ad liberalem *inveſtigandæ indolis* ſcientiam inſtruebamur, frequentamus. Aſcendit in concionem ex philoſophorum Scholâ vir gravis, factiſque ad inſtitutam, de *Extimis Morum Indiciis*, diſſertationem veſtigiis & ingreſſu, mirificam *Ingeniorum varietatem in Nationibus Orbis terrarum* deſcripturum ſe pollicetur. Magnam homo doctrinæ ſapientiæque præ ſe fert ſpeciem. Accedamus huc ad ſuggeſtum propius; demuſque operam, ut non in aures tantum ſermonem infundamus, ſed in animo inſcribamus.

CAP. XII.

De Terrarum partitione.

Ingeniorum varietas.

MIram Natura hominibus Ingeniorum adgeneravit varietatem, infinitam morum animorumque diſſimilitudinem. Non major in hoc Auditorum cœtu ampliſſimo vultuum vocumque eſt diverſitas; quam habitus mentium variarum. Non major eſt in ſolo plantarum, in ſalo piſcium, in cœlo ſiderum difformitas; quàm diſſimili impetu hominum rapiuntur animi. Membrorum ſimili omnes continemur compage. Mentis ſurrectique corporis hæreditatem adiimus ex æquo. Suis verò quiſque ſtudiis ducitur, ſuis ſigillatim affectibus addicitur. Eſt hæc divini

Opificis

Opificis potentia admiranda, ſingulos per tot ſæcula populoſque homines ſuis notare lineamentis: quæ tàm animi, quàm oris habitum à cæterorum vultuum mentiumque imagine diſparent. Quam Naturæ largitatem, ludumque in fingendis diſſimilium formarum ſimulacris, haud quiſquam facilius dicendo exprimat; quàm pictor aliquis omnium figuras in tabellâ repræſentet.

Et ſingulis quidem ſub ſole Regionibus ingeneravit peculiarem Natura ſpiritum, qui naſcenti in lucem homini certum cum genitali aura habitum affundit: quo in ſuas ille inclinatur cupiditates, & inſigni ab aliis notâ diſtinguitur. Optarim quidem ego nunc Jovis inſcendere quadrigas, aut Pegaſæo alarum remigio maria terraſq; vobiſcum peragrare: ut proprios diverſarum Gentium mores, patrioſque natalium cupiditatum impetus cognoſcamus. Sed cum illa citiſſimæ feſtinationis deſint nobis curricula, quibus invehamur, explicate mecum cogitationum veſtrarum alas, vagoque animo jacentium Terrarum Regiones, indolemque populorum genitalem obite. Properato opus eſt. Curſim, dimiſſiſq;, quod dicitur, manibus ſuſceptum iter conficiemus. Atque illos præcipuè orbis Incolas contemplabimur, quos propioribus locorum ſpatiis à noſtra familiaritate fortuna ſubduxit. *In Nationibus.*

Univerſus

Terræ partitio. Universſus habitati orbis ambitus & magnitudo quinq; quaſi *Cingulis* redimita & circumdata diſtinguitur. Quorum Extrema, quæ æquis à Medio disjuncta ſpatiis, ipſis ambientis cœli verticibus ex utraque parte ſubnituntur, ob longinquum Solis abſceſſum, aſperis frigoribus obrigeſcunt. Medium maximumque, ſphæram ex æquo polos verſum ſecans, propinquo radiorum attactu vehementius exardeſcit. Quibus interjecta paribus intervallis duo, commodiſſimum ex cœli temperatione, vitæ ducendæ habitaculum præbent. Ubivis autem, quaquâ patuli orbis porrigitur vaſtitas, terra hominum pedibus frequentatur. Neque ulla uſquam tanta eſt cœli injuria, nulla tàm immania ſub polis frigora, nulli tàm enormes ſub orbitâ Solis æſtus, ubi non ſalutis habitandique detur locus.

In hoc ſpatioſiſſimę magnitudinis circuitu, cumulus ille confluxuſque collectarum aquarum ſtagnat Oceanus: qui terram ſuis undiquaque verberans fluctibus per medium findit, fuſuſque inter obverſas ſibi Globi partes, *Superiorem* nobis, *Inferiorem* Antipodum nationi, adverſa noſtris pedibus figenti veſtigia, habitandum præbet. In Superiore noſtri Axis orbe, quà irrumpit ab occaſu inter Herculis columnas Mare, prima princepsque terrarum *Europa* ſe aperit, illud Japheti dives pa-

Europa.

trimo-

trimonium. Frontem Soli obverſam occiduo Atlanticus excipit Oceanus. Septentrionale latus Hyperborei; Auſtrinum Mediterranei pulſant fluctus. Tergum Eois objectum plagis Tanaïs fluvius claudit, & Pontus Euxinus. Primam in hoc Gentium domicilio ſtationem tenet Hiſpania, in ipſo apertiſſimo Oceani poſita veſtibulo. Proximè à tergo interiore mari Baleares ſtabulantur Inſulæ. In continente, interpoſitis Pyrenæi jugis, adnectitur Gallia. Illam immenſis excipit finibus Germania: illic ad Oceanum depreſſa; iſtic ad Alpium faſtigia ſurrecta. Gallis Germaniſque ad Septentrionem Britannia objicitur, novum penè in Oceano, ampliſſimis diffuſa ſpatiis, orbem faciens. Ad Auſtrum poſt Alpium clauſtra, Italia inter Adriaticum Thuſcúmque procurrit mare. Ad dextram adjacet Sicilia, Corſica, Sardinia; ad ſiniſtrum Corcyra. Adriâ tranſmiſſo patentibus campis Illyricum panditur, Croatarumque & Dalmatarum habitacula. Unde Auſtrina per veſtigia in Græciam, Macedoniam, & ſuperbam Ottomannici ſedem Imperii eſt decurſus. Ad Græciæ littora Peloponneſii accubant, Cretenſibus, & Cycladum Inſularum prætenti colonis. Siniſtrorſum, ad Eoas Germaniæ plagas, à Vindelicis Danubius egreditur, ſecundoque flumine

Rhetos,

Rhetos, Noricos, Pannonas irrigat, & per Mesiam Thraciamque longissimè evectus in Euxinum Pontum sex ostiis devolvitur. Ad Septentriones mediterraneam planitiẽ Sarmatæ colunt. Balthici maris littora Vandalicæ Germanorum gentes, & Cimbri Danique tenent. Ultra quos Normanni & Gothi Boreali Oceano alluuntur. Quorum vicini Scythæ, Moscovitæ, & Lappones ad Hyperborei maris frigora excurrunt.

Africa. Meridionale Europæ latus, interfuso ad Gades Oceano, *Africa* claudit. Illam ab ortu Erythreum lambit mare. A medio die Æthiopicus terminat Oceanus. Occidens Atlanticis; Septentrio Lybicis undis perfunditur. Ab Atlantico emersis fluctu primę occurrunt Mauritaniæ, nunc inquieta Barbaricorum Regum sedes. Cæsariensis Punicæ quondam Dominationis patria, Teleusinos & Tunetanos Mediterraneo mari objicit. Tingitana ad Occidentem recedens Marocci & Fessæ Regna Atlanticis fluctibus exponit. Inde ad Atlantem montem Numidia exporrigitur. Cui contermini versus Austrum Lybes per desertas arenarum vastitates ad Nigri fluminis procurrunt littora. Illos à fluvio Nigritæ excipiunt Guinæi, propinquo radiorum exusti vibratu. Tum ad Oceanum amplissimo terrarum tractu Abyssini Æthiopes habitant.

Quos

Quos ab Æthiopico mari Congi & Angolæ claudit barbaries. A Septentrione in interiore Africâ Nubii attingunt. Ad rubrum mare dives Nilo Ægyptus excipit: cui Cyprus in mediterraneo mari objicitur.

Europæ atque Africæ tergum *Asia* prætendit: inde Græco mari, & Euxino Ponto, ac Tanaï fluvio; illinc ſinu Arabico ſejuncta. Ad Septentrionem Scythicis; ad Auſtrum Indicis; ad Ortum Eois fluctibus per ingentia terrarum ſpatia incingitur. Ab Europâ digreſſos tranſmiſſo Helleſponto Aſia excipit minor, Ottomannidarum hodie, ſub Anatoliæ nomine, nobilis imperio. Græci maris littora Meridiem verſus Phryges, Lydi, Iones, Cares, Pamphylii accolunt. Quorum Septentrionale latus Bithynii, Galatæ, Paphlagones; Auſtrinum, ultra montium juga, Lycii, & ad Iſſicum ſinum Cilices claudunt. Lycaonii, Piſidæ, Cappadoces interiora tenent, & ad Euphratem uſque excurrunt. Superato flumine Aſia occurrit major: quam per medium, in ortum ab occaſu perpetuo exiens jugo, Taurus Mons findit, partemque alteram Aquiloni, alteram Auſtris obvertit: in Armeniâ Antitauri, in Cilicia Amani, in Aſſyriâ Antiphatis, in Mediâ Sagei, Orontis, Parthoathræ, in Hyrcaniâ Cori, in Bactris Paropamiſi, apud Indos Caucaſi, apud Scythas Imai, *Asia.*

P ultra

ultra Gangem Emodi, ad Chinenses Asiæ postremos Semantini nomen assumit. In Aquilonari Asiâ prima est Armenia, ab Euphrate desinens in Tigrim. Illi à fronte Medi; à sinistris Colchi, Iberni, & Albani objiciuntur. A quibus ad Caspii maris accolas descenditur. Medi à sinistris Cadusios habent accolas; ad Austrum in mediterraneis Parthos ac Hyrcanos contingunt: à quibus per Bactra & Sogdianam, ultra Caspium mare, Tartarorum Scythia, intra extraq; Imaum montem, in glacialem usque Oceanum, & Męotidem ab Occidenti paludem, latissimis regionum finibus habitatur. In Australi Asiâ, transcensis Tauri jugis, mediterraneo mari accubant Phœnicii, & Judæi. Ab illis ad Syros transitur: quibus à fronte Mesopotami, Euphratis Tigrisque amplexu terminati; à dextro latere Arabes contigui sunt. Introrsus jacent Babylonii, & ultra Tigrim Assyrii. Persæ, deflexo ad Austros itinere, intra Uxios montes, & Indicum mare domicilia fixêre. Proximo sedent loco, in ripam usque Indi fluminis, Caramani, Gedrosiani, Drangiani, Aracosii. Hinc intra extraque Gangem Indorum opulenta surgunt Regna. Extremum axis nostri orbem Chinenses claudunt, Eoo objecti oceano. Prætenduntur Indiæ Chinæque littora amplissimis Iaponiæ,

niæ, Zeilanæ, Moluccarum Insulis.

Hinc, obeunte nobis sole, per Cancri Tropicum proxima est via in *orbem vestigiis nostris obversum*. Ille à Septentrione in Meridiem exporrectus Mexicani sinus Isthmo, ad medium, connectitur. Pars ulterior Borealis; citerior, in fretum excurrens Magellanicum, Australis dicitur. In Boreali, quà obvertitur Asiæ, Pacifici Maris littora Aniani obsident, & Quiviri. Illis ad contrarium Atlantici littus Nova Francia objicitur: cui à fronte, ad Arcti vertices, Gronlandi & Islandi prætenduntur, Davis freto à continente submoti. Tum Labradorii, Canadi, Cortereales, Norombegii, Mocosii proxima Oceano colunt loca. Inde Virginiæ ac Floridæ regiones in Isthmum protenduntur, Africæ Mauritaniis oppositi. Interiora sparsi per ingentia terrarum spatia insident Avanares, Albardi, Calicuates, Tagiles, Apalcheni, aliæque trucium hominum nationes nullis Europæorum commerciis frequentatæ. Hinc, sinuato in Mexicanam Regionem Atlantico, Terra in Isthmum angusto contracta spatio gracilescit. Sinum maris, abolito Mexicani Imperii nomine, Nova Hispania obsidet. Ad ingressum angustiarum Cuba & Hispaniola sitæ sunt Insulæ. Hinc superatis angustiis, *America.*

ſubmotoque in ortum & occaſum Oceano, Terra longè lateque in Meridiem diffunditur. Cujus prima ad Pacificum mare littora divites poſſident Peruviani. Eodem ad mare tractu efferatæ Chilienſium & Chicenſium pabulantur gentes. Braſiliani Atlanticis expoſiti fluctibus in Æquinoctium excurrunt. Patagonum Gigantæa natio, in Meridiem depreſſa, extrema inſidet littora, quà in acumen deſinit America, Auſtrali terrę obtenta.

Antarcticam orbis partem ignoti cœli ſolique homines inhabitant: qui ab unâ parte Moluccas Orientis inſulas reſpiciunt, Africæque littoribus atque Æthiopico Oceano obvertuntur; ab altera Patagonum terris, freto disjuncti Magellanico, objiciuntur.

Veſtram, ô Superi, fidem, quantam vos à celſis cœlorum habitaculis humanarum toto Orbe Gentium videtis diverſitatem! quantam in vultibus, in cultibus, in moribus contemplamini varietatem! quàm multiplices animorum habitus! quàm diſſimiles cupiditatum impetus! ut in varia rapitur ſtudia indoles patriæ genitalis! ut ſtrepit laborantium murmure orbis univerſi circuitus! Quibus concitatur turbis, quo miſcetur tumultu in infinitas ſciſſa factiones difformis mortalitas! Videt de cœlo DEVS, ridetque vermiculantem terreæ caducitatis pullitiem tam vario inge-

ingeniorum ferri impetu, tam diverſo animorum concitari motu.

Sed relinquamus humiles Auſtri domos, factoque ad Arcti vertices adſcenſu, quid in Europa geratur, qui Gentium iſtarum ſint mores, quæ ſoli natalis indoles, quæ hominibus vitia virtuteſque genitalis cœli aura ingeneraverit, errante oculo adnotemus.

Cap. XIII.

De Europæ indole.

Europæ Natura præ aliis valida dedit hominum corpora, robuſtos artus, toroſa pectora, eminentes ſtaturas. Ad obeunda pericula præſto eſt audentia, ad adeundum vitæ diſcrimen virtus imperterrita. In ferrum ruendi

—— Mens prona viris, animæque capaces
Mortis.

Magno in hoſtem ſpiritu conſurgunt, conſertaque acię in pugnam incaleſcunt vehementius, ſæpè à vulnere irritata virtute. Vultus formidabilis inhumanitatem, vox aſpera ferociam, ſanguis circumfuſo denſeſcens frigore impetum iracundiæ diuturnum, animique motus implacabiles arguit. *De moribus gentium eleganter Barclaius.*

Videtis illam ad Oceanum Gentem Afris objectam Mauritanis, in primo ſeu veſtibulo *Hiſpani.*

Europæ, ſeu clauſtro extremo? *Hiſpani* ſunt, Gothorum Maurorumque mixto per nuptias ſanguine coaliti. Populus ad armorum tractationem paratas habet à naturâ manus, animos magnarum rerum capaces, induſtriam ingentibus cæptis parem. In omnem inprimis militiæ laborem obfirmata eſt patientia; vitam modico pane, herbiſque ſine ullo condimento duriter ac parcè tolerare, aquæ potu ſitim reſtinguere, noctes inſomnes ducere. Lentis ad rem gerendam itur conſiliis. Perficiundo negotio inſiſtitur obſtinatè: neque fractâ tædio, neque novo impetu remiſſâ patientiâ, qua in ſpem proſperi eventus obfirmatur. Inquieta tamen atque avida in res novas arguit Romanus ingenia. Animorum mira hominibus eſt magnitudo, incredibilis elatio, non in paupertatis extremæ mendiculis depreſſa. Illius in contracto ad gravitatem ſupercilio, in verborum granditate, in geſtuum extra modum magnificentiâ ſingularis eſt oſtentatio. Et quanquam domi ſordide tenuiterque vivant; in publico tamen ad præſtantis fortunæ ſplendorem eniteſcunt. Si humilem pauperis tecti videas fortunam, miſerorum hominum putes miſerrimos. Sin in ſermone jactationem, in cultu corporis pompam, in familiari convictu ſpiritum attendas; in conſpicuâ

Liv. D. 3. lib. 2.

ſpicuâ poſitos dignitate arbitreris. Felices eſſent, ſi quam profitentur in ſuperſtitionibus ſuis, inde uſque à *Sertorii* auſpiciis, pietatem, eam in colendo juſſis ritibus Numine adhiberent.

Hinc per Pyrenæos montes proximum in *Galliam* iter eſt: quam egreſſi de Germaniâ *Franci*, victis victoribuſque in unam contractis Gentem, de ſuo nomine appellarunt. Mirum, in quantam natus ſit ille populus animorum alacritatem! Quanta ſit illis ingeniorum perſpicacitas, ſolertia, promptitudo! Ubicunque illa intenderint, ibi valent: ſeria luſioneſve exercere, literas aut rem militarem tractare, in re omni, cui animum operamque adjicere placeat, propitiâ Minervâ verſari. Non minor eſt in ſermone venus, in jocis hilaritudo, in geſtu gratia, in totius corporis motu decentia. Alię nationes in linguâ & verbis; Gallus etiam in geſtu, ſingulari artificio in omnem animi habitum deflexo corpore, eloquentiam habet. Trahere illa magnam à Veſte dignitatem putatur, quam variat ſerie novitatis infinitâ. Sub illâ Geſticulationum promptitudine ineptiæ; ſub ingenii celeritate vanitas ſæpe aliqua, ſubitoq; cũ impetu magnarũ rerũ pręcipitatio habitat. Ideoque à propoſito facilè deflectit, in capiendis conſiliis vulgo mobilis, ad faciẽdas ſolvẽdaſq; Galli.

amicitias æquè promptus. Ut ſubiti celereſq; animorũ ſunt impetus; ita facilè deferveſcunt, novarum rerum affectatione rapti in diverſum. Igitur, ubi armis in hoſtem res geritur, proſpera plerumque bellorum ſunt initia; ſed exitu tragico terminata: ut dubites, fortiuſne parta ſit victoria, an turpius amiſſa. Summum Gallis dignitatis eſt ſtudium: quæ precio venalis, profuſo ſæpè patrimonio emitur, virtutis præmia rapiente opulentiâ. Non alius Europæ populus in exteros eſt humanior: aut quia novitatis avidus peregrino cultu afficitur: aut quia recto judicio, non ex natalium fortunâ; ſed virtutis præſtantiâ hominem æſtimat. In ſuos tamen populares acerbior eſt, leve jurgium, aut innocuum ſalem ferro vindicans & manu. Hinc toties in Gallia domeſticis bellis concurritur. Hinc tàm atroces civium factæ ſæpè lanienæ. Hinc tàm multæ commiſſis duello adverſariis eduntur cædes.

Germani. Sed quænam illa eſt Virorum natio, eminente corporum ſtaturâ, vultu gravi, geſtu & ſermone pleno dignitatis. *Germani* ſunt, ab inclyto *Tuiſconis* ſanguine: qui debellatâ victrice terrarum orbis Româ, ſummi nomen atque inſignia Imperii ad ſe tranſtulerunt. Non alia Mundi Gens armorum ſtudio clarior eſt, quæq; hoſtem aggreditur audentius, & ſuſtinet fortius, vulnerum mortiſque contemptrix,

temptrix. Neque enim ex illis bellis æſtimari Martia ſtrenuitatis indoles debet, ubi aut virorum exercitus Duce deſtituitur; aut cum fame rerumq; inopia luctandum eſt, ante concurſum extincto generoſæ virtutis conatu. Ut corporum, ita animorum virilis eſt magnitudo, non territa periculis, non fatigata laboribus. Nihil tàm eſt arduum, quod non ſuſcipiat ſolertia; nihil tàm difficile, quod non vincat pertinax induſtria: ſive ingenii, ſive manuum impigritas, & obfirmata ad exitum conſtantia poſtuletur. Illi nationi æris ferrique tractandi ſingularem peritiam, illi cœlorum terrarumque dimenſus, illi pleraque perfectiſſimi operis artificia ſæculum noſtrum debet. Cæterum ingeniorum non eſt tanta ſubtilitas; quanta morum integritas, ingenuęque mentis aperta rectitudo. Candidi pectoris antiqua ſimplicitas animum in lingua habet, rudis omnium artium, quibus ſuo malo non ſatis circumſpecta probitas irretitur. Nihil cenſetur turpius, quàm datam ſemel fidem frangere; nihil ſceleratius, quàm amicitiæ prętentu perniciem incauto machinari. Ut in vultu corporiſque habitu; ita in verbis ac ſermone gravitas eſt virilis. Eadem in magnarum rerum adhibita conſultatione importunæ tarditatis accipit labem: quâ ſuperatâ, cum ad rem ventum eſt, digna viris concipitur

flamma, non facilè in valido ſpirituum pabulo deferveſcens. Has virilium virtutum dotes inſana potandi comeſſandique contaminat libido. Vulgo quidem amicorum benevolentia comitaſque ex largitate poculorum, & benignâ ad bibendum imitatione æſtimatur. Si ſtrenue ad genialem menſam oberrent pocula, ſi vino hoſpes inundetur, omnibus quidem amicitiæ officiis redundare cœna putatur,

Itali. Sed ſalve nunc tu, ſuperatis difficulter Alpium clauſtris, *Italia*, ſal quondam ſolque omnium Gentium, flos terrarum, Regina orbis univerſi dominatrix. Nunc miſera tantum de priſtino amiſiſti ſplendore, ut, poſt Gentium illos à ſeptentrione incurſus, aut Sacrificuli Regis, aut Tyrannorum magnâ ex parte impotenti ſubjecta imperio, etiam vix priſcæ beatitatis ſuſtineas famam. Atque hoc divino eveniſſe fato putaverim, ut, quæ olim congeſtis devictarum Gentium ſpoliis orbem terrarum expilaſti, viciſſim, talionis lege, omnium Gentium armis, cum peregrinorum etiam morum illuvie opprimereris. Nihil enim amplius eſt in te nativæ indolis, nihil genii illius Romani, quem Reges quondam nationeſque adorabant. Vt aliqua ſuis effuſa ſedibus barbaries regionem inſedit, patriæ in illâ veſtigia indolis defixit: Ita Italia Vandalorum

lorum, Gothorum, Longobardorum imbuta moribus, multum etiam illis addidit de ſuo, adveni natalique animorum ſpiritu confuſo. Incolæ tamen ad rerum omnium tractationem maximè apti natique ſunt, preſtantis ingenii paraturi nomen, quoquo animum adverterint: ſive virtutum, ſive vitiorum viam inſiſtant. Neque id à naturà magis; quàm ſtudio ſólertiaque: quam impigrè in omni negotio adhibent, verbis factiſque, ne quì inconſideratæ temeritatis delinquant culpà, diligenter animo verſatis. In aliorum interea mores ſermoneſque ſolicitè curioſeque intendunt, veriti ne quid latentis ſit doli, quo illaqueentur: ſive quia perſpicax animus in commerciis præcipit cautionem: ſive quia ſuo ex ingenio alios metiuntur. Non facilè perſpicias, quam intus mentem habeant: ita reconditi ſunt, depreſſique in penetrali receſſu ſenſus. Verba eruditæ ſunt comitatis, cum largà officiorum & benevolentiæ pollicitatione. Sed quæ in ſummis nata labris, non fibris, parum vulgo ponderis momentique ad fidem habent. Quàm exulceratur facilè levi æſtuans offenſiunculâ impotens ſui animus; tam altè tenaciterque adhæreſcit indignatio, vix unquam injuriæ memorià exoleſcente. Quæ doloſo fucatæ benevolētię ſuppóſita

ſuppoſita cineri ad primam vindictæ occaſionem reviviſcit, pœnamque inter amicitiæ ſacra ab incauto repetit. Italus quidam graviter à ſocio læſus, altè reconditis in pectore odiis, cum perſequi injuriam pro arbitrio non poſſet, obtegit ad tempus animi ægritudinem, gratiamque cum amico reſtaurat. Quod cum ille bona factum fide putaret, ut viſus fuit injuriæ obnoxius, in terram dejicitur, admotoque faucibus pugione, ad renunciandum Deo, & execrandum diris caput ſuum compellitur. Ni faxit, ferrum jugulo accepturum. Renunciat miſer dictum Deo ſacramentum, cum jacenti fauces reſcindit adverſarius; gloriatus *nunc ſe dignâ pœnâ ſuas ultum injurias, corpore animoque inimici ad extremas miſerias dejecto.*

Angli. Oceani fluctibus undiquaque quatitur *Britannia*: quę ipſa quoque pro diverſa ſoli cœlique natalis indole, & advenarum incolatu in varios mores diſtrahitur. *Angli* quidem ſtatura ſunt eminente, corpore vegeto, vultu nitido atque elegante. Humanitatis ſtudia literaſque politiores parcius exercent: quibus tamen ſi animum apponant, non deſtituti ſolertis ingenii acumine videntur: ut aliena potius à diſciplinis egregiis voluntas; quàm indolis nativæ infelicitas debeat culpari. Magnum ad negligenda literarum ſtudia in ſoli ubertate patria-

patriaque rerum omnium opulentia est momentum: quæ dejectos ad desidiam luxuriamque incolas non patitur difficilem & laboriosam ad scientias viam ingredi. Igitur propenso fortunæ indulgentis fato multam in otio vitam exigunt, & oblectando intenti genio deliciis perfruuntur; aut in amœnis pratorum viridariis, & ad fluminum frondosas ripas cœlo sudo deambulare; aut variis in campo ludis operam dare; aut nubilos dies in diversoriis confabulando commessandoque extrahere; in omnem denique voluptatis dulcedinem animo indulgere. Hinc corpora sunt succulenta; sed quæ aëre pastuque peregrino facilè flaccescunt & ægritudine conficiuntur. Animi nimia efferati felicitate immoderatius in vulgo efferuntur, & insolenti fastidio potiorem in popularibus fortunam despiciunt; in peregrinos etiam, quàm fert humanitas, acerbiores. Nascendi fortunam generisque nobilitatem non magni æstimant; nisi illa sit summi ordinis & loci. Acres stabilesque iras habent: sed quas impetu magis; quàm consilio exercent. Ideoque nullo territi periculo in omne ruunt discrimen, exigua sæpè mercede vitam salutemque suam locantes. Qui inconsultæ audentiæ impetus plurimum sæpè in acie valuit, maximè sub auspiciis imperioque consilii & ductus alieni. Suo relicti arbitrio

quàm

quàm fortiter ſæpe victorias pararunt; tam illas turpiter amiſerunt: fatiſcente per moram virtute; ut illiſi littoribus fluctus momento franguntur, & fruſtrato conatu elangueſcunt.

Scoti. *Scoti* ad Septentrionem Anglis objecti, in tenuiore copiarum proventu, reſtrictâ laſcivientis fortunę indulgentiâ, minus in luxum & voluptates diſſolvuntur. Igitur ad tolerandam in egeſtate vitam variis ſeſe artibus exercent. Neque piget verſo patriæ ſolo maria omnia terraſque circulari, & aut mutandis tenui pretio mercibus, aut merendis in bello ſtipendiis fortunam experiri. Quorum quidem in parandâ re ſpectata eſt induſtria, in ſervandâ fide religio. At meliore apud exteros viverent fato, ſi tam in conſervandis opibus eſſent frugales; quàm in quærendis ſolertes. Neſcias enim, diligentiuſne faciendo lucro advigilent; an effuſius parta expendant. Ita cum egeſtate plerumque apud exteros luctantur: non ideo minus animis elati, ut, dum ſtipem dari ſibi petunt, jactitent nobilitatem, & in abjectiſſimę ſortis fortunâ, Regiæ cognationis præconio ſe ridendos exhibeant. Ingeniorum ſumma eſt ad quævis vitæ genera dexteritas ac aptitudo, omnibus par negotiis, ſive Martem, ſive Artem placeat profiteri. In conſerendis cum ho-

ſte

ſte pugnis audaciæ impetus; in excolendis bonarum artium diſciplinis ingenii acumen publicâ famâ inclaruit.

Scotorum Anglorumque in confinio ſunt *Hyberni*; quorum multi à fera agreſtique abducti vita ad virtutis & humanitatis cultum exercentur: qui ſuo docent exemplo, rudem bonarum artium Gentem, ſi accedat educatio, ad culturam humanæ conſuetudinis appoſitam eſſe. Cæterum quantâ patientiâ cœli ſuſtineat incommoda, quàm tenui victu vitam tolerare poſſit, quanta ſit in faciendis prædis furtiſque ſolertiâ, multa in bellis noſtris prçſtitit documenta. *Hyberni.*

Sed faciamus vela, ſecundoq; Zephyro ſuperatis Oceani faucibus ad proximum terræ littus proram vertamus, & magno itinere per mediam Germaniam ad *Illyricos* Adriæ accolas penetremus. Aſpera montibus Regio duros & in bellum acres nutrit viros, & ingenio loci, & ferarum crebro venatu ad caſtrenſem diſciplinam confirmatos. Cçteri animorū habitus ex diverſa Dominationis fortuna, aut Teutonicos cultus, aut Italos aut Turcicos referunt: adnata populi indole peregrinitatis commercio exoleſcente. *Illyrici.*

Hungari ad Septentrionem Illyricos attingunt, Hunnorum Scytharum ſoboles: quorum adhuc in Equeſtri militia impetum, *Hungari.*

petum, & in prædis cædibusque faciendis truculentiam usurpant. Militem à via deflectentem, nullo sociarum hostiliumve partium discrimine, cædunt spoliantve. Equestri maximè militiâ delectantur, validi ferocesque ad impetum; sed post primum virtutis conatum languescentem. Tumentibus in superbiam animis arrogante fastidio alios despiciunt; si observari metuique volunt. Contemptum sui, aut oblatam injuriam immanissimis odiis ulciscuntur; quæ intimo concepta corde, & benevolentiæ obtecta simulatione, quando commodum est, in adversarii noxam erumpunt. Patriarum observantes legum rituumque aliena imperia inviti patiuntur, in principes suos factiosi; in exteros inhumani.

Poloni. His contermini sunt *Poloni*, Scythici quoq; sanguinis indolisque populus, non minore penè in victos diritate ac truculentiâ. Quam in sui etiam generis homines usurpant, si à quoquam lędantur, cum jurata clientium manu injuriam ulciscentes. Neque desistunt persequi adversarium, quàm aut illato damno expleverint furentem iram; aut occubuerint ipsi. Ideoque ferro sæpius deciduntur lites, quàm legibus: & jure plerumque potior habetur, qui manu viribusque est superior. Neq; gravi est in crimine hominem obtruncare, parvo pretio redemptâ judiciorum pœnâ.

Immo-

Immoderata populi eſt libertas, quidvis ſentiendi agendiq; permittens licentiam, quam neque Regum imperia reprimere poſſunt, ipſa etiam armatis civium ſuorum comitiis ſubjecta. Plebis dura eſt vita, ſub rigido cęlo. Nobiles magnis elatiſq; ſunt animis, in bellis intrepidi, virtutum ſuarum & nobilitatis egregii oſtentatores, pares gerendis egregiè rebus, maximè ſi peregrinis artibus moribuſque ingenia ſua expoliverint.

Proxima eſt *Cimbrica Cherſoneſus*, & *Gothorum Danorumque* Balthici littoris natio, illa variarum quondam Gentium officina & ſeminarium, quę Europam omnem atque African coloniis ſuis obſeverunt. Nunc non ita abundans opulenſq; eſt mittendis in orbem novorum hominum ſupplementis: ſive quod Natura tam copioſo priſcorum temporum partu effœta ignavior eſt ad prolem generandam; ſive quod terra cultior præſtat illos ſuis incolis fructus, quos olim peregrino in ſolo quærebant, domeſticâ penuriâ ſedibus ſuis, tanquam à Novercâ extruſi. Et fortè immanis illa, & pluſquam Thracica helluandi comeſſandique conſuetudo, quam nunc illæ ad ſeptentrionem Gentes uſurpant, ſegniores in Venerem homines facit, genitali calore ſub ſtagnantium liquorũm uligine conſopito. Solidus maximè dies potando exigitur, vix unquam Gothi. Dani.

quam feriante gulâ; nisi cùm parva ad æstuantis stomachi discutiendam crapulam interponitur quies; aut expediendis negotiis Baccho temporis momentum subtrahitur. Quibus hominib⁹ nihil penè aliud esse vivere dicas, quàm bibere. Corpora vastæ sunt magnitudinis & valentia. Ingeniorum acumen hebes atque obtusum. In Sueciâ tamen mira Rusticorum est industria, qui mechanicas omnes artes tenent & exercent; quæ obtegendo alendove corpori sunt usui. Qui nunc etiam, *Gustavi Regis* divinâ virtute ac felicitate, ad armorum tractationem, & humanitatis culturam mirificè exercentur. Vt in linguâ; ita in moribus multa Germanicæ cognationis videas apud illos vestigia; animos apertos, probitatem ingenuam, simplicitatem versandarum fraudium rudem. Danorum tamen in adulterandis mercibus calliditas, in fraudandis peregrinis subdola vafrities notatur.

Rusi. Suecis *Russi Moscovitæ*, ad Finnonias Regiones sunt confines, inde in Caspium usque mare imperio protenso. Gens in servitutem nata est, jugoque adsueta libertatem non patitur. Principem suum, ut missum de cælo Numen, veneratur; cujus arbitrio vitam fortunasq; submittit, in spontaneam illico mortem descendens, si ille jubeat. Ingenuarum artium ita rudis est, ut consignare literis nomina

mina ſua nequeat. Neque ullum in ampliſſimo Regno Gymnaſium eſt, in quo ad aliquam humanitatem, & politiores diſciplinas juventus erudiatur. Sed nec peregrinatio ulli permittitur, certo forte Principis conſilio, ut oppreſſæ barbarâ ignorantiâ mentes nullum unquam libertatis ſpiritum trahant, nec ad ingenuæ vitæ conditionem aliquando enitantur.

CAPVT XIV.

De Aſiæ & Africæ indole.

AD Auſtrinas Europæ partes *Græcorum* Javanis habitant Gentes: à quibus in Aſiam verſus Aquilonem; in Africam ad Meridiem facilis è Peloponneſo eſt trajectus. Græcorum ingenioſa facundia, ſed fluxa etiam fides levitasque; Aetolorum vanitas, Bœotiorum ruditas, Laconum frugalitas, Macedonum ruſticitas, Thracum immanitas, Athenienſium acumen in proverbium venit. Iactata fuit olim literis & hominum ſermone *Aſiatica* mollities, Ionum laſcivi motus, Lydorum numeri, Phrygum & Syrorum ſervilia obſequia, Sybaritarum convivia, Chiorum petulantia, Cappadocum, Cilicum & Cretenſium κάππα, Iudæorum pietas.

Græci.

Aſiatici.

Afri. Innotuit vulgo *Afrorum* calliditas; Pœnorum circumſpectio, Numidarum levitas, Ægyptiorum ſcientia, Alexandrinorum ſolertia. Sed Gentes iſtę excuſſâ jam pridem nativâ indole in Turcarum mores & barbariem cum Imperii fortunâ tranſierunt. Illi igitur quo animorum hodie rapiantur motu operæ pretium fuerit contemplari.

Turcæ. *Turcis* à Scythico Tartarorum populo genus ducitur, Caſpii quondam Maris, ultra Taurum, accolæ. Inde per anguſtas interrupti Montis egreſſi fauces, cum apud Perſas militiæ perfuncti ſtipendiis, Aſiæ in occidentem vergentis opulentiam cognoviſſent, feraciſſimos Ponti ac Cappadociæ agros occuparunt. Pòſt factâ in reliquam Aſiã excurſione, quicquid inter Mediterraneum mare ac Euphratem jacet campi, prodigioſo fortunæ ſucceſſu in poteſtatem acceperunt. His aucti opibus ſuperato Helleſponto in Europam tranſierunt, varioque diu Marte in Thraciâ & Myſiâ cum Græcis ac Trapezuntiis colluctati, denique expugnatâ Imperii ſede *Conſtantinopoli*, omnes Græcorum ditiones, dum Chriſtiani civili ferro in ſua deſeviunt viſcera, ſub imperium ditionemque redegerunt. Tantarum fortunarum in Aſiæ atque Europæ clauſtris Bizantii defixo domicilio, quoquo dominandi prædandique hortabatur libido excurrere,

aditus

aditus patebat. Igitur versis primum in occidentem signis *Bulgaros* in Mœsià edomuerunt; *Valeriam*, *Liburniam*, *Triballos* subjugarunt; universam *Illyridem* ferro flammaque peragrarunt. Inde aversis in Orientem vestigiis longè maximum *Soldani* Imperium, & superbas Mamaluchorum opes tribus præliis fregerunt, subactaque *Alexandria* & *Cairo* totam Ægyptum & Syriam ditioni suæ adjecerunt. Tum in Christianum nomen conversa iterum arma, susceptâque in Pannoniam expeditione *Belgradum* Hungariæ propugnaculum ceperunt, *Strigonium* & *Budam* Regni sedem rapuerunt, *Rhodum* & *Cyprum* occuparunt, ausique Germanorum irritare arma *Viennam* Austriæ obsederunt. Ubi fusi fugatique minorem ab illo tempore Christianæ Reip. perniciem dederunt.

Non alia æquè res Turcarum imperium tantâ virium accessione confirmavit; quàm vitia nostra, & arma Christianorum intestina: quorum illi occasione in tam magnam fortunam excrevêre, ut ab hoc fastigio pacis bellique per orbem terrarum momenta videantur dependere. Iuvit in nostrâ dissensione crescentem Tyrannidis magnitudinem illud tenacissimum Imperii vinculum Disciplina: quâ in castris miles ad omnes militiæ labores exercebatur, leges ut deorum oracula, Prin-

cipem ut præsentẽ Numinis effigiem reverebatur, nullam nisi in armis delectationem, & in fortibus factis nobilitatem ponebat. Accessit ad humanitatis captum facilis, ad cupiditates exolvendæ impetum commoda Religio, quæ permissâ stuprorum libidine militarem populum, quasi Circeis blandimentorum veneficiis inescavit. Tum culta dignis præmiis virtus longè maximum hominibus & periculorum incitamentum fuit & laborum. Neque enim illustris parentum sanguis, & avitæ stirpis nobilitas ad editos honorum gradus evehitur. Plebeiæ sortis conspicua in armis strenuitas gubernandæ Reip. fastigiis admovetur. Hinc legionum primipili, hinc provinciarum Rectores, hinc prætorianæ satellitum cohortes, hinc regiarum virginum mariti deliguntur. Igitur pro se quisque in illâ Gente niti, laborare, pericula obire, in hostem audacissimè pugnare, ut nomen sibi fortunamque paret.

Cæterum indoles Turcarum Scythicæ diritatis refert incunabula: in qua hactenus sub molli Phrygum Lydorumque cœlo, inter Ionum delicias, in Græcis Musarum domiciliis, non mitigatâ, quod disciplinæ fecit retinaculum, feritate, perseverarunt. Nullæ in fœdâ barbarie bonarum artium vigent disciplinæ, nulla humanitatis cultura, arcano ad

Impe-

Imperii conſervationem conſilio, ut cæca ignorantia ad profanæ Religionis impietatẽ, & Mahometicæ legis obſequium facilius acriusque adſtringeretur. Hæc avitæ feritatis indoles in cultiſſimis olim Aſiæ atque Europę regionibus depreſſis Barbariæ veſtigiis invenitur, ſplendidis civitatum ædificiis in pulveris habitum converſis, Gymmaſiis bonarum artium ſublatis, cultu humanitatis omni extincto. Nõ ulla penè alia togam exercet cura, quàm ut ager pecusque benè habeatur. Interea paſcendo ſaginandoque intenti corpori, paſtum animi meliorem negligunt. In legibus & magiſtratuum imperiis innocentiæ leve eſt præſidium, in ſummâ præſidum avaritiâ venali pecuniis æquitate. Et jam Prætorianus miles, unicum quondam Ottomannicæ Dominationis fulcimentum, Bizantinis enervatus delitiis, priſcæ virtutis impetũ remittit, & luxurioſo ſuperbus otio, ſoluto diſciplinæ vinculo, cum tanti imperii fortunâ luctari videtur. Tantumque nuper auſa fuit militaris ſeditio, ut *Oſmanem* ſummæ indolis principem, cum revocaturus priſtinam majorum diſciplinam videretur, inaudito in tàm ſervili demiſſæque indolis Gente facinore, ad reſtim damnaret. Fatali nunc laborat ægritudine *Regii Coloſsi Tibia Orientalis*, ſimilique illius ad *Occidentem Comparis* fortunâ,

ſolito ſemel diſciplinæ nexu, vacillat, & ſuâ, quam ſuſtinere amplius nequit, magnitudine ad ruinam inclinat.

Perſæ. Præter Turcarum immenſis porrectum ſpatiis Imperium, ampliſſimas in oriente *Perſæ*, *Tartari*, *Indi*, & *Chinenſes*; in Africa *Abiſſini Æthiopes* tenent ditiones: quorum mores in tranſitu, de via, feſtino quàm poſſumus oculo; quando barbara plerorumque feritas peregina non patitur commercia; adnotemus. *Perſæ* ad occaſum Turcis ſunt confines; quibuscum quotidiano odio de Regni limitibus, & dubio *Corani* ſenſu decertant. Quicquid terrarum ab Euphrate ad Indiam longiſſimo tractu porrigitur, uno imperio jungunt, non minus noſtro ac priſco Græcorum & Romanorum ævo maximarum opum viriumq; fama inclyti. Mahometicam Religionis profitentur legem; ſed diverſam à Turcis ſequuti ſectam, pro partium inſigni *rubro pileo* utũtur. Ingeniorum non ea eſt ſævitia, qua Turcæ ac Tartari ad inhumanitatem efferantur. In civili convictu gratâ morum verborumq; comitate benevolentiam captant. Quem in finem non verentur largitiones facere, ac muneribus amicorum gratiam ſibi demereri. In Advenas ſimili ſtudio propenſi benignè illos excipiunt, & tractant liberaliter. Propinqui ſanguinis neceſſitudinem omnibus debiti hono-

honoris benevolentiæque officiis colunt: in parentes grati, in fratres cognatoſque amici. Etiam in uxores, quæ Turcarum in gente pro mancipiis ſunt, conjugali amore ac ſtudio propendent. Zelotypiæ tamen ægritudine graviter laborant, neque admittunt fœminas in conſpectum advenarum. Generis quoque in pretio eſt Nobilitas; cui ad honoratas munerum functiones præcipue patet aditus. Neque mirum ſit, hanc Gentem Scythicæ feritatis reſpuere indolem, quæ admiſſis bonarum artium diſciplinis ad humanitatem excolitur. Non minore ſtudio artes tractant Mechanicas, in ſericorum pannorum texturis egregiè periti. Quanta vero in armis, & equeſtri pręcipuè militiâ Perſarum ſit ſtrenuitas, bella cum vicinis geſta Turcis ſunt documento.

Ad Boreale Perſarum latus *Tartaricæ* pabulantur Gentes, quicquid à Caſpio ad vinctum perpetuâ glacie Oceanum jacet terrarum, ſuo imperio complexi. Barbara hominum natio jus in armis, leges in robore viribuſque habet. Quadrata corporum ſtatura, vultuſque terribilis, concavis contortiſque oculis, animos ad audendum projectos, ingenia ad immanitatem efferata loquitur. Igitur nulla civilis vitæ ſocietate conjunguntur, nulla Reip. communione, nullis morum diſciplinis humanitatem colunt. Raris tectis in plau- *Tartari.*

Q 5 ſtris

ſtris pleraq; errat vita, nuſquam defixo fortunarum domicilio. Patria eſt omne ſolum, ubi nox ſomnusve opprimit paſcentes. Uno in loco diu commorari ſummæ videtur miſeriæ. Idem pecudi hominique eſt tentorium, idem penè vitæ cultus, corporumque ſquallor & immunditіes, nullâ aut veſtibus, aut corpori adhibitâ lotione. Ideoq; nullus mapparum, aut mantilium eſt uſus. Pro cibo cruda eſt, aut ſémicocta caro; pro potu lac equinum. Etiam incisâ equorum venâ, ſi ſitis urgeat in expeditione, ſanguinem bibunt, & modicâ farinâ melle in manu ſubactâ multorum dierum inediam tolerant. Nulla in tàm immanibus pectoribus verſatur Religio; niſi quòd quidā Mahometis legem admiſerunt. Clarum hujus indolis in Tartarorum ad Polonos legatione præbetur ſpecimē; cum *Chan* mortui *Stephani* locum ambiret. Dixit & propoſuit in comitiis iſta: *Poſſe ſe Poloniæ tuendæ vel augendæ Equitum aliquot myriades è terris ſuis educere. Frugalem ſe eſſe, & ſine ullis ciborum deliciis ſolâ equinâ in fame contentum. In Religione, Pontificem Catholicorum Pontificem ſuum, Lutherum Reformatorum Lutherum ſuum habiturum.* In hac tamen Gente Turcarum, Ruſſorum, Polonorum ſunt incunabula. Hæc Duce *Tamire Chane* Aſiam omnem, Ægyptumque victricibus ſignis peragravit. Hæc Europam

pam adhuc gravi ſæpè armorum metu percellit, tributo etiam aliquando à Romanis exacto.

Ultra Tauri juga depreſſi ſunt in Auſtros *Indi*, citra ultraque Gangem per vaſtiſſimos terrarum tractus habitantes. Staturâ corporum ſunt erectâ & procerâ, benè compoſitis compactisque membris, colore à natali alvo nigro. Veſtis eſt ex lino, aut lanâ, aut ferarum etiam pellibus. Pars nudi incedunt, pudendis plerumque partibus obvelati. In commerciis ignara fraudium ſimplicitas nudâ verborum tranſigit fide, non chirographi cautione, non teſtium authoritate communitâ. Rarò quiſquam lite judiciisque cauſam ſuam perſequitur, quorum dubias pro æquitate contentiones ignorant. Si fortè quiſquam manifeſtæ falſitatis crimine teneatur, ſummis digitorum articulis mutilatur. Illata libero corpori injuria talionis ſubit pœnam. Artifici tamen luminum manuumve adempta uſura capitalis eſt. Nobilitatem priſco inſtituto in præcipuâ habent æſtimatione. Etiam ſapientia in aliquo eſt pretio; quam Gymnoſophiſtæ Brachmanes profitentur: quibus ſacrorum etiam incumbit cura. *Indi.*

Chinenſes Eois objecti fluctibus in extremo Aſiæ beatiſſimo ſeceſſu habitant, cœlo ſoloq; mirâ in Incolas ſuos indulgentiâ propenſo. Corpo- *Chinenſes.*

Corpore ſunt modico, valetudine plerumque in ſenium integrâ, facie hilari, barbâ rarâ, naſo ſimo, oculis parvis & nigricantibus. Veſtis ad talos propendet, plena dignitatis & modeſtiæ. Comam uterque ſexus promittit, quam viri conſtringunt in nodum. Turpe eſt capite non obtecto in conſpectum venire dignioris. Epulares convictus ſplendidè magnoque celebrant apparatu, largo etiam potu ad mutuam invitati hilaritatem. Tanta vero ad genialem menſam cura eſt munditiarum, ut duobus inter edendum paxillis utantur, ne digitos inquinent. Atque ut feſtis plerumque diebus ſtrenuè epulantur; ita profeſtis impigrè incumbunt ad laborem, deſidis vitæ otia ut ſummum in homine crimen deteſtati. Illa ſedulitas variam admirabilis opificii ſupellectilem, quam nulla imitetur Europæ ſolertia, fabricatur. Illa currus veliferos, & typorum tormentorumque bellicorum uſum jam à multis ſæculis invenit. Non alia Gens tenerius natalem amat terram, ut non eâ, vel ſi regnum tenere alibi poſſet, excedat: neque exteros ipſa admittat. Beatæ pacis ſtudioſi ad militiam neque animos habent, neque vires. Itaque omnis ex literis eſt nobilitas: quæ ex dicendi copia ornatuque pretium habent & honorum gradus. Publicum quotannis in magnâ hominum exſpectatione partiumque

tiumque ſtudiis Candidatorum inſtituitur Examen, ſuo momento ponderatâ cujuſque eruditione. Si quis dignum, intra præſcripti temporis ſpatium, ingenii doctrinæque dederit ſpecimen, illi magno faventium applauſu literarii honoris inſignia à ſtudiorum Præfectis conferuntur. In ſummo abundantiſſimæ doctrinæ conſtituti gradu *Mandarini* vocantur; qui Regio præſunt conſilio, & Remp. pace belloque pro arbitrio ſuo adminiſtrant. Furta & homicidia immaniſſimâ flagellatione, quæ mortem plerumque infert, puniuntur. Eandem in Adulteros adhibent ſęvitiam; permiſſis tamen publicè Lupanaribus, quæ extra civitatum pœmeria in ſuburbia relegant. Plures etiam uxores ducunt, communi Orientis vitio: quarum unam & præcipuam domi habent, reliquas diverſis in locis diſponunt, fortuitæ veneris, ubi libitum fuerit, æſtum reſtincturas. Cæterum conſummata omnibus numeris Chinenſium eſſet felicitas, ſi ſalutarem æterni Numinis cognitionem haberent; pro quo Cœlum, Deorum principem, & lucidos ſiderum orbes, etiam, pro ſcelus! Cacodæmonem, ne noxam inferat, venerantur.

Chinenſium Regno, in Eoo mari maxima Inſularum *Iaponia* obvertitur, Aureæ Cherſoneſi nomine celebris. Morum penè eadem, *Iaponia.*

quæ

quæ Chinensibus, est indoles, summa mundi-tiarum cura, splendidi conviviorum apparatus, cibo auri ramentis consperso; opificum singularis solertia; scientia prçcellens, speciosis honorum ornamentis titulisq; culta, corporum integræ in senectutē vires; ingenium acre, memoria fida, judicium mentis consideratum. Paupertas nulli est probro. Aleam, furta, maledicendi jurandique libidinem detestantur. Templa Principumq; palatia opere superbo & elegantiâ visendâ extruunt, aureis plerumque laminis obtecta. Militari virtute Chinensibus præstant, corpore validi, animo feroces. Nobilitatem quoque certis honorum potentiæq; distinctam gradibus æstimant. *Bonzii* sacra curant, sub sacrificulo Rege; qui, ut Iupiter in Europâ Capitolinus principem inter omnes tenet dignitatem.

Æthiopia. Hinc facto per Solstitialem Cancri limitem itinere, relictis ad sinistram *Moluccis*, in Gangeticum sinum, atque inde circumvectis Asiæ littora in Rubrum mare aditus patet. Ad Occidentem Africa jacet; in quam factâ exscensione potens *Aethiopiæ Abissinorum* occurrit Regnum, inde usque à Rubro mari vastissimo inter Tropicos spatio in Æthiopicum Oceanum procurrens. Regem habet *Belulem Ioannem*; qui se Israëlitici generis ex Salomone sobolem Sanctorum Patriarcha-

rum

rum & Apostolorum Filium unicè Deo dilectum, & Fidei Columnam gloriatur. Populus Christianæ Religionis institutionem sectamque prosequitur; sed prisco in multis ex Lege observato sacrorum ritu. Genitalia fœminis juxta ac masculis circumcidunt. Baptismum quotannis, trinum unius naturæ professi deum, repetunt. Color in vultu, ut Indis, niger est, capillo denso ac crispo. Cibus herbæ ac legumina: tum lac & caseus. Potus vulgò ex hordeo. In aulà Regis & Patriarchæ vinum bibitur, cujus illic largus est proventus. Ingenium Gentis humile est ac demissum, libertatis nescium, liberalium & mechanicarum artium rude. Æstus hîc fermè est perpetua, cœlique magna sub Æquatore intemperies: quam homines multâ diei parte lustrorum ac cavernarum frigore umbrisque declinant. O immites sub hoc cœlo calores! ô æstum immodicum sideris flagrantissimi! Esset animus in penetrali Africæ secessu, *Nubios, Tombutios, Guinæos*; & ultra Æquinoctium, *Congios, Melindios, Mozambicios, Angolios, Monopotapios*, aliosq; ferinę truculētię homines lustrare, & mores ac ingenia remotissimarum Gentium cognoscere, nisi me importunus ferventissimi Astri calor prohiberet. Iamq; ut hoc de me fatear, dulcis Patrię amor, satis diu maria terrasque circulatum ad se revocat, neque pati-

patitur quidem, ut noſtri orbis egreſſus ſpatia in oppoſitam *Americam* proficiſcar, Gentiumque adverſa pedibus noſtris figentium veſtigia indolem experiar.

Cap. XV.

De Belgica.

ET jam Belgicis velis Atlanticum obumbrari pelagus, obſeſſoque *Mexicano ſinu*, atque *Iſthmi* anguſtiis, etiam ultra Æquatorem *Braſiliana littora* noſtrâ claſſe video prætendi. Dabit propediem dignum indole *Belga*, editoque pulcherrimæ virtutis opere, aut aliquam in Freti faucibus Regii vectigalis Inſulam, aut *Pernambici* in Auſtrali tractu portum accipiet in poteſtatem. Illa propitio Numine victoria interiores Americæ receſſus ſcrutabitur, moreſque Regionum atque hominum in Europæ lucem proferet. Tu vero nunc ſalve *mea Belgica*, ſalve dulce genialis auræ ſolum, hoſpitium exulis Eccleſiæ, domicilium Religionis, aſylum Libertatis, propugnaculum Tyrannorum noſtri temporis ſævitiæ objectum. Ut te libens gaudenſque, mea Belgica, poſt tot peregrinationum moleſtias adſpicio! Ut cupidè vitæ familiaris auram ſpiritumque illum libertatis traho! Equidem

Neſcio

Nescio, quâ natale solum dulcedine cunctos
Ducat, & immemores non sinat esse sui.

Quis verò est ille armorum strepitus tumultusque concrepantium armorum? Quid vult ille in bellum apparatus, illæ oppugnandarum urbium machinæ murales, commeatus, classes, copiosum militiæ instrumentum? Cur ad signa creber festinat miles, eductisq; in campum legionibus ad conserendam aciem apparatur manus? Quantus equis, quantus viris adest sudor!

Et jam minaci murmure cornuum
Stringuntur aures: jam litui strepunt.
Iam fulgor armorum feroces
Terret equos, equitumque vultus.
Quos inter fulgent Nassovii Duces,
Non indecoro pulvere sordidi,
Armisque crudelem fatigant
Vindicibus Fidei Tyrannum.

Scilicet hoc vestræ virtutis opus est, Belgæ, contra juratum libertatis hostem, contra Fidelium sectorem, contra funestum bonorum omnium Tyrannum in acie stare, neque pati, ut turpi damnosaque pace Resp. in perniciem deducatur. Justum professò piumque Belgæ cum Hispano Rege bellum administrant, justis cum perduelle armis decertant. Neque enim cum *Nimrodo* ad propagandos Imperii fines in aciem ac dimicationem venerunt: non *Belli Belgici commendatio.*

cum *Alexandro* ad amplificandam inclyti nominis gloriam; non cum *Crasso* ad faciendam ex Parthico auro prædam; non cum *Antiocho Epiphane* ad restinguendum inflammati furoris ignem; non cum *Antichristo* ad confirmandum iniquitatis mysterium, arma sumpserunt. Pro libertate cum Græcis adversus Xerxem; pro patriâ cum Romanis adversus Gallum; pro vitâ fortunisque cum Solymæis adversus Sennacheribum; cum Judæis ac Christianis adversus Syros, & Barbaros, Religionis atque innocentiæ hostes, extremæ necessitatis ferrum strinxerunt. Vt traditas à majoribus conservandæ Reip. leges & jura tueremur, in Bellum, unicum salutis nostræ Palladium, confugimus. *Pulcherrima*,[a] Cyri judicio, *res est, pro libertate bellum gerere:*[b] *quam nemo bonus, nisi cum animâ simul amittit.* Ut vitam à cruentis latronum sicis; possessiones à violentis prædonum manibus defenderemus, ad arma ivimus.[c] *Bonos decet viros, si afficiantur injuriis, pacem bello mutare:*[d] *cum omnis sit honesta ratio expediendæ salutis.* Ut cœlestem potestatem præscripto Apostolicæ pietatis ritu coleremus, infestis cum superstitione signis dimicavimus. [e] *Obediendum magis est* DEO, *quam hominibus:* [f] *profanis quoque Gentibus, præter Iudæos & Christianos, pro Religione bellum sumentibus.*

a *Xenoph. lib. 3. Cyrop.*
b *Sallust. Cat.*
c *Thucyd. l. 1. Conc. Cor.*
d *Cic. Mil.*
e *Act. 5. 29.*
f *Cic. pro Font.*

Versantur in magnâ gloriâ [g] *Athenienses*, quòd

g *Plut. in Them.*

quòd relictâ Vrbe, conscensisque navibus, pro publicâ Libertate, ad Salaminem, contra *Xerxem* decertaverint: [h] *Persæ* principes cōtra Magos Imperii obsessores; [i] *Scythæ* contra Darium; [k] *Romani* contra Tarquinios; [l] *Cherusci* Amasi Lippiæque accolæ, duce *Harminio*, contra *Quintilium Varum* & Romanos; *Helvetii* contra impotentem Austriacorum dominatum. Famâ & prædicatione effertur [m] *David* nondum ex ephebis egressus, pro salute patriæ cū *Goliatho* in arenam descendens; [n] *Leonidas* cum CCC. Spartanis in Thermopylarum aditu Persis objectus; [o] *Horatius Cocles* Hetruscorum in Romanos impetum suæ vitæ periculo sustinens; *Scævola* Porsennæ R. arma conatumque minis infringens; [q] *Camillus* cum Gallis captâ Vrbe Capitolio imminentibus; [r] *Miltiades* in Marathone; [s] *Themistocles* ad Salaminem cum Barbarorum copiis; [t] *Epaminondas* ad Leuctra cum Laconum exercitu, pro publicâ civium salute suo discrimine congressus. Omnium Gentium linguis literisque celebratur [u] *Iehu*, Idolatrarum stirpe succisâ; [x] *Ezechias* & [y] *Iosias*, Baalitarum aris eversis; *Maccabæi* cū Antiochi Ducibus; [z] *Constantinus* cum Maxētio & Licinio; [a] *Theodosius* cum Eugenio; *Iustinianus* cum Vandalis Arrianis; [b] *Zisca* Bohemus cum Cæsarianis; *Elisabetha* Anglorum Regina cum Hispano pro Religione manus & ferrum

h *Herod. Thal.*
i *Herod.*
k *Livius.*
l *Tac. in Germ.*
m *1 Sam. 17.49.*
n *Herod. l.7.*
o *Val. Max. l.3. c.2.*
p *Liv. D.1 l.2.*
q *Liv. D.1 l.5.*
r *Herod. l.9.*
s *Herod. l.7.*
t *Val. l.3. c.2.*
u *2. Reg. 10.*
x *2. Reg. 18.*
y *2. Paral. 34.*
z *Zosim.*
a *Nicep. 3. l. 17. c.12.*
b *Aen. Sylv. H. B. c. 14.*

ferrum conferens. Marmoratis effertur laudibus [c] *Ajothus Aeglonem* Moabitarum R. trãsfigens; *Uditha Holofernem* obtruncans; *Thrasybulus* Athenis; *L. Iunius Brutus* Romæ; *Timoleon* Corinthi; *Aratus* Sicyone, violenta Tyrannorum imperia fortibus armis extinguẽtes. Nos omnia belli gerendi jura, duriſſimæque Neceſſitatis telum, ad ineunda præliorum pericula, & conferendam cum Hiſpano aciem, invitos dolenteſque protraxit. A Rep. ſervitutem, à religione ſuperſtitionem, à jugulis carnificum enſes, à fortunis Harpyiarum ungues, à patriâ vaſtitatem & exitium propulſavimus. Iuſtè pieque bellum gerunt, quibus nulla niſi in bello ſalutis ſpes eſt. Quos tegere non potuit innocentia, eos armorum tegere præſidium oportuit.

c Iud. 3. 21.

Cic. Mil. Et ſanè ſuadet ſapientibus ratio, barbaros cogit neceſſitas, Chriſtianis injungit defendendæ ſalutis periculum, feris natura præſcribit, ut atrocem violentiæ impetum omni honeſtâ ratione avertant. Atque eſt illa non ſcripta; ſed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus; ſed ex ipsâ naturâ arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti; ſed facti: non inſtituti; ſed imbuti ſumus, ut ſalutem noſtram propugnemus, & oblatam ab hoſte injuriam, ſi legum invalida ſint præſidia, manu ferroque vindicemus. Neque enim

enim ut tẽpeſtates, & cætera naturæ mala, quę humana induſtria opeſque noſtræ corrigere nequeunt; ita violenta dominantium imperia, & Tyrannorum libido, fortium civium circumſcripta virtute, toleranda eſt. Pugnat Leo unguibus, cornuum aciẽ Taurus diſtringit, dentibus hoſtem Aper ferit, Gallus gallinaceus infeſtis mucronibus dimicat, Mus laceſſitus mordet, Apicula irritata aculeum figit. Et Formicis ſua bilis ineſt: neque ullum tàm minutum eſt animal, quod non ſuis ad ſe defendendum præſidiis natura inſtruxerit. Homini validas attribuit manus, brachia nervoſa, latera firma, ingenium ſolers, ut vitam ſalutemque ſuam contra omnem violentiæ impetum tueatur. Induſtria excogitavit arma corpori tegendo: capiti galeam, pectori thoracem, lateri enſem, manibus haſtam, urbibus foſſas profundas, aggeres firmos, turres præcelſas, ad muniendam hominum incolumitatem, elaboravit. Fortuna rem atque opes addidit, in neceſſarios pretioſæ militiæ ſumptus. Cum Deo ac naturâ bellum gerere dicamur, ſi defendendæ ſalutis inſtrumenta rejiceremus. In Eretrienſes cavillabatur [d] *Themiſtocles*, quod Gladiolis piſcibus ſimiles eſſent; qui cũ gladium haberent, corde deſtituerentur. Hoc Belgæ terrarum orbi ludibrium deberent; niſi divina Naturæ præſidia, & induſtriæ opes, [d] *Plut.*

& potentes armorum viros viresque, ad cohibendum violentiæ incursum, & frangendum Hispanici furoris impetum adhiberent.

e Gen. 14.14. Igitur stricto cum [e] *Abrahamo* ferro cognatum sanguinem ex prædonum manibus eripuimus. Cum [f] *Iosua* in Amalechitas idololatras arma coacti movimus. Cum [g] *Baraco* in Sisaram advenam libertatis hostem signa convertimus. Cum [h] *Gedeone* improbam Madianitarum dominationē fregimus. Cum [i] *Iephtâ* Ammonitarum insolentiam edomuimus. Cum [k] *Samsone* ac *Davide* patriam ab Allophylorum armis vendicavimus. Cum *Iehu* ac *Ezechiâ* Baalitarum aras evertimus. Cum Maccabæis sanguinarios Antiochi Equites repressimus. Cum *Constantino* & *Theodosio* cruentos Ecclesiæ sectores profligavimus: libertatem manu armisque defendimus: Religionem asseruimus: ferrum à cervicibus, stuprum à castis corporibus, direptionem à fortunis, exilium à dulcissimâ patriâ prohibuimus. In hac divinæ Militiæ acie, pari animorum magnitudine, Belgica sacri Fœderis Resp. etiamnum versatur, erectoque libertatis signo, ad frangendam Hispanicæ dominationis violentiam, & subigendam septicollem Antichristi sedem, terrâ marique viam, quod juvet propitius Deus, patefacit.

f Exod. 17.9. g Iud. 4.14. h Iud. 7.7. i Iud. 11.32. k Iud. 14.19.

Et sane quam diu tenebimus in manibus arma,

ma, collocatique in speculâ custodiis vigiliisque libertatem muniemus, tuti invictique tranquillam in medio bello fortunam trahemus. Insidiosæ pacis artes opes possent Belgicas frangere, Remp. labefactare, salutem omnium nostrum evertere. Quid enim deposito armorum studio, profligatoque hostilis gladii metu expectandum aliud est, quàm ut distractis civium in Belgio animis, scissaque in factiones Rep. illæ collectæ in fasciculum sagittæ dissolvantur: rebus, quas ab humili initio felicissimo incremento concordia extulit, discordiâ dilapsis? Tradentur intestina civibus in manus arma; qui externo vacui hoste domesticis sese iris fatigabunt. Collidetur inter se urbes ac provinciæ: dum aut pro suo quæque commodo, aut pro novo Imperio ac legibus nitetur. Ita majorib⁹ nobiscum odiis, quam cum hoste certabimus, & dissipatæ libertatis sociatæ vires nudum latus insidianti Prædoni ostendent. Erunt, qui rigidi in ferrum pretio expugnabuntur, & gratis pecuniarum nimbis obruti, æneas *Acrisii* turres & claustra *Iovi aureo* reserabunt, victâ populi ad defendendam libertatem pertinaciâ. Principum gravem benè gestâ Rep. authoritatem fidemque apud vulgum hostis imminuet, ipsis in quæsitæ Dominationis suspicionem callidè vocatis. Nautici generis militem, magnum

Imperii nostri præsidium, liberaliore invitatũ stipendio ad se traducet. Omnes infirmandæ Reip. solvendique Fœderis nostri fraudium suarum artes industriamque adhibebit.

Tum ad primam degustatæ pacis dulcedinem Martius ille fortitudinis impetus, quasi bibito Circes poculo, residebit. Generosa propugnandæ Libertatis parandæque gloriæ cupiditas, quæ nunc Belgarum animos in hostem concitat, defervescet. Vis vigorque generosi spiritus effœminabitur. Virtus consopita elanguescet. Ducum nostrorum divina fortitudo, militum invicta strenuitas, procerum eximia prudentia, animorumque in gubernanda Rep. magnitudo, longæ pacis malo extinguetur. Inde ubi repetenda erunt arma, conserendæq; resumpto bello manus, ad subeunda militiæ incommoda vires, ad invadendos hostes iracundiam invalido impetu concitabimus, diuturnæ quietis dulcedine consopiti. Ita nesciemus, ab hostibusne, an à nostra capi ignavia fuerit perniciosius.

Equidem vehementer erramus, si hostem nostro magis, quam suo bono pacem expetere arbitramur. Neque enim alio ille animo deponet arma; quàm ut se à gravissimo fortunæ casu recolligat, viresque restituat, infausta colluctatione prolapsus. Non facit pacem nobiscum Hispanus; sed bellum differt, acrius data

data occaſione gerendum: ut qui foſſam ſaltu volunt tranſmittere, in ſua veſtigia parum recedunt, ut collectæ vires impetum habeant majorem. Vbi ille fractas Regni vires confirmavit; Germanicas opes ſibi adjunxit; ærarium congeſtis undiquaque opibus explevit; ſocios noſtros oppreſſit; Fœderatas provincias ad omnes aditus circumſcripſit: convulſa domeſtica ſeditione Belgarum concordia; circumventa inſidiis Libertate; Ducibus militibuſque noſtris aut fato ſuo perfunctis, aut ſacramento ex ſolutis, imparatos rudeſque bellorum cum Veteranorum exercitata manu invadet, & conſiliorum armorumque deſtitutos præſidio facere imperata, quod prohibeat DEVS, coget.

Non equidem in poſitis armis pax eſt; ſed in armorum & ſervitutis poſito metu: à quo numquam Belgica vacavit minus, quam cum militandi remitteret contentionem. Creditis Jurisjurandi ſanctiſſimæ Religioni? At nullo ad ſtringendam fidem Rebellibus Hæreticis ſacramento obligatur. Confiditis magnificis in ſpeciem verbis, & glorioſæ mille bonorum jactationi? Tam illa vana eſt, quam ludicra Nutricum pollicitatio, qua flentibus pueris ſilentium extorquetur, illorum oculis ad pictas pulchrè tabulas aut aulæa ſublatis. Nihil profectò aliud hoſtis, quàm libertatis noſtræ

perniciem intendit: quod cùm armis parum ſuccedat, ad improbas fictæ pacis artes convertitur.

Belgarum indoles.

Rectè itaque, & ex patria Majorum indole, generoſæque virtutis ſpiritu Belgæ faciunt, quod glorioſum ſanctæ militiæ opus magnis animis proſequuntur, obverſaque Hiſpanis acie, nullam pro libertate moleſtiam, nullum periculum extimeſcunt. Eſt namque in libertatem natus Belgarum populus, indocilis pati ſervitutem, neſcius cruda Exterorum ferre imperia. Libera loquentium vox, libera ſentientium mens eſt, adverſus acerbè dominantium juſſus obſtinata. Miti alloquio verborumque comitate conciliaveris animos in promptiſſima obſequia deflexos. Superba imperantium juſſa non patiuntur: ut faciles blanditiis; ita minacibus edictis præfracti atq; intractabiles. Nihil itaque vulgo gratius, nihil ad demerendũ populi favorem efficacius; quã facili cum quovis colloquio miſceri, benignè obvios ſalutare, ad plebeia popularium ingenia moreſque ſe componere, in eminente fortuna nihil ſibi præ aliis ſumere, non ſordidum ruſtico pulvere, aut nautica pice homuncionem deſpicere. His potiſſimum artibus collectâ multitudinis gratiâ, eblanditiſque ſuffragiis ad honores conſurgitur. Faſtidioſa contractæ frontis gravitas & immodicæ oſtentationis

tionis ſupercilia in publico contemptu odioque verſantur. Hunc Belgicæ libertatis ſpiritum cùm aſperis edictis, & violentis imperiis Hiſpanus laceſſeret, dignam viris tempeſtatem excitarunt, quæ omnem adhuc terrarum orbem percellit. Non alia Gens ad parandam rem eſt attentior, ad faciendam mercaturam ſolertior. Quæ etiam negotiandi cura fœminas exercet, cum alienis viris à prima ætate ſine ulla profanati pudoris ſuſpicione converſantes. Vnde elatæ quandoque, facto largiter quæſtu, ſupra ſui ſexus faſtigia conſurgunt, & plus nimio viris moleſtæ imperium affectant. In ædibus nitida mundicies, in ſupellectile dives copia ornatuſque ſummo eſt ſtudio. Ignavia dedecori eſt, omni ætate in ſuo pulvere verſante. Puellæ ad filum & lanam erudiuntur. Pueri mechanicarum artium opificiis admoventur. Qui oberrare in plateis otioſè cõſpicitur, in publicas urbium officinas compingitur, ut aliquam ſuſtentandę vitæ artẽ ſub cenſoria præfecti virgula in umbra addiſcat. Igitur mechanicæ artes nuſquã copioſius, aut peritius tractantur. Quum vero in obeundis magnarum rerum negotiis, & percipiendis ingenuarum artium ſtudiis ſint appoſiti, me tacente, clariſſimorum virorum in literis & Rep. curanda virtus & claritudo præbet documentum. Par in Militia, maximè Nautica, eſt ſtrenuitas

nuitas atque audacia: ut Hispani Regis afflictis sub utroque sole viribus, sibi gloriosam armis libertatem paraverint, Orbem terrarum à crudis Tyranni imperiis vindicare atque exsolvere etiamnum satagant.

Ita quidem singulæ Nationes in vitia virtutesque suas, adspirante soli natalis aurâ, nascuntur: unde adgenita hominum singulorum indoles moresque ad habitum patriæ expressi tacita conjectura arguuntur. Erat animus mihi Belgicam universam celeri pede peragrare, & singularum Gentium patrios mores in conspectum proferre; nisi surgere ad dicendum *Collegam* meum viderem: qui ut spero, tàm diversæ indolis studiorumque, in quæ spiritus cupiditasque nativa deflectitur, causam aliquam in medium adducet. Cui ut libentem & benevolam auribus operam detis, vestræ est, Auditores, humanitatis.

CAPVT XVI.

De causis diversæ indolis ex naturâ Soli & Poli natalis.

Omnis regio sibi peculiarem habet indolem.

EQuidem suum Natura singulis Nationibus genium ingeneravit; qui certas hominibus cupiditates inserit, per quas in diversa studia vehementiore animi impetu rapiuntur. Hinc illa à prisco Mundi ævo genitalis à patria

patriâ indoles, virtutum vitiorumque ſurgentium, obſtetricãte Natura, nutrimentum: unde Gentes univerſæ, publica omnium ſæculorum authoritate, aut laudem, aut labem trahunt. Illæ ſuę magnitudinis inſolentes opinione magnificentius ſe oſtentant, & verbis geſtibuſque ad triſtem gravitatem compoſitis in ſuam dignitatem conſurgunt. Iſtæ ſubitis præcipites conſiliis in diverſam facilè mentem impulſu levitatis feruntur. Aliæ eximia ingeniorum luce ac perſpicacia; aliæ virili morum gravitate ac conſtantia; aliæ mechanicarum artium peritia; aliæ bellica ſtrenuitate magis excellunt. Quædam in libidinem, in luxuriam, in iracundiam, in honorum aut pecuniarum deſideria, in potandi commeſſandique ſtudia cupidius ducuntur. Sunt, quas ſimplex probitas, antiqua fides, innocua modeſtia, religioſa pietas, virilis fortitudo commẽdat. Quas veteratoria calliditas, inſidioſa ſimulatio, inſolens ferocia, barbara profanitas, effœminata mollities abundantius culpat. Nulla eſt hominum ſub utroque Sole natio, nulla tam barbara ferventis frigentiſve plagæ ingenia, quæ non à Natura certa virtutum vitiorumque ſemina conceperint, magnum, ſi adoleſcant, ad parandam boni malive famam nominis momentum.

De iſtis quidem rebus copioſè & abundãter

Causa indolis adgenitæ.

ter *Collega meus* disseruit, *omnem ingeniorum habitum*, quà se noti orbis porrigit capacitas, oratione complexus. Quæ ut cognoscendis hominum moribus magnam afferunt lucem: ita tam diversæ indolis causam rationemque scire, non parvo erit, ut opinor, in rem eandem adjumento. Ego quidem omnem istius diversitatis causam à *Cœli Solique natalis conditione ac habitudine* esse puto, unde in variam homo indolem, suo quodam fato, nascitur: inde *geluve æstuve immodico exustus*; hinc *vi Regionis propriâ & peculiari affectus*.

I. In cœli habitudine.

In Cœlo Sol ille luminum moderator circumerrans Terræ Orbem, medium illius ambitum, Tropicis utrimque definitum, propinquo radiorum attactu vehementius ustulat. Extremi à medio limites, utrinque Mundi subnixi verticibus, sub geminæ Arcti imperio, frigorum hyemumq; magnitudine obrigescunt. Interpositæ istis metis Regiones, ut quæque ad Solaris curriculi confinia accedit propius; eo majore æstu infestatur: ut magis ad extremos limites excurrit, eo vehementius frigore abundat. Mediæ inter frigora caloresque intensiores terrę benigna indulgentis cœli temperie fruuntur, plus minusve, ut ab æstuum frigorumve domiciliis propius absunt. Ex hoc fonte, pro molientis Naturæ conatu, omnis est ingeniorum diversitas. Hinc alii alios non provi-

provisa dicendi consulendique promptitudine, invicta curandarum rerum diligentia, simplicis animi integritate, armorum peritia, in victu & venere continentia, in bonarum artium disciplinis solertia præcellunt. Hinc illa multarum gentium effœminata mollities; aut contemptrix periculorum animositas: cōsiderata in suscipiendo negotio tarditas; aut concitata temeritatis impetu festinatio: grata morum humanitas; aut barbara ferocia: composita verborum gestuumque gravitas; aut futilis inconstantia: servilis reverentiæ humilitas; aut impatiens jugi molestioris elatio: religiosa colendi Numinis pietas; aut profana negligentia. A calore non ferventissimo est providæ mentis sagacitas, ingenii solertia, pusilli animi debilitas, effusa in omni intemperantia libido, tristis contracti vultus severitas, servilis imperii patientia, tenax rerum suarum frugalitas, subiti fluxique affectionum impetus, bonarum artium & religionum scientiæ. A frigore non vehemētissimo est virium pollentium firmitas, corporis vasti robur, magnitudo periculorum & adversitatum contemptrix, cupiditatum moderatio, liquidæ frontis hilaritas, ingenua suis vivendi legibus libertas, motus animorum stabiles ac diuturni, profusi sumtus largitas, mechanicorum operum artificia.

Igi-

Borealiũ & Australium indoles differens.

Igitur *Australes*, quorum vertices propius perstringit æstivi solis orbita, (neque enim ad extremas Austri domos Antarctici poli ulla nobis est cognitio,) ingenio abundant, ad cogitandum acuti, ad intelligendum expediti, ad capienda consilia parati, ad cavenda pericula circumspecti, in omnibus humani commercii negotiis providi ac sapientes. Illi bonarum artium lucem Mundo primi accenderunt. Illi virtutum præcepta condiderunt. Illi Religiones posteris tradiderunt. Ab illis ipsa humanitas, tanquam à suo fonte in terrarum orbem manavit. In hostem magis fraude & furtivis insidiarum tendiculis; quam aperto Marte, consertisque æquo virtutis certamine viribus depugnant. Nota est in vulgus Punica vafrities, & Hannibalis artes. Tenentur Parthorum fallaces fugæ, & ex insidiis quæsitæ victoriæ. Manifesta est Ægyptiorum in obeũda callidè militia fraudandisque hostibus calliditas. Neque clarius quidem Australis naturæ, quam in illis *Aegyptiis* refulget specimen: qui in Asiæ Africæque siti confinio, & flagellati solis propinqui radiis, utrisque semper promptissimi ingenii artibus excelluere. Igitur *Apuleius* Eruditos appellat, ut Judæos superstitiosos, Nabathæos mercatores, fluxos vestium Arsacidas, pauperes Scythas, odorum divites Arabas. *Vopiscus* eos Poëtas, ad scribenda epigrammata

mata & publicas cantilenas propensos. *Macrobius* Ægyptum matrem artium nominat. Et tanta quidem Alexandriæ urbis erat dignitas, ut, *Marcellino* authore, Medicis ad commendandam artis authoritatem suffecerit, si Alexandriæ eruditos sese dicerent. Igitur *Cæsar* Gentis illius in fabricandis militię instrumētis admiratus fuit sagacitatem. Et veteres scientiarum Antistites in Ægyptum suscepere peregrinationem, ut illic veræ sapientiæ mysteriis imbuerentur. Non minus ad versandas fraudes, & concinnandos dolos solertes fuêre & vafri. Hinc *Aeschylus* nectendis dolis idoneam dicit Ægyptum. *Vopiscus* Ægyptios ventosos scribit, furibundos, jactantes, injuriosos, avidos rerum novarum. *Cæsar* fallaces, semper alia cogitantes, alia simulantes. *Marcellinus* ad singulos motus excandescentes, controversos, reposcones acerrimos. *Curtius* Gentem vanam; novandis, quàm gerendis rebus aptiorem. *Seneca* loquaces, & in contumelias ingeniosos. *Adrianus* Imp. leves, pendulos, ad omnia famæ momenta volitantes: seditiosos, vanos, injuriosos. *Boreales* hebetiore sunt ingenio, acieque mentis obtusa, humorum spiritumque obsepti nebulis; ut cum Sol offusa caligine minus elucescit. Si quid cogitandum discendũve, impeditę mentis tarditas gravem objicit difficultatem. Si gerendum magnæ rei

negotium, ſtupidis retuſiſque ſenſibus conſilium nullum in promptu eſt. Bella virium magis, quàm ingenii fiduciâ gerunt. Aperta virtute, conſertiſque palam manibus, parant ſibi cum *Macedone* fortunam; non furantur. Rectius illis negotium committas, quod valido robore perficitur; quàm ingenii ſolertiâ. Ab Auſtro liberales ſcientiæ; à Borea mechanicarum artium opificia provenere. Illic aſtrorum & poli; hîc raſtrorum & ſoli felicior eſt cultura, eruto ex intimis terræ viſceribus metallo. Illic cum ingenuis ſcientiis futiles malignarum artium diſciplinæ, magia, divinatio, faſcinatio, & tam varia ſuperſtitionum ſollicitudo; hîc in perniciem generis arma, in ruinam urbium machinæ, in frangendo fluctuum armorumque impetu vallorum atque aggerum ſtructiones ſunt inventæ.

Auſtrales ventri turpiſſimiſque corporum dediti partibus per luxum atq; ignaviam plerumque ætatem agunt. In geniali epularum apparatu, in balnearum lavacris, in unguentorum odoribus, in delicato mulierũ comitatu, in voluptatum fruitione majorem, quàm in armorum ſtudio libidinem habent: tam faciles pati muliebria; quàm præſtare. Quis neſcit motus tripudiantium Ionicos, Leſbiorum ſpurcitiem, Sodomitarum libidinem, Babyloniorum petulantiam, Ægyptiorum deliciias,

cias, Aſſyriorum voluptates? Quis ignorat Lydorum cauponationes, Samiorum flores, Sybaritarum menſas, Trojanorum porcos, Perſarum convivia, Indorum umbellas, cultumque curandorum corporum pluſquam muliebrem? Ibi voluptatum inventoribus & magiſtris præmia ſunt conſtituta. Ibi caſtrato corpore virilitas primum effœminata. Ibi *Antonius* nobilis decoctor, cum maximi apparatus inſtituiſſet epulas, tanquam rudis luxuriæ tyro veteranis Cleopatræ copiis profligatus. Ibi numeroſi fœminarum greges in matrimonium ducti, materna & ſororia conjugia frequentata, maſcula execrabilis flagitii venus uſurpata. Quibus enervati fractique voluptatibus nullas ad arma vires, aut animos habent. Ad leviſſimum incommodum labaſcunt, ad minimi doloris ſenſum deficiunt & collabuntur, ſæpe vultum ſpiritumque Europæi militis numeroſiſſimis exercitibus non auſi ſuſtinere. Qualem euntis in *Alexandrum Darii* Exercitum, omnibus rebus inſtructum prӕterquam animos manuſque viriles, intuitus Grӕcus ille miles, [a] *Quin tu*, dicebat, *ſi vincere vis, inutilem illum armorum cultum militibus detractum in Græciam mittis; & parem Macedonicis legionibus contrahis exercitum*? Ex quâ Aſiaticæ mollitudinis & luxuriӕ Gente cùm CCC. hominum millia contra Romanos *Antiochus* in campum eduxiſ-

[a] Curt. l. 1.

eduxisset, signis auro argentoque fulgentibus, quæreretque ex *Annibale* Rex; [b] *an illas copias sufficere Romanis putaret*; *Maximè*, inquit, *etsi sint avarißimi*. De quarum splẽdido apparatu cum *T. Quintius* audivisset; [c] *illas sui hospitis diversi condimenti ex unâ suillâ ferculis similes esse dixit*. Cum illis congressurus, ad Tyatira, Romanus: [d] *non cum armatis militibus pugnandum; sed parem pecudum numerum trucidandum jactavit*. Itaque *Alexander Molossus*, suscepto in Romanos bello; [e] *se in Italiam ire, quasi in* ἀνδρονῖτιν; *propinquum Macedonem ivisse ad Persas, quasi in* γυναικονῖτιν, dicebat. Atque hoc *Murenæ Cato*, & *Pompeii* manibus objecit *Cæsar*; *non magno cum labore Magni nomen ex Asiaticis effœminatorum hominum victoriis quæsivisse*, dictitans. [f] Eorum c. m. in Artaxerxis exercitu, cum xiv. m. Græcorum *Cyrus*: [g] xlvi. nationes cum xi. m. Atheniensium, ad Marathonem, *Miltiades*: [h] xxx. myriadas cum cx. m. ad Plateas *Pausanas*: [i] innumerabiles, Artaxerxe Rege, copias parvâ manu in Hermi campis *Agesilaus*: [k] cccccc. m. cum xxx. m. ad Issum & Arbela, *Alexander*: [l] ccc. m. cum xi. m. ad Tigranocerta, *Lucullus*, quinque tantum Romanorum desideratis, profligavit. *Boreales* Australium rudes delitiarum, minus in victu cultuque corporis sunt soluti & molles. Pro cibo plerumque solida est à muria fumove cavo, & ex farinâ aut leguminibus pultes, cum

b *Macrob. Sat. l. 2.*
c *Plut. in Apoph. Roman.*
d *Liv. D. 4. c. 7.*
e *Gell. l. 17. c. 21.*
f *Xenoph.*
g *Herod. l. 9.*
h *Herod. l. 9.*
i *Pausan. in Lacon.*
k *Curtius.*
l *Plut. in Lucull.*

cum ſiligineo pane. Pro potu craſſi liquoris hordeacea cereviſia. Pro condimento fames labore quæſita. Scythæ ſectis equorum venis, quando opus eſt, ſitim reſtinguũt. Gothi mariumque accolæ obduratum vento piſcem, & ſalſamenta in delitiis habent, ſine lautitiarum apparatu & blandimentis depulſa fame. Iſto corporis cultu in hæc membra, in hoc virium robur animique audaciam, quæ Orientem ita ſæpè perculit, excreſcunt. Quibus viris non labor eſt inſolitus, non locus ullus aſper aut arduus, non armatus hoſtis formidoloſus. Vis pectorum obfirmata nullo periculo exterretur, nullum vitæ diſcrimen extimeſcit. Sæpe conſpecto ſanguine acrius in hoſtem inſurgitur, & in pugnam irritata virtus ardentius excaleſcit.

[m] *Quicquid ad Eoos tractus, mundique teporem*
Labitur, emollit Gentes clementia cœli:
Omnis in Arctois populus quicunque ruinis
Naſcitur, indomitus bellis & mortis amator.
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus haud urget lethi timor.

m *Lucan. lib.* 1.

Copioſi ſanguinis hæc eſt virtus: unde natus violentior ſpiritus adverſus omnem injuriam altius conſurgit.

Ex illa effœminatæ virtutis mollitie Auſtrales ſunt manſueti, tractabiles, ad patiendum ſervitutis jugum indole demiſſa. Quid

Syris Lydiſque ſervilius? Quid Indis ac Ægyptiis vilius? Quid Abyſſinis & Peruanis abjectius? ad toleranda imperia obſequentius? ad collocandam volenti operam facilius? Atque ut ineſt illis tractabilis in animo facilitas; ita in corpore affectata eſt mundities, in veſtitu elegantia, in verbis moribuſque benignitas. Inde tanta eſt balneorum & lavacrorum in Oriente frequentia. Inde viſenda Indorum ex diverſarum avium plumis veſtimenta. Inde Perſicæ togæ muliebris elegantia. Inde picti coloribus vultus, & corpora gemmis ſtellata. Quis miretur illam cereæ teneritudinis mollitiem in omnem facilè partem verſari, atque ut ſubito, ita fluxu & evanido impetu ferri? Igitur efferveſcente in iram bile excandeſcũt ocius, expeditoque ſtatim aculeo furenter certamen ineunt. Sed in ſubtenui ſanguine ſpirituque ſubtili rabies confeſtim deflagrat, ad primum vulneris ictum animo deficiente. Eadem eſt in ſervanda fide inconſtantia, in tenenda ſententia mobilitas, lubricæ inſtabilitatis animo huc illuc ad popularitatis auram fluctuãte. Si quis aut mutandæ Religionis, aut faciendæ factionis idoneus author extiterit, eum magnis agminibus tanquam miſſum de cœlo Numen ſequuntur; non quò ire deceat, cogitantes; ſed quò ducunt antecedentium greges. Ita ad vulgatam novi Meſſiæ famam ingens

ingens ſæpe hominum multitudo confluxit. Ita *furcifer ille Arabicus* univerſum penè Orientem in ſui cultum pertraxit. Ita *Alohadinus* ridiculâ Paradiſi pollicitatione magno numero Aſſaſſinos in Syria ſibi devinxit. In ipſa Iſraëlitarum Gente clarum eſt iſtius mobilitatis documentum: quæ tot DEVM edocta miraculis, toties traditam à Majoribus Religionem abjecit, & facili levitatis impulſu modò ad hos, modò ad illos profanarum Gentium ritus deſcivit, marini ad modum æſtus pietate fluctuante. *Boreales*, motus habent animorum ſtabiles ac diuturnos, denſis in copioſo ſanguine ſpiritibus non facilè attenuatis. Vt efferveſcit; ita deferveſcit ira tardius, commotoque ſemel æſtu dignam viris excitat tempeſtatem. Ideoque in obeundis negotiis fixos ac ſtabiles non facilè à propoſito ſuſceptoque conſilio deflectas, animo in extremam contentionem obfirmato. Ex eo toties in Europa civilibus de Religione armis concurritur. Hinc *VVeſtphali Saxones* triginta annorum bello à *Carolo* M. vix demum ab idolorum cultu abducti; *Vandali*, *Obotriti*, & Balthici littoris accolæ ad internecionem Gentis à Chriſtianis Principibus oppugnati; tot Religioſorum millia, cum declinare à propoſito nollet, ferro flammiſque hauſta ſunt. Eadem eſt in exolvendis promiſſis religio, in ſervanda fide pactiſque

n Sueton. in Claudio. o Suet. in Aug. Tiber. Calig.

promptitudo ac tenacitas: quæ [n] *Frisiorum* olim Legatos Romæ in Senatoriis subselliis collocavit, [o] *Batavos* in principum custodes & fratres allegit, *Helvetios* hodie Regiorum corporum stipatores & satellites constituit. In illo obfirmatæ mentis robore ferocia, morumque immitium quædam asperitas habitat, à cultu humanitatis præstandisque obsequiis alienior. Non patitur violenta jubentium imperia animus ad libertatem erectus. Franges obstinatam pertinaciam: non flectes, si vim majorem adhibueris. Elegantiarum in vestitu cultuque corporis nulla est magnopere cura & æstimatio. Atque ut est infrequens balneorum usus; ita adsciti aliunde vultus, & ficta pigmentis corpora nesciuntur. Color non fuco illitus; sed sanguine diffusus magis placet; sub sordium tamen sæpe illuvie vix apparens. Notat hoc in priscis Germanis historicus, [p] in omni domo nudis ac sordidis, inter eadem pecora, sub eodem tecto degere solitis.

p Tacitus in Germ.

Australes copiosa bilis atræ illuvies ad mœstitiam dejicit, corpori retorridam maciem, animo malitiam, calliditatem, fraudes, odia, invidentiam, crudelitatem affundit. Boreales copia sanguinis ad securiorem hilaritatem deducit; corpus vastum ac obesum, sensus stupidos, mentem apertam fraudiumque versandarum rudem, impetus in iracundiam tardos,

sed

ſed validos ac diuturnos, memoriam affluente pituitâ fluxam efficit. Quo cœli Borealis habitu [q] *Antonium* conſpicatus *Cæſar*, nullam ab illo, ſed ab Auſtrali *Bruti Caßiique* macie vim ſibi metuendam judicavit, in obeſis vaſtiſque corporibus minimum habitare calliditatis arbitratus. *Auſtrales* ab interni defectu caloris ſummam habent in victu potuque moderationem, in generādam ſobolem evanidos conatus: ſive prolifica vis immoderata Venere, quam proritat bilis, depaſcitur; ſive diſſipatus externo æſtu calor molientis Naturæ impetum evertit. *Boreales* quo minus à Sole, eò magis à ſeipſis ferveſcunt, calore, qui diffluere ac diſſipari flagrante vehementius aëre ſolet, ad interiores receſſus per vim frigoris externi retruſo. Ita ſubterraneę cellę hominumque ventriculi, per brumales dies, coacto intus calore, abundantius caleſcunt. Vnde hyeme & cibus appetitur cupidius, & coquitur rectius, Auſtroque flante languidiores ſumus; at vegetiores ex Aquilonis aurâ. Igitur Septentrionales copioſiore ſeſe cibo potuque ingurgitant, dum flagrans intus ventriculus palati ſolicitat aviditatem, perpetua ſiti fameque laborantem. Calori ſeminalis affuſus humor Borealibus illam generandæ prolis fœcunditatem ingeneravit; quæ omnem terrarum orbem coloniis ſuis obſevit, nunc in Indiis

[q] *Plut. in Apoph.*

etiam atque America genere propagato.

Extremi caloris & frigoris eadem indoles.

Hæc Auſtrini Borealiſque cœli eſt natura: quam eo magis quiſque trahit, quò ad exteriores calorum frigorumque regiones magis devergit. Eadem eſt hominum in extremis utrinque metis indoles. Æque barbari ſunt, parvi, debiles, omnium bonarum artium rudes, tum qui nimio frigore rigeſcunt, in ultimo Arctoi Orbis poſiti angulo; tum qui æſtu immodico excoquuntur, ad extremam Auſtrini Solſtitii orbitam depreſſi. Illi frigore; iſti calore immoderato flagellati languidiores animi corporiſque habent vires. Illic tranſiens ad intima frigus calorem depaſcit; iſtic excandeſcens fervor humorem ebibit: utrinque virtus eximiorum operum effectrix penetrabili aurâ exuritur. Quò quiſque magis in medio æſtuum frigorumque poſitus eſt intervallo, & temperatas inter Polos regiones habitat, eò commodius beatiuſque vivit, omnibus animi corporiſque dotibus cumulatius inſtructus. Illi verò ſunt, qui ab Æquatoris circulo verſus Arcti vertices (quando à diverſa parte ad Antarctum depreſſæ Gentes minus ſint cognitæ) à 40. in 50. latitudinis utrinque gradum incolunt, neque nimio frigore ventiſque fatigati, neque æſtu violentiore toſti. In quo temperatiſſimi aëris domicilio poſiti ſunt verſus Iberum *Hiſpani, Galli, Itali, Germani*, præcipuè

Temperata Regiones.

cipuè in meridiem & occaſum depreſſi: *Pannones, Illyrii, Dalmatæ, Græci*: in minore *Aſiâ*, verſus Euxinum maximè, nationes, *Armenii, Medi, Parthi, Chinenſes, Iaponii*: & in America *Virginii, Floridi, Mexicani, Peruani*. Has maximè Gentes ſuo quodam fato Natura in maximas animi corporiſque dotes voluit naſci: ad cogitandum acres, ad agendum expeditas, ad diſcendas diſciplinas promptas, ad omnia belli paciſque munia aptas natas.

Vt verò Cæli; ita *Soli glebæque natalis habitudo*, variatis hominum moribus latentis intus animi indicium præbet: Si illa ſterilis ſit, fertiliſve; ſi aprica cœlo aperto, ſylveſtriſve; ſi arida, paluſtriſve; ſi aut montibus aſſurgat, aut in æqualem planitiem fundatur; ſi aut quieta ſit, aut ventorum flabris vehementius agitetur; ſi aut mari fluminibuſque irrigetur, aut ſiticuloſa ſiccitate areſcat. Ad patriam terræ indolem naſcitur homo & componitur, pro genitali illa aura habitu animi conformato. *II. Soli patrii conditione.*

Igitur cui cordi commodoque eſt, adgenitam morum habitudinem, & animorum in hominibus indolem prædiſcere, patrios ille regionum ſpiritus, & locorum, in quibus naſci contigit, cultum exploret. Illa virtutum vitiorumque prima ſunt incunabula & fomenta. Quod cum apex ille Philoſophorum *Plato* conſideraret, non immerito egiſſe gratias Diis vide-

videtur, quod in Græciâ nasci se voluissent; non apud Barbaros: Athenis, in illa Sapientię & virtutum palæstra; non apud Thebanos. Vt enim in Salo nati pisces salem referunt: ita ad patriæ Regionis spiritum homines effinguntur, in illas rapti plerumque animorum impetu cupiditates, quas natali solo Natura ingeneravit. Erant omni scelere nequitiâque perditi *Sodomitæ*. Flagrabant turpissimarum voluptatum infamiâ *Sybaritæ*, nati denatique solis ut plurimum ignari. Vivebant proterve petulanterque *Aegyptii*. *Campanorum* supercilia, Ionum & Phrygum luxuries, Syrorum, Lydorum, Sabæorum, Indorum, Chinensium effœminata mollities, & servilis ingenii vilitas in sermonem & vituperationem venit apud omnes. Soli natalis ubertas & glebæ feracis opulentia illos effœminavit, solutósque in omnem luxuriam ad pessimas nequitiæ artes pessumdedit. Ita namque comparatum est cum hominibus, ut proventu secundarum rerum plerique insolescant, & ex copia inescati voluptatum studiis, animi simul corporisque vires deperdant. *Cyri* Regis hoc fuit judicium, qui rogatus à Persis ut in feraciorem ipsos regionem deduceret, *Ergo*, inquit, [r] *ad serviendum vos parate. Mollis terra molles & demissæ indolis homines producit. Non ejusdem est Regionis fructus & viros edere generosos.* Igitur Asia, quam minorem dicunt,

Regionũ feracium mores.

r *Erasm. in ad. ex Herod.*

dicunt, ob luxuriantem glebæ fertilitatẽ, gravi ſemper deliciarum infamia laboravit, vitiorum nobile ſeminarium : quam ſuos cives [f] Lacedæmonii frequentare noluerunt ; ne invitamento voluptatis capti ad delicatioris vitæ genus prolaberentur. Illa poſtea Græcis Romaniſque direpta armis, utrumque populum ex abundante præda irretitum luxuriæ commercio fregit, & attrita majorum virtute hoſtibus debellandos objecit. Illa Gallogræcos, expugnata Celticæ fortitudinis indole, effœminavit. Illa Scythicæ originis Turcarum & Perſarum Gentem nimiis captam deliciis nunc emollit, & ad primam belli occaſionem Europæo militi vincendam effœminat. Campanæ fertilitatis copia & ſeplaſiaria caſtra Punicam feritatem contuderunt. Græcorum ſub *Alexandro* M. exercitum XXXIV. dierum ſpatio Babyloniorum opes & deliciæ corruperunt. Nota ſunt Mauritaniæ ad Atlantem CCCC. germina ex uno tritici grano. Vulgati in vallibus Tauri montis duorum cubitorum racemi, & ex una ficu modii ſeptuaginta. Scitur Damaſceni agri in Libani convallibus ſpontanea fertilitas. Tenetur *Arvernorum, Limonici, Taurinus ager, Theſſala Tempe, aurea Pyrenæorum; tum & Sedunenſium, Vmbrorum, Palatinorum, Carpathi valles*; quæ radiorum concurſu caleſcentes, & ex fontium imbriumque limoſo affluxu uberes, incolas

[f] *Val. l. 2. cap. 6.*

colas luxu deliciisque emollitos ab armorum studiis abducunt.

Steriliū. Non ea est in *sterili glebâ* ex abundantiâ luxuries, & ex luxuriâ inerria & protervitas, pauperis soli damna virtute industriaque incolarum compensante. Copia magna est vitiorum genitrix, magna vitiorum nutrix & hortatrix. At paupertas utilis sæpe fuit disciplinæ magister: quodque uberes libri ac hortatus non potuerunt, aridula patriæ gleba multos docuit, sobrietatem. Erat [t] *Corinthiorum* Regio non admodum ferax, inæquali situ alibi tumens, alibi cava: quod incolis ad exercendas egregiarum artium disciplinas incitamento fuit. Erat *Attica* sterilis & maligna frugum nutrix; non item bonarum artium, quæ ex illo humanitatis seminario in omnem se Europam propagarunt. *Persæ* pauperes Assyriorum & Medorum opes diripuerunt. *Scythæ* vagam in plaustris vitam agentes, & Riphæis indurati nivibus, uberes Asiæ campos occuparunt. *Gothi*, *Vandali*, *Langobardi*, *Normanni* in retorridis patriæ terræ arenis ad virtutem obfirmati Europam omnem in potestatem redegerunt. Et ne vetera dicam; apud Italos hodie arens illa & *scopulosa Ligurum pars*, quæ Romanam olim virtutem duravit, præ cætera Italia mercaturam, & militiam graviter exercet. Apud Germanos *Noricorum urbs* sterili sita solo, arte industriaque

[t] Strabo. l. 8. G.

que opificum in celebri gloria verſatur. Ne aliena; noſtra quæ in ſterili arenâ, aut bituminoſo ceſpite macileſcit, *Friſia,* & laboris patiẽtia, & ingenii acumine opulentam populariuin ſuorum ubertatem plurimum antecellit. Hîc diſtenta vaccarum ubera, & campi frugum proventu luxuriantes; illic felicia hominum ingenia laudantur.

Arborum umbracula ſolo æquali mitia hominum præſtant ingenia: dum & ſævientium aurarum flabra infringunt,& frigora æſtuſque vehementiores prætento quaſi velo avertunt. *Sylveſtrium & Ventoſarum.* *Aſperior in locis planis & apricis, ad omnem auræ violentiam patentibus,eſt indoles*; quæ hybernis menſibus frigore, æſtivis ardore, commoto aëre ventorum flagellis infeſtantur. Quibus hominibus ut corpora robuſta, laboribus aſſueta, membra articulata, cutis hiſpida; ita animus eſt pertinax,iracundus,ferox. Vt enim arbores in obſcuro quietoque poſitæ loco humiles ſunt & infirmæ; ad ventos expoſitæ feliciſſimo incremento in altum exeunt, & ſolido robore obfirmantur: ut corpora umbratili adſueta vitæ tenues vires habent; quæ in ſole ac pulvere exercentur, ferunt ætatem: Ita in apertis locis flagellati acrius à ventis, & indurati auris homines ad ſuſtinendum laborem vires majores, ad explendas animorum cupiditates impetus habent à natura vehementiores.

res. Iidem, ad ventorum fugacium naturam; inquieti ſunt, mobiles, factioſi, novarum rerum appetentes. Tales ſunt obverſi Chinenſibus Iaponii: quos ut Typhonum; ita ingeniorum turbulentæ tempeſtates vehementiſſimè flagellant, homines robuſtis corporibus, aſperis moribus, neſcios pati quietem. Non alia Europæ regio magis ad ventorum patet ictus, quàm *Polonia*; Aquilonum ſævientium violentiâ, nullo ſylvarum montiumve repercuſsâ obſtaculo, liberum, ut in pelago rapiẽte, cœlum. Hinc illa Genti ingeniorum ſævitia morumque invenuſta aſperitas, & animorum, ut in turbido mari nautarum, perpetua jactatio. Eadem, temperatiore tamen cœlo, ex ventorum agitatione, in *Tauris Pontica Cherroneſi*, in *Thracibus*, *Narbonenſibus*, *Britannis*, *Pannoniis*, *Illyriis*, & noſtris in Belgicâ *Mattiacis*, & *Caucis Amiſianis*, irrequieti ingenii feritas notatur. Jactato corpore inquieta mens eſt. Neque quiſquam in turba & tumultu animo eſt compoſito: qui, ut æſtu maris navigia, commotione corporis fluctuat, & in diverſam facile partem diſtrahitur. Igitur Poëta cogitandis ſcribendiſque carminibus ſeceſſum & otia deeſſe ſibi queritur:

n Ovid. Tr. Elg. 1.

[n] *Me mare, me venti, me fera jactat hyems.*

Fortè ideo *Delos* Inſula dubio quondam errãs pelago, poſtquam naſcenti Apollini incunabula

bula præstitit, firmis defixa radicibus stabili deinceps loco desedit.

Montes horrentibus asperè cautibus militem gignunt ad tractanda arma validum ac expeditum, ad ferendos castrorum labores obduratum, non deficientem itinerum molestiis, non metuentem truces hostium vultus, ex crebro ferarum venatu fundendi sanguinis audacia confirmata. Prævidit illam Martiæ strenuitatis indolem in [x] *Ephraimo Iosephi sobole*, montium Palæstinorum destinato divinitus accolâ, pater *Iacobus*, *Isaschare* in molli camporum planitie ad Asininæ servitutis conditionem dejiciendo. Ita *Britanni* ubi in Cambriæ juga, & horridum Pictorum ad Septentrionem cœlum exurgunt, feroci cum suis montibus ingenio efferuntur: in felicibus *Angliæ* pascuis, & pulcherrima camporum arborumque viriditate, retuso impetu, languescũt, vulgi animis in luxum segnitiemque resolutis. Nõ minus in editis Alpium jugis ad virtutem obdurata *Helvetiorum* natio inclytam armis gloriam & libertatem paravit: quam adhuc pari fortitudine adversus vim externam defendit. Quo bellici spiritus impetu in Africa *Atlantis*, in Persia *Tauri*, in Hircania *Coroni*, in Cilicia *Amani*, in Arabia *Petrarum*, in Græcia *Acroceraunii*, in Italia *Apennini*, in Germania *Hercyniorum* jugorum accolæ campestres, regionum

Montuosarum.

x Gen. 49.

gionum suarum gentiles plurimum adhuc præstant; duri, agrestes; ut corpore robusti, ita vita longævi.

Maritimarum. A *Marinæ quoque afflatu auræ*, densescente cũ sanguine spiritu, morum quædam est asperitas & ferocia, periculorum atque imperii, ad trucis indolem Elementi, contemptrix. Detestatur eam in *Batavis* & *Frisiis* Hispaniarum Rex, tanto spiritu utriusque solis divitias fatigantem. Sæpè tamen illa mollescit & effœminatur, sive peregrinitatis consortio; sive rerum, quas maritimi suppeditant aditus, copia luxuriæ proritatrice: Insularibus etiam ab infido Mari mobilitatis & perfidiæ adspersa labe. Igitur veteres [y] *Belgæ* & *Germani*, cùm externo luxu Gentem suam effœminari nollent, mercatores portubus suis prohibuerunt. Quo animo *Scythæ* mores mercesque externas, quibus corrumpi sua frugalitas posset, rejecerunt: [z] occiso *Anacharsi* philosopho, quòd Græco more Cybelis sacra faceret. Eodem olim fuit in odio depravatrix illa patriorum rituum peregrinitas apud [a] *Epidaurios*, [b] *Carthaginenses*, [c] *Laconas*: quorum extremi adolescentem aliquãdo increpuerunt, *quod viam nosset, quæ duceret in Pylam*.

y Avent. l. 1. Ann. Boj.
z Fulg. l. 2. c. 1.
a Arist. 2. Pol.
b Alex. l. 4 c. 10.
c Plut in Luc.

Palustrium. In *Udo autem palustrique patriæ solo*: ut corpora hominum ampla, fluida, infirma; ita ingenia proferuntur obtusa, fluxæ memoriæ, tardi sermo-

ſermones atq; inceſſus, deſidia, ſomnotentia, ad bonas malaſque artes rudis ſimplicitas. Humidus ab effumante uligine aër in cerebrum ſe inſinuat, atque illud abundanti madore perfundit: qui in ſtagnantem deſciſcens pituitam quando liqueſcit & deſtillat, ſubditas corporis inundat partes, nervos debilitat, ſenſus obtundit, ingenium hebetat, vim animi pariter ac corporis labefactat. Atque ut ædes ſtillicidiis ventiſque perviæ, atque imbribus expoſitæ incommodum præſtant hoſpitium: Ita caput à ſtomacho & aëre combibitis vaporibus fluctuans, & nimia humiditate imbutum, tum corporis infirmam valetudinem conſtituit; tum vires animi corrumpit. Idem herbis atque arboribus evenire videmus, quæ in paluſtri ſolo citius quidem & procerius adoleſcunt, multiſque cum ſtolonibus, & agnato frutice ac propagine humo proſiliunt; ſed neque vim illis, quæ in arentibus creſcunt locis, parem habent, neque ætatem tam longam ferunt. Hinc mordacibus jocantium dicteriis *Batava auris*, & *Friſica ſtupiditas* innotuit: non ita tamen retuſa ingenii acie, ut Hiſpanicæ calliditatis artes nequeant cavere.

Sed *ſcatens fluminibus terra*, ductuque aquarum dulcium irrigata, molles minuſque aſpero ingenio homines producit. Talis eſt *Aegyptus*, ebullienti quotannis Nilo inundata. *Humectarum. Arentiũ.*

 data.

data. Talis *India* torrentium aquarum fluxione, quaqua patet, perfuſa: quæ ortæ ex Caucaſo in Gangem & Indum deſinunt. Talis *China*, & illi inter Tigris & Euphratis fluenta *Edenis* incolæ, Aſſyrii, Chaldæi, Babylonii, ſolo animiſque hominum dulcium aquarum irrigatione ad omnem vitæ cultum emollitis. Alia in *ſiticuloſis aridiſque Regionibus* hominum naſcuntur ingenia, ferveſcente humoris defectu ſanguine ad graves iras morumque aſperitatem obdurata: Quibus idem, quod ſub flammeo Leonis & Canicularum ſidere hominibus evenit: quæ cùm propinqui ſolis ictæ incenſæque radiis exardeſcunt, terrę corporumque exucto humore, fructus pariter & homines penetrabili excoctos uredine inflammãt.

Corporũ habitus ex patria indole.

Non adeo quiſque mirabitur ad natalis ſoli & cœli naturam mores animoſque hominum conformari, qui Terræ matris *in fingendo corporum habitu* vim atque induſtriam perpenderit. Hinc nunquam eſt, quod alibi nani coactæque brevitatis homines; alibi in ſtaturoſæ granditatis molem excreſcunt. Eſt, ubi gutturoſi ſtrumiſque deformati; ubi aut ſimarum narium, aut pandorum crurum, aut cadaveroſi vultus turpitudo adnaſcitur. Aliis ex attracto terræ ſpiritu vox eſt rauca, gravis, aſpera; aliis ſubmiſſa, tenuis, muliebris: illic interiores meatus calor aperit, iſtic frigus adſtringit.

Ab

Ab Asiatica temperie corpora ſunt frigida, ſicca, dura, glabra, colore fuſca, mole parva, robore infirma, capillo criſpante, oculis nigricantibus. Septentrio calida facit, humida, piloſa, candidi coloris, eximii roboris, amplæ ſtaturæ, fluidæ carnis, ſubflavi capilli, cæſiis oculis.

Idem eſt Patriæ Terræ cœlique *ingenerandis Mineralibus* ingenium: pro cujus habitu & natura alibi auri, æris, argenti glebæ eruuntur; aliubi varia marmorum, cretarum, colorum, ſoboles fructificat; alicubi ad libidinis æſtimationem gemmæ lapideſcũt. Non nuſquam in intimis terræ finibus ſal, alumen, ſulphur, gypſum elaboratur. Eſt ubi ex penetralibus viſceribus ſaxei rigoris carbones foco nutriendo effodiuntur. Friſiæ noſtræ paludes bituminoſo ceſpite ligni inopiam compenſant: ſive ille convulſis proſtratiſque priſco aquarum Diluvio ſylvis ex arborum truncis adolevit, ſive, quod magis reor, molientis Naturæ artificio terræque natalis indole in hominum uſum concrevit. *Mineralia.*

Non minus *ſuam cuique Herbæ atque Arbori* Natura patriam attribuit, in qua ſpecioſius atque uberius effloreſcit. *Stirpes.*

[d] *Nec vero terræ ferre omnes omnia poſſunt:* d *Georg. 2.*
Fluminibus ſalices, craſſiſque paludibus alni
Naſcuntur ſteriles, ſaxoſis montibus orni,

Littora myrtetis lætißima: denique apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi.
Divisæ arboribus patriæ: sola India nigrum
Fert ebenum, solis est thurea virga Sabæis.

Sua certè singulæ stirpes habent natalia; quorum hospitiis & nutrimento mirificè delectantur, raro sine virium suarum vigorisque defectu in peregrinum locum translatæ. Aliæ in umbrosis sitæ vallibus solarium radiorum ictus vehementius extimescunt. Nonnullæ soli expositæ adverso, in apricis montium jugis volunt habitare. Quædam campestri planitie, aut sabulosis arenis, aut paludum uligine, aut fluminum humectantium propinquitate impensius afficiuntur.

e Georg. 1. [e] *Hîc segetes; illic veniunt felicius uvæ;*
Arborei fœtus alibi, atque injussa virescunt
Gramina: nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittat ebur, molles sua thura Sabæi,
Et Chalybes nudi ferrum, virosaque Pontus
Castorea?

Atque omnino ut se cœli status & natura soli habet: ita aut uberius, aut tenuius humo prosiliunt: aliæ humili caule, & tristi specie fœdum squalorem referunt; aliæ in spectabilem magnitudinem assurgunt, & jucundo adspectu contuentium oculis adblandiuntur. Et ut sub novercali educatione subtracto alimento pueri gracilescunt, & luridum deflorescente

san-

ſanguine colorem trahunt: Ita in jejuno ſterilique ſolo herbæ, præbito parciter nutrimento, ſquallent & elangueſcunt: in pingui & fœcundo viſenda granditate ſpecieque luxuriāt. Hinc ille in multis ſtolonum fruticumque adnaſcentium locuples proventus, aut miſeranda propaginum orbitas: illa ſaturata viriditas, aut lacteus pallor: illa flammea purpura, aut diluta rubedo: ille ſcintillans candor, aut hebes albedo: ille auriginoſus crocatuſq; fulgor, aut lutea fuligo: illa virium efficacia, aut languida imbecillitas: illa odorum fragrantia, aut fœditas faſtidioſa. Quid, quod in alio depactæ ſolo, ſub peregrino cœlo, ab adgenita plerumque indole deſciſcant, & in aliam ſpeciem naturamque vertantur. Quam hoc in ſylveſtribus plantis eſt manifeſtum, quæ in commodum devectæ locum, horreſcentes ſentium aculeos exuunt, depoſitaque naturæ feritate ad melioris cœli terræque temperiem mitigantur! Quam in arbuteis neglectæ culturæ fœtibus, qui auram glebamque ſortiti meliorem temporis tractu miteſcunt, & fructus ſapidos edunt! Quàm in Tabaco, in Pontica radice, in pipere, in cardamomo, in aliis denique æſtus tranſmarini fruticibus, qui noſtro expoſiti cœlo inſitas ingenii ſui vires immutant, & peregrinæ terræ ſucco elangueſcūt! Ita pomis & pyris à marinorum fluctuum ad-

 ſpergi-

ſpergine ſalſudo: ab exhalante paludum vapore uliginoſa viroſitas adnaſcitur. Ita in uberioris glebæ hortis floſculi multiplici foliorum ambitu orbiculati proveniunt: qui alibi raris ordinibus tenuique contextu gignuntur. Et quanquam artificum induſtria, & ſolertis curæ mangonium in variandis ornandiſque plantis plurimum valeat; terræ tamen cœlique potiſſima vis eſt ut aliubi nitidius, grandius, ſalubrius adoleſcant. Teſtatur hoc de Perſicis pomis *Columella*:

----- quæ barbara Perſis
Miſerat, ut fama eſt, patriis armata venenis.
At nunc expoſiti parvo diſcrimine lethi
Ambroſios præbent ſuccos, oblita nocendi.

Tranſlatio mutat mores. Commemoratio migrantis à patrio ſolo Perſicæ iterum mihi Hominum mores & ingenia in memoriam revocat: quæ, ut Plantæ, aliam ſub peregrino ſole faciem induunt, naturæ genitalis indole diuturnitate temporis commutatâ. Quid *Celtarum* olim populis erat durius, efferatius, bellicoſius? At illi Aſiatico emolliti cœlo, vix aliquâ parte, cum Romanorum oppugnarentur armis, majorum ſuorum virtuti reſponderunt. Quanta armorum gloria floruerunt *Longobardi*, *Normanni*, *Gothi*? At illi clementiore uſi cœlo in Gallorum, Italorum, Hiſpanorum naturam deſciverunt. Ita in Battavia *Catti*, in Britannia *Saxones*, in Gallia

lia *Britanni*, in Ionia *Græci*, in Siria *Turcæ*, in Palęſtina *Iſraelitæ*, degenerante paulatim indole, in alios denique mores tranſierunt.

CAP. XVII.

De Siderum influxu.

EQuidem certum eſt, *in patrio cœlo ſoloque prima virtutum vitiorumque eſſe incunabula*: pro quorum habitu & conditione Homo in diverſa ſtudia deducitur, formatoque intus ingenio, aut odit aliquid vehementius, aut amat impenſius. In natali patriæ telluris indole ac ſpiritu magnum quidem eſt ad formandos animi mores momentum. A fertili glebâ luxus plerumque atque inertia redundat: Sterilis & jejuna ad bonarum artium diſciplinas & virtutem exercendam magno multis fuit hortamento. Ventorum planis in locis violentia exaſperat ingenia, & perpetuo jactata motu ad ſubitos furenteſque cupiditatum impetus detorquet. In horrentibus Montium jugis ad tolerandos labores robur & patientia obfirmatur. Marinæ afflatus auræ, denſeſcente ſanguine forociam ingenerat liberiore licentia gaudentem. In paluſtri ſolo ingenia obtuſa, fluxæque fragilitatis corpora & memoriæ proveniunt. In irriguo, ad culturam humanitatis facilia; in ſiticuloſo torridoque ex ſte-

rili æſtu, promptus in iracundiam homo naſcitur.

Non minus Cœli Borealis Auſtraliſq; conditio,& Calorum Frigorumq; ſtatus& tẽperatio, in conformando animi habitu, vim magnam obtinet. Qui exuſtas à Sole mundi regiones incolunt, ita in extima corporum parte caloris torrentur exuberantia, ut intima viſcerum penetralia frigore obrigeſcãt. Hinc ad metum mollitiemque dejecti ſervitutem placidis cervicibus admittunt, & dominantium imperia non inviti patiuntur. Laxatis enim meatibus,& hiante æſtuoſi ſideris propinquitate corpore, calor ille virtutis focus diſſipatur. At qui ad Borealem Mundi plagam habitant,& pruinis geluque torpentia frequentant, præcipitem magis ad ſubeunda pericula audaciam habent. Crudi non patientes ſunt imperii: manu, quàm ingenio; opere, quam conſilio promptiores. Ad extremas Frigorum Æſtuumque rejecti metas animis pariter ac corporibus torpent, virtutum egregiarum fomento utrinque à violentiore aëre depaſto. Qui Medianas mundi partes, ad congruum caloris frigoriſque revocatas habitum, tenunt, gerendis fortiter rebus, parandis & tenendis feliciter imperiis, capiendis bonarum artium diſciplinis, ingenio præcipuè valent.

Cœlo

Cœlo natali cognata ſunt *Sidera*; quorum vis influxuſque magnum quoque in impellendis hominum animis formandiſque moribus adfert momentum. Quam in concitanda bile flava ingenium ſuum efficaciter Mars exercet! Vt melancholiam Saturnus crudeliter exaſperat! Quantum pituitæ à Lunâ incrementum accedit! Quale in ſanguinem Sol & Jupiter imperium tenet! Quid non cæterorum ſiderum luces in humanum corpus ejuſque temperamentum juris habent! Quam primum tenera infantium corpuſcula ex alvi maternæ latebris in natalem lucem prorepunt, cum aëre cœli viribus imbuto ſimul profectas à ſtellis qualitates hauriunt, quæ per univerſum diffuſæ corpus, permixtæque humoribus ac ſpiritibus, cum ipſa membrorum compage coaleſcunt, & cœleſti vi corpus animant. Iſta moderatio temperatioque corporis, redundante in animum domicilii ſui affectione, hominem ad certas cupiditates vehementiſſimè inclinat. Hinc ad diverſos morum, ſtudiorum, affectuum impetus, propenſio commotioque animi cietur.

Atque ita quidem corpori & principibus vitæ membris, Cordi Cerebroque innnexa & devincta eſt Anima rationalis, ut ſine illorum miniſterio atque adminiculo, nihil neque ſapere rectè, neque velle benè poſſit. Mens ſanè nihil *Corporis & Mentis cognatio.*

nihil intelligit eorum, quæ foris aguntur, nisi ex sensuum relatione: quorum exteriores, quicquid organorum ministerio apprehendunt, per nervos ad cerebrum transmittunt, ubi sano Intelligentiæ judicio examinantur. Quarum rerum si improbum fuerit hallucinante sensu judicium, Ratio à veritatis abducta scopo in graves errores impingit. Errant vero sensus, & mendacem objectorum faciũt relationem, si cerebrum male sit affectum; cujus naturæ atque indoli tota vis sensuum respondet. Corrupto Mentis judicio in eosdem trahitur errores voluntas: quæ ductum atque imperium sequi plerumque Rationis solet. Ipsa verò etiam voluntas à corde afficitur: cui occulto consensu & societate quadam muneris est devincta. Si cor bene temperatum & justa moderataq; primarum qualitatum proportione concinnatum fuerit, subditis Rationi affectibus, voluntatem ad honestatis amorem & cupiditatem exstimulat. Secus indomitarum Affectionum impetu adversus bonæ Mentis imperium consurgit, & voluntati vim facit: quæ turbulento illius concitata motu ad improbas præceps cupiditates abripitur, extortoque Rationis sceptro, in omnem effusæ cupiditatem ruit. Cerebri quoque magna hîc vis est: quod Cordi multis fœderibus vinculisque conjungitur, utroque membro & partium

tium ſocietate ac cohæſione, & officiorum uſu, per mutuas ſeſe operas afficiente. Reſpondet enim Cerebri phantaſiis Cordis motus, & in ſimiles cogitationum trahitur affectus: non aliter, ut Voluntas, Mentis ſequitur authoritatem, illiuſque judicio actiones ſuas temperat. Igitur ut Cor & Cerebrum conſtituta ſunt; ita Mentis ac Voluntatis ſeſe habet actio, hominique cum principum membrorum habitu ad vitia & virtutes propenſio adgeneratur. Illorum vero, ut corporis totius, moderatio eſt à Cœlo ac Aſtris: quorum poſitu & diſpoſitione ut variè diſſimiliterque corporis membra temperantur; ita ingenia diverſos habitus adſciſcunt, animi indole ad membrorum rationem, & temperationem craſinque totius conformatâ. Vnde adeo eſt, quod iiſdem nati parentibus diſſimili aſtrorum couſtitutione, adeo ſæpe diſcrepent, ut ne minimâ quidem ſanguinis cognatione juncti videantur.

Non magis hoc in ſingulis hominibus, quā in Regionibus univerſis eſt manifeſtum: quæ ſuis ſubjectæ ſideribus ex illorum indole varie afficiuntur, moreſque ſuos ad ſtellas, quarum attribuuntur Dominio, referunt. Namque ut lumine nitent diverſo ſidera, neque eodem modo in omnem Regionem radios ſuos projiciunt: ita vario ſeſe impetu incitant, & diſſimiles

Stellæ Regionum præſides.

miles in terram vires expromunt. Alii quidem tractus à medio Cœli ſpatio, in quo planetæ curſus ſuos faciunt, longiſſimè abſunt. Alii ſolares radios directiſſima vibratos jaculatione verticibus excipiunt, ex regeſtione reſultuque caloris uſti vehementiùs. Quaſdam regiones recto brevique luminis trajectu ſtellæ feriunt, quaſdam obliqua affulſione perſtringunt, & velut tranſcurſu prætervectæ extrema tantum ambitus convexi lambunt. Fulget Sol, rutilat Mars, Iupiter puro lumine ſplendeſcit, Saturnus livet, Venus albicat, Mercurius micat, flammeam Lampadias, fulgidam Sirius lucem oſtentat. Pro diverſo radiorum in terras vibratu, & varietate luminis diversè regiones afficiuntur, unde varii diſpareſque ingeniorum habitus efformantur. Ita Germanos Leonis & Sagittarii dominatio ad ſubeunda pericula, & ſubeundam fortiter armorum aciem confirmat. Cor Scorpionis Hiſpanos, & Galliæ Britannos Normannoſque ad malignas fraudium artes exſtimulat. Chaldæos ad humanitatis cultum cœlique obſervationem Sol & Leo cōponit. Iudæos & Syros Aries, adſcito in ſocietatem Scorpione, malignis fraudium artibus, & imbecillis animi ſuperſtitione imbuit. Africa Scorpioni, Piſcibus & Cancro; Aſia Auſtralis Tauro, Virgini & Capricorno; Orientalis Aquario; Meridionalis Capricorno,

no; Scythia Libræ; Europa Arieti & Leoni obligata, siderum præsidentium naturæ ac dominio magna ex parte respondet.

Non possem assentiri hac in parte Astrologis, nisi mihi ita manifesta & mirabilis in Herbas, in Gemmas, in Animantes dominatio ac imperium religionem objiceret, cœli stellarumq; virtute rebus terra satis vivificâ radiorum sparsione impressâ. Solis virtute Crocus & Aurum recreatis spiritibus cor ad hilaritatem provocant. Solis virtute Carbunculus, in modum ardentis prunæ tralucens, clarum per tenebras lumen diffundit. Solis virtute Pæonia cerebrum reficit, mentis perturbationem sedat, nocturna ludibria atque incubos dissipat, comitialem morbum profligat. Solis virtute Zinsiber stomachum languentem corroborat; palma & laurus fulminum tempestates avertit; cedrus & fraxinus veneno adversantur; Aquila fulminum ictus cõtemnit; Leo & Gallus ingenti præ cæteris animantibus spiritu efferuntur. Soli debet Pantaurus, quod lapides ad se trahat: quod Hyacinthus à pestis contagio incolumitatẽ præstet; quod Chrysolithus nocturnos pavores & molesta insomnia dissolvat. Lunæ Mustela obnoxia, illa crescente, oculorum orbes explicat; decrescente contrahit. Scarabęi primo Lunę nascẽtis lumine in lucẽ & vitam prorepunt, fœtu inanimi 28 diebus

Stellarum vis in Herbas, Gemmas &c.

bus, dum curſum ſuum ſidus expleat, in terræ latebras retruſo. Ad illius motum liquores in plantis & animantibus aut minuuntur, aut exuberant: maria ab imo impulſa efferveſcunt & inſurgunt; aut repreſſo diffluxu conſidunt & reſorbentur: res denique omnes terrenæ ex illius vertigine, ortuque & obitu, admirando naturæ conſenſu, afficiuntur. A Venere habet Aëtites, ut alligata femini fœtum extrahat. A Iove Salvia, ut membris torpentibus vigorem reſtituat, & cerebrum nervoſque firmet. Ab Vrſa minore Magnes, ut ferrum trahat. A Mercurio Achates, ut prudentiam & facundiam præſtet, ac ſcorpionum ictibus medeatur: quod Sidus Canibus etiam, & Simiis, & Vulpibus ſingularem beſtialis ingenii ſagacitatem ac ſolertiam affundit. A Saturno Iaſpis, ut protervas amantium libidines compeſcat. Meduſæ caput indolem Adamanti & Artemiſiæ impertit, quo vanos metus profliget, & animum confirmet. Pleiades Cryſtallo & Feniculo, quæ hebetem oculorum aciem colluſtret. Auriga Sapphiro & Menthæ, quæ gratioſos & acceptos efficiat. Cor Leonis Maſtici & Chelidoniæ, quæ bilioſos humores exhauriat. Cor Scorpionis Amethyſto & Ariſtolochiæ, quæ formæ elegantiam animique hilaritatem conciliet. Hinc illa morum, ut mea quidem fert opinio, eſt varietas. Hinc in

adeò

adeò diversas cupiditates & studia, inclinantis naturæ propensione, homines abripiuntur, cœlo soloque patrio arctissima cognatione cum ingeniis hominum conjuncto.

Vobis nunc, *Humanissimi Auditores*, gratias merito maximas ago, quod me his de rebus tenuiter dicentem benignè studioseque audivistis. Ego ut à patriæ solo & cœlo morum causas & indicia sumpsi: ita alii, quando opportunum erit, aliis in rebus animi latentis vestigia persequentur.

CAPVT XVIII.

De varietate Ingeniorum ex Divino afflatu.

O Gratas auribus meis epulas! ô jucundum acroama; in quo audiendo majorem ego, quàm in præconio laudum suarum *Themistocles* cepi voluptatem! Ita me illa de natalis cœli solique indole dissertatio recreavit; ita refecit ille liberalissimæ doctrinæ sermo, & ingenua perfusum voluptate largiter oblectavit! Exeat mihi tali in negotio solidus sæpe dies: pro quo non in Alcinoi hortis versari; non Musico fidium vocumque concentu aures demulcere; non Deorum epulis accũbere, ac nectareis pasci dapibus cupiam. Equidem non paterer me ab erudito illo pulvere, aut *Antisthenis* baculo, aut *Orbilii* ferulâ, aut diuturni temporis morâ propelli.

Neque tamen ego uni patriæ regionis Soli & Solo intimam animi indolem adſcribo. Altius illa repetenda mihi videntur: & *à largitore bonorum omnium* DEO, *& malorum fonte Diabolo, creſcentium vitiorum, & futura virtutis cultura expectanda eſt.* Hæc mea eſt his de rebus ſententia: quam, niſi id moleſtum vobis fuerit, dum lentiore gradu domum imus, paulo uberius explicabo. Declinem⁹ verò hâc parum de publica via, ne illo ruentis turbæ ſtrepitu, & moleſta occurrẽtium ſalutatione interpellemur.

Ingeniorũ in ſingulis varietas.

Vt multum in formandis hominum ingeniis natalis ille patriæ ſpiritus poteſt: ita vis ſæpe major illos agit, certiſque affectibus addicit; quæ ejuſdem terræ alumnos, eandem vitæ auram ſpiritumque trahentes, in diverſas cupiditates, & contraria voluntatum ſtudia deflectit. Si patriæ terræ Spiritus ſuam ſingulis naturam ingenerat, & pro adnata ſibi indole internos animi habitus morumque in hominibus ſpeciem efformat, dicite, amabo, cur tanta ingeniorum in eadem patria eſt varietas? Cur in eodem Solo nati, ab eodem ſole irrigati, ejuſdem terræ nutricis uberibus ſaginati, eadem vivificæ lucis aura paſti, tam diverſis animorum ſtudiis diſſentiunt? Cur in iiſdem mœnibus & parietibus eundem cœli aërem haurientes, ejuſdem ſtirpis ac ſanguinis cognatione devincti, tam variis affectibus atque

atque ingeniis aguntur? Vt vultuum; ita mentium diversos natura habitus, & quasi lineamenta effinxit; quibus singuli tot jam per sæcula homines, sub eodem cœlo, in eadem domo ac familia, à se dissenserunt. Quot capita, tot hominum diversa ingenia. Vt suum quisque spiritum; ita indolem à Natura traxit peculiarem, certum virtutis vitiorumq; crescentibus annis rudimentum.

Videas eadem intra mœnia alios omni in DEVM religionis pietate defungi, diligentem semper sacris rebus operam dare, cœlestem potestatem assiduis supplicationibus comprecari, majorum instituta & ritus sanctè tueri, nullum insolens verbum dicere, nullam profanæ rei curam & cogitationem admittere; alios nulla religione obstringi, nullum DEO cultum tribuere, sacra contemnere, cœlum infra res humanas ducere, in omni vita irreligiosæ profanitatis indolem profiteri. Invenias ejusdem gentis stirpisque alios ad conciliandas amicitias parandamque multorum gratiam impetu quodam animi vehementius ferri, familiaritates contrahere, studia favoremque hominum spontaneis officiis mereri, & alterius quoque sexus venustate impensius delectatos in jucundæ tristitiæ voluptate ludoque protervi amoris cupidissimè versari; alios severo imperio omnem amicæ consue-

tudinis dulcedinem prohibere, ſui immenſa fiducia gratiam benevolentium reſpuere, nullam benigni amoris ſuavitatem, nullum delicatæ voluptatis ſenſum admittere. Reperias, qui liquido defæcatoque animo jocis ſemper ſalibuſque diffluant, frontem in omni fortuna exporrectam gerant, lepidis verborum facetiis delectentur, contrahendi in nubem ſupercilii, & componendi ad ſeveram gravitatem vultus ignari. Qui caſtigatâ in triſtiorem prudentiam mente vix innocentem jocum ſuſtineant, ſuperbi alienæ vitæ cenſores, queruli de ſuorum temporum licentia, ad rigidæ virtutis regulam & priſcam religionem omnia exigentes. Aliquando tamen, aut nimia intentione fracti, aut potu liberaliore irrigati, emollito ſeveritatis rigore in immodicam licentiam ſolvuntur: cui dum vacant, revocata in animum religio admiſſæ voluptatis uſum damnat, & emancipatam pietatem arctioris diſciplinæ vinculis conſtringit. Reperias, qui nullis ſimulationum involucris animum tegant, nihil inteſtinæ cogitationis verſent, quod non ore vultuque ingenuo prodant, improviſis aperti conſiliis, ſyncerâ ſimplices fide, odia iraſque ad parandam fraudem abſcondere rudes. Qui arcano pondere ſenſus & libidinem animi premant, nihil niſi meditatè loquantur, nunquam niſi per longos cuniculos, quaſi ob-

ſeſſis

ſeſſis inconſpectos, mentem explicent, taciti retruſis intra ſe cogitationibus: ſed in profundam abyſſum & ingentes latebras deſidente tranquillitate. Sunt, quos virilis animi altitudo, & erectæ virtutis indoles ab omni deſpectarum rerum vilitate abducit, impatientes humilis obſequii, negligentes ſordidi quęſtus, à depreſſæ mentis anguſtia & vulgari dejectione alieni. Quos plebeia dejecti animi parvitas nullam præclaræ rei cogitationem ſuſcipere permittit, dummodo libidinem ſuam expleant, nihil ſe indignum arbitrantes. Sunt, qui faſtuoſo ſupercilio & elato ſpiritu graviſſimę vehementiſſimeque ſua bona jactitent, omnes alios deſpiciant, hominem præ ſe neminem putent, ſibi benè geſtæ rei laudem ſolis vendicent, aliorum miſeriis ſuperbè illudant, nullo infelicium incommodo moveantur. Qui humano modeſtoque ingenio honeſtum in verbis ac factis pudorem præ ſe ferant, non quenquam præ ſe contemnant, non alienæ laudi obtrectent, ad miſericordiam allici faciles, in audiendis & admittendis hominibus benigni. Sunt, qui ad audendum projecti præcipiti impetu quidvis aggrediantur, non periculi metu, non ancipitis terrore caſus ſuſpenſi. Qui de dubia fortunæ aleâ ſoliciti timidè omnia cunctanterque adminiſtrant, neque quicquam niſi advocato in conſilium

reductoque in se ad meditandum animo incipiunt, utiles Reip. si non tam declinent ignobili metu suum periculum, quàm salubri providentia inconsideratam temeritatem coërcent.

Et ne in bonis literis eodem homines ingenio versari putemus, offeruntur inter illos, qui subito facilique impetu, & natâ quasi sub manu facundiâ, de omni argumento copiosè atque expeditè, verborum fluido torrente loquantur; non eo virilis sapientiæ suffulti robore, quod, si quid literis consignent, severioris judicii aciem sustinere, & famam incolumi honore ad posteros possit deducere. Qui spõtaneæ Eloquentiæ destituti viribus, ut visendâ sese ostentantis sapientiæ specie minus effulgent; ita retrusâ intus delitescentis opulentiæ copiâ, precium apud consideratos judices magnum habent. Existunt, qui domesticis ingenii freti opibus otiose semper cessant, vacuoque animo securæ quieti indulgent. Qui naturæ damna singulari industriâ rependunt, neque unquam solutum liberumque tempus patientes, nunquam in opere cessantes, agendo vigilandoque ingeniis nativæ dignitatis palmam gloriæ præripiunt.

f *Liv. D. 1. l. 2.* g *Liv. D. 1. l. 5.*

Igitur eadem in Rep. [f] *Coriolanus* malè de se merentem patriam armis oppugnavit; [g] *Camillus* Gallorum oppugnatam armis defendit.

Flami-

[h] *Flaminius* Prusiam Regem ad occidendum per scelus hospitem Hannibalem impulit; *Fabricius* Pyrrhum hostem de cavendo veneno præmonuit. [i] *Manlius* filium contra imperium feliciter pugnantē occidit; [k] *Hortensius* & *Fulvius* suspectæ impietatis nequitiæque filios judicio liberarunt. [l] *Fabius* cunctando; [m] *Marcellus* pugnando Pœnos fregit. [n] *Cæsar* dando, sublevando, miserendo; *Cato* nihil ignoscendo, improbitatem criminando, severe omnia censendo gloriam paravit. In eisdem castris *Achilles* certando; *Nestor* consulendo rem gessit: *Ajax* manu promptus; Vlysses ad fraudem callidus: [o] *Hannibal* vincere; *Maharbal* victoriis uti potior erat. In eadem domo ac sanguine [p] *Iacobus* ad pietatem ac modestiam; *Esaus* ad immanitatem ac ferociam indolem habuit. [q] *Philippus* pater versuta fallendi ratione; *Alexander* filius collatis aperto Marte viribus opes & imperium quæsivit. [r] *Brutus* pro libertate; *Filii* ejus pro regia dominatione sanguinem effuderunt. [s] *Aruns Tarquinius* miti moderatoque; *Lucius frater* inquieto superboque ingenio eminuit. Quæ patriæ indoles [t] *Castorem* & *Pollucem* ovo prognatos eodem in diversa studia rapuit: illum equis; istum luctâ pugnisque delectatum? Quæ gemellos [u] *Eurysthenem* & *Proclem*, Aristodemi Spartiatarum R. filios, per omne vitæ tempus odio internecino distractos,

h *Liv. D.4.l.9.*
i *Liv. D.1.l.9.*
k *Val 5. c.7.*
l *Liv. D.3.l.2.*
m *Liv. D.3.l.7.*
n *Sall. Cat.*
o *L. Decad.3.l.2.*
p *Gen. 45.*
q *Iustinus l 11.*
r *Liv. D.1.l.2.*
s *Liv. D.1.l.1.*
t *Hor. Sat.1.*
u *Herod. l.6.*

tractos, in ſeram poſteritatem contentione propagatâ? Quæ [x] *Cyrum* & *Artaxerxem*, Darii ex Pariſatide FF; quorum ille acri violentoq; ingenio; alter molli & manſueto, viribus in mutuam perniciem conſertis, depugnantes? Quàm diſſimili apud Romanos ingenio fuere [y] *Gracchi* fratres; [z] *Titus* & *Domitianus*, Veſpaſiani FF; [a] *Marcus Antoninus* Philoſophus, & L. *Aurelius Verus Commodus*; [b] *Caracalla* & *Geta*, Severi; [c] *Numerianus* & *Carinus*, Cari; [d] *Gallus* & *Iulianus*, Conſtantii; [e] *Valentinianus* & *Valens*: Apud Longobardos [f] *Rachis* & *Aiſtulphus*: Apud Gallos [g] *Sigebertus* & *Clodoveus*, Dagoberti; [h] *Carolomannus*, *Pipinus*, *Aegidius*, *Gripho*, Caroli Martelli: Apud Germanos [i] *Sigiſmundus* & *VVenceslaus* Caroli IV. Filii! Quæ in hac fraterni ſanguinis communione ad variandam indolem Patriæ ſunt partes? Quæ Cœli vis, tam germanæ cognationis pectora in tam diſſimiles cupiditates impetu ingeniorum adnato diſtraxit? In eodem homine diſpares ſunt mores, [k] aliò membrorum, aliò mentis trahente lege; ut victa ſæpe improba cupiditate pietas ſuccumbat, & contra rationis conſilium ſuaſumq; bonæ mentis maleficium committatur. Quæ verò in hac morum diſparitate natalis terræ vis eſt? Cur ejuſdem patriæ aurâ paſti, ejuſdem hoſpitii domeſtica familiaritate conjuncti, ex eodem utero geniti, ab eadem ſtirpe

x Plut. in Art.
y Plut. in Gr.
z Sueton.
a Cuſpin.
b Sab. l. 5. En. 7.
c Cuſpin.
d Cuſpin.
e Sigon. l. 7. I. Oc.
f Platina.
g Rigino l. 1.
h Aemil. l. 2.
i Cuſpin.
k Rom. 7.

ſtirpe ac ſanguine propagati, in tam diverſas animorum ſpecies efformantur; ſi à natali tantum ſolo & cœlo virtutum vitiorumque indoles homini adgeneratur!

Eſt verò etiam, eſt profectò major quędam vis, quæ virtutum & vitiorum ſemina in hominum animos effundit: non à ſolo tantum patrio adgenerata; ſed à DEO quoque, & *Diabolo* excepta. Ille princeps authorque eſt bonorum omnium; iſte ſtirps & radix omnium execrabilis improbitatum. DEVS eſt, qui decente noſtros animos motu concitat, eoſque ad virtutis pulchritudinem & honeſtatis decus accendit. DEVS eſt, [l] qui mortalium corda inclinat, ut injunctarum *legum orbitam perſequantur*. DEVS eſt ille luminum pater, [m] *à quo omnis donorũ perfectio proficiſcitur: nihil* [n] *habẽte homine præſtans & eximium, niſi à cœlo ſubminiſtretur*. DEVS eſt, qui domeſticis ſuis *Spiritum* [o] *largitur virtutis, dilectionis, ſobrietatis*. Illius Spiritus hominum mentes ad priſcæ integritatis rectitudinem inſtaurat, fidem ac credulitatem verbo DEI fultam inſerit, uberrimos virtutum proventus generat, [p] *omnia ipſe unus idemque operatur, ſuas ſingulis dotes, prout vult, admenſus*. Igitur pii [q] *templa dicuntur* DEI: [r] *in quibus ſacer ille Spiritus habitat*, defixoq; quaſi domicilio præſtantes virtutum functiones exercet, [ſ] *charitatem, gaudiũ, pacẽ, patientiã, bonitatẽ, benignitatẽ operatur*.

Virtus à Deo.

[l] 1. Reg. 8. 58.
[m] Iac. 1. 17.
[n] 1. Cor. 4. 7.
[o] 2. Tim. 17.
[p] 1. Cor. 12. 11.
[q] 1. Cor. 3. 16.
[r] Rom. 8. 9.
[ſ] Gal. 5. 22.

t Rom. 8.15. Hic est Spiritus ille [t] *adoptionis*, ille [u] *gratiæ*, ille
u Heb. 10.29. [x] *sanctificationis*, ille [y] *veritatis*, qui [z] *electos docet*,
x Rom. 1.4. qui [a] *vivificat*, qui humanarum mentium innovator suo ductu ac moderatione cupiditates
y Ioan. 15.26. rationi obnitentes compescit, & humani corporis spiritus regit ac in officio continet, ne
z Ioan. 14.26. ferocius exultantes tumultuentur, & contra
a Ioan. 6.63. bonæ mentis imperium rebellent.

Geniorum vis in formandis moribus. Principi DEO suam in impellendis hominum animis *Genii* operam præstant: qui corpus mentemque penetrantes, pro diversa suæ naturæ indole, in varias hominem cupiditates rapiunt. Neque aliter ut auræ halitusque graves insinuati per patulos meatus corpori variè illud afficiunt, & salutarem ipsi, aut noxium valetudinis habitum impertiunt: Ita Geniales illæ animæ latenter in hominem irrepunt, eumque aut ad recta & honesta quæque instigant; aut ad improbitatem, ad dedecus, ad vetitos vitiorum actus solicitant.
b Eph. 6.12. Quod enim scelus [b] *spirituales illæ Nequitiæ* in homine non operantur? VT DEVS ille hujus
c 2. Cor. 4.4. sæculi [c] *excæcat infidelium mentes, ne ab Euangelii luce irradientur*! Quàm magna humani generis
d 2. Tim. 2.26. multitudo Diaboli laqueis [d] ad voluntatem illius captiva tenetur! Ille [e] primum nostræ stir-
e Gen. 3. pis parentem suis circumventum insidiis in pestiferum errorem pertraxit. Ille per menda-
f 1. Reg. 22.22. ces oraculorum suorum prophetas [f] *Achabum* ad exe-

ad execrabilem impietatem ſeduxit. Ille [g] *Iobum* miris vexatum modis ad dejiciẽdum turpiter animum inſtigavit. Ille [h] *Davidem* ad cenſendum arroganter populum impulit. Ille [i] *Iudæ* cor ingreſſus ad prodendum præceptorem Chriſtum facem inſano exitialem ſubdidit. Neque puduit quidem illum nequitiæ architectum [k] *Chriſto Domino* tentationum arietes admovere, atque ambitione, gulâ, regnandi cupiditate, gloriæque inanis captatione oppugnare. Sed impar invicto congreſſus es Heroi Dæmon. Vtinam verò Homo tuas nocendi artes felicius evitare poſſet, dum omnes tentas exploraſque aditus, ſi qua per nativam corporis indolem incautum opprimere, ac in perniciem vocare poſſes. Igitur ſynceri ſanguinis copiâ redundantes ſæpe ad luxum, ad laſciviam, ad ebrietatem, ad probroſas libidines & illicitos amores deduxiſti. Bilioſos ad præcipitem iram, ad acerbas contentiones, ad cruentas pugnas, ad civiles ſeditiones & tumultus provocaſti. Melancholicos ad invidentiam, odium, indignationem, fraudes, diffidentiam exſtimulaſti. Pituitoſos ad turpem ignaviam, incuriam, munerum virtutumque omnium neglectum incitaſti. Non aliter ac Poëtarum illæ Sirenes dulci allectos cantu viatores in brutas pecudes convertebant: ita tu in perniciem ſemper hominum excubas, atque

g Iob. 2.

h 1. Paral. 21. 1.

i Luc. 22. 3.

k Mat. 4.

atque irretitos restrictosque tuis laqueis, abolitâ Dei Creatoris imagine, in monstrosæ turpitudinis portenta deformas. Ex hoc principio Homo, præter soli & cœli natalis indolem, aut ad virtutem bonosque mores, aut ad nequitiam propendet, ab istius auræ afflatu salubrem noxiamve animam tracturus.

Astrorū nullū ius in mentes.

Astra magnam profectò in formanda inferioris Mundi naturâ potestatem habent, & vibrata radiorum sparsione maria terrasque afficiunt, aërem vario lumine irrigant, in stirpes & herbas jus & dominationem à supremo opifice vicariam habent. Etiam in animantes & humana corpora vim manifestam exercent: quorum humores valida lucis jaculatione ac ictu concitant & moderantur, valetudinem membrorum temperant, inciendis affectibus efficacem sæpe operam adhibent. Vultis potestatis regiæ in hominum mẽtes vim illis tribuere? Non admitto. Vultis nequitiarum virtutumque proventum ad genitales siderum positus, & affulsionem nativæ lucis referre? Non concedo. Mentes à concretione mortali solutæ liberæque, solo Dei Spiritu, unde genus ducunt, impelluntur. Quodnam esset illis cum astris commercium? Quam cœlestis convexi lux in animum hominis, unius Dei obnoxium imperio, jus ac potestatẽ haberet? Eximiæ virtutis indoles Dei creato-

creatoris gratiâ effingitur, diſciplinâ expolitur, uſu atq; exercitatione confirmatur. Quanam illa cum ſiderum radiis ſocietate conjungeretur? Quam liberæ hominum voluntati benè maleve agendi neceſſitatem aſtra imponerent? Affulſit [l] *Abeli* non aſtrum benignius; ſed ingenium melius: non fatali ſiderum luce innatum; ſed divina largitate datum: non à cœlo affuſum, hauſtum, arreptum; ſed DEI munere traditum, inſtitutione factum, induſtria corroboratum. Quòd [m] *Petrus* Chriſtum DEI filium profiteretur, non ſiderum influxui; ſed cæleſtis revelationi patris acceptum tulit. Quòd contempta piſcatorum & paſtorum turba Euangelium admitteret; proceres populi repudiarent; non à propitio malignove ſtellarum affulſu; ſed à DEI patris erat voluntate: [n] qui *ſalutis myſteria magnis abſcondita, parvulis revelabat.* Quòd [o] *Eſaum* DEVS à tenero ungue averſaretur; *Iacobũ* diligeret: quod [p] *Iſaacus* DEVM religiosè coleret; *Iſmael* effuſę frœnũ licentiæ permitteret: quòd nobis obtinendæ ſalutis ratio innoteſceret; majoribus fœda ſuperſtitione illigatis: non diverſæ cœleſtium luminum irrigationi; ſed divinæ gratiæ propenſioni debetur. *Illa quorum* [q] *vult, miſereſcit. Illa dat* [r] *velle ac perficere:* [s] *Illa tribuit ſapientibus ſapientiam: quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum.*

l Gen. 4.
m Luc. 9. 20.
n Matt. 11.25.
o Rom. 9.13.
p Gen. 21.9.
q Rom. 9.8.
r Philip. 2.13.
s Dan. 2. 21.
t Ioh. 1.9.

Non

Neque in Regiones. Non majorem Aſtra in Regiones univerſas dominatum tenere arbitror: ad illuminādum terræ orbem; non ad formandos Gentium mores cœlo affixa. Dic vero mihi, ſodes, tu, qui Stellis Regionum præſidibus populorum reſpondere mores dicis; cur Babylonii & Aſſyrii Mercurio & Virgini ſubjecti, eiſdem ſcientiarum & contemplandi cœli ſtudiis tenentur, quibus Chaldæi, Leonis & Solis imperio addicti? Cur in Europa Germani, in Aſia Scythæ, in Africa Mauri, in America Chilienſes & Patagones diverſo ſiderum irrigati lumine eadem audaciæ roboriſque indole ferociunt? Cur ſub adverſo cœli cardine, illic Boreali frigore, iſtic Auſtrino calore exuſti, propinqua naturæ cognatione conveniunt, animis corporibuſque humi utrinq; dejectis? Cur ſub eodem nati educatique ſidere tam diſpare animorum motu concitantur, in contraria ſtudia variatâ cupidine diſtracti? Quid eſt, quod mutato ſiderum curſu, emotiſque ſuo loco, inde à Chaldæorum temporibus, Zodiaci ſignis, ſimili adhuc omnes Gentes cupiditatum impetu, quo antea ſemper, aguntur? An aliqua terrarum regio cum nova ſiderum luce naturam Suam mutavit? An in Borealem Auſtrina, in Eoam Heſperia indoles commigravit? Sunt adhuc molles Ægyptii, fraudulenti Afri, imbelles Aſiatici, barbari

Scythæ,

Scythæ, luxurioſi Perſæ, frugales mundique Indi, feroces Sarmatæ, induſtrii Hiſpani, ſagaces Itali, præcipites Galli, audaces Germani: neque ulla hominum natio adgenitos ſemel à Natura mores ex alius affulſione ſideris depoſuit. Quid autem ſi hiſtoria alios Gentibus mores naturamq; tribuat, quàm illis Aſtrologorum nugacitas ex ſiderum affingit dominatu? *Iudæi* Arietis, Scorpionis & Martis obnoxii præfecturæ, impietatis inſimulantur. At quæ Gens ſuſcepit religionem prius, coluit ſanctius, ſacris ceremoniiſque retinendis etiamnum majorum inſtituta obſtinatiſſimè obſervans? Eidem Zodiaci trigono ſubjecti *Syri* & *Idumæi* audaces perhibentur. At quid Syris unquam fuit ſervilius; quid Idumæis mollius? qui ſua beati opulentia luxuque, magis de cavendâ, quàm inferenda injuriâ laborarunt. Quam ſiticuloſa Africa communionem habet cum Piſcibus? quam Aſia ad Africum mollis & effœminata cum Tauri ferocia? quam barbara Scythia cum Juſtitiæ & Religionis Libra? Ipſa verò etiam ſignorum conjunctio & triplicitas quàm eſt inconveniens! quàm difformis communio! Quęnam eſt Arieti cum Piſcibus, Leoni cum Virgine, Tauro cum Geminis, Aquario cum Capricorno, aquæ cum igni ſocietas? Quæ ſi in formandis animi moribus vim aliquam habe-

rent,

rent, quanta in uno homine naturarum foret dissimilitudo! quàm ille hostili odio à se ipso dissideret, monstrosæ ex diversis formis Chimæræ, aut Centauro Satyrove similior; quàm opifici suo DEO: cujus ille imaginem refert! Nullum itaque est Animis hominum cum Astris commercium ac societas, nullam in fingendis moribus potestatem luminum illa cœlestium vibratio tenet: nisi fortè ex circumfuso aëre, variaque cœli tempestate valetudo commutetur, affectione corporis in animum inquilinum redundante. Ita Voluntas sæpe obluctante ratione per cupiditatum impetus rapitur transversa, & mens stupescente sensu hebet, & Spiritus aut synceri defæcatique hilarescunt; aut crassâ suffusi caligine obtorpēt, valida inprimis ciendorum affectuum momenta.

Sed eccum egredientem ab hospite puerum, ut plus æquo cunctantes ad cœnam vocet. Abeamus huc intro, & spiritus diuturna meditatione languentes & exhaustos salubri cibo & potione restauremus. Ita quidem, quomodo ex *natali patriæ Solo*, & *Cœli cardine*, etiam Divino instinctu cognosci hominis Ingenium possit, audivimus. Restat, ut aliquis in *Parentum sanguine*, & *stirpe Generis*, morum indicia scrutetur.

CAPVT XIX.

De Cognati sanguinis indole.

OTto *Casmannus*, divina vir virtute ingeniique præstantia, cùm injecta manu supremam abeunti salutem impertiret, inter mutuas valedicentium comprecationes, fluentibus utrinque oculis, *Fili*, dicebat, *talem te in omni vitâ gere, qualem te natum, & educatum tenes. A stirpe tui generis & parentum sanguine; qui sui avitique nominis honore, & innocentiæ existimatione domi floruerunt; pulcherrimæ virtutis indolem trahis. A mea decem annorum cura præceptisque habes, ut inchoatum à naturâ opus extrueretur, promotâque insitæ bonitatis vi ad rectas artes, & honestatis studia inde à teneris assuesceres. Illinc semina accepisti & fundamenta nascituræ feliciter virtutis. Hinc cunabula, & manum Præceptoris obstetricantem, in sequuturam ætatem imagine modestiæ delineatâ. Tu diligentem da operam, ut dignus tua indole, dignus mea institutione ac sanguine, quo te propinquè attingo, cum ætate adolescas.* Divina paterrimi *Præceptoris* verba, & *Avunculi*, memorabilis monitio; quæ mihi in intimum desedit pectus, & posita frequenter ante oculos, ad persequendum fortiter eruditæ virtutis curriculum, in quod illo duce atque authore descenderam semel, vehementissimè me incitavit. Atque utinam ille aliquem suæ

Virtus adnascitur & docetur.

X beni-

benignitatis amorisque ex me fructum percipere potuisset, præmaturo fato digressus ex mortali vita isto die, quo ego Anno vitæ meæ

Anno 1607. Cal. Aug. xxv. ingressus signata ab illo vestigia, *Recturam Scholæ Leoverdiensis* susciperem. Rectè verò sapientissimus vir mores bonos à parentibus ingenerari; cura disciplinaque præceptorum expoliri, & ad perfectionem ac maturitatem deduci sensit. Neque enim unquam quisquam aut magnâ virtute excelluit, aut præclarum ab eruditione nomen gessit, qui ad obeunda magnarum rerum munera non naturâ factus, & singulari curâ doctus esset. Refragante ingenio, & novercante Minervâ frustra quisquam in rebus etiam minimis laborabit. Atque hinc certa plerumque ad cognoscendam hominum proclivitatem abditosq; pectorum mores indicia colliguntur.

Liberi naturam referunt parentum. Equidem, ut Orator [a] *Tullius* inquit, *sunt ingeniis nostris innata virtutum semina : quæ si adolescerent, ipsa nos ad beatam vitam perducerent.* [b] Ἐν τοῖς σπερμάτων ὀλίγαις σταγόσι καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἀγαθὰ συῤῥέουσι.

a 3. *Tusc.*
b *Plut.*

Vnde dicente Poëta:

c *Catull.* [c] *Naturæ sequitur semina quisque suæ.*

d *Hor. l. 4. Car. Od. 4.* Namque [d] *Fortes creantur fortibus.*

Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus; nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Non secus ut alites eandem cum parente naturam

turam ſortiuntur, eundem in pennis colorem, in cantu vocem referunt: ut principum in corpore membrorum vitia hæreditario jure in progeniem transferuntur: Ita liberi progenitorum plerumque mores æmulantur, & in illorum vitia virtuteſque prono cupiditatis impetu deſcendunt. An igitur ex parentum ſemine, & genitalis effluxu ſanguinis animus propagatur, ut eandem cognatæ naturæ indolem trahat? Non hoc quidem ſentio. Soli Deo animorum debetur ſatio, qui illos à conceptu, formatis in materno utero vitæ membris, in destinata corporum domicilia immittit. Ex hoc contubernio inquilinus afficitur animus, & cum hoſpite corpore arctiſſimo neceſſitudinis ac ſocietatis fœdere conjungitur: cujus univerſam naturam vireſque parentum ſemina conſtituunt, ex principibus vitæ partibus effuſa. Ita parentum naturâ cum ſemine in liberos tranſvaſatâ, non minus animi mores, quàm corporum lineamenta referũtur. Quo argumento, cum mirè ſtupidum inertemque adoleſcentem *Diogenes* conſpicaretur, [e] *Adoleſcens*, inquit, *ebrius te pater ſeminavit.* [e] *Stob.*

Suffragatur rationi Exemplorum authoritas, expreſſam paternorum morum in liberis ſimilitudinem atteſtata. Salve tu primùm, ex generoſâ pietatis ſtirpe optimorum parẽtum digniſſima ſoboles, effigies paternæ probita- *Liberi boni bonorũ parẽtum.*

 tis,

tis,lumen & columen tui generis,perpetuo in omnem memoriam virtutis encomio honestanda. Quanto tu patrem Abrahamum afficiebas gaudio [f] *Isaace*,cum te suarum virtutum exemplar & simulacrum intueretur! Quantum lætitiæ fructum attulisti patri Isaaco [g] *Iacobe*, cum in te suæ pietatis expressam, atque expolitam imaginem cogitaret! Quàm te grandi voluptate oblectavit [h] *Noachus*,cum *Semum* & *Iaphetum* ęmulos sectatoresque suarum artium filios orbi terrarum dare Dominos attenderet! Vt se hilarum ac lubentem præbuit [i] *David*, cum in sceptri sui, & morum hæreditatem venire *Salomonem* cerneret! Quibus incessit lætitiis *Matathias* Maccabæorum pater, cùm illa Ducum filiorum cohors suum adversus Syriæ Reges in defendendis majorum ritibus studium & pietatem sequi animadverteret! Quo triumphavit gaudio Maria, cum *Immanuelem Christum* avitæ virtutis ingredi curriculum, & Davidem,suæ Stirpis satorem, æmulari videret,non inferiora sequutum! In longum nimis sermonem diverterem, si ex Græca historia *Heraclidas*,*Pelopidas*, *Aeacidas*, *Lagidas*,*Seleucidas*; ex Romana *Corneliorum*, *Deciorum*, *Aemiliorum*, *Portiorum*, *Claudiorum*, *Curionum*, *Metellorum*; ex Germanica *Francorum*, *Saxonum*,*Suecorum*,*Bavarorum*,*Austriorum* gentem commemorare: in qua aviti mores & studia

cum

f Gen. 22.

g Gen. 27.

h Gen. 9. 26.

i 1. Chrō. 29.

cum stirpe generis in posteros plerumque transierunt. Memorabile inprimis est[k] *Barchinæ* Pœnorum familiæ in Romanum nomen odium, non nisi cum interitu & exitio nobilissimi generis sublatum. Non mitioribus ea tempestate iris in Carthaginem *Scipiones* inflammavit: quorum alii in Italia & Hispania Pœnorum Duces oppugnarunt; alii in Africa hostilem urbem debellarunt; alii fatali eventu Punicam dominationem everterunt. *Appiæ* verò familiæ gentile fuit, popularium suorum plebem odisse, pro patritiæ nobilitatis honore atque existimatione ad extremam rerum suarum ruinam cum ipsa dimicantis. Vtilius fuit *Hortensiis* & *Curionibus* Eloquentiæ studium: quod veluti per manus à majoribus traditum, & à nepotibus excultum, fœminarum etiam in illâ gente facundiâ Curiæ commendavit. *Brutos* libertatis studium ingenito in Tyrannos odio armavit: quorum *Iunius* Tarquinium urbe expulit; *Marcus* Cæsarem regnum molientem interfecit. Atque adeo quidem certa est illa paternæ indolis in posteritatem transitio, ut in claris familiis illa suos veluti natales habeat, & sumpto incremento adolescat, & senio confecta deficiat & commoriatur. Clara erat[l] *Iessæ* patris pietas, publicam patriæ salutem charissimorum pignorum periculo propugnans. Explicuit illa validas in

[k] *Livius. Plutar. Sabell. l. 3. c. 9.*

[l] *1 Sam. 17. 13.*

Davide filio vires, & privato egressa limine per universam Israëlitidem se diffudit. In *Salomone* virili demum firmitate ac perfectione maturuit: quæ in *Rehabeamo* posterisque effœta defloruit, splendoremque avitæ gloriæ amisit, in *Christo Iesu* post multas ætates deterso fumosarum imaginum squallore pristinæ dignitati restituta. Eminebat in *Amynta* quasi impube Macedonicæ strenuitatis decus: quæ in *Philippo* validi robris commovit lacertos. In *Alexandro* capax cœli terrarumque erat animus, cum in summo constitit Iavanis fortuna & virtus; quæ in successoribus facta labe in nihilum recidit, in ultimo denique *Philippo* extremi fulgoris igniculo relucens. Florebat in *Pipinis* & *Martello* vividi pectoris animosa virtus: quæ suam in *Carolo M.* stabilitatem & dignam terrarum imperio magnitudinem nacta, in *Ludovico* Pio imminuta est, in *Calvo* & *Balbo* defecit, in *Simplice* & *Crasso* consenuit, & suo quasi funere elata est. Austriacæ indolis vigor in *Rodolpho* I. caput proferebat, agitatæ concussæque variis cladibus Germanicæ illucescens. Ille in *Albertum* I. & II. factâ transitione in visendam granditatem succrevit. In *Carolo* V. dignam fastigiato Europę capite vim & magnitudinem sumpsit. Ab hoc inclinato vertice illic in *Philippis*, istic in numerosa *Maximiliani* progenie degeneravit: nunc demum

in

in *Ferdinando* II, pullutante quaſi ab acciſo ſtipite ſurculo, reviviſcens. Sed qui horribili *ſeptimæ Phialæ* tempeſtate brevi emarceſcet, & vim vitamque, ut ſpero, perdet.

Ita ſeminata virtutis indoles in poſteritate ſoboleſcit: utinam verò in Nequitia propaganda ſterilior eſſet natura; quæ uberrimo partu in nepotes exundat, agros imitata fertiles, qui multo plus afferunt, quàm acceperunt. Eheu!

[m] *Aetas parentum pejor avis, tulit*
Nos nequiores: mox daturos
Progeniem vitioſiorem. m *Hor. 3. Carm. 6.*

Vt deflexit ſemel à virtutis orbitâ ille humani ſator generis Adamus, & à priſcâ integritate deſcivit, *ad ſui ſimilitudinem* filios generavit, materque Eva conceptam utero labem fuſo latè contagiô in omnem poſteritatem diſſeminavit. Ex hac officina prodiit iniquitas, quę genitalem inficiens ſanguinem non permiſit ex improbo patre bonum filium naſci. κακȣ̃ κόρακος κακόν ᾽ὁῶν ὠόν. Neque fiat ſine prodigio, ut ex ſquillis roſæ, ex ſpinis uvæ, ex viperis ſalubris alimenti piſces generentur. Prævidit hanc malitiæ propagationem in *Iſmaële Abrahamus*, in *Eſavo Iacobus*, in *Chamo Noachus*, peſſimi generis peſſimis authoribus. Doluit Iſraëlitarum natio ex improbo *Ieroboamo* profanos divinæ

legis contemptores in damnũ exitiumq; Religionis progenitos. Doluit Ægyptus incestorum amorum luxuriæque studia à Ptolomæo in posteros Lagi Reges derivata. Doluit Judæa ex Seleucianæ malitiæ radice illum Ecclesiæ sectorem *Epiphanem* epimanem, aliosque cognati sanguinis & nequitiæ gentiles provenisse. Quàm similem suæ truculentiæ filium *Dionysius* Siciliæ; *Clearchus Gylippum* Lacedæmoni; *Baßianus Caracalla Heliogabalum* Romæ; *Othomannus Amurathas*, *Bajazethas*, *Selimos* Turcis generavit! Quàm acerbum dissidium, & in suos sæviendi furorem *Cadmus* nepotibus suis insevit! Quàm fœdam levitatem in hospitali jure colendo & fide præstanda *Ægæus* posteris suis impressit! Audi sceleratum hominem detestabile pulsati pàtris crimẽ in derivatam ab origine generis indolem rejicien-
n Arist. l.7.Eth. tem. [n] *Pulsavit ille quondam*, inquit, *avum meum; avus proavum immanißimis quoque modis tractavit. Quin & iste filius meus, ubi in virum evaserit, mihi quoque flagra fustesque intendet.* Cujus farinæ alius cum à filio crinibus raptaretur, ad januæ per-
o Ibid. ductus limen, [o] *Desine*, inquit, *fili; nam & ego patrẽ hactenus.* Scilicet, ἐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός. Fassus hoc est de se ipso *Domitius*: qui natum sibi filium Neronem audiens, congratulantibus
p Sueton. amicis nullo tactus gaudio: [p] *Scitote*, inquit, *ex me & Agrippina nihil nisi horrendum ac infaustum,*

& pu-

& publicè nociturum potuisse generari. O infelicem, sed veridicum vatem! Vnde natam terrarum orbi funestam cladem præsensisti? Notus eras tibi tu, nota conjux execrabilis. Quis verò te impetus implicuit tam infaustis amplexibus? Scilicet debebatur iste partus moribus humanis acerbo diritatis pharmaco expurgandis. Quam in mentem de *Caio Caligula* pater *Tiberius* dixit: [q] *Exitio suo ac omnium Caium vivere: Se populi Romani natricem terrarum orbi Phaëtontem generasse.* [q] *Sueton.*

Neque tamen ita semper ille paternæ tradux indolis in sobole efflorescit, ut non sæpè degeneret, ac à stirpe sui generis deficiens alium naturæ habitum adsciscat. Quod quisquã miretur, ex viperino semine conspicuæ bonitatis fœtus exiit, pullulansque à malitiæ radice surculus nobilem aliquando edidit fructum. Nota est [r] *Achazi* R. impietas, occluso DEI templo, abjectaque majorum religione, Syrorum idolis & Baali supplicia decernens. At ex illo natus [s] *Ezechias* positas Diis Gentium aras evertit, sacra Iehovæ restauravit, pietatem lege & exemplo sancivit. Tenetur [t] *Ammonis* nequitia omnem DEI cultum & metum barbaro furore profligans. At ex illo genitus [u] *Iosias* templum DEI paternâ profanitate collapsum reparavit, lucos arasque Baali sacras succidit, divinæ legis instituta servari pręcepit.

Liberi degeneres.

[r] 2. *Paral.* 28.

[s] 2. *Par.* 39.

[t] 2. *Par.* 33.

[u] 2. *Par.* 34.

[x] Plut. in Apoph. Lac.

Dissimiles suæ virtuti parētes habuit [x] *Agis* Laconum Rex: à quibus ille rogatus, ut iniquam causam defenderet, *Dum essem*, inquit, *sub vestro imperio, nullam exercendæ justitiæ habebam curam. At ex quo me patriæ legibusque tradidistis, his magis obtemperare teneor, quàm vobis.* M. [y] *Cato Censorius* Græcarum artium professores ex Italia ejecit: pronepos Vticēsis illos pręmiis allectos revocavit. In [z] *Pompeium Strabonem* P.R. immani ob avaritiam odio flagravit: In *Cn.* filium ob eximias virtutum dotes favore gratiaque incredibili propendit. [a] *Guilhelmo* III. Neapolis Regi barbara ingenii diritas *Mali*; filio illius inculpata morum sanctimonia *Boni* cognomen peperit.

[y] Liv. l.7.c.3.

[z] Plut in Pomp.

[a] Collenut. l.3. Hist. Neapol.

Sed rarissima est paternæ pravitatis in filiis correctio, nequitia fœcundiore semper partu in sobolem exundante. Degenerat sæpe honesta laudatæ stirpis indoles, raroque magna præstantis animi virtus illibato honore ad posteros profertur.

Aequat rara patrem proles, & sanguine tradux
Mittitur in sobolem virtus: pars plurima clari
Seminis incestat stirpem, famamque paterni
Nominis illicitis obscurat degener ausis,
Inferiora sequens.

Nescio profectò quâ perstringam accusatione illa *nobilia hominum portenta*, quæ teterrimis ignaviæ ac nequitiæ imbuta sordibus clarissi-

mum

mum sui generis sanguinem turpissimis igno-
miniæ maculis contaminarunt. O Devs, qua-
lem tu ex [b] *Adamo Cainum*, ex [c] *Noacho Chamum*, b *Gen.* 4.
ex [d] *Abrahamo Ismaëlem*, [e] ex *Iacobo Esavum*, ex 1.
[f] *Davide Absolomum*, [g] ex *Salomone Rehabeamum*, ex c *Gen* 9.
[h] *Iosaphato Ioramum*, ex [i] *Ezechia Manassem*, ex 22. d *Gen.*
[k] *Iosia Ioachazum*, ex [l] *Heli* sacerdote, & [m] *Samue-* 15.15. e *Gen.*
le propheta summæ impietatis filios nasci vo- 25.24.
luisti? Pudet dicere; ex optimis provenere f 2.*Sam.* 3.3.
pessimi, ex sanctissimis improbissimi, ex mo- g 1.*Reg.*
destissimis perditissimi, ex sapientissimis iner- 11.43. h 2.*Pa-*
tissimi, ex ipsa virtutis radice scurræ pudoris *ral.* 21.4.
exhausti, parricidæ scelerati, contemptores i 2.*Paral.* 33.33.
Dei profani, infames sacrilegio, detestabiles k 2.*Par.* 36.1.
idolorum cultu, intolerabiles bonorum odio, l 1.*Sam.*
obliti cognato sanguine, inusti perfidiæ in 2.12. m 1.*Sam.*
Deum atque homines notis, deformati & 8.3.
cooperti omnibus sceleribus. Tu [n] *Eliezer* & n *Exod.* 18.3.4.
Gersa, quàm vos parum patrem Mosem virtu-
te gloriaque clarissimi nominis æquastis, indi-
gni qui in hæreditatem patrii imperii assume-
remini. Tu, [o] *Telemache*, quàm dissimilis Vlyssi o *Hom.*
patri evasisti, cùm illo absente sub maternâ tu-
telâ molliter educatus procorum etiam con-
versatione corrumpereris. Tu, [p] *Nine*, quàm te p *Sab.* *l.* 1. *E.* 1.
mater Semiramis, virum mulier virtute ex-
celluit, qui abjecto armorum studio inter eu-
nuchos & puellarum greges omnium mollis-
simus fœdis te voluptatibus immergeres. Quã
miro,

miro naturæ ludibrio ex ſapientiſſimo *Pericle Paralus* & *Xanthippus* ſtupidi, *Clinia* furioſus; ex integerrimo *Ariſtide Lyſimachus* infamis; ex graviſſimo *Thucydide Mileſias* & *Stephanus* inertes; ex temperantiſſimo *Phocione Phocus* diſſolutus; ex humaniſſimo *Gelone Hiero* ferox; ex doctiſſimo *Sophocle Iophon* in patrem ingratus; ex acutiſſimo *Ariſtarcho Ariſtagoras* ſtupidus; ex eruditiſſimo *Ariſtippo*, & fortiſſimo *Themiſtocle*, & ſanctiſſimo *Socrate* filii pituita abjectiores profecti ſunt! Quis non indignetur, [q] *Fabium Fabii Allobrogici* & civis & Imp. clariſſimi filium ita perditam luxuria vitam egiſſe, ut paternis illi bonis à prætore interdiceretur? Quis non [r] *Scipionem Africani* prolem, in tantâ domeſticæ virtutis ortum gloriâ, tam fœdis turpitudinum maculis obſolefactum, ut propinqui annulum paternâ ſignatum imagine illius manui detraherent? Quis non frugaliſſimi [ſ] *Curionis* filios ad omnem ſe nequitiam projeciſſe; [t] *Catonis* Vticenſis F. laſciviæ & ignaviæ vacaſſe? Vidit Roma doluitque [u] *Bicongium Ciceronem* M. Tullii; [x] *Caligulam* publica indignum ſepultura *Germanici*; [y] *Domitianum* Nerone immaniorem *Veſpaſiani*; [z] *Commodum* gladiatorem *M. Antonini Philoſophi*; *Carinum* turpiſſimum nebulonem *Cari* F. Maximus fuiſſet [a] *Conſtantinus*, niſi *Conſtantinum* Arrianum, *Conſtantem* luxurioſum, *Conſtantium* levem ac arrogantem genuiſ-

q *Val. l.* 3 *c.* 5.
r *Val. l.* 3. *c.* 5.
ſ *Val. l.* 9. *c.* 1.
t *Plut. in Cat.*
u *Valer. Max.*
x *Sueton.*
y *Sueton.*
z *Fulgoſ. l.* 3. *c.* 5.
a *Sigon. l.* 5. *Imp. Oc.*

genuisset. Felicissimus [b] *Theodosius*, nisi *Honorium* & *Arcadium* in fatalem imperii lacerati perniciem reliquisset. Liceat de monstris illis exclamare cum *Ennio*:

b Cusp.

[c] *O Domus antiqua, quam dispari Domino dominaris!*

c Cic. off. 1.

Quid verò aliud de istis illustrium familiarum prodigiis & portentis dicas, quàm quod de filiis suis *Aristippus*: quos cum ob degenerem indolem repudiasset, & de nimiâ in suum sanguinem sævitiâ reprehenderetur, [d] *Annon*, inquit, *& pituitam, & pediculos è nobis natos velut inutiles rejicimus*? Quam labem cum hærere suo sanguini [e] *Augustus* videret, *Iuliâ* filiâ & *Nepte* ad omnem vitæ turpitudinem abjectis, Homericum illud ad illarum mentionem pronunciabat:

d Laert. l. 2.

e Sueton.

Αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τε μένειν, ἄγονός τ' ἀπολέσθαι!

Utinam aut cœlebs mansissem, aut orbus mortuus essem!

Neque aliter eas appellavit, quàm tres vomicas & carcinomata sua, testamento etiam cavẽs, ne mortuæ sepulchro suo inferrentur. Atque ita ferè omni hominum memoria usu venit, & quodam contingit fato, ut excellentium virorum virtus & sapientia in liberis deficiat.

[f] Ἕνα γὰρ ἐν πολλοῖς ἴσως
Εὕροις ἄν, ὅστις ἐστὶ μὴ χείρων πατρός.

f Euripides in Heracl. *Unum in multis forte invenias, qui non sit deterior patre.*

Cujus ego esse causam æstimo, quod viri sapientes languidè ac oscitanter veneri incumbunt,

bunt, neque magnopere genialis tori lucta delectantur, gravibus Reip. curis districti. Divini tamen maximè muneris est, ut modestiæ quisquam indolem sortiatur: paraturque homini virtus non parentum semine adnata; sed Dei benignitate donata: non tam à stirpe sanguinis ingenerata; quàm probæ *Educationis* operà formata.

Atque ita quidem Indolem Animi secretam, retrusosque Ingenii Humani mores ex *Indiciis* tum *Adnatis*, tum *Cognatis* inquisivimus. Deinceps, quæ extra Hominem posita sunt Naturæ vestigandæ signa, contemplabimur. Eorum alia in *Educationis tyrocinio*, alia in *corporis Nutrimento*, alia in *Aëris vestiumque* ambitu, alia in *Natalium conditione*, alia denique in *Domestico fortunarum statu* conspiciuntur. Statim ex *Educationis operà* penetrales hominum mores eruemus.

FINIS LIBRI PRIMI.

TABVLA ORDINIS
LIB. I.

In Theatro Naturæ Signa Indolis secretæ sunt

- In Homine: eique
  - Innata,
    - Corpori,
      - Substantiæ
        - Membris. Cap. IV.
        - Humoribus. Cap. V.
      - Accidentibus
        - Aetatis. Cap. VI.
        - Sextus & Coloris. Cap. VII.
    - Actionibus
      - Specialibus singulorũ
        - Extra professionem literariam. Cap. VIII.
        - Literariis. Cap. IX.
      - Cõmunibus omnium.
        - Oratione. Rationis præcociâ. Largo potu. Ludo. Lacrymis. Cap X.
  - Cognata, in
    - Patriæ Genio: qui describitur ex
      - Regionum speciebus, tum
        - Europa. Cap. XIII.
        - Asia & Africa. Cap. XIV.
        - Belgica. Cap. XV.
      - Ratio redditur ex
        - Naturâ Soli & Poli. Cap. XVI.
        - Vi majore *
    - Parentum ntali sanguine. Cap. XIX.
- Extra Hominem, in LIB. II.

* Sideri influxus. Cap. XVII.
Divini afflatus. Cap. XVIII.